ANNOTATIONES SVPER CANTICO CANTICORVM SALOMONIS.

S.D.N. Paulo Quinto, P.O.M. DICATAE.

Auctore Puccio Puccio Patritio Lucensi, Protonot. Apost. Ac Pontificij Cæsareique Iuris Consulto.

Cum quadruplici Indice, Cantici Psalmorum, ac aliorum sacræ scripturæ locorum, quos interpretatur. atque rerum Notabilium.

CVM PRIVILEGIO.

LVGDVNI
SVMPTIBVS HORATII CARDON
1616

CAMILLVS. B.R. PAVLVS. P.V.

ANNOTATIONES
SVPER
CANTICO CANTICORVM
SALOMONIS,
TVCCII TVCCII LVCENSIS:
AD
BEATISS. PAVLVM QVINTVM
Dei Vicarium, ac Principem Ecclesiae.

Camillus vrbis Seruator, alter Romulus nominatus quinquies Dictator Rempublicam à grauissimis periculis liberauit. C.
T. Liu.lib.V. & Plut.in Vita.

Περὶ δὲ Παύλου ὁ Κυρίος. Σκεῦος ἐκλόγης μοὶ ἐστὶν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραὴλ, P.
Ἐν Πράξη τῶν ἀποστόλ. Κεφ. θ.

SANCTISSIMO
DOMINO NOSTRO
PAVLO QVINTO
P. O. M.

ANNOTATIONES super Cantico Canticorum Salomonis, quas ab hinc tredecim annos, cùm Veientum essem Gubernator, subcisiuis temporibus, annotare incoepi, amicorum precibus editurus: non alteri quàm tibi, Beatissime Pater, dedicare constitui. Eccui enim potiùs illas dicarem, quàm tibi, qui de multis millibus selectus electissimus, Catholicae Ecclesiae, vnigeni filij Dei Sponsae, primam personam gerens: sedens in puppi, Reipublicae Christianae clauum tenes & gubernacula tractas? Qui animo, atque ingenio singularis, omnium Virtutum compos, ad tantum Imperium, per omnes honorum gradus elatus: Sponsi Domini nostri, mundi Redemptoris, ac Seruatoris Vicarius, eiusmet munere: Diui Petri successor illius partes suscepisti? Postquam vt

in toto Dramate, sic in commentationibus nostris, quas initio, operis subcisiuis, post autem, summis vigiliis accuratissima diligentia elucubrati sumus: non nisi de Messia Deo, atque homine, sermo sit, cuius tu vices geris in terris? ℸ *Non nisi de Ecclesia, mirificè à Deo dilecta, vsque ante mundi creationem, honorata mentio fiat: quam Christus à principio rerum humanarum, pactione cum Patriarchis & Prophetis, inita, sibi despondit: ac tu gubernas & moderaris prudentia tua?* ℸ *Atque non nisi magni Dei, fabricatoris creatorisque omnium, quae suprà & infrà coelum sunt: ac Sponsae animae fidelis, sociaéque regni coelestis, hominis videlicet, amores memorentur: quos tu diuina religione, adeò castè, piè, sanctéque colis?* ℸ *Faue ergo, oro atque obsecro, Sanctissime Pater, alter Camillus Vrbi, Orbi Paulus alter salutaris, tam multis modis, nemini alteri, quàm tibi, debito operi: praeter quam quod, in tua ditione primum ortum habuit, & in tuo Pontificatu etiam adoleuit.* ℸ Regúmque Rex, *quem cum Sponsa, in scena, Salomon inducit, non nisi de excessu habentem colloquia, de quibus eodem Deo annuente disseruimus: ille (inquam) ἀρχιποιμένος, in cuius locum Pastor suffectus es, te gregi incolumen, quàm diutissimè seruet.* ℸ

Lucae X. Calend. Maij, M. D C. V I.

Sanctitatis tuae

Seruus minimus
Tuccius Tuccius Lucensis.

AD TVCCIVM TVCCIVM
IVRECONSVLTVM.

Anagramma.

TVCCIVS TVCCIVS LVCENSIS
HINC TVVS LIQVESCIT SVCCVS.

SVCCVS INDE TVVS Sacer LIQVESCIT,
TVCCI, *mellifluo liquore* SVCCVS;
SVCCVS *balsameo sapore plenus*
SVCCVS *ambrosius, deosculandus*
SVCCVS, *coelitus intimis medullis*
Infusus superi ex Tonantis aula,
SVCCVS *nectareus politiorum*
Doctorum labiis suauiandus:
SVCCVS *dulcis, vtrumque* SVCCVS *orbem*
Latè flamine copiosiore
Rigaturus: at hic adest origo,
Huc accurrite vos amantiores
Diuinae Sophiae studiique sacri
Huc accurrite, pergite, huc venite,
SVCCVS *nam Sacer inde* COLLIQVESCIT.
Haec sunt dona tua (ô Apollo Thusce,
Lux Lucae, Hesperiique lumen orbis)
Dona dulcia, dona nectarina,
Haec sunt dona remuneranda centum
Et cum centum aliis, aliis trecentis
Supra millia, gratiis benignis,
SVCCVS nam TVVS HINC Sacer LIQVESCIT.

CVRTIVS MICOTIVS
LVCENSIS.

AD EVNDEM IN IDEM ANAGRAMMA.

Carmen.

Sicut apis cùm pulsam hyemem sol aureus egit
Sub terras, coelúmque aprili luce reclusit
Manè ruit portis, saltus syluásque pererrat
Hyblaeum raptura thymum, messuráque campi
Lilia, caerulea & pictos ferrugine flores:
Inde fauos repetens hilaris tum roscida mella
Exprimit & liquidum caelestia munera succum.
Sic celebri quondam Luca progressus ab vrbe
TVCCIVS *in varios foelix se transtulit hortos,*
Ac primò celeri formosa vireta volatu
Gallorum subiens, flores purásque Mineruae
Carpsit delicias, illic & faucibus vndas
Libauit plenis Aganippidos Hippocrenes.
Hinc Belgam ad Mosam doctíque fluenta Louani
Iustinianaeae sinuosa volumina legis
Voluit, & Italiam repetens Arníque Padíque
Hortis liberior legit tua munera Pallas.
Nec terras lustrasse satis, sed & ardua coeli
Sydera sublimi penetrauit mente, tuóque
Vranie auxilio stellas scrutatus & astra
Sydereis illic collectis floribus, orbem
Hesperium ornauit, tum tot pigmenta colorum
Palladiásque rosas, stellatáque lilia puro
Educta è coelo sertum conflauit in vnum
Vnde TVVS, TVCCI, *fragrante sapore* LIQVESCIT
SVCCVS, *quo Ausonius spiranti allectus odore*
Orbis, in excelsos clarum te euexit honores,
Et dedit antiquos ad nutum flectere Veios,
Téque ambit studiis Phoebea caterua colítque,
Fragrantem vt variae volucres Phoenica sequuntur.

CVRTIVS MICOTIVS LVCENS.

PRIVILEGE
DV ROY.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre. A nos amez & feaux Conseillers les gens tenans nos Cours de Parlemẽs à Paris, Roüen, Bordeaux, Tholose, Grenoble, Aix, Dijon & Rennes, & à tous nos Baillifs, Seneschaux, Preuosts, Iuges ou leurs Lieutenans, & autres nos officiers qu'il appartiendra: Salut & dilection. Nostre bien amé Horace Cardon, marchand Libraire de Lyon, nous a fait remonstrer qui luy auoit depuis n'agueres esté mis en ses mains, vn liure intitulé *Annotationes & Lucubrationes in Canticum Canticorum Salomonis: Authore D. Tuccio Tuccio, Patritio Lucen. Theologo praestantiss. trilinguis eloquentiae peritia clarissimo, ac Protonotario Apostolico Sanctiss. D. N. Paulo V. P. dicatae* pour imprimer ou faire imprimer. Ce que l'exposant feroit volontiers, à fin que chacun en peut tirer profit & commodité: mais il doubte y estre empesché au moyen de nos Ordonnances, & que quelque autre Libraire ou Imprimeur ne se vueille ingerer d'imprimer ledict liure, s'il n'auoit nos lettres sur ce necessaires. Nous suppliant & requerant treshumblemẽt icelles, pource est-il qu'inclinant liberalement à l'humble supplication dudict Cardon: Nous luy auons de nostre certaine science, grace specialle, pleine puissance & authorité Royalle, permis, accordé, & octroyons par ces presentes, qu'il puisse & luy soit loisible d'imprimer ou faire imprimer ledict liure intitulé *Annotationes & Lucubrationes in Canticum Canticorum Salomonis*, cy dessus declaré, & iceluy vendre & debiter durant le temps & terme de six ans, à commencer du iour qu'il sera acheué d'imprimer, sans que pendant iceluy, autre Libraire ne Imprimeur, se puisse entremettre de l'imprimer, ny mettre en vente, si ce n'est du consentement dudict Cardon. Ce que nous leur auons inhibé & defendu, inhibons & defendons sur peine de cõfiscation desdicts liures, dõmages & interests, & amande arbitraire, par ces presentes. L'extraict desquelles estant inseré au cõmencemẽt ou à la fin de chacun desdicts liures: Nous voulons icelles estre tenues pour deuemẽt verifiees & notifiees sans autre signification, à ce qu'aucun n'en pretende cause d'ignorance. Si vous mandons, & à chacun de vous tres-expressement enioignons, que du contenu cy dessus, vous faictes laissez iouïr & vser pleinement & paisiblement ledict Cardon, sans souffrir y estre contreuenu en quelque sorte & maniere que ce soit. Et si aucune chose auoit esté ou

estoit

estoit faicte, procedez incontinent & sans delay contre ceux qu'il appartiendra, & qui pour ce seront à contraindre par les peines que dessus, nonobstant oppositions ou appellations quelconques, & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre aucunement differé : & quelconques Edicts, Ordonnances, Mandemens, Clameur de Haro chartre Normande, defences & lettres à ce cõtraires, ausquelles Nous auons desrogé & desrogeons par ces presentes: car tel est nostre plaisir. Donné à Paris le 15. iour de Iuin, l'an de grace mil six cents six. Et de nostre regne le dixseptiesme.

Par le Roy en son conseil.

DE LA FON.

Facultas R. D. D. Antonij Emmanuelis Chalomi huius libri imprimendi.

ANTONIVS EMMANVEL CHALOMVS in Praefectura Lugdunensi Consiliarius Regius, in primatu Franciae Iudex, & in Archiepiscopatu Lugdunensi Vicarius Generalis. Nostra licentia praedictae Annotationes Doctoris Theologi iudicio Catholica syncerâque doctrina illustres, in lucem emittantur. Lugdun. 28. Maij 1606.

Chalom Vicar. Generalis Lugd.

ANnotationes & Lucubrationes in Canticum Canticorum Salomonis, authore D. Tuccio Tuccio, Patritio Lucensi, I. V. C. & Prothonotario Apostolico, atque trilinguis eloquentiae peritia clarissimo, Sanctiss. D. N. Paulo V. P. Opt. Max. dicatae, fidei Catholic. Apostolicae & Romanae consentaneae sunt, singularíque & syncera doctrina illustres, multáque sacrae Scripturae obscurissima loca noua perfundunt luce. Quamobrem inoffenso decurri pede, & magno Reipublicae Christianae fructu, typis mandari possunt. Quod ego Fr. Io. Comes Doctor Theologus in alma Parisiensi facultate, Sorbonae, attestor. Lugduni apud S. Augustinum die 25. Mensis Maij, anni 1606.

Fr. Ioannes Comes, Prouincialis prouinciae Narbonensis, Prior Monasterij S. Augustini ciuitatis Lugdunensis.

חכום לחכוסי
פסוק

בפרש אותך שיד השירים
תפארת לעולם הדברים
שפכת יחדו פרי חסדך
נותן אשרי חיה תמיד לך
ככוכבים רקיע מלמדי
יוהירו ורבים המצדיקי

Ἐνδόξῳ καὶ Ἐπιστήμῳ Τούκκιῳ
Ἐπίγραμμα.

Ἑρμηνευτὴς μολπῆς τυγχάνων τοῦ Σαλομῶντος,
Δεῖγμα ἐπιστήμης, εὐσεβείας τε δίδως.
Ἔνδοξον, λαμπρόντε ποιεῖ ἐν γαίᾳ ἐκείνη,
Αὐτὴ ἀθανάτως ὄλβιον ἐνδ' οὐρανῷ.

In commentarios in Cantica Canticorum Tuccij
Tuccij Lucensis Iurisconsulti.

Non vaga sunt satis astra tibi fulgentia coelo
Non sat erant pennae sydera celsa tuae.
Sistere te Solis, Lunaéque volumina Tucci,
Sistere te mundi machina tota nequit,
Tentasti Solem, penetrásque minora polorum
Lumina, nec scriptis meta, vel ingenio:
Sed volat, aeternósque animus concepit amores
Connubij casti castáque verba refert.
Quid tibi meta Deus pendet Tucci, hoc tibi pendet
Vt sit meta animae, qui fuit ingenio.

** An

AN Lucae lucem das Tucci? vel tibi Luca
Clarior illius luce? vel illa tua?
Non, tua lux Lucae ſit maior: at addita luci,
Lucidior luci eſt addita Luca tuae.

INgenium, pietas, virtus, facundia,, ſenſus,
Mirum quantum in te dictio terſa nitet:
Si decorat quidquam mortalem hunc rarius orbem
Si quid celſa colunt imáque, ſolus habes.
Tu Latio doctas coniungere doctus Athenas,
Doctus & Hebraeis ſpargere Graeca ſonis.
Nulla vnquam audiuit meliorem curia linguam,
Tam docta nunquam pulpita tacta manu.
Olim ſtellato lucentia ſydera mundo
Multiplicis Lunae cornua dicta tibi.
Altius aethereis nunc mens ſubuecta quadrigis
Diuinóque refert lingua recepta ſinu.
Libera nil mirum ſi permeat aethera penna,
Patria nimirum libera Luca tibi eſt.

IRatione Cupido carens, quos reddis amantes,
Protinus amentes impius ardor agit:
Iuno tuae non haec connubia credita curae,
Hoc hymen hae thaedae numina caſta volunt.
Scire cupis Sponſum, Deus eſt, Eccleſia Coniux,
Coniugÿ quaeris quis fuit auctor, Amor.
Omnia pura, torus purus, mens neſcia culpae,
Nil niſi caſta volunt, nil niſi caſta placent.
Diuinum Tucci dum ſic exponis Amorem,
Verba tibi illius pandit amoris Amor.

TVCCII

Σωματικῆ θαύμαζε σχεδὲι εἴδωλα λογίων
Νοῦν θείων, καίσρων; ἀμφοτέρων τε νόμων

TVCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. C. AC PROTONOT.
APOST.

IN EIVS ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM
SALOMONIS.

Ad Lectorem Praefatio.

CANTICVM Regis Salomonis atqve Prophetae, ad gloriam ſummi Sponſi Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ad vtilitatem Sanctae matris Eccleſiae eius Sponſae (de quorum exuperantia amorum, poëmate dramatico canitur) Latinè & Graecè proſa oratione, à nobis conuerſum, editurus: cum Annotationibus diſparium verſionum, à caeteris: facturus operae pretium exiſtimaui, ſi paucula quaedam, iſtiuſmodi ratione, breuiter proponam. Non id in verſionibus, ſpectatum à me, quas ſoluta oratione, Graeca & Latina locutione ſcripſi: vt verbum è verbo exprimens, Hebraei ſermonis ſtructurae, omni ex parte rationem haberem Id enim, ad vertentem, de lingua in aliam, pertinere non arbitror: propter linguarum proprie-

tates,quas ἰδιώματα Graeci vocant. Quoniam nec partium quidem orationis accidentia (praeter propter alia multa) eadem ſemper diuerſis linguis conueniunt: nec quae, vna periodo vel inciſione, in Hebraeorum verborum ordine & compoſitione, ſunt coelata myſteria, totidem in aliam linguam, verbis translatis,manere eadem profectò poſſunt.Non ſolùm ob vocabulorum diſſimilem quantitatem,dum breuia Hebraeis, longiuſcula Latinis, Graecis ſexquipedalia placent: ſed ob ipſorum etiam elementorum,diuerſarum linguarum, ex quibus voces, & arithmeticae notae naſcuntur, diſparitatem. Quin potiùs, vt Hebraeorum verborum vim,varietatem,numerum,& vſquequaque vniuerſam ſententiam conciperem: conceptámque Graecè & Latinè,ad Hebraicam veritatem,pari facultate verborum, copia, & differentia, emendatè verterem, diligenter aduerti. Hoc enim ad neceſſariam ſcripturarum intelligentiam, enodandam, enucleandámque, plurimùm conducit. Quemadmodum in eo ipſo multùm deſudatum à me & elaboratum eſt,in ea etiam ſanè difficili verſione,quam primam ſuperum ſignificationi parens,anno à Virginis partu 1593. dum Veientum eſſem gubernator, orſus: Romae poſtero anno, meam poſt reuerſionem abſolui. Cùm ad diuini numinis monitum, nutúmque conuerſus: cantum Hebraeum,ſonúmque vocum emulatus: Thuſcis primum omnium Canticum verſibus fudi. Sic Regij operis imitatus exemplar: vt quoti in poeſi; quíque eſſent Hebraea, totidem tales Hetruſcis hendecaſyllabis redderem. Secundùm noſtram in Sancto Poëmate inſtitutam rationem: vt carmina carminibus appoſitè demenſa, paria reſponderent. Has autem ternas Cantici tranſlationes, & quae in eiuſdem Cantici Annotationibus, exquiſitiùs de Cantico & Pſalmis, & aliis Sanctis priſcis libris, à nobis Graecè & Latinè conuerſis, Cantici occaſione prodere molimur, non quaſi deciſionis cauſa edere: neque vt vulgatae editioni,vel D.Hieronymi, vel LXXII. vel aliorum, quot quot antè verterunt, vitio demus. Deus enim mentem meliorem mihi. Latinorum enim, neque Graecorum, vel Iudaeorum, aut Chaldaeorum, cuius vis extent editionibus, nec fragmentis, ne minimum quidem detrahimus.Tametſi cùm ita multi ſint,qui in hoc opere elaborauerunt, vt vel nomina eorum, qui ad noſtras manus peruenerunt,

uenerunt, libros implerent: quid tamen, quaeso vnquam, adeò scitè & literatè compositum fuit: adeò bene factum & elucubratum industria: quod etiam notationibus, atque animaduersionibus (ex quibus artes gignuntur & propagantur) cumulatiùs non perficeretur, & limaretur politius? Hoc igitur in nostris Salomonis Cantici & Psalmorum, & aliorum sacrorum voluminum versionibus, Deo propitio peractum est. Cùm Hebraeae linguae dialectum, tum ipsorum Hebraicorum verborum, & sensus literalis rationem, & vt Graeci dicunt, ἀλιθολογίαν, & animaduerterimus & notauerimus. Sicut alios etiam, qui superioribus temporibus, licèt dissimiliter (vt fit) ob dispares animorum voluntarios motus, variis de causis, conuerterunt: animaduertisse credimus & notauisse. Velut priscos illos L X X I I. Hebraeos, omnium antiquiores interpretes: vt pote qui ante M M. annorum, Graecè vetus testamentum reddiderunt. Et Ionathan, qui Chaldaicè X L. annis ante Domini aduentum expressit. Et Aquilam, & Theodosium, & Symmachum, qui Graecè pòst, intra C C annos. Nec non & D. Hieronymum, qui annis C C C C. à Virginis partu Latinè vertit. Et autorem vulgatae editionis: cuius vetustum in Ecclesia vsum, Concilium Tridentinum comprobauit, praecepítque in disputationibus ac decisionibus: & generaliter quotiescunque res in controuersiam, aut disceptationem vocatur. Sess. 4. Ex recentioribus autem Sanctem Pagninum conciuem Ordinis Praedicatorum: virum sanè illustrem, ob excellentiam praedicationis verbi Dei: at enimuerò, ob linguarum peritiam, qua praestitit, multò illustriorem. Ad quorum versiones iam receptas, & vniuersorum consensione susceptas, tanquam ad communem opinionem, sic omnium accommodatur consensus, vt omnes approbent, omnes collaudent, probéque omnes de illis sentiant. Praesertim verò L X X I I. Hebraeos, quos, ex omni tribu sex selectos, doctos & intelligentes, non linguas ignorasse: sed diuino potiùs coelandi studio, ne gentibus Idolorum delubra colentibus, sanctissimae religionis sacra initia manifesta facerent: secus pleraque ac sentiebant, opera consulta conuertisse credimus. Hoc etenim veteri consuetudine, institutóque maiorum prisci omnes, omnium gentium, quicunque sapientes habiti sunt, semper tenuerunt. Vt iis quidem, qui opti-

marum ſcientiarum, & diſciplinarum opifices, ſummè tradidiſſent & poſuiſſent praecepta, quibus viam, cauſarum cognitionem adipiſcendi aperuiſſent: magna laus & immortalis gloria deberetur. At pluſquam certè homini homines praeſtare, vix fax eſt: nimirum diuinos honores, illis tribuendos, qui magnarum rerum cauſas, quae occultis in artibus verſantur, quaéque coelari oportuit; longe caeteris praeſtantiores artifices, inuolucris, quantum potuiſſet, abdendo obſepiſſent. Cùm enim naturae formas, ſicut pictores fictoréſque faciunt, quiſque ad imitandum ſibi proponat: caeterarum quidem rerum facies, qui cognitionem & doctrinarum cunabula omnium ſenſibus, ſine delectu ſuggeſſiſſent, aſperſiſſe & adumbraſſe, aeſtimati ſunt. Hominis verò figuram, qui omnium, quae in hoc templo conſpicimus, ne dum reliquorum animantium formam vincit: qui rationes ſcrutati, ſecretiora Philoſophiae, vt perpauculis admodum ingenio praecellentibus, iudicio grauiſſimis, nota eſſent, abſtruſiſſent, pinxiſſe, atque finxiſſe ſunt habiti. Nec immeritò. Ipſius, namque omnia cientis, vim, quae auri argentíque venas, latentes & penitus reconditas habet: qui magnarum artium & doctrinarum, rationes tradentes, latebras obſcuritatis adhibuerunt, documenta ſequuti ſunt. Atque ex hac primùm enimuerò exquiſita ratione antiquiſſimi è doctis, apud Graeos Poëtae, natura ipſa valentes, & mentis ſpiritu excitati: per fabularum integumenta, de grauibus ſeriiſque rebus cecinerunt. Ex hac ſepoſita cauſa Pythagorici, & qui vſque ad Pythagorae aetatem, ſapientes nominantur: obſcurioribus verbis, vt pote quantitatibus, muſicis vocibus & modis, coeleſtibúſque motibus, naturales quaeſtiones, ſuo arbitratu exponebant. Hoc more & inſtituto maiorum impulſus Plato, cùm pleraque multis obſtruxit difficultatibus: tum ſuo numero, eius, quod diuinitùs genitum eſt, circuitum explicauit. Hac iam opinione, antiqua inſtitutione comprobata, Peripateticorum princeps, ad eas diſciplinas, quas in Lycio diluculo auſcultatorias tradebat, neminem admittere conſueſcebat: niſi cuius ante ingenij indolem, ſpecimen virtutis, & in perdiſcendo ſtudiũ probaſſet. Ob eandem Alexander Macedoniae Rex, Ariſtoteli iratus: qui contemplatiuae ſcientiae, libros nonnullos ediderat, ſcripſit. Non eum rectè feciſſe: quod eas diſciplinas, quibus ipſe

erudi

eruditus foret, libris editis inuulgasset. Ac ob eam ipsam causam, Regi se purgans, & in eo, de quo accusabatur, culpa vacare, contendens omnes neruos Aristoteles: Regi rescripsit. Libros, quos editos quereretur, perinde ac non editos putaret: iis enim solum, cognobiles futuros, qui ipsum audissent. Atque ob id ipsum, multi alij scriptores, authoritate graues, obscura locutione vsi sunt. Sicut D. Dionysius, in omnibus suis libris. Quem iccirco id fecisse, D. Thomas inquit: vt sacra & diuina dogmata occultaret: vt non ab infidelibus irriderentur. Sed multa sunt eiusmodi, quae prosequi longum esset, non solum ab iis, qui praecepta, decreta, institutiones, mores, ritúsque sapientum, posteris tradiderunt, literis consignata: sed ab iis etiam, qui temporum, hominum, locorum, qui rerum gestarum, qui denique promiscuè vetustatis exempla reliquerunt, Graecis praesertim mandata monimentis. Quibus haud leuibus, vt semper visum est, argumentis: ego etiam in eam sententiam, superioribus annis, sum adductus. Nam cum de ea philosophiae parte naturali, quae genethliaca considerat, libros septem edere statuissem: in quibus vndequinquaginta quaestiones, partim adhuc non penitus perspectas, pleneque cognitas: partim vsque ad nostram aetatem, à nemine tactas, vt alios iuuarem, ex me promere decreueram: sparsas res plures, compluscu-lis latituras, paululum pigmentorum, colore immutato, inferre destinaueram. Veluti libro primo, anno M. D. LXXXIV. Lugduni Galliae primùm impresso, cui DE PARTE HOROSCOPANTE est inscriptio, à nobis est factitatum: cum septem primas, ex propositis quaestionibus, praeceptiones tradidimus. In quo interdū, postquam literas in loro, circum surculum, complicato, per transuersas iuncturarum oras, inscripsimus: lorum reuoluimus. Vt ea ratione, & iis, qui nostro surculo comparem habent, & quibus modis operta soluantur, callent, incolumen clandestinam significationem, integrámque seruarem: & eam vulgus coniectari non quiret. Quod etiam in secundo libro, in quo, quas, in primo polliciti sumus, quaestiones, & alias, vsque ad septenas (secundum nostrum in vno quoque septem librorum, institutum) tractauimus, à me est elaboratum. In eo namque secundo, quem illo tempore, quo primus sub prelo liber erat, exarauimus: nodos etiam quosdam, ex numeris & modis earum disciplinarum, quas

μαθήματα

μαθήματα Graeci vocant,compactos funderamus.Vt non ita propalam omnia ſub aſpectum ſubijcerentur:vt paſſim à quouis conſpici quirent. Pro vt etiam in caeteris libris, proſequi ſancitum erat. In quibus non ex ſtricturis chalybum,aurive metallo:ſed ex curſibus orbium, conuerſionibúſque, rudem adhuc & ineffigiatam materiam:modò validis ſuper incudem, dum tenaci forcipe verſarem,ictibus quatiendo: modò aequis iuſtíſque ponderibus, quouſque neutra lanx propenderet,librando:vſque eò,dum nulla parte imperfecta, tota naturae parilis maneret, informare ſtatueram. Si opem noſtris lucubrationibus ij tuliſſent, qui maximam ferre debebant.At multo aliter,de magno & difficili opere, in quo ſtudia,è reconditis fontibus hauſta,tractanda ſuſceperam: quàm propoſitum fuerat,contigit euenire. Sed redeo ad LXXII. Si ea, quae pertinent ad naturalem philoſophiae partem, cuius latent ex ſe cauſae, tenebris,caecíſque nubibus inuolutae naturae:non in veſtibulo, non in limine, ſed intus ſemota & ſeiugata habuere,qui rerum naturas & cauſas norunt: latebris etiam obſcuritatis adhibitis, vt eadem res, in alias res accommodari poſſe viderentur. Quid mirum videri poſſet, ſi Iudaeorum nationis, populi Dei electi, Theologi peritiſſimi rerum diuinarum: quorum eſt remotior quaedam ſubtiliórque doctrina, ad ipſius Dei eſſentiae conſiderationes contemplationéſque pertinens:ad quas par omnibus gentibus aditus eſſe non debet,aut idem infidelibus cum credẽtibus,diuina Graeco Regi coelare ſtuduiſſent? Quando ſuperba illa Iudaea natio, gentilium quenquam, ad cognitionem legis admittere deſpiciebat. Sicut D. Gregorius ſummus Eccleſiae Pontifex & Doctor ſcriptum reliquit.Luc.18. Quando nimia arrogantia elata illa Iudaea natio,ne fidei ſacramenta perſpicuè ethnicis traderet:non ſanctum canibus,non porcis margaritas dandas,dicere conſueſcebat. Vt D.Hieronymus ait,in Praefatione Iſaiae. Ac quando eius nationis magiſtri, legíſque Doctores,ſuis etiam niſi probis, bene moratis,ac bonis viris, iámque aetate prouectis, pleraque diuinitatis non pandebant. Quemadmodum habetur in epiſtola Neumiae filij Haccane, ad Haccanam filium:quae appellatur, epiſtola ſecretorum. Iunctis notatis per Rab. Moſſe Aegyptium in lib. Directionis nutantium, lib.1. cap.62. De duobus nominibus, quibus praeter caetera Hebraei

Deum

Deum nuncupant (vt certum quiddam, & breuis exempli cauſa ponamus.) Alterum duodecim literarum.

אב בן ורוח הקדש׃

Ab Ben ve Ruach haccodes.

Id eſt, Latinè & Graecè de Hebraeo exprimendo.

ὁ πατὴρ, ὁ ὑὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Pater, Filius & Spiritus ſanctus.

Alterum quadraginta duarum literarum.

אב אלהים בן אלהים

Ab elohim, ben elohim,

רוח הקדש אלהים׃

Ruach haccodes elohim.

שלשה באחד אחד בשלשה׃

Sceloſciah beechad, echad beſceloſciah.

Id eſt, Latinè & Graecè de Hebraeo exprimendo.

ὁ πατὴρ θεοὶ, ὁ ὑὸς θεοὶ,
τὸ πνεῦμα ἅγιον θεοὶ,
τρεῖς ἐν ἑνὶ, εἷς ἐν τρίσι.

Pater Dij, Filius Dij,
Spiritus Sanctus Dij,
Tres in vno, vnus in tribus.

Et aduerte Lector, quoniam pars ſecunda huius nominis quadraginta duarum literarum, quae eſt.

Tres in vno, vnus in tribus.

Primae partis, rationis redditio eſt. Si quis enim, vel eius nominis authorem : vel eruditos illos Hebraeorum magiſtros, legíſve Doctores, interrogaret. Quomodo Pater Dij, Filius Dij, Spiritus ſanctus Dij ? Cum ſicut vna fides Catholica tenet, & tam Latina, quam Graeca ſchola docet : non tres, ſed vnus ſit Deus: non tres Domini, ſed vnus ſit Dominus ? Vtique reſponderent. Quoniam ſanè, in Patre eſt Filius & Spiritus ſanctus : in Filio eſt Pater & Spiritus ſanctus : in Spiritu ſancto eſt Pater & Filius. Quoniam quidem Pater & Filius ſunt in Spiritu ſancto : Filius & Spiritus

ſanctus ſunt in Patre: Spiritus ſanctus & Pater ſunt in Filio. Quoniam porrò omnes tres ſunt in quolibet vno: & quilibet vnus eſt in omnibus tribus: & nullus eorum extra quemlibet eorum eſt. Quoniam oppidò nemo eorum alium praecedit aeternitate: nemo eorum alio excellit magnitudine: nemo eorum alium ſuperat poteſtate. Quoniam enimuerò Pater non eſt maior, aut anterior Filio, aut Spiritu ſancto, quantum ad naturae diuinae vnitatem pertinet. Quoniam ſcilicet Filij aeternitas atque immenſitas, velut anterior vel maior, Spiritus ſancti aeternitatem immenſitatémque, vel excedere vel praecedere naturaliter non poteſt. Ita vt per omnia, quemadmodum Sanctiſſimus, idémque doctiſſimus Athanaſius cecinit.

καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται.

Et vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda ſit.

O verè digna myſteria, quae non gentibus immanitate barbaris, non feris agreſtibúſque nationibus, non populis, idolorum cultoribus: ſed ſolis Chriſti fidelibus patefiant. Enimuerò ſaepe mihi cogitanti, quid nam cauſae eſſe potuerit, quamobrem LXXII. qui primùm, CCCC. annis, ante Domini noſtri natiuitatem, diuina volumina, Graecè verterunt, nomen אלהים *Elohim*, quod plurale eſſe conſtat, ſingulariter redderent: hanc tantummodo cauſam reperi veriſſimam, ne triadis myſterium patefacerent. Si enim Graecè pluris numero, nomen אלהים *Elohim* expreſſiſſent: illico ad primi verſus lectionem.

ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν οἱ θεοὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Principio creauit Dij coelum & terram.

Ptolomaeo eiúſque ſapientibus Graecis, aperire & oportuiſſet & opus fuiſſet: ſub nominis θεοὶ Dij pluralitate, trium diuinarum perſonarum diſtinctionis, ac ſub verbi ἐποίησεν creauit, ſingularitate, vnius duntaxat Dei eſſentiae, latere ſecretum. Quod non ſolum nobis confirmauit, ſed etiam perſuaſit loci Oſeae Prophetae, eorundem LXXII. conuerſio, cap. 11. in princ. (vt alios, ſacrae Scripturae priſcae, locos mittam) in quo Propheta, ſermonem quem Deus ſecum habuerat, narrare continuas, ponit haec verba.

וממצרים

וממצרים קרתי לבניו

Vmimitsraim carathi libni.

Vbi LXXII. Graecè vertentes, transtulerunt.

καὶ ἐξ αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ.

Et ex Aegypto vocaui filios eius.

Ad Israel, Iacob videlicet Patriarchae posteritatem referentes. Quam Deus per manus ducis Moyses, per desertum in Palestinam deduxit. Cum tamen ex proxime dictis, verba illa de Messia intelligenda sint, aeterni patris vnigenito. Quem Deus in prima aetatula, per manus nutritij S. Ioseph, matris Virginis, Sponsi & mariti, ex Aegypto, cum Sanctissima matre, defuncto Herode Ascalonita in Palestinam reduxit. Ipse etenim Rex Israel est. De quo suprà cap. 10. dicitur. Cum venerit docebit vos iustitiam. Non autem de Israel Patriarcha, locus intelligendus est: qui Rex non fuit, nec Regis nomine, in sacra pagina, vsquam appellatur. Et sine ambiguitate, literarum Hebraicarum interpretatio sit.

Et ex Aegypto vocaui Filium meum.

Quia in omnibus Hebraeis exemplaribus, non legitur לבניו *libnau*, sed לבני *libni*, sine ו *vau*. Pro vt legebatur aetate D. Hieronymi, post Christum annis CCCC. Sicut ipse testatum reliquit. Et etiam Apostolorum seculo. Vt ex Euangelio Apostoli & Euangelistae Matthaei perspicuum est, cap. 2. Cuius ab eo Hebraicis literis verbísque scripti, tempore D. Hieronymi constabant volumina. Quae etsi nunc desiderantur, incerti tamen authoris, approbatam ab Ecclesia translationem habemus.

ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.

Ex Aegypto vocaui Filium meum.

Verum LXXII. iam dicta de causa, filios eius reddiderunt. Et ne Deum ab aeterno, filium sibi consubstantialem genuisse, atque hominem fieri voluisse, gentibus palàm facerent. Hic est locus, quem D. Hieronymus in LXXII. interpretibus, existimauit non reperiri. Matth. cap. 2. Sed hoc totum iudicium, integrum Ecclesiae reseruamus: cuius est de scripturis Sanctis iudicare.

Solum enim cum ad ſcribendum animum appulimus, id negotij ſuſcipere, propoſitum fuit, vt noſtram proferentes ſententiam, dies aliquando eluceſcat: vt ex ea Eccleſia aedificationem accipiat 1.Cor.14. Liberum interea vnicuique relinquentes, quam maluerint, verſionem ſequi. Certum eſt enim, tantam, apud quoſdam, vim, aſſiduum & quotidianum vſum habere: tantúmque quoſdam veteri conſuetudine recitandi pſallendíque allici: vt illis etiam confeſſa vitia placeant. Quemadmodum D. Hieronymus ait, in Praefatione in librum Iob. Et haec ſunt, quae pro omnibus tam Cantici, quàm Pſalmorum, & aliorum ſacrorum codicum, qui à nobis de Hebraeis ſunt conuerſi: & aliis, quas deinceps faciemus de integro, verſionibus, & verſionum Annotationibus, benignè Lectorem accipere rogamus. Lugduni VI. Non. Maij M. DCVI.

DE

DE LOCIS PSALMORVM, QVI IN OPERE CITANTVR, AD LECTOREM.

Appendix.

QVONIAM ſaepè in Annotationibus citantur Pſalmi, benignus lector admonendus eſt: quod & partitio & adiectus numerus ſecundùm Hebraeos eſt intelligendus. Differentia autem, partitionis & numerandi, inter Hebraeorum Pſalterium, & Graecorum, à quo, non autem ab Hebraeo, Latina vulgata editio, qua Eccleſia vtitur, conuerſa eſt: eſt à Pſal. 9. qui incipit.

Confitebor tibi Domine, in toto corde meo.

Vſque ad Pſal. 147. qui incipit in Latinis Pſalteriis.

Laudate Dominum, quoniam bonus eſt Pſalmus.

Nam à primo Pſalmo, vſque ad nonum, & à centeſimo quadrageſimo ſeptimo, vſque ad vltimum, cùm eadem partitione, tùm eadem numeratione procedunt. Ratio autem differentiae fuit, quoniam LXXII. Interpretes, cùm Pſalmos Graecè redderent de duobus Pſalmis.

Confitebor tibi Domine, in toto corde meo.

Qui eſt nonus in Pſalterio Hebraeo, &

Vt quid Domine receßiſti longe.

Qui eſt decimus, ſecundùm Hebraicam diuiſionem: qui duo Pſalmi, vndequadraginta verſibus conſtant, vnum Pſalmum, conſtituerunt. Et ſic Nonus Hebraeorum, pariter & Decimus, Nonus ſunt ſecundùm Graecos & Latinos. Vndecimus verò Hebraeorum Decimus. Et ſic de reliquis, vſque ad Pſalmum.

In exitu Iſraël de Aegypto.

Qui eſt 114. ſecundùm Hebraeorum numerum: & 113. ſecundùm Latinos & Graecos. Vbi rurſus LXXII. Interpretes, de aliis duobus Pſalmis.

In exitu Israel de Aegypto.

Qui octonis versibus constat: &

Non nobis Domine, non nobis.

Qui decem & octo: qui secundùm Hebraeos, est 115. vnum constituerunt. Et sic Psalmi,

In exitu Israel de Aegypto. Et
Non nobis Domine, non nobis.

Qui pariter duo sunt apud Hebraeos, n. 114. & 115. vnus sunt, secundùm Latinos & Graecos, n. 113. Et è contrà LXXII. Interpretes, Psalmum, cuius est orsus.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus.

Qui vndeuiginti tantùm versibus constat, in duos Psalmos partiti sunt: initium secundi facientes, versu.

Credidi, propter quod locutus sum.

Et sic Psalmus, qui apud Latinos incipit.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus.

Qui est apud Hebraeos 116. est apud Latinos & Graecos. 114. & Psalmus, qui Latinis incipit.

Credidi, propter quod locutus sum.

Qui apud Hebraeos, est pars superioris, est apud Latinos & Graecos, Psal. 115. &

Laudate Dominum omnes gentes.

Qui est apud Hebraeos, n. 117. apud Latinos & Graecos est. 116. Et sic de reliquis, vsque ad Psal. 147.

Laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus.

Quem etiam LXXII. quamuis viginti versus non superet, in duos partiti sunt: videlicet 146. & 147. initium secundi facientes, versu.

Lauda Ierusalem Dominum.

Post quem omnes pari partitione, parique computatione progrediuntur, vsque ad finem Psalmorum: qui sunt apud Hebraeos & Latinos numero Centum quinquaginta, quos Latina Ecclesia in diuinis canit. Habent enim Graeci alium Psalmum, vltrà 150.

Hebraeo

Hebraeorum & Latinorum: qui monomachiam continet Dauid pueri cum Golia. Cuius meminit S. Athanasius, cum canonicis scriptis adnumerans, in Synopsi: qui incipit.

Μικρὸς ἤμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου.

Et est apud Graecos in ordine vltimus Psalmorum.n.151. Quem nos exercitationis gratia superioribus annis, è Graeco primum in Hebraeum vertimus, modo, quo in calce praesentis praefationis, cudetur: ac Hetruscis deinde expressimus hendecasyllabis. Vbicunque igitur Psalmorum aliquis in Annotationibus allegatus fuerit: vt eum Lector reperias in Psalterio Graeco vel Latino post Psalmum nonum.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo.

Vsque ad Psalmum 147. qui incipit.

Laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus.

Vnitatem demendam meminisse debebis. Vt si quinquagesimus primus Psalmus inductus fuerit: quinquagesimum, in iam dictis Psalteriis quaerere habeas, Praeterquàm si inductus fuerit. Psalmo 116. qui incipit.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus.

In eo enim non vnitatem de numero, sed binos numeros extrahendos meminisse debebis. Est enim (sicut dixi) apud Hebraeos, 116. apud Latinos autem & Graecos. num. 114.

Lugduni. VII. Calend. Iunij. M. D. C. VI.

למנצח

למנצח לדוד
כאשר לחם בגלית:

בין אחי צעיר היתי
וארת קטן בבית אבי
את צאן רעה במדבר:
בוננו עוגב ידי
ואצבעתי עשו זמרה:
ומי הגיד ליהוה ארני
הוא אלוה הוא יענה:
הוא אלי מלאכו שלח
ומעדר אב לקחני
מושח בשמן משחתו:
יפים אחי וגדולים
ולא רצה בהם האל:
אז לאיש נכר פגשתי
ושקצני בעצבים:
ואני חרבו לקחתי
זבו קצתי לו ראשו
והרפה מעם הצלתי:

INDEX

INDEX LOCORVM CANTICI SALOMONIS, IN HIS PRIMIS OCTO

Annotationibus, quae nunc eduntur, ab Authore expositorum: iuxta eorum seriem, secundum vulgatam Latinam editionem, vt facilius eos Lector reperiat. In quo octo Annotationes, per primas cuiusque literas denotantur.

O. Osculabitur.
Oo. Osculis.
A. Amor.
V. Vinea.
P. Pastrix.
R. Rosa.
Ph. Phiala.
C. Cincinni.

Et tum praeterea aliae quinque notae.

p. praemissum. l. locum. m. mammam. c. causam. f. folium.	significant.

ET QVIDEM PRIMAE PARTIS.

SECVNDAE PARTIS.

13 Surge amica mea. P.l.5. fol.275
Speciosa mea, & veni. Ibid.
16 Dilectus meus mihi,& ego illi. A.l.10. fol.101.& R.c.2.fol.310
Qui pascitur inter lilia. A.l.10.fol.101.& R.c.2.fol.310.& seq.
17 Donec aspiret dies. A.l.11.fol.106.& seqq.
Et inclinentur vmbrae. A.l.11. fol.106
Reuertere similis esto dilecte mi Capreae. A.l.11.fol.106
Hinnulóque ceruorum. A.l.11.fol.106
Super montes Bethel. A.l.11. fol.106.& seqq.

QVARTAE PARTIS.

1 Quam pulchra es amica mea. P.l.6.fol.277.
Quam pulchra es. ibid.
Oculi tui columbarum. P.l.6.fol.277. & C.fol.382.& 384
Absque eo, quod intrinsecus latet. C.per tot.fol.370. ad 400.
Capilli tui sicut grex caprarum. C.fol.381
Quae ascenderunt de monte Galaad. Ibid.
3 Sicut vitta coccinea labia tua. R.c.2. fol.318.& 319
Sicut fragmen mali punici,ita & genae tuae. C.fol.384
Absque eo,quòd intrinsecus latet. C.per tot.fol.370.ad 400
5 Duo hubera tua, sicut duo hinnuli. A.l.m.2.fol.112.& R.c.2.f.313
Qui pascuntur in liliis. A.l.m.2.fol.112.& R.c.2.fol.313
7 Tota pulchra es amica mea. P.l.7.fol.278
Et macula non est in te. Ibid.
9 Vulnerasti cor meum, soror mea. A.p.4.fol.68.& C.fol.383
Sponsa vulnerasti cor meum. C.fol.383
In vno oculorum tuorum. Ibid.
Et in vno crine colli tui. Ibid.
10 Quam pulchrae sunt Mammae tuae. A.l.12.fol.114
Soror mea Sponsa. Ibid.
Pulchriora sunt hubera tua vino. A.l.13.fol.114
12 Hortus conclusus, soror mea Sponsa. R.c.4.fol.324
Hortus conclusus. Ibid.

QVINTAE PARTIS.

1 Veniat dilectus meus in hortum suum. O.fol.3. & A.l.14. f.118
Et comedat fructum pomorum suorum. O.fol.3
Veni in hortum, meum soror mea. O.fol.7
Comedite amici & bibite. A.l.15.fol.121
Et inebriamini charissimi. Ibid.
2 Ego dormio,& cor meum vigilat. P.l.9.fol.281.& seq.

Et ipse

SEXTAE PARTIS.

SEPTIMAE PARTIS.

OCTAVAE PARTIS.

Lugduni, X. Calend. Septembris, M. DCVI.

T. VCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. D. AC PROTONOT. APOST.

ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium,

Annotatio OSCVLABITVR.

ARGVMENTVM.

Cantici initium primae partis, secus vertendum quàm hactenus Graecè & Latinè redditum fuit: & item initium quintae partis. Et quamobrem Ecclesia tantopere osculari optabat à Christo Domino.

ANNOTATIO PRIMA.

נשק

NASCIAC verbum, à quo ישקני *Isciaceni*, tertia persona futuri numeri singularis: à quo Cantici Rex Salomon sumpsit exordium: suauiari, osculari, vel ausculari, vt veteres dicebant, quod φιλεῖν, & κύσαι Graiis dicitur: propriè atque verè, in hoc Salomonis Cantico, significare, liquidò omnes sciunt: praeter alia significata,

de quibus in ſecunda parte praeſentis Annotationis, & infrà in Annotatione Amor dicturi ſumus, quarto Praemiſſo.

Verumtamen, cùm, vt reliquorum temporum, ita etiam futuri, modos plures lingua Hebraea inops, non habeat, ſicut ea vberiores Latina & Graeca habent: per mihi mirum viſum eſt, quomodo eandem traditionem, ſic non meliùs re explorata, vertentes ſecuti ſint: vt omnes vno ore, pariter vno eodémque modo, pari verbi inflexione, reddendum putauerint, ישקני *Isciaceni*, Graeci quidem, φιλησάτω με, Latini autem, Oſculetur me.

Vno excepto Valentia, qui. Vtinàm oſcularetur me: exiſtimauit, habere Hebraicam literam modò punctatam (vt eius verbis vtar) in ſua explanatione, quae caeteroqui mihi non diſplicet, in expoſitione primae partis fol.4. verſ. Eſt tamen animaduertendum. Cùm non puncta Maſoretarum, ſed haud flexibiles, apud verbum, orationis optabiles partes, modum Hebraeis deprecandi conſtituant: ſicut exemplo duorum locorum manifeſtum erit. Vt ecce Prouerb.4.26. vbi text. Hebraeus habet.

> פלס מעגל רגלך
> *Palles manhghal raghlecha,*
> וכל דרכיך יכונו:
> *Vechol derachecha icchonu.*

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

> *Στάθμιζε τὴν τρίβον τοῖς ποσὶ σου,*
> *Καὶ στερώσονται πᾶσαι αἱ ὁδοὶ σου.*
> *Pondera ſemitam pedibus tuis,*
> *Et omnes viae tuae firmabuntur.*

Hoc eſt: Perpende, explora, & quaſi quadam trutina examina affectus tuos: vt non titubes, vel haeſites in corde tuo, propter quod affectus tui, te à Deo remoueant. Nam verbum פלס *palles*, quod nos vertimus, Pondera, & Latina vulgata editio: Dirige, libra Hebraeis eſt: pedes autem hominis affectus ſignificant. Pſal.38.17. Et ſic viae tuae, quae ſunt, cogitationes, locutiones, & operationes, & generaliter omnia ſtudia, Hier.7. firmabuntur: vt directè ambules, non declinando ad dexteram, vel ſiniſtram.

Ibi igitur futurum יכונו *icchonu*, reddimus per modum indicatiuum, Firmabuntur, vel Stabilientur, vt vulgata Latina editio vertit. Et idem futurum יכונו *icchonu*, Pſal.119.1. octonario, propter aduerbium optandi אחלי *achalai*, adiunctum, vertimus per modum optatiuum: quoniam ſcilicet aduerbium deprecandi, format Hebraeis modum optatiuum. Sic enim d.Pſal.119.1. octonario citato Propheta cane

ta canebat. Quando omnia ſua conſilia, omnes ſuas cogitationes, omnéſque denique actiones ſuas eò dirigi cupiebat, vt ſe ſtabiliret in cuſtodia mandatorum Dei, ſeſéque totum ad arbitrium & voluntatem Dei conformaret.

אחלי יכנו דרכי לשׁמר חקיך

Achalai icchonu derachai liſcmor chuccecha.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ὤφειλον στερέησαν ὁδοὶ μοῦ τοῦ φυλάξασθαι τὰ δόγματά σου.

Vtinam firmentur viae meae ad cuſtodiendum ſtatuta tua.

Vel dirigantur, vt Latina habet vulgata editio.

Hoc eſt: Quoniam beatitudo conſiſtit in cuſtodia mandatorum, quae homo ſine gratiâ cuſtodire non valet: cùm ob humanam fragilitatem, ob quam nimis pronus eſt ad peccandum: tùm ob vitae huius actus tortuoſos, qui hominem ducunt ad perditionem. Tu Domine, qui iubes, quod vis, & vides in abſcondito, quod diſpoſui cor meum ſeruare iura & iuſſa tua: velis quaeſo, quod iubes, dirigendo greſſus meos in ſemitis tuis. Vt te dante, legem tuam, & ſtatuta tua exequar & conficiam: atque ea exequendo & conficiendo, tua beatitudine dignus euadam. Vnum eſt, quòd amborum locorum, Pſal. ſcilicet 119. & Prouerb. 4. vnum eſt, & idem futurum יכונו *icchonu*, à verbo כון *chon*: ſed in Pſalm. eſt iunctum aduerbium deprecatiuum, quod Hebraeis (vt diximus) format modum optatiuum, quod non eſt in Cantico.

Sed non ſolùm initio Cantici, hactenus futurum, per modum imperatiuum redditum fuit: ſed initio etiam quintae part. vbi text. Hebraeus habet.

יבא דודי לגנו

Iauo dodi leghanno

ויאכל פרי מגדיו

Vaiochal peri meghadau.

Vbi qui Graecè hactenus tranſtulerunt, יבא *Iauò* & יאכל *Iochal*, per imperatiui modum conuerterunt.

Καταβήτω ἀδελφιδὸς μοῦ εἰς κῆπον αὐτοῦ,

Καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ. Id eſt:

Deſcendat nepos meus in hortum ſuum,

Et comedat fructum arborum ſuarum.

Prout etiam Latinae editiones omnes, & etiam Pagnini conciuis mei.

Veniat dilectus meus in hortum suum,

Et comedat fructum pomorum delicatorum suorum.

Nisi quod יכאל *Iochal* per modum subiungendi reddidit vulgata editio,

Vt comedat fructum pomorum suorum.

De quibus duobus versibus, agemus in Annotatione Amor I.14. & infra hac eadem Annotatione. Concedo enim vnum linguae Hebraicae futurum, pro loci exigentia, secundùm varios caeterarum, quae copiosiores sunt, linguarum modos, conuerti. Sed tanta circumspectione,& adeò accurata consideratione faciendum sentimus: vt & perrarò ab indicandi modo, & non nisi necessitate coacti, quòd eo modo verti non possit, discedamus. Cùm enim ea sit proprietas Hebraeorum futuri, atque vis, vt quod fore significat, promptum iam & paratum sit, vt fiat: sicut עתיד *Nhatid* nomen, quo Hebraei futurum nominant, declarat: quod primò, & imminens Latinè traducitur: ambigere quis potest, vt non quandocunque imperatiui aoristis; quibus loco futuri, in imperandi & subiungendi modis, Graeci vtuntur, Graecè verterimus, sicut omnes, qui vsque ad nostra tempora, Graecè transtulerunt: siue Latinè, siue aliis linguis, eodem imperandi modo, vel subiungendi, vel etiam desiderandi, vt Valentia rebatur: ab eius vi, & proprietate desciscamus? Cùm de tribus, quiuis, dictis modis, non solùm non paratum, seu promptum, seu imminens commonstret: quin potiùs, tanquam sub euentu, & conditione ponat & statuat. Dum iussum alius habet, alius causam & tempus proponit, alius optantis & expetentis & penè vota facientis est.

Cùm è contra indicandi modus, non contingenter, neque sub casu ponat & statuat: immo verò constanter & absolutè terminet & definiat. Ex quo apud Latinos Indicatiuus à Grammaticis appellatur, quoniam quid agit, indicat: & ὁριστικὸς, quod est definitiuus, apud Graecos nomen accepit. Vnde si vspiam indicandi modo, vnicum Hebraeorum futurum, reddendum sit: id profectò, hoc Cantici exordio, & dicto etiam quintae partis principio, quotquot aduersum hactenus antè verterunt, mecum ipse ratiocinatus, faciendum putaui, rationem autoritatibus anteponens. Vt sic ישקני *Isciaceni*, φιλήσει με, & יבא *Iauo*, & יאכל *Iocal*, ἐλεύσεται, & φάγεται, Graecè vertendum censerem: & Osculabitur me, & Veniet, & Edet, Latinè de Hebraeo exprimerem. Ecquis enim vnquam magis aliquid futurum, pro comperto habuit, Sponsa? Quae filium Dei vnigenitum, suum Sponsum, per sponsionem iam vsque Adae factam, postea Noë, & Abrahae, & deinceps per Prophetas suos, in scripturis sanctis: humanam naturam induturum promissionem acceperat? Sponsae enim Deus amore captus, quemadmodum ipsemet Sponsus Christus Deus & Dominus noster,

noster, non solùm priusquam hominis naturam susciperet, per Spiritum sanctum, per os Salomonis, in hoc Cantico, tectis verbis, aenigmatico carmine fudit: verùm etiam ore proprio, dum aetatem inter homines degeret, apertissimè & planissimè explicauit, dicens.

Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν. Id est: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Ioan. 3. 16. Adae post praeuaricationem, ad eius, & totius posteritatis egestatem subleuandam, mittere filium suum pollicitus est. Eáque tum primùm pollicitatione, per fidem, in Adam, Ecclesia desponsata: ac noua deinde progressu temporis, cum Noë, per arcum foederis, pactione sancita: adeò ingentem per fidem Abrahae pacto cum ipso constituto, accessionem postmodum consequuta est: vt iam certò sciens Christum nasciturum, alacri & erecto animo, non solùm valde asseueranter caneret,

ישקני *Isciaceni*, φιλήσει με, Osculabitur me. &

יבא דודי לגנו

Iauò dodi leghannò

ויאכל פרי מגדיו:

Vaiochal peri meghadau.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Veniet Amor meus in hortum suum
Et edet fructum dulcium suorum.

ἐλεύσεται εἰς κῆπον αὐτοῦ ὁ ἔρως μου,
καὶ φάγεται καρπὸν τῶν γλυκερῶν αὐτοῦ.

Hoc est: Profectò de supera coeli luce, vbi eius sedes est, descendet Messias, in hanc inferiorem terram, vbi ego sum Ecclesia militans, quae eius hortus dicor: quoniam omnis generis fructuosissimas arbores serit in me, vt adultae fructus vberrimos ferant. Et cùm descenderit Messias, fructuum bonorum operum delectatus dulcedine, eorum vbertate satiabitur. Sed ob exploratam etiam causam, Sponsum humanitate vestitũ, quam per parietem nostrum figurat: spectantem per fenestras & transennas: quo scilicet partim latesceret, partim videretur, loquentem induceret. Secunda par. 9.

הנה זה עומד אחר כתלנו:

Hinneh zeh nhomed achar chothlenu.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

En ipse manet ponè parietem nostrum.

ἰδοὺ διαμένει αὐτὸς τείχους ἡμῶν ὄπισθεν.

Hoc est: Ecce Messias (Sponsa loquitur) ille iam diu nobis pro-

miſſus,vna,in duabus naturis, perſona: quoniam filius Dei, ſecunda perſona in diuinis, verus homo factus eſt, ex anima rationali & humana carne compoſitus. Ecce, inquam, praeſens adeſt, & inter nos verſatur. Sed heus filiae Ieruſalem, Dei quidem ſimul & hominis verba audimus:at verò hominem duntaxat videmus.Cur? Quoniam pariete noſtrae humanae naturae, alteram ſuam diuinam naturam coelauit: ſicut qui in ſcena, ſeruili indutus veſtitu, propriam perſonam contexit, atque abdidit. Et rectè enimuerò ſuam diuinitatem abſcondit:quando diuinitatis immenſitatem, infirmitas humana ferre nequaquam poſſet: nec viueret homo in hoc mundo ſi Deum ſicuti eſt, videret. Manet igitur, vel ſtat, vt in Latinis vulgatis editionibus. Non autem vt in Græcis codicibus.

ἰδοὺ αὐτὸς ὀπίσω τοῦ τείχους ἡμῶν. Id eſt:

Ecce ipſe poſt murum noſtrum.

Sine verbo,vel ſtat,vel manet.Non autem ἕστηκεν, ſtetit:ſicut addentes ſcribunt eſſe in multis codicibus, & in homilia Orig.& apud Sanct. Ambr.Quia in textu, non eſt עמד *nhamad*, praeteritum tempus:ſed עומד *nhomed*, participium, quod pro praeſenti capitur. Et ſignificat manere: ſicut ſparſim in ſacra pagina. Vt Pſal.102. qui eſt quintus poenitentialium, ad finem. Vbi Propheta, motus coeli, eiúſque actionis ceſſationem: tum Dei aeternitatem, paucis verbis cõplexus canit.

המה יאבדו ואתה תעמוד

Hemmah iouedu, veatthah tanhamod.

Id eſt, ſicut Graecè vertentes tranſtulerunt: nec nos immutauimus, cum Pſalmos verteremus.

αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις.

Ipſi peribunt, tu autem manebis.

Vel ſtabis: Sicut vertit D.Hieronymus in tertia tranſlatione, ad petitionem Sophronij.Quamuis ſtandi proprium verbũ ſit נצב *natſab*: de quo Pſal.82. in princ.

Hoc eſt:Ipſi coeli interibunt,quia eorum forma mutata, deſinent moueri,& in haec inferiora agere. Niſi mauis amice lector, de Apoſtolis intelligere, qui coeli dicuntur. Pſalm.19. in princ. Quoniam videlicet, pro Meſſia ſanguinem profuſuri erant. Vt ſit ſenſus. Apoſtoli quidem peribunt, quoniam pro nomine meo calicem paſſionis bibentes, occiſione occidentur: tu autem pater aeterne immortalis manebis. Chriſtum enim inducit Propheta loquentem ad patrem. Atque eſt germana ſyncerâque eius verbi עמד *nhamad* ſignificatio. Vnde עמוד *nhamud* columna Hebraeis eſt:quòd ob eius grauitatem & ponderoſitatem,maneat,nec velut arundo agitetur à vento.Quam

etiam

etiam significationem, quisquis ille fuit, qui D.Pauli epistolam ad Hebraeos Graecè reddidit, sequutus est, cap.1. vbi Apostolus eum versum citat. Fuit autem hoc Cantici versu:

En ipse manet pone parietem nostrum.

Intrinsecus praesagitio iniecta & inclusa diuinitus, quam nemo hactenus animaduertit. Quòd non actutum in lucem editus infans, in cunis vagiens:non puer prima aetatula,diem Sponsus obiret.Vt Herodes Antipatri putauit, cùm paruulos Bethlehemitas occidit. Non illico postquam ex ephebis excessisset: non pubes, non adolescens, è vinculis corporis euolaret. Neque denique terris se tantùm Sponsus ostenderet. Sed vltrà lustrans omnia,cunctáque perpendens, in forma serui maneret:quo ad esset in his, quae Patris erant, atque ab eo assignatum curriculum viuendi conficeret. Et his omnibus, cùm satis causae & officio suo non videretur Sponsae fecisse: tanquam si è coelo iam fluxus,homo factus esset,secum in scena personam Sponsi introducit loquentem, & venisse profitentem, ac saluasse gentes. Part.5.1.

באתי לגני אחתי׃

Bati leghanni achoti. Id est:

Veni in hortum meum soror mea.

ἦλθον εἰς κῆπον μου ἀδελφὴ μου.

Hoc est: Vt tuis, ô mea Sponsa, deprecationibus morem gererem, quibus non factum defendendo, sed ignosci postulando,tot iam seculis, fracto animo & demisso, meam misericordiam imploras, & supplex pro meo aduentu, mihi manus tendis: veni de coelo in terram,ex deliberatione totius sanctissimae Trinitatis, priusquam mundus fabricaretur decreta. Et tecum degens, semper moriens, paupertatem amplectendo, durámque & asperam vitam ducendo,& humilitatem exhibendo, tres ciuitates Satanae, destruxi: quemadmodum me facturum, Regius meus Propheta praedixerat. Psalm.9.6. Superbiam,luxuriam,& auaritiam:in quibus est omne, quod est in mundo. Et postquam euangelizaui, & noua sacramenta sanciui, signáque feci,quae nemo alius fecit vnquam:pro te passus,quod semper volui, & tu valde à me optabas,tibi salutem dedi. Atque nunc equidem completis omnibus, quae in Psalmis & Prophetis scripta erant de me, fruor te Ecclesia,mea Sponsa, quae mihi es in deliciis:maximos fructus ex te meo horto à me consito, capiens, fidei, bonorúmque operum. Ac tum praeterea,singulari & incredibili voluptate afficior, ex sacrificio corporis, & sanguinis mei, quod mihi quotidie omni hora, ora quacunque ac parte terrarum, per tuos Sacerdotes offertur: in memoriam vitae, passionis, mortis & resurrectionis meae. Quod

ipſum etiam Prophetae Spiritu. ſancto illuminati, verbi aduentum certum habentes, factitauerunt. Dum eodem flamine dictante, praeteritum interdum tempus, propter certitudinem prophetiae, tanquam ſi iam aduenisset, futuri loco, in eorum diuinationibus adhibere, non haeſitauerunt. Quemadmodum Pſal. 67. in quo Verbi aduentum à Deo, diuinus vates efflagitabat: verſu penult. vſurpauit, cùm cecinit.

ארץ נתנה יבולה:

Erets nathenah iebulah.

Terra dedit fructum ſuum.

ἡ γῆ τὸν καρπὸν αὐτῆς ἔδωκε. Hoc eſt:

Terra ſancta, terra benedicta, illabefacta παιθαγία virgo, quae terra dicitur Pſal. 102. 26. Verbum Dei, vnigenitum peperit. Cùm tamen tanta adhuc, ad Meſſiae aduentum temporis longinquitas intercederet: vt eam bis quatuordecim generationes compleuerint. Matth. 1. Quamobrem Pſal. 85. filiorum Chorae, in quo eadem materia canitur: eiuſdem, in conſequens tempus, eius, quod poſt tot ſecula futurum erat, verbo immutato, vaticinationis repetitio eſt, verſ. penult.

וארצנו תתן יבולה:

Veartſenu thitthen iebulah.

Et terra noſtra dabit fructum ſuum.

καὶ δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς ἡ γῆ ἡμῶν.

Et Pſal. 110. in quo de Chriſto in lege promiſſo agitur: canit Regius Propheta.

מנחל בדרך ישתה

Minnachal bederec iſctheh,

על כן ירים ראש:

Nhal chen iarim roſc.

De torrente in via bibet,

Propterea exaltabit caput.

πίεται ἐκ χειμάῤῥου ἐν ὁδῷ.

διὰ τοῦτο κεφαλὴν ὑψώσει.

Hoc eſt: Bibet in vitae circumſcripto ſpacio, de torrente poenarum: omnis generis ſummorum dolorum angore confectus: vinculis, carceribus, plagis, verberibus, ac famoſo ſupplicio necatus, excruciatúſque. Et ob id exaltabit caput, gloriam, & regnum ſuum, imperium & poteſtatem.

SED

SED iam quaeso causas exquiramus, propter quas Sponsa tanta suauiorum Sponsi cupiditate flagrabat: vt suum desiderium continere & cohibere nequiret: quin expromeret, & simul memoriae & literis prodi curaret. ישקני Isciacem Osculabitur me φιλήσει με.

Et sanè quidem non ob humanos honores, propter quos oscula semper expetita sunt. Quoniam osculatione hominis, hominem osculatum honorem recipere, semper est habitum. Quamobrem Xenophon in Oratione de Regis Agesilai, Lacedaemoniorum, laudibus: postquam à generis claritate, à peritia rei militaris, à foederum obseruatione, à pietate, à iustitia, nec non pecuniariae rei continentia, aliísque quàm plurimis virtutibus Agesilaum laudauit: à pudicitia eum maximopere laudat: quoniam Megabatem Spithriatis filium, quem ardentissimè adamabat Agesilaus, honoris causa osculari volentem, repugnarit Agesilaus, ne se oscularetur. Quamuis (inquit Xenophon) ἐπιχωρίου ὄντος τοῖς πέρσαις φιλεῖν οὓς ἂν τιμῶσιν. Id est, quemadmodum nos vertimus. Concederetur Persis osculari, quos honorare vellent. Siue vt Philelphus vertit. Patrius Persis mos esset, eos osculari, quos honoribus prosequerentur.

Non alicuius, vel amicitiae, vel amoris, vel gratiae, vel beneuolentiae consequendae causa: quae inter homines summè oscula praestant, conciliántque. Vt Euripides ait in Hecuba.

> Ἐκ τοῦ σκότου γὰρ νυκτερῶν τῶν ἀσπασμάτων
> φίλτρων ὁμοῦ τε, τοῖς βροτοῖς πολλὴ χάρις.

Id est, quemadmodum nos vertimus, ad verbum exprimentes.

> *Ex nocturnis namque tenebrarum basiis*
> *Amatorijs simul, mortalibus multa gratia.*

Vel quomodo versibus vertimus.

> *Mortalibus nam in nocte latentia,*
> *Magnum vnà amorem basia amantibus.*

Quos versus, quidam Latinè apprimè Graecéque doctus, Poëta & Orator, cùm Hecubam & Iphigeniam carminibus verteret: sic licentiùs reddidit, antequam ego fierem:

> *Siquidem tenebrae & noctis oscula scilicet,*
> *Summam inter homines beneuolentiam serunt.*

Sed Euripidis versus, non tãtùm de hominibus sonant, quàm etiam de animalibus: quibus cum hominibus communia oscula sunt. Quemadmodum βροτοῖς Graecum nomen declarat: quod mortales significat. Vnde ἀμβροσίαν Poëtae finxerunt, potionem vel pastum Deorum: ad eorum immortalitatem alludentes. Quandoquidem de Columbis,

antequam coëant, ſe oſculari: ſcripſit Ariſtot. de Hiſtor.animal.lib.6. cap.2.

Non ob eam conſuetudinem, moribus gentium comprobatam, eos oſculandi, quos aut hoſpitio recipimus, aut ad coenam inuitamus. Quam apud Iudaeos etiam fuiſſe, textus Euangelij inſinuat, in hiſtoria Magdalenae. Cùm Dominus Ieſus ad Simonem dixit: Intraui in domum tuam. Oſculum mihi non dediſti: haec autem ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes meos. Luc.7.

Non ob eam ipſam conſuetudinem, cognatos, amicóſque oſculandi, vbi aliquò homines abituri ſunt: aut vbi poſt curriculum temporis, ſe inuicem videant; quae apud Perſas lex erat. Sicut idem Xenophon libro primo ſcribit, de vita Cyri, vbi & Cyrum ab Aſtiage auo, cùm ad eum veniſſet, oſculatum, tradit: & eundem Aſtiagem Regem Medorum à Cyro. Prout etiam in eiuſdem Cyri à Medis diſceſſu, omnes cognatos Cyrum oſculatos, omnéſque cognatos Cyrum oſculatum. Quam quidem conſuetudinem fidelibus etiam antiquis priſcíſque in vſu fuiſſe, ambae ſacrae paginae docent. Sicut in libro Tobiae, & in hiſtoriis Laban, Iſaac, Patriarchae auunculi, eiuſdémque ſoceri: & Patriarchae Ioſeph, & D. Pauli peregrinatione. Quorum alterum D. Paulum, à Mileto Ieroſolymam nauigaturum, omnes maiores natu Eccleſiae Epheſi, quos Apoſtolus Miletum vocauerat, nauigio diſcedente oſculati ſunt. Act.20. Alter verò Vicarius Pharaonis Aegypti Regis, totiúſque regiae dominationis, cùm fratribus ſuis, qui frumenta empturi venerant in Aegyptum, ſe manifeſtauit, omnes ſingulatim oſculatus eſt. Geneſ.45. Alter verò Laban, genero ſtomachabatur in monte Galaad: quod repentina & inopinata fuga, ſui, patris, oſculis, filias nepotéſque priuaſſet. Quoniam ſcilicet, dum ipſo ſocero abſente, diſtentóque in tondendis ouibus, migrare tantopere Iacob feſtinauerat: ſuis coniugibus liberíſque, quos ſecum ducebat, ſuauia Laban dare non potuit. Ac mutuò in gratiam reconciliatis animis, ićtóque ſimul foedere, Haran diſceſſurus Laban, ambas ſuas filias, generíque natos oſculatus eſt. Geneſ.31.

Non illecebrae cauſa, blandaeque voluptatis, citò tranſiturae, vt mundani amatores: quorum nunquam ſatiantur deſideria carnis, nunquam extinguuntur igniculi. Quemadmodum de amatore Catullo Poëta laſciuo ſcimus: qui ſuis hendecaſyllabis tam multas baſiationes poſcebat à Lesbia:

Quàm magnus numerus Libyſſae arenae.

Non profectò (inquam) vt mundani amatores, qui magis quàm pretioſiſſima quaeque, oſcula aeſtimant, explendae libidinis cauſa. Vnde apud Plautum in Curcul. Phoedromus adoleſcẽs, plus ſuauium, quàm regnum faciebat. Cùm enim ab eo abitura Planeſium virgo, quam leperibat, ſuauium illi daret, his verbis illi gratias agit:

Si qui

Si quidem hercle mihi regnum detur,
Nunquam id potiùs perſequar.

Non (inquam) ob eas profanas cauſas, Meſſiae oſcula tantopere Sponſa optabat. At potiùs coeleſtis ac diuinae gratia iucunditatis conſequendae: quae & nunquam perit, & ſemel adepta ſic explet & ſatiat omnes cupiditates, vt vltra non ſit optandum.

Non (inquam) ob eas mundanas cauſas, ſui Paſtoris oſcula Sponſa cupiebat: Tum quoniam ſemper ſecum Paſtor erat, & ab eiuſdem Sponſae latere non diſcedebat: tum quoniam ob teſtimoniorum religionem & fidem, quam ſanctam gentes & nationes eſſe voluerunt: iamdudum perſpectiſſimam erga ſe, Sponſi beneuolentiam habens & amorem, omnem in eo ſuam ſpem fixerat & locauerat.

Non (inquam) ob eas gentiles cauſas, ſui Sponſi, aeterni Regis filij, adeò Eccleſia ſuauia concupiſcebat. At potiùs, quoniam per Sponſi oſcula, diutinam ſitim recuperandi regni coeleſtis, qua enecta erat, depulſuram ſe pro comperto habebat. Hoc etenim, vſque à principio, diuturnum eius erat deſiderium, poſtquam per peccatum primi parentis, ex regno coeleſti expulſa, exterminata & eiecta: vaga & exul erraret.

Sciens ipſa Sponſa quoniam oſcula ſumens, ſpiritum oſculati ducit, & humorem attrahit, imbibítque: ſimúlque proprium ſpiritum & humorem, quaſi patera, quodammodò potandum oſculato praebet: Dum ambo vnà cohaerentes, oſculans cum oſculato, & oſculatus cum oſculante: affigunt, ſe oſculantes, os in ore, iungúntque ſimul, miſcéntque ſaliuas. Quare ambobus contingit ſentire voluptatem, quae per ſuccum percipitur. Vt Ariſtot. inquit Problem. Sect. 22.
Ἡ δ' ἡδονὴ γίνεται διὰ τὸν χυμόν.
Id eſt, quemadmodum nos vertimus:

• *Voluptas autem generatur propter ſuccum.*

Non autem vt Theodorus Gaza vertit:

Suauitas autem, non niſi per ſuccum percipi poteſt.

Nam ἡδονὴ, voluptas Latinis eſt: vel Oratore autore, qui De fin. lib. 2. dum de ſummo bono diſſerit, an ſit, in voluptate poſitum: de voluptate, quidnam ſit, ait. Omnes enim iucundum motum, quo ſenſus hilarentur, Graecè ἡδονὴν, Latinè voluptatem vocant. Praeterquam quod non dicit Ariſtoteles, quod ἡδονὴ non niſi per ſuccum percipi poſſit: vt oſcitans Gaza hallucinatus eſt: ſed quod per ſuccum generatur, quod eſt γίνεται. Non excludens alios modos, qui voluptatum inuenti ſunt, & reperiri poſſunt. Sicut Xerſes declarauit, cùm praemium propoſuit, qui inueniſſet nouam voluptatem. Quemadmodùm & de ſuauitate idem dicere poſſumus.

Quando praeter ſuauitatem cibi & potus, quam omnes ſentiunt, qui in morbo non ſunt, aut ſtupore ſenſus non ſunt oppreſſi: aliae etiam ſunt ſuauitates. Velut quae in ſermone & oratione ſentitur ſuauitas. Et velut ſuauitates odorum, quae afflantur è floribus. Et aliae praetereà ſuauitates. Sed ad rem noſtram. Dicimus igitur, id ipſum de quo ſcribimus, quòd in oſculo potio inſit: prorſus declarari per verbum linguae ſanctae נשק *naſciac:* quod ſynonymum cum שתה *ſciathah*, potare etiam; atque potum dare ſignificat: praeter oſculari, & alia, de quibus in Annotatione Amor 4. Praemiſſo, dicturi ſumus: quae cognatione quadam inter ſe continentur. Sicut Pſal. 78. 15. & 104. 11. In quibus narrantur mirabilitates magnae, quas fecit Deus in veteri teſtamento, vt populo electo gratificaretur.

יבקע צרים במדבר
Iebaccanh tſurim bbammidbbar,
וישק בתהומות רבה
Vaijaſce bithomoth rabbah.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Scidit petras in ſolitudine,
Et potum dedit cum abyſſorum multitudine.

Διέῤῥηξε τὰς πέτρας ἐν ἐρήμῳ
Καὶ ἐπότισε μετὰ τῶν ἀβυσσῶν πολλῶν.

Hoc eſt, ſecundùm ſenſum allegoricum (miſſo ſenſu literali, qui per ſe planus eſt: nec non & ſenſu hiſtorico, qui habetur Exod. 17.) Ob nimis acrem amorem, erga nos (Propheta loquitur) Scidit Deus, id eſt, morte affici voluit. Petras, id eſt, Chriſtum ſuum: lapidem angularem. Epheſ. 2. 20. lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum: à Deo autem electum & honorificatum. 1. Petr. 2. 4. Nam numerus pluralis in ים *im*, dicitur honoris cauſa de ſingulari. Vt Pagninus annotauit in ſuis Inſtitutionibus Hebraicis l. 2. cap. 4. & l. 4. Reg. 19. Quamuis צרים *tſurim*, Petras, referri etiam poſſit, ad myſterium Trinitatis, quae eſt in Chriſto: licèt ſola Chriſti humanitas paſſa ſit. Non ſecus ac nomen אלהים *Elohim*, & alia Hebraea nomina, quæ pluris numero, Deus, ſingulariter interpretantur. Quando obiiciens Chriſtus aſpectibus humanis, hominem (vt D. inquit Auguſtinus) ſeruans intus Deum, celans formam Dei, obtulit formam ſerui. Atque hanc noſtram expoſitionem ſyinceram eſſe, prorſus non videtur eſſe dubium, propter ipſum nomen צרים *tſurim:* cuius ſingularem numerum צור *tſur*, LXXII. in Pſalmis tranſtulerunt Θεὸς, id eſt, Deus. Sicut nomen אל *El*, numeri ſingularis, & eius numerum pluralem אלהים *Elohim*, & alium pluralem regimen genitiui אלהי *Elohe*. Quemadmodum Pſalm. 18. 32. & 47. Pſal. 28. 1. Pſal. 71. 31. Pſal. 95. 1. & Pſal.

& Psal.144.1. Sequitur, in solitudine, id est, in mundo, qui erat in conspectu Dei solitudo: scilicet locus desertus, ob carentiam, laudis Dei. Cum enim in vniuerso mundo, vbicunque terrarum mortales essent, Reges populis imperarent: Poëtae fabulas facerent: Philosophi in Gymnasiis docerent: Oratores in foro dicerent: artes suas rationes, & praecepta traderent: leges, ac iudicia administrarentur: Arbitri lites componerent: iudicésque sententias ferrent. bella insuper terra maríque gererentur: induciae paciscerentur: obsides darentur: foedera ferirentur: atque pax dulcis & concordia fieret. Et quod ad religionem attinet, Diis falsis, & futilibus per Pontifices, Antistites, Sacerdotes, Flamines, publicósque ministros sacra curarentur: fana, delubra, & arae dedicarentur: statuae statuerentur, cum aureis amiculis grandi pondere: dies festi & solemnes celebrarentur: ludi in compitis conficerentur: hostiae mactarentur, cui maiores, cui lactentes, cui mares, cui fœminae: atque (vt nefandam consuetudinem, hominum immolandorum, praeteream) supplicationes etiam ad puluinaria, pro gratiarum actione haberentur: omnésque gentes & nationes intelligere & sapere plusquam caeteras, opinarentur. Nemo tamen erat, qui gloriam daret Deo viuo & vero, qui (vt Apostolus aiebat) dat omnibus ζωὴν καὶ πνοὴν, id est, vitam & flatum. Act. 17. 25. Qui omnia creauit ex nihilo, coelum, & terram, & ignem, & aquam, humanámque naturam & angelicam, & vniuersa corporea: & magis ac magis quàm corporea, nobiliora incorporea. Quae cernere & videre non possumus, dum sumus in his inclusi compagibus corporis. Cernemus autem, & sicut propria possidebimus, cùm post expletionem laborum, & deuictum triumphatúmque mundum ex corporis vinculis euolati, tantorum bonorum compotes erimus. Solitudo igitur erat mundus, id est, taciturnitas. Hoc namque significat מדבר *midbar*: locus scilicet vbi non fatur. Nam דבר *dibber*, loqui significat: & מ *mem* litera priuat verbum ea vi, quam haberet, si praeposita non esset: Sicut apud Latinos praepositio in. De qua Cic. in Topi. Et sicut apud Graecos litera α alpha. Vt in nomine ἄβυσσος, de quo mox dicemus, in secundo hemistichio: quod locum significat, qui fundum non habet: ab α alpha priuatiua, & βυσσὸς, quod est profunditas. Sic דומה *dumah*, id est, silentium, nuncupatur infernus: quoniam enimverò ibi Deus non laudatur. Christo igitur mortuo, de eius luculentis plagis, grauibúsque vulneribus, sanguinem haustum & aquam, potum dedit Pater aeternus generi humano. Cum abyssorum multitudine, id est, cum immensa profunditate. Quia quemadmodum abyssi (vt modò dicebamus) fundum non habent: ita aqua & sanguis, qui de Christi vulneribus plagísque manat: virtute eius verborum, mirum in modum multiplicatur in cuncta terra, pro omnibus, qui his indigent dignis & indignis. Sed iam ad alium ver-

 sum

ſum deueniamus,qui eſt Pſalm.104.qui ita ſe habet:

ישקו כל חיתו שדי

Iaſcu chol chaitho ſadai,

ישברו פראים צמאם׃

Iſcbberu peraim tſemaam.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Potabunt omne animal camporum,

Frangéntque ſylueſtria ſitim.

ποτιοῦσι πᾶν τὸ ζῶον τῶν ἀγρῶν,

κλάσουσι λοχμαῖα τῶν αὐτῶν τὴν δίψαν.

Hoc eſt: Potabunt omnia animalia. Nam quoniam omne animal, omnia animalia colligit: rectè Propheta omne animal cum numero plurali conſtruxit. Sic Homerus, cùm in concione Vlyſſem inducit, Therſitis ſcapulas atque humeros ſceptro percutientem: quoniam contumelioſis verbis Regem populorum Agamemnonem lacerabat Therſites:poſtquam commemorauit,quomodo Vlyſſis factum Achiui collaudarint: canit:

ὡς φάσαν ἡ πληθύς. Id eſt: *Sic dixerunt multitudo.*

Hoc eſt:Potabunt omnia animalia camporum, id eſt, iumenta & pecudes,caeteraéque manſuetae & cicures beſtiae: quae in agris campíſque paſcuntur. Frangent ſylueſtria ſitim. Et quam ſitim? Nempe foelicitatis fruitionis Dei: ad quam, ſummum bonum, omnes homines etiam ſylueſtres vocati ſunt. Quia ſicut vincitur bellum praeliis: ita potatione ſitim reſtinguent, rumpéntque & depellent, omnia animantia, tam quae in agris & campis: quàm quae innumeris formis, in ſaltibus montibúſque ſyluíſque degunt:quorum alia gradiendo,alia ſerpendo,ad paſtum,potúmque paſta accedunt: ſalientis fontis dulcem bibentes aquam, quam qui bibit, non ſitit amplius. Non tantùm ferae & immanes belluae,vt Graeci codices habent τὰ θηρία. Nam כל חיתו *Chol chaitho* ſignificat omnia animalia rationis expertia. Qualia iumenta ſunt, pecudéſque, beſtiaéque cicures & ferae, piſcéſque & volucres. A quibus tamen in Pſalmo excluduntur pennigera & aërea & aquatilia, propter vocabulum שדי *ſadai*, quod campeſtria loca ſignificat. Quia incluſio vnius eſt excluſio alterius, & è contra l.cum praetor. ff.de iudic. Et vt mihi videre videor, quoniam cicures beſtiae. populi erant,qui legibus & moribus, inſtitutíſque ciuilibus regebantur. Quales Romani, priuſquam Meſſiae fidem ſuſciperent: qui vnam excellentiſſimam virtutem iuſtitiam colentes, omnium victores, rerúmque domini euaſi, caeteris omnibus populis iura dabant. Et quales Graeci,antequam ad Deum,à mutis ſimulachris

lachris conuerterentur: à quibus omnium humanarũ disciplinarum, artiúmque eruditissimis, leges, primùm Romani acceperunt, missis, in Graeciam decemuiris. Et quales omnes populi, de quibus Iureconsultus Caius in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Ferae autem belluae, barbaricae gentes, durae, agrestésque & incultae: quae à studiis abhorrentes (vt apud Platonem Pausanias aiebat in sympo$\int$io) ritu potiùs ferarum & belluarum, quàm hominum vtebantur. Quae nunc ab Orientis & Occidentis, Austríque & Aquilonis partibus, magna ex parte Sponsum Messiam colentes: Deum, simul cum cicuribus, in sacratissimo conuiuio potant, & edunt. Omnes namque agri, omnes campi, omnes saltus montésque syluaéque: videlicet omnes homines, in quibusuis regionibus & prouinciis viuentes, tam barbari, quàm exculti, gratiam Dei agnoscere debebant. Canente Regio Propheta, quòd ad omnes mortales, qui vbique essent, Euangelium Apostoli praedicarent. Psalm. 19.

Quemadmodum iam in coelum migraturus Praeceptor praecepit. Euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae. Marc. 16. Quare Apostolus. *Graecis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.* Rom. 1. 14. Tametsi D D. Petrus & Apostoli, ne dum caeteri fideles, ab initio non crederent: existimantes, quod solis Iudaeis poenitentiam dedisset Deus ad vitam, non autem alienigenis & gentibus. Vnde cùm in Caesarea, ad praedicationem Petri, cecidisset Spiritus Sanctus super Cornelium Centurionem Italicae cohortis, & supra suos cognatos & amicos, omnésque qui aderant & audiebant verbum: sicut in die Pentecostes ceciderat Hierosolymis supra c x x. homines, in coenaculo congregatos: inter quos erant x i i. Apostoli, & Sanctissima Virgo, cum mulieribus, *ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ. Stupuerunt, qui* (aderant) *ex circuncisione fideles.* Act. 10. Id est. Alienati à seipsis declinauerunt à proposito, & mutauerunt sententiam. Hoc est enim *ἐξέστησαν*.

Quare autem Propheta Psalmographus, animalia aquatilia & pennigera, quae & aërea, à potatione excluserit: ratio reddi posset. Quoniam haec Angeli sunt, & daemones eiusdem naturae, ante hominem creati, vt ab exordio Genesis elicitur, ex ordine scripturae, secundùm vnam intelligentiam. *Principio creauit Deus coelum,* id est, naturam angelicam: & terram, id est, naturam humanam. Quorum daemones, quia peccauerunt, catenis vinctos, Deus in infernum dedit, ad iudicium reseruandos. 2. Pet. 2. 4. Angeli verò, in bono confirmati, impeccabiles effecti, iam vsque ante mundi constitutionem, in coelo Deo fruuntur. Aquatilia autem animalia, homines sunt, qui nunquam de illa perpetua, verùm semper de hac exigua vita cogitantes, omnem aetatem in vitiis & flagitiis peccatísque traducunt. Quamobrem animalium instar, quae aquam incolunt: frigidi vsque ad mortem, in

amore

amore Dei, nec vnquam resipiscentes, Dei gratiam, non merentur accipere. Et haec nostra meditatio confirmatur visione principis Apostolorum. Act. 10. Quippe cùm ἐν τῷ σκεύει ὡς ὀθόνη μεγάλη τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένῳ. Id est. In vase (quod erat) velut linteum magnum, quatuor initiis vinctum: vidit τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. Id est. Quadrupedes terrae, & feras, & serpentes & volucres coeli. Nam quadrupedes terrae, & ferae & serpentes, erant כל חיתו שדי *Chol chaito sadai*, omnia animantia terrestria. Omnes videlicet populi, linguae, gentes & nationes partim excultae, partim barbarae. Quae vnà cum Angelis, significatis per volucres, debebant, & debent ingredi in regnum Dei: significatum per vas, velut linteum magnum, quatuor initiorum. Quia totius mundi simul iunctis omnibus regnis: regnum Dei maius est. Et in ipsum Dei regnum aditus est vndique: id est, ex omnibus mundi partibus, significatis, per quatuor initia quae vinciũt mundum: quae sunt, quatuor cardines orbis terrarum. Nisi mauis, amice Lector, intelligere: mentionem non fecisse Regium Prophetam de animalibus aëreis, neque aquatilibus: quoniam haec quidem auaros, illa autem superbos, mysticè in sacra pagina significant: quorum neutri, nequaquam partem habent, in regno Dei. Bene ergo sanè Propheta.

Bibent omnes populi, fontium aquam: id est, doctrinam viuam, non deficientem, sed perennem. Quae in conuallibus fluit: id est, quae exit ex ore Apostolorum, & praedicatorum humilium, inter montes, quia ex duobus testamentis emanat.

Bibent omnes gentes, fontium aquas: id est, dona gratiarum. Quae in conuallibus fluunt: id est, quae humilibus dantur. Inter montes: id est, in contemplatione rerum coelestium, & diuinarum. Vel purè & simpliciter.

Bibent omnes nationes, fontium Baptismatis aquam: nec non & aquam & sanguinem quae è vulneribus Christi fluunt. Quae conualles irrigant: id est, quae per omnes partes, maxima largitate funduntur humilibus. Inter montes: id est, inter superbos tyrannos: sicut in Ecclesiae primordiis.

Quapropter initium Cantici, quod est ישקני *Iscaceni*, de quo agimus; quod iam nos suprà vertimus. Osculabitur me. planè etiam verti potest. Bibet me. Et. Potum dabit mihi. πίεταί με. Καὶ τὸ στόμα δώσει μοι. Id est.

Bibet me Amor meus; quemadmodum potatur vinum, vel alia dulcis potio. Quia meam formam induens, meo se amiciet amiculo Deus. Et Deus & homo, hominem me labris suget & ore. Hauriens lac è mammis matris, & eam, & maritum patrem putatiuum suauians, consanguineósque, atque fratres & amicos.

Potum dabit mihi amor meus; sicut qui pocula ministrat, & cyathos

cyathos. Quia Deus homo factus, pro me passus, suum calicem mihi praebebit. Iubēs me,& potare suum sanguinem,in quo,per concomitantiam,caro eius & ossa sunt,& anima & diuinitas: & pro ipso Deo, me pati,vt pro me homine,ipse passus.

Haec itaque sciens Sponsa,nihil vnquam magis concupiuit:quàm vt secunda persona in diuinis,quae vsque à priscis temporibus,secum sponsalia contraxerat (sicut in prima parte praesentis Annotationis dicebamus) per castissimas nuptias, humanum spiritum duceret, & humanitatem attraheret,biberétque. Simúlque Diuinitatem,ac Spiritum Sanctum, hauriendum & potandum,sibi Sponsae praeberet.

Quod quidem perfectum est: cùm per hypostaticam vnionem, diuinae cum humana natura,Deus homo factus est.

Tunc enim,connubio stabili,cum Deo, iuncta Sponsa, per adhaesionem diuinitatis,ad humanum os: omnium suauissimo suauio, suauians Deum hominem,spiritum hominis duxit, & humanitatem bibit:ex purissimis, & in purissimis visceribus Virginis,corpus carnémque accipiens:& animam rationalem à sanctissima Triade, in castissimo vtero formatam. Tunc enim, natura Diuina,cum humana natura copulata, & coagmentata ,forma Deus & habitu inuentus, vt homo, praebuit Ecclesiae Spiritum sanctum: quo & aqua ab ipso homine & Deo,in Iordane,per contactum sui corporis, sanctificata,lauatus homo,denuò nasceretur ad salutem.

Tunc enim specie humana Deus indutus,prodiens in forma serui, seruili vestitus amictu: Diuinitatem in suo corpore, carne videlicet & sanguine latentem, potandam edendámque Ecclesiae suae Sponsae dedit,ad sui memoriam sempiternis seculorum aetatibus,& immortalitatem consequendam.

Et tunc enim,creatura,Deus factus,ipse creator, passúsque & mortuus, vt non homo moreretur: post resurrectionem, flauit Spiritum sanctum Apostolis,qui erant Ecclesia sua Sponsa: tribuens illa sufflatione potestatem Ecclesiae (vt ille dixit,qui verax est) remittendi peccata & retinendi.

Nam quoniam Sponsa,hoc modo,coeleste regnum,se sciebat adepturam: & coeleste regnum , plusquam mundi huius pretiosissima quaeque faciebat: necnon & oscula Sponsi,plurimi faciebat,per quae ad coeleste regnum peruenitur. Hac ergo, hac enimverò iustissima causa,diutinae sitis,coeleste regnum adipiscendi: & illud quidem non temporale,& periturum,cuius causa consequendi,ius violandum homines censent: sed perpetuum & sempiternum regnum, quod non per violationem iuris,sed per seruationem iuris adipiscitur: tantopere Sponsa suauiorum Sponsi flagrabat. Et iure quidem. Si enim propter illecebras: si ob eas, quas diximus consuetudines: si ob gratiam, vel amicitiam conciliandam: & si denique,ob humanos solùm ho-

C nores,

nores,qui qualeſcunque tandem ſunt, viles leuéſque ſunt, & ad tempus,& vt caeterae res humanae,fragiles caducaéque , oſcula ſemper expetitá fuerunt : vt rerum geſtarum monimenta,& vetuſtatis exempla teſtantur. Quantò magis Oſcula Sponſi,hominis ſimul Deíque, qui Diuinos eoſdémque perpetuos ac ſempiternos honores, Regna & Imperia Sponſae erat delaturus : quique ſe ipſum, hoſtiam placabilem Deo oblaturus erat,vt naufragam humanam naturam redimeret,& angelicam repararet : ſummè à Sponſa concupiſcenda erant, carminibus celebranda, literíſque mandanda ? Poſtquam non ſignis, aut coniecturis,Sponſa compererat, ſed certiſſimis pactionibus, & icto cum Deo foedere ſanciuerat : adfore tempus, vt Deo nuberet, quam pridem ſibi Deus deſponderat. Vt coitione Diuinae cum humana natura , ſalutare remedium,homini extorri pararetur in coelum.

*

TVC

TVCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. D. AC PROTONOT. APOST.

ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM
SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio OSCVLIS.

ARGVMENTVM.

Primo versu Cantici, ubi in Latinis editionibus, legitur singulariter. Osculo oris sui, pluraliter, Osculis, legendum, ostenditur. Et alius locus Cantici, 8.1. de Osculis, explicatur. Ac tum praeterea, enumeratis quàm pluribus Osculis, quibus Meßiam suum Sponsum Ecclesia osculata est, & Ecclesiam suam Sponsam Meßias: quamobrem tantopere Ecclesia Christum Sponsum osculari optaret, osculetúrque, rationes inducuntur.

ANNOTATIO SECVNDA.

PRAEMISSVM PRIMVM.

נשיקות

NESCICOTH. Pro varia, à Latinis editionibus, versione, in quibus nomen נשיקות *Nescicoth*, singulariter Osculo, est conuersum: duo praemitto. Primum, quod aliis linguis contingit: reperiri quaedam nomina, quorum, vel singulares, vel plurales flexiones, vel non sunt in vsu, vel aliud, alio numero significant. Vt exempli causa, apud Latinos, Opes, & Diuitiae. Quorum alterum nisi numero plurali inuenias. Quamobrem Salust. De Coniurat. Catil. Nam diuitiarum & formae gloria fluxa atque fragilis est: virtus clara aeternáque habetur. Et Cic. 1. Offic. Nihil enim est tam angusti animi, támque parui, quàm amare diuitias. Alterum vtroque numero, sed tamen dispari significatione. Sicut idem Orator declarauit in Epistola ad Attic. scribens. Caesar iam Opes meas: non autem Opem expectat. Intelligens per Opes, Caesarem bonis eius, fortunísque incubare: non autem praestolari eius auxilium, vel adiumentum: quod Opem significat. apud Comicum clamat Glycerium.

Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.

Pro quo Ecclesia Latina, quotidie initio horarum, vtitur nomine Adiutorio, in recitatione diuinorum: Graeca verò βοήθεια, cùm primum versum septuagesimi Psalmi psallunt: in quo praesidium, auxiliúmque petit à Deo. Neque equidem pro eius aliquo officio erga Deum: sed pro singulari Christi Domini passionis merito, quod omnibus, omnium hominum, Sanctorúmque meritis vndique collectis, simúlque iunctis, tantum antecellit, quantum finito infinitas excellit. Quemadmodum notatur in Psalmi titulo, verbo Hebraeo להזכיר *lehazchir:* quod Latinè vertitur. Ad memorandum. Videlicet ad reducendum in memoriam, quantum Messias pro hominis salute passus est, satisfaciens pro peccatis. Quamuis Psalmus etiam de Martyribus, in eorum persecutionibus & tormentis, quaestionibus & mortibus, contra Tyrannos, intelligi possit. Et de Christo, opem à Deo, sibi porrigi petente, in sua passione, contra Iudaeos.

Ὁ θεὸς εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες.

Deus in adiutorium meum intende.

Vt scilicet tu Deus opem feras, postquam homines ferre non intendunt. Vt concordemus hunc Psalmum, cum superiori 69. 21. Vbi idem Regius Propheta, in persona Christi, canit: quemadmodum ex Hebraeo iamdudum nos vertimus.

Et expe

Et expectaui si quispiam commoueretur (*vt opitularetur mihi insonti*) & non fuit.

Et consolatores (*expectaui*) & non inueni.

Quod ipsum & Isaias prophetauerat cap.63.5. vt ex Hebraeo aliquot iam annis vertimus.

Et aspexi,& non fuit (*aliquis*) auxiliator.

Et obstupui (*eos aspiciens*) & non fuit (*me*) sustentans.

Quamobrem Psal.112. In quo Propheta commemoratione praemiorum,non solùm aeternae vitae,sed praesentis etiam, mentes fidelium reuocat ad misericordiam , sanctúmque Dei timorem. vers.3. vbi textus Hebraeus habet.

הון ועשר בביתו׃

Hon vanhoscer bebetho.

Nos Latinè iamdudum vertimus.

Opes & diuitiae in domo eius.

Videlicet,timentis Deum. Quamuis ambo illa nomina, in Hebraeo carmine,sint numeri singularis. Graecè autem , quoniam vtriusque quidem,apud Graecos,tam singularem,quàm pluralem, nacti numerum sumus, vertimus.

Οὐσία καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Sunt autem Opes & Diuitiae in domo timentis Deum, non eius generis,cuiusmodi locupletum mundi sunt & diuitum.Quibus non solùm lautè coniuges & liberos,familiámque equósque & canes nutricantur,copiásque & exercitus alunt:maximae fortunae , amplissimae pecuniae, praedia vrbana & rustica,fundi & possessiones, frugúmque vbertas & copia, atque omnium rerum abundantia & affluentia. Verum enimuero, fides,qua viuunt:spes qua non confunduntur:& charitas qua Deum & proximum amantes, amorem suum benefactis declarant. Ac tum praeterea afflictationes, infirmitates, persecutiones, opprobria,conuicia,accusationes,carceres, vincula,cruciatus, supplicia, passionésque mortésque pro Deo oppetitae, preciosae in conspectu Dei, plusquam gemmae & margaritae. Et super haec omnia, ipse Dei timor,quem qui habent, etiam si mendicissimi sint, sunt diuites. Et ratio est , quoniam bonum faciunt. Eccles.15.1. & peccatum non faciunt : cuius supplicium mors est. Quamobrem Psalmographus Psalm.4.5.

רגזו ואל תחטאו

Rigghezu veal thechetau

אמרו בלבבכם

Imru bilbabchem

עַל מִשְׁכּוּבְכֶם וְדֹמּוּ׃

Nhal mifchauchem, vedommu.

Id eft, quemadmodum nos vertimus.

Tremite & non peccabitis:
Dicite in cordibus veftris
In cubiculis veftris, & filete.

τρέμετε καὶ οὐχ ἁμαρτήσετε:
εἴπατε ἐν καρδίαις ὑμῶν,
ἐν κοιτῶνοις ὑμῶν καὶ σιωπᾶτε.

Hoc eft: O vos viri, qui terras incolitis, ponite femper vobis ante oculos, peccati turpitudinem & obfcoenitatem: quae tanta eft, quòd Deum ad iracundiam prouocat, atque ad vindictam laceffat.

Verfate iugiter omni cura & cogitatione, quantum fit dedecus, quanta foeditas, quantáque labes, eius maieftatem offendere, qui cum non effetis, effe vos fecit.

Cogitate accuratè, quàm deformis erit poena damni, amiffa vifione Dei, fummi Dei: in quo eft plenitudo omnium bonorum, quae Deus hominibus non peccantibus, praeparauit.

Agitate mente dies noctéfque, omnium grauiffimum & feueriffimum Dei iudicium, in ingratos, fuperbos, crudeles, & rebelles: ac generatim in maleficos, fceleratófque homines.

Referte animum, omni momento temporis, ad atrocem poenam fenfus, quam ipforum culpa, damnati fuftinent: cùm omnes fenfus fummis fuppliciis, cruciatibúfque, eífque fempiternis excruciantur. Haec enim animaduertentes, pauentes, trementéfque, non peccabitis. Quemadmodum pueri non peccant, cum per medium ludum, ludi, ipfe, literarij magifter, obambulat: fcuticam manu tenens, promptus magis ad verbera, quam ad verba.

Tremere enim, ficut fit obiectu terribilium, quod Graij τρέμειν dicunt, fignificat verbum רגז *raghaz*: à quo רגזו *rigghezu*. Non autem ὀργίζεσθαι, id eft, irafci: in quo ineft ὄρεξις τιμωρίας, vt Philofophus inquit, vltionis appetitus. Quod lingua fancta exprimit per verbum, חרה *charah*. Quemadmodum Pfal. 18. 8. vbi vnico verfu, vtroque verbo, & irafci, & tremere Pfalmographus vfus eft: cum prophetaret de amore mundi, qui per Meffiae praedicationem deftruendus erat. Ibi.

ומוסדי הרים ירגזו

Vmofde harim irghazu,

ויתגעשו כי חרה לו׃

Vaithgghanhafciu, chi charah lo.

Id eft,

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Et fundamenta montium tremuerunt,
Et commota sunt, quia illi iratus.
καὶ τὰ θεμέλια ὀρέων ἐτρόμησαν,
καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτῇ.

Hoc est: Non solùm montes, sed eorum fundamenta agitata pulsu externo, tremuerunt, & mota sunt praeter naturam. Nam vt pars terrae, quae in medio mundi, in aqua collocata quiescit, non mouentur. Licèt quidam coelum stare, terram autem moueri, opinati sint. Verè namque terram immobilem, semper manere: vt quae summè grauis, ad centrum, id est, punctum tendit; coelum verò duobus motibus cieri constat. Altero coeli vltimi, super duas axis extremitates, polos scilicet arcticum & antarcticum, ab Oriente, in Occidentem. Altero autem planetarum contrario, circum axes suos, Praeter motum trepidationis, qui fit ab Austro ad Boream: & à Borea, ad Austrum, non perfecta circumuolutione, sed per accessum & recessum.

Erant autem fundamenta montium, mundi res, quae non nisi montes aureos pollicentur: cùm tamen caducae & ad tempus, ex se, sua natura excesae corruant. In quibus homines fixerant, & locauerant suam spem. Quod Sponsus Dominus noster dissipauit. Cùm destructis mundi fundamentis, fundamenta fidei iecit.

Quia iratus illi. Hoc est, mundo, qui terra dicitur; de qua suprà. Quoniam blanditiis mundus, praesentium voluptatum, hominem deliniuerat, atque corruperat, vendens fumos.

Quamobrem meritò fumo peribit, qui fumos vendit.

Eorum autem, quae sequuntur.

Dicite in cordibus vestris, in cubiculis vestris.

Dogma Domini nostri est, de modo orandi, ad eundem fermè modum Matth. 6. Ibi 6. Tu autem ὅταν προσεύχῃ, quando oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum.

Et verbum דמו *dommu*, quod hactenus in Latinis vulgatis editionibus, versum est. Compungimini: Tacere, vel silere vertendum, non habet dubitationem. Prout Psal. 30. 13.

Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.

Vertendus locus est.

Propterea canet tibi honor, & non ידם *iddom* tacebit.

Prout etiam, Psalm. 35. 16.

Dissipati sunt, nec compuncti.

Vertendus locus est.

Diuisi sunt, & non דמו *damù*, tacuerunt.

Iudaei videlicet, cùm scisma erat inter eos de Christo. Vide Ioan. 9. 16. Quemadmodum lxxij. transtulerunt, omnibus tribus locis, vertentes

tentes per *καλαυγω*, quod tacere & quiescere significat: sicut Hebraeum verbum דמם *damam:*quamuis etiam compungere:vt qui de Graeco conuerterunt,reddidere. Et suffragatur D.Hieronymus, qui in suo Psalterio,quod ad petitionem Sophronij,de Hebraeo conuertit,eisdem tribus locis, per tacere transtulit. Cùm tamen bis antea,ad petitionem primùm Paulae & Eustachij,& tum postea Papae Damasi, omnibus tribus locis,vertendo de Graecis exemplaribus lxxij. reddidisset per verbum compungo.

Silete igitur.Hoc est,& tum silete, post factam postulationem,non ducentes longiorem orationem:sicut gentium Oratores faciunt. Respondet ibi Matth.6.9. *Orantes autem nolite multùm loqui.* Quippe quòd apud gentium Rhetores, breuitas in vniuersa eloquentia laudem non habeat. Vt Orator inquit de Cl.Quin potius oratorem deceat,latè exprimere, atque copiosè eloqui. Sicut idem Orator ait, de Part. & de Orat.

Et ratio est,quoniam siue iudicialis, siue deliberatiua,siue demonstratiua sit causa, plenè & cumulatè,quid sit id,de quo agitur,ad quos dicit,orator docere debet. Quod profectò Deum orans, necesse non habet: cùm sciat Deus, quid opus sit, antequam petatur. Matth.6.8. Quare Dominus noster diuinam illam omnium orationum sanctarum, sanctiorem orationem orare docuit: quae ab ipsomet autore Dominica appellatur. Angustam orationem illam quidem & concisam,sed adeò plenam sacramentorum, vt nil omnino addi, nil prorsus desiderari queat.

Postquam vnica oratio, paucis periodis, iisque contractis & breuibus,septem petitiones continet: quarum tres priores Dei maiestatem complectuntur, reliquae verò quatuor orantis necessitatem includunt.

Sed ad Psal.112. vnde digressi sumus,redeuntes, dicimus, nomen הון *hon,* non gloriam, vertendum: vt hactenus Graeci verterunt, & Latinae editiones habent. Quod enim Graeci *δόξαν* & Latini gloriam dicunt:lingua Sancta per הדר *hadar,* & כבוד *chauod,* nomina exprimit. De quibus Psal.96. Vbi Psalmographus inuitat omnes populos, ad concinendum inter se, Messiae praestantiam, & miranda opera: tum iudicialem & regalem potestatem: ac denique ad ipsum Deum, piè sanctéque colendum. Vers.3. ad 9. Magis autem per nomen תפארת *thipphereth.* De quo Psal.149.In quo selectorum ex omnibus, laetitiam & gaudium, quibus in Messiae aduentu exultabunt, & triumphabunt de reprobis praesagus Propheta canebat vers.4.

יפאר ענבים בישועה׃

Iephaer nhanauim bisciunhah.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Gloriosos

Gloriosos reddet humiles in salute.

δοξολογήσει ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοὺς ταπεινούς.

Quod intellige in Ecclesia triumphanti, in superna Hierusalem. Vbi fideles animae, quae in hac militanti Ecclesia, angustae & humiles fuerunt, ponentes omnes cogitationes suas in rebus contemptis & abiectis, spernendo repudiandóque dignitates, gradus, amplitudines, omnésque mundanos honores, breues illos profectò: tunc quidem beatae in coelo, neque vltra ancipites de salute, coelestes diuinósque honores consecutae, eosdémque perennes: quod ex omnibus praemiis virtutis, amplissimum praemium est, in gloria erunt, quam maxima capere poterunt.

Nam nomina הדר *hadar*, & כבוד *chabod*, decorem potius & honorem significant: quae Graeci τιμὴν & ἀριστείαν, nominant.

PRAEMISSVM SECVNDVM.

SECVNDÒ praemitto quòd sic apud Hebraeos pariter, pleraque nomina accidit inueniri, quorum singularis tantùm numerus, vt propria omnia, praeter caetera: & tum praeterea pleraque, quorum pluralis duntaxat obseruatus est in vsu, ac tractatione scribendi. Quemadmodum nomen חיים *chaijm*, quod vitam significat: quod semper Hebraeis est numeri multitudinis. Sicut Psalm. 88.4. In quo Propheta Messiam inducit, orantem Patrem: vt eum à cruciatibus tormentísque eriperet, quae pro humano genere perferebat.

וחיי לשאול הגעו׃

Vechaÿaj lisciol higghinhu.

Id est, ad verbum de Hebraeo exprimendo.

Et vitae meae inferno appropinquauerunt.

Contra ac Graecis ζωὴ & βίος, & vita Latinis: qui non nisi singulariter flectunt. Vnde apud Comicum libertus Sotia, ad Simonem senem, de filio Pamphilo, qui Glycerium amicam prohibuerat, ne se, in ignem, doloris impatiens coniiceret.

Nam si illum obiurges, vitae qui auxilium tulit:

Quid facies illi, qui dederit damnum, aut malum.

Sic Poëta de Turno, ab Aenea in praelio occiso.

Vitáque cum gemitu fugit indignata sub vmbras.

Sic princeps Medicorum Hippocrates, suos propemodum diuinos Aphorismos, quibus breuissimis verbis rem medicam complexus est, orditur. ὁ βίος βραχύς. Vita breuis. Sic Plato in Phoedro παῦλαν ἔχειν ζωῆς. Vitae finem habere. Et Plut. ζωὴν ἔχειν ἡμερησίαν. Vnius diei vitam habere, quod Aristoph. dixit, βίον ἔχοντες ὀλίγον. Paruam vitam habentes.

Quare omnes,qui hactenus Psalmos transtulerunt,versum Psalmi suprà citati conuerterunt.

Καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ᾅδῃ ἤγγισε.

Et vita mea inferno appropinquauit.

Et nos superioribus annis vertimus.

Et vita mea ad infernum appulit.

Καὶ ἐν ᾅδου βίος μου παρενέλαβεν.

Appellere namque ad locum,id est peruenire, significat נגע *naghanh.* Sicut Ierem.4.10. Non autem appropinquare,quod lingua Sancta dicitur קרב *carab.* Sicut Psal.55.19. & 22.& passim. Hoc est. Adeò vndique Pater aeterne (Messias loquitur) anima mea compatiens corpori,repleta est dolore. Adeò innumeris malis circundata est : non culpae,quia nihil mali feci,nec inuentus est in me dolus : sed poenae, quam sustineo , ferens peccata mundi. Adeò aculeis contumeliarum Iudaei me lacerant, atque atrocibus suppliciis me cruciant : vt in nihilo dissimilis sim illis , qui ad infernum damnati, sua flagitia luunt: vbi omnes sensus simul in perpetuum crucientur.

Et sicut Coeli nomen , quod Hebraicè semper pluraliter & scribitur,& profertur שמים *sciamaim :* propter eius multiplices sphaeras & orbes. Et si tamen , si singulariter Graecè & Latinè,quis caneret,purè tamen & emendatè funderet.Quemadmodum nos fecimus,cùm Psalmum vndeuigesimum verteremus. In quo non solùm absolutionem, perfectionémque legis Messiae, eiúsque immortales fructus : verùm etiam,eiusdem,orbis omnium terrarum peragrationem Propheta describit:cuius Hebraeis est initium.

השמים מספרים.כבוד אל :

Hasciamaim mesapperim chenod el.

Singulariter vtraque lingua reddentes.

Coelum narrat honorem Dei.

Τιμὴν τοῦ Θεοῦ ὁ οὐρανὸς διηγεῖται.

Hoc est אש *esc*, & מים *maim* : id est ignis & aqua , duo elementa ex quibus Hebraicè Coelum traxit nomen השמים *Hasciamaim* : vt hîc, posita litera ה *he*, vice א *aleph*, per antithesim. De quo in Instit. Hebraic.Pagninus libro 1. cap.26. Et nonnunquam שמים *sciamaim*, ablata per aphaeresim litera א *aleph*, narrant honorem Dei. Videlicet Viri Sancti,qui sunt aquae, in quibus descendit pluuia doctrinae: qui in eorum cogitatione posita , de coelestibus diuinísque rebus in infinitos dispertiunt : praedicando, docendo, scribendo,instituendo, & ad omne officij munus instruendo, quod ad Dei cultum pertinet, salutémque animarum. Sicut Apóstoli , & in eorum locum suffecti Sanctissimi Episcopi,Doctorésque & Interpretes Scripturarum Sanctarum,& Praedicatores verbi Dei.

Et Viri

Et Viri Sancti, qui sunt ignis, quia magno amore inflammati Dei, & proximi, ardentes pro mundi salute ad Deum orationes fundunt: vt scelere violatũ, precibus placent, & leniant. Sicut Martyres noui testamenti, qui ad Domini imitationẽ, pro suis persecutoribus & interfectoribus deprecantur. Ac quemadmodum Moyses priscis temporibus. Qui incẽsus amore Dei & populi, Deum exorauit, vt populo חטאתם *chatatam*, peccatum eorum ignosceret: & si minus, deleret eum de libro. Exod. 32. 32.

Quod intellige de libro breuis praesentis vitae: non autem de libro futurae vitae aeternae, qui est liber praedestinationis, in quo scriptus non deletur. Danielis 12. 1. Ibi. Saluabitur omnis populus tuus

הנמצא כתוב בספר *hanimtsa chathub bassefer,*

Repertus scriptus in libro.

ὁ εὑρεθεὶς γεγραμμένος ἐν τῷ βίβλῳ. Ac si diceret Moyses ad Deum. Quaeso Domine si populo scelus non ignoscis, ad mei, tui serui deprecationem: si non parcis eis, ad mei, Ducis postulationem, מחני *mecheni*, dele me, מספרך *missifrecha*, de libro tuo: id est, de mundo priuando praesenti vita. Expedit enim mihi magis quàm viuere, emori: vt non acerbissimè afflicter, videns vltionem tuam, cùm lacessitus tu iustus Deus contra fas, per fas, populum improbum vlcisceris.

Namque mori potiùs, quàm se afflictari Sancti viri cupierunt: populum sibi commissum profligari, caedíque cernendo. Sicut D. Augustinus Hipponensis Episcopus, & summus Ecclesiae Doctor. Qui Vandalis Hipponam obsidentibus, praeuidens Sanctus vir (vt mihi videre videor) stragem horribilem, caedémque, quam barbari, captam postea ciuitate, ediderunt: Deum exorauit, vt se ex illa miseria liberaret, emittendo de custodia corporis.

Omnes namque Coeli fuerunt, & sunt, quia dictis & factis & scriptis, narrauerunt, & narrant honorem Dei: & Deus in illis suis Sanctis honoratus est, & honoratur.

Si quidem omnes Graeci & Latini Scriptores, hoc Coeli nomine, numero singulari vtuntur: totam illam mundi fabricam, per illud intelligentes; quae est super quatuor elementa. In quo cum Philosopho conueniunt: qui vnum tantùm ponit coelum. De coelo libro primo, cap. 8. Et non solùm tantùm vnum, sed etiam plures esse coelos, impossibile esse demonstrat. cap. 9. Vnde Poëta de Sole & Luna.

Vos ô clarissima mundi
Lumina labentem coelo, quae ducitis annum.

Et egregius Homerus cùm Thetidem in coelum ascendere facit, Iouem rogatum pro filio. Iliad. α.

Ἠερίη δ᾽ ἀνέβη μέγαν οὐρανὸν Οὔλυμπόν τε.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Scandit magnum coelum matutina & olympum.

Singulas enim ſphaeras,quas coelos quidam vocant,globos & orbes Orator appellat: Philoſophus verò κύκλυς, id eſt,circulos.

Tametſi & Graeca & Latina Eccleſia, in diuinis laudibus, quas ab Hebraeis accepimus,aliquando pluris numero, aliquando ſingulari, coelum canat. Sicut Pſalm.citato 115.3.& 6.

Deus autem noſter in coelo,

Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ ὀυρανῷ.

Coelum coeli Domino,

Terram autem dedit filijs hominum.

Ὁ ὀυρανὸς τοῦ ὀυρανοῦ τῷ Κυρίῳ,

Τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς ὑοῖς τῶν ἀνθρώπων.

Quamuis vbique in textu Hebraeo, ſit numeri pluralis. Deus autem noſter בשמים *baſciamaim.* Id eſt,in coelis.

השמים שמים

Haſciamaim ſciamaim,

Coeli coeli Domini,

Terram autem dedit filijs hominum.

Eſt autem elegans epanados, cum decore eiuſdem dictionis facta repetitio. Hoc eſt. Etſi vbique ſit Dominus,coelum coelum tamen ſpecialiter ſibi reſeruauit: vbi magis refulget, & vbi cum Angelis reliquíſque coelitibus familiaris eſt. Terram autem hominibus incolendam tradidit. Vel myſticè.

Coelum coeli Domino. Id eſt Apoſtoli, Pontifices,Epiſcopi,Cardinales,caeteríque Praeſules,qui in ſublimioribus Eccleſiae gradibus, ſunt locati: qui ſunt coelum, propter coeleſtem vitam, quam agunt, abnuentes impietatem,& deſideria ſecularia. Qui ſunt coelum, quia ab ipſo Deo, de coelo, ros diuinae doctrinae, illis infunditur: vt ipſi dent caeteris. Qui ſunt coelum, quia diuinitùs magis Deum laudant & benedicunt,Deíque ſalutem annunciant, Deo dicati & conſecrati ſunt. Terram autem,id eſt corpus Dei & hominis, hominibus dedit, Id eſt Eccleſiae,vt afflictam eam & abiectam per peccatum ad priſtinam dignitatem reuocaret,& excitaret à morte. Hominibus dedit: Id eſt in manus peccatorum,vt eum in Crucem tollerent, & vnus homo moreretur pro populo,& non omnes perirent gentes.Hominibus dedit: Id eſt bonis & malis, in cibum & potum, diſpari licèt ſorte; his ad interitum aeternum,illis autem ad vitam aeternam.

His

HIS praemissis dicimus, quod nomen Hebraeum exprimens ſuauium, quod eſt ipſe ſuauiandi actus, qui amplexum conſequitur: quem Latini à paruitate oris, quae ex labiorum porrectione, in ſuauio fit, Oſculum appellant, non eſt eiuſmodi. Sed vtrunque quidem Hebraeis, ſicut & Latinis & Graecis, numerum habet. Sicut id ſciri, facillimè poteſt, ex iis, qui Hebraicas literas callent. Tametſi ſingularem numerum non habemus, in libris, quos Eccleſia ſuſcipit. Licèt enim, in veteris teſtamenti, Latinis editionibus, lib. Geneſ. cap. 27. 26. vbi Iſahac narratur hiſtoria: cùm ſenio confectus, excaecatúſque, Eſau, vt ei benediceret, natu maiorem vocauit: ſed vno partu, ſecundus editus gnatus benedictionem, matris clepſit, technis, quò ad literam, quò verò ad ſpiritum, Spiritus Sancti opera: legatur.

Accede ad me, & da mihi oſculum fili mi?

In Hebraeis tamen codicibus, non per nomen, ſed per verbum, illud eſt dictum conceptum: ad hunc modum.

גשה נא ושקה לי בני׃

Gheſciah na, vſcecah li beni.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Accede nunc, méque oſculare fili mi?

Ἔγγισον νῦν καὶ κύσον με ὦ τέκνον μου;

Cùm enim diuino flamine incitatus Patriarcha, vnionem futuram, diuinitatis & humanitatis, per vnigeni filij Dei, ex ſtirpe ſecundi, incarnationem, praeſentiret: odore ſuauitatis, quam ex fraterno veſtitu, quo Iacob Chriſti exemplar, tectus erat, afflabat.

Non vnum, vt pater, Oſculum filiationis popoſcit.

Non vnum propinquitatis, cuiuſmodi Romae & in Latio, mulieribus quondam abſtemiis cognati ferre ſolebant.

Non vnum officij Oſculum, vt cùm peregrè proficiſcens, aduenienſve, ſalutat, oſculatúrque.

Non vnum notam facinoris, ſceleriſve ſignum, cuius generis proditoris fuit.

Non vnum denique, nomine Eccleſiae, etiam tunc, per verba de futuro, Sponſae amantiſſimae, à filio Meſſiae Sponſi figura, verbo ושקה *vſcecah*, id eſt. Oſculare: verùm plurima, & multiplicia Oſcula, Patriarcha ſibi dari petiuit.

Quemadmodum etiam Sponſa Eccleſia, ante Sponſi aduentum, Sponſum ſuauiandi ardens ſtudio, atque amore: non vno duntaxat Oſculo, ſed pluribus & multiplicibus Oſculis diſſuauiari cupiebat. Sicut eam noſter Salomon, modulatè canentem inducit. par. 8. 1.

אמצאך בחוץ אשקך׃

Amtsaecha bachuts asciacecha.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Foris reperiam te, osculabor te.

ἔξω εὑρήσω σε, φιλήσω σε.

Hoc est: Veniet tempus, cùm tu Messias meus Sponsus, qui (sicut omnes bene cognitum habemus, & fideliter firmitérque credimus) licèt vbique sis, specialiter tamen, intus in coelo es Deus: vbi est domus tua aeterna, in qua cum Patre & Spiritu sancto habitas. Psal.2.4. & Psal.11.4. Veniet (inquam) tempus, cùm tu eandem tuam domum, aeternam, non relinquens, sed dirumpens: vt te oro, & obsecro per Prophetas. Isa.64.1. & Psal. 144.5. Foris extra coelum hominibus Deus inuisibilis egredieris. Et tuo diuino ore, ore cum humano coniuncto, primo expectatissimo Osculo, me osculaberis: per hypostaticam vnionem, te amiciendo natura humana, diuina retenta, Factúsque hominibus homo visibilis, charissimus cunctae terrae, & desideratissimus venies. Et tunc ego tua Sponsa, te de coelo, è sinu Patris, descensum in aluum Virginis, natúmque reperiam foris. Id est, in terra, vbi diceris foris esse: quia non intus in coelo, in domo tua eris homo. Nisi peracta peregrinatione, cùm expletis omnibus, quae scripta sunt de te, in Psalmis & Prophetis, post resurrectionem tuam, me vidente, coelum homo Deúsque scandes. Quamuis cum in terra homo eris, siue in aluo, siue natus, & Deus in domo tua in coelo, & foris in terra, & in infernis partibus, & vbique Deus eris, essentia praesentia, & potentia. Quemadmodum aeuo sempiterno fuisti, erísque sempiterno aeuo. Quandoquidem tu Deus infinitus imples omnia: coelum & terram, & abyssos: & abyssos & terram, & coelum superas infinitate tua.

Iam verò postquam te Messiam Deum, foris inuenero hominem factum suauiabor & osculabor: in aluo continendo, sanguine virgineo nutriendo, sine dolore pariendo, rorem vitalem praebendo, milléque modis seruiendo, tangendóque & attrectando. Quod hactenus facere nequiui, nec queo nunc: quamuis non longè sis, ab vnoquoque nostrûm. Act.17. Quoniam Spiritus cùm sis Deus. Ioan.4.24. nequaquam te tangere quimus. Quia, vt inquit Philosophus, De histor.animal. lib.1.cap.4. ἡ μὲν οὖν ἀφὴ ἐν ὁμοιομερεῖ ἐγγίνεται μέρει, οἷον ἐν σαρκὶ, ἢ τοιούτων τινί. Id est: Tactus fit in parte (corporis) similari: vt in carne, vel alia eiusdem generis. Tu autem Deus Spiritus, carnem & ossa non habes, vt habebis factus homo. Luc.24.30.

Sed non solùm ego Sponsa tua, vt tute tibi spopondisti: eadémque soror, per naturam humanam, quam indues: matérque, propterea quòd te in aluo continebo: te hominem simul Deúmque, Dei satú ortum, osculabor millies. ℸ

I. Infan

I. Infantem te filium Sanctissimae & augustissimae Virginis, iusti viri, regiae stirpis, coniugis, partu editum, media nocte, in pastorum stabulo, pannis inuoluendo, fasciis deuinciendo, in praesepio locando, ínque sinu lactando fouendóque. ¬

II. Recentem natum te Deum verbum Christum Dominum, inueniendo in stabulo, cum asina, curuáque boue, cúmque matre & nutritio, per Pastores vigilantes super gregem suum, transeuntes vsque Bethlehem, festinantes videre, & cognoscere de te puero. ¬

III. Legislatorem te Deum Messiam, lege solutum, sed tamen sub lege factum, die octauo à tuo natali, circuncidendo: & proprium nomen imponendo, quo priùs ab Angelo nominari voles, quàm te mater concipiat: dando hostiam pro te, secundùm legem Moysi. ¬

IIII. Paruulum te ortum Regem Iudaeorum, haeredémque gentium, possessorémque terrarũ, cùm inuisam per Chaldaeos, stimulata à noua stella, ab Orientis ora: atque prostrata adorabo, mystica dona ferens: Thus, aurum, myrrham, Regique, hominíque, Deóque. ¬

V. Deducendo in Aegyptum, ab Angelo in somniis monita, bimum te concubia nocte, Principem terrae Regum: Regem formidans impium, à quo nex machinabitur, metu amittendi regni. Et reducendo in Palestinam, Tyranno morte deleto, ab Angelo denuo monita. ¬

VI. Imbuendo ineunte aetate, sermone quotidiano, parentum praeceptis, & admonitionibus, atque ad eorum consuetudinem morémque inficiendo. Et erudiendo ad maiorum instituta, te Dei Patris sapientiam, & omnium doctrinarum fontem & originem. ¬

VII. Gnatum meum, mea vita chariorem mihi, qui omnia animantia, mundúmque ipsum alis, amicis, atque educas, educando in gremio, amiciendo, atque alendo, de parentum mercedulis, quas de opera & labore manuum suarum accipient; ac de aliena misericordia. ¬

VIII. Seruiendo & ministrando tibi adulto, atque grandi natu, quando id aetatis eris, cùm munia tibi à Patre imposita praestabis: per Virgines, coniugatos, iustos & peccatores, & per omnis generis homines, quotquot è tenebris ad lucem vocati erunt. ¬

IX. Ad nuptias te vocando, conuiuiáque & coenas. Et tum retrò te accubante, pedes tuos rigando fletu, & tergendo capillis, & vnguento vngendo, non cessando osculari, vt peccata dones. Et tum vnguenti libra aspergendo caput tuum, in sepulturae signum. ¬

X. Et cùm tibi denique euangelizanti regnum Dei, & sacramenta nouae legis statuenti, & miracula facienti, atque pro nobis patienti, nullum à me pietatis officium erga te deerit, quod opera, consilio, & labore, hominem, homini Deo praestare voles. ¬

Verùm etiam, postquam ex hoc mundo in coelum demigraueris: relicto

relicto mihi Sponsae tuae, te met ipso autore & vena omnis gratiae, essentialiter, in venerabili sacramento altaris: vt mecum semper sis, quemadmodum Sponsum decet: non cessabo dies noctésque te osculari.

I. Peragrando omnes regiones, omnésque nationes, partésque terrarum: docendo praedicandóque Euangelium omni creaturae. ק

II. Ordinando per omnia loca Episcopos, id est, Pastores, Rectorésque animarum: viros vitae sanctimonia & doctrina insignes. ק

III. Septena solemnia sacramenta, non plura neque pauciora conficiendo, frequentando, conseruandóque apud me in Ecclesiis. ק

IIII. Baptizando aqua naturali, omnes credentes, in nomine Patris & Filij, atque Spiritus sancti: ad abluendas animas à peccatis. ק

V. Confirmando baptizatos, per impositionem manuum Episcoporum, ad robur gratiae, atque audaciùs confitendum nomen tuum. ק

VI. Absoluendo per Sacerdotes, subditos sua peccata confitentes: cum dolore atque proposito satisfaciendi, nec cadendi vltrà. ק

VII. Conferendo ordines, partim sacramentales, etiam per Abbates: partim verò, verè atque propriè sacramenta, per Episcopos. ק

VIII. Coniungendo per Parochos, mares & foeminas, sacramento matrimonij: & ad officium prolis, & ad remedium fornicationis. ק

IX. Praebendo fidelibus, per Sacerdotes, sub specie panis & vini, carnem, sanguinem, animam & deitatem tuam, in cibum, & potum. ק

X. Atque poenitentibus, aegris morbo graui, & senio morientibus, sacramentum Extremae vnctionis, per Presbyteros exhibendo. ק

XI. Confitendo te coram hominibus, tua opera reuelando: & etiam psallendo nomini tuo: id est, ad honorem tui nominis operando. ק

XII. Testificando te esse Christum, filium Dei viui: & pro hac testificatione sanè voluntariè, vitam cum sanguine perfundendo. ק

XIII. Seruando Decalogũ, caeteráque vtriusque paginae mandata, necessaria ad salutem: atque consilia, quae ad perfectionem. ק

XIIII. Et tum fideles obligando, ad auditionẽ Missae: ad ieiunium, ad decimas, ad confessionem & communionem statis temporibus. ק

XV. Seruiendo tibi, post obitum fratrum, latenter aliquot seculis: moerens & sacrificans in latebris, priuatísque domibus. ק

XVI. Et tum postea, templa tibi, & sanctissimae Trinitati, & Spiritui sancto, atque Deiparae matri, tuísque Sanctis faciendo. ק

XVII. Fana Delubra, falsis, mortuísque Diis, à gentibus simulachra

chra colentibus conſtructa, nomini tuo, atque Sanctorum dicando. ק

XVIII. Aedes, Theatra, Thermas, Balneas, publica aedificia, infinitis ſumptibus, vſibus humanis architectata, tibi conſecrando. ק

XIX. Columnas Pyramides Obeliſcos, in primiſque noſtrae ſalutis ſignum collocando: in quo tu pendens, mundo ſalutem afferes. ק

XX. Aras marmoreas, Chriſmatis vnctione, atque benedictione Sacerdotali, ſacratas, ſimul cum Martyrum reliquiis erigendo. ק

XXI. Effigiem tui, & Matris, nec non Apoſtolorum, ad monimentum poſteritati prodendum, à perfectis pictoribus pingi curando. ק

XXII. Statuas, Coloſſos, imagines, fictiles, coelatas, ſcalptas, è ſaxo, ex ebore, & ex aere, tui Matriſque, & Martyrum ſtatuendo. ק

XXIII. Periſtromatis, peripetaſmatis, Aulaeis, Attalicis, ſtraguliſque magnificis, templorum parietes, & pauimenta ornando. ק

XXIIII. Lampades, Candelabra, Acerras, Crateras, Pateras, Cyathos, & omnis generis, vaſa aenea, aurea, argentea, & ex gemmis donando. ק

XXV. Cereos, Thura, Thymiamata, varióſque odores incendendo: & aeternum ignem in lampadibus, ante aſpectum tuum cuſtodiendo. ק

XXVI. Veſtes bombycinas, purpureas, violaceas, herbeas, albáſque atráſque offerendo: quibus induti Sacerdotes, ſacra faciant. ק

XXVII. Miſſae ſacrum, tuae vitae, & paſſionis memoriam, in poculis argenteis, panníſque, & Pallis lineis ſacratis, conficiendo. ק

XXVIII. Coenobia viris & mulieribus extruendo, in quibus, arctioribus regulis, in caſtitate, inopia, & obedientia, vitam degant. ק

XXIX. Orando in diem ſepties, eiſdem horis, quibus amaras poenas, pro me in tua paſſione pati voles: ab amici oſculo, ad humationem. ק

XXX. Solemnes cerimonias, quibus Summi Pontifices, & Epiſcopi, caeteríque religioſi, tua ſacra conficere debeant, edicendo. ק

XXXI. Carmina Prophetarum, cum tuis Euangeliis, Apoſtolicíſque ſcriptis, hymníſque, & orationibus, quas pangam, tibi canendo. ק

XXXII. Supplex ſaepiſſimè ante te ſtans, & manus tendens: precibúſque & lachrymis, pro viuis & mortuis, miſericordiam petens. ק

XXXIII. Matrem tuam Deiparam Virginem, & choros Angelorum, ac Sanctos omnes, qui tecum in coelo regnabunt, pro nobis orare, rogando. ק

XXXIV. Ac Sanctos, qui erunt in terra, pro me orare obſecrando: vt eorum precibus propenſior benignitas tua ſit, erga calamitoſos. ק

XXXV. Viduas, pupillos,& cunctos afflictos visitando: & omnibus iniuriam patientibus,in eorum necessitatibus opitulando. ק

XXXVI. Atque tùm omnibus virtutibus, & operibus misericordiae, me exercendo: & omni officio simúlque obseruantia te colendo. ק

XXXVII. Decreta, Statuta,atque Canonicas sanctiones edendo:quibus litigatorum noxius appetitus,sub iuris regulis limitetur. ק

XXXVIII. Ac generalia Concilia, in Spiritu sancto congregando, ad tollendos abusus, & extirpandas haereses, & emendandos mores. ק

XXXIX. Thesaurum infinitum supererogationis meritorum tuorum, nec non Sanctorum, donando: ad indulgendam poenam temporalem. ק

XL. Atque summa ope nitendo, quo omnes vias persequar, quibus fideles populi, tecum tandem in coelo aeuo sempiterno fruantur. ק

Haec namque sunt Oscula, quibus Sponsum Sponsa osculata est: dum secum in terris Sponsus egit. Et cùm post eius ascensum in coelum,in syluis,nemoribus,speluncis,latebris,specubus & catacombis, moerore,lachrymísque confecta degebat. Ob tyrannorum enim verò crudelitatem, qui, vt ferae & immanes belluae, atrocioribus, quàm vnquam, anteà excogitatis suppliciis,eius sanguine expleri non poterant. Et quibus posthaec,iam tot seculis,Sponsi munere, Imperatoribus,aliísque Regibus terrae,à feritate & agresti immanitate,ad fidem adductis,Sponsum Sponsa suauiata est. Postquam à solitudinibus eremis,desertísque locis, ad vrbes,ciuitates,oppida,castella, & ad multitudinem denique hominum coetúsque recedere licuit: atque in propatulo,palàm, publicè,passim vulgóque,& vndique, & vbique locorum ac gentium,omni studio & officio colere Sponsum, precari,venerarique. Sicut temporibus nostris, Indorum etiam Occidentalium, regionibus multis, ad fidem aggregatis, periucundè suauissiméque Sponsum Ecclesia suauiatur. Suauiabitúrque Sponso fauente, magis in dies,magísque,maiori,cùm voluptate,tùm suauitate,omnibus reliquis Indis, Turcísque etiam, omnibúsque barbaris nationibus, in vnam Ecclesiam contractis. Cùm diuino Numine,iam tot aetatibus à Regio Propheta,toties repetitum,impletum praesagium erit. Ps.67.

יודוך עמים אלהים

Ioducha nhammim Elohim

יודוך עמים כלם׃

Ioducha nhammim chullam:

Ἐξομολογήσονταί σοι λαοὶ ὁ Θεός,

Ἐξομολογήσονται σοὶ πάντες οἱ λαοί.

Confitebuntur tibi populi Deus,
Confitebuntur tibi populi omnes.

Vel. *Confitebuntur te.* Vt nos aliàs verteramus. Vtrunque enim casum significat ך *caph* finalis, formatiua pronominis secundae personae, affixa verbo יודו *Iodu.* Vt sit sensus. Omnes populi יודוך *Ioducha,* Confitebuntur te Iesum Christum, filium Dei esse, & Deum: natum ex Virgine, grauida è Spiritu Sancto. Et Deum Patrem, qui te genuit, & in mundum mittet. Et Deum Paracletum, qui ab vtroque procedit. Licèt tamen non tres Deos: sed vnum tantùm Deum, in trinitate personarum. Confitebuntur ergo omnes populi: id est homines creati, seruati, redemptique: te Redemptorem, Seruatorem, Creatorem, hominémque Deúmque Messiam. Et sic te confitentes, confitebuntur tibi, poenitentes: scilicet, accusantes sua peccata, ad captandam misericordiam. Atque tibi, cui soli, laus debetur, magnas laudes tribuent; in hymnis & canticis, sacrificiísque tuis, eorúmque orationibus: piè vouentes, votáque sanctè reddentes. Et haec quidem erunt, cùm tuum praedicationis mandatum exhauriens Ecclesia, & persequens diligenter praedicare Euangelium omni creaturae: omnes gentes ex belluis, in homines se conuertent. Et linquentes Idola, Deos mortuos qualeslibet, quamuis heroas, qui homines fuerunt, vt caeteri mortales: te Deum viuum colent. Sed ad Oscula. Hic est enim mos amantium: vt infinita semper Oscula dent, sumant, & concupiscant. Sicut carmine hendecasyllabo, Catullus efflagitabat à Lesbia.

Da mihi basia mille, deinde centum.

Ac quemadmodum noster Rex & idem Propheta Salomon, ipso exordio Cantici, quod totum amatorium est, eandem Sponsam, Patriarchae, Regiíque Prophetae, caeterorúmque Prophetarum praedictionibus, imbutam: ob summum, fixum, stabiléque futurum bonum, laetitià exultantem, copiosè & abundanter canentem inducit.

ישקני מנשקות פיהו:

Isciaceni minnesciceoth pihu.
Osculabitur me Osculis oris sui.
Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ.

Neque verò, ob procompertam rei notitiam tantùm: quàm ob magnitudinem, multitudinémque suauiorum.

Quae profectò in textu Cantici Hebraeo, de quo in hac Annotatione disputatio nobis instituta est: sunt numeri pluratiui, מנשיקות *minnesciceoth.* Sicut etiam Graecè LXXII. Hebraei verterunt ἀπὸ φιλημάτων. Ac quemadmodum S. Ambrosius legit, super Ps. 119. ser. primo

& de Isahac. cap.3. Et rectè quidem. Quod enim vertendum sit, Osculis, ita res est sine difficultate, vt credere adduci, nequeam, quod aliqui scripserunt: Origenem aliàs legisse, Osculo, aliàs Osculis. Id enim magis incuria librariorum accidisse crediderim. Cùm non minùs Hebraicam linguam, quàm patriam, teneret Origenes. Quaestio enim ex textu Hebraeo, facilè soluta manet. In quo res est clara: cùm (vt dixi) scriptum sit. נשיקות *Nescicoth*, pluraliter: non autem singulariter נשיקה *Nescicah*. Non secus ac, si de aliquo verbo, alicuius Graeci Scriptoris, quaestio esset: an plurale esset, vel singulare. Vt exempli gratia Iliadis initium, si quis Latinè ad verbum de Graeco conuerteret.

Iras cane Dea Pelidae Achillis,
Perniciosas. Cùm conuersum reperiatur.
Iram cane Dea Pelidae Achillis,
Perniciosam.

Nam ex Homeri lectura protinus appareret, singulariter vertendum. Iram perniciosam: non autem. Iras perniciosas. Quia Graecè in omnibus Homeri codicibus, quotquot extant, habetur.

Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληιάδεω ἀχιλῆος,
Οὐλομένην. Non autem. Μήνιδας οὐλομένας.

Quomodo etiam primus versus longiusculus redundaret. Et sanè נשיקות *Nescicoth*, perbellè cum sententia quadrat. Non enim vnigenitus Dei filius Christus Dominus, coelestis Sponsus, Sponsam suam Ecclesiam, vnico duntaxat Osculo osculatus est. Quando venit plenitudo temporis, cum de coelo, in terram descendit, ad saluandum genus humanum: delendo, quod aduersus mundum erat, Chirographum decreti, per quod omnes homines, infernis principatibus & potestatibus subditi erant. Verùm pluribus & innumerabilibus Osculis est osculatus.

I. Per spiritum Gabrielem, Archangelum à Deo missum, Virginis consensu habito, quam ab aeterno elegerat, in eius corpus castissimum, Sanctissimámque animam infusus, de coelo delapsus, vnicus Dei filius, incarnatus de Spiritu Sancto, homo factus. ר

II. De ciuitate Nazareth, in qua conceptus fuit, in Iuda ciuitatem, ad domum Zachariae, faciens ire matrem: ibíque commorari ad trimestre tempus. Vbi Regina mundi, cognatam salutante, semestris tunc Ioannes, in Elizabeth aluo, exultans gaudio gestit. ר

III. Suscepta forma serui, spes omnium, salúsque gentium, expletis ad pariendum mensibus, ex matris aluo egrediens, claustris virginalibus clausis, machinator princépsque mundi; in pastorum stabulo, nascens homo miser, miser homo vt iam non esset. ר

IIII. Continuò vt ortus, nocte illa fausta mundo, excubantibus

Pasto

Pastoribus, pro gregibus vigilias, se videndum infantem praebens: Per Angelum, gaudium magnum illis nunciando, quod erit omni populo. Quia natus Seruator mundi, qui est Christus Dominus. ¶

V. Magos ab Oriente, coelestium peritos, primitias Ecclesiae gentium, recenti stella duce, trahendo, ad se adorandum, ferendúmque munera. Vt se Regem natum Iudaeorum caecitati Hierosolymis nunciarent: ac gentibus spes esset, colendi verum Deum. ¶

VI. Furente Rege contrà, acerrimo motu inuidiae, acerbóque odio; atque vibrante sicas, ad suspectum Regem, bimum iugulandum. necem tunc deuitans, terrores dum impendent, periculum homo fugiens, Aegyptum lustrare pergit, vsque quo tyrannus pereat. ¶

VII. Ephebus cùm adhuc esset, bis senum annorum, ascendens cum parentibus, Hierosolymam ad diem festum, in templo cum Doctoribus, iussa Patris exequens, de seriis rebus differit. Cunctis audientibus, stupentibus prudentiam, & quae responsa dabat. ¶

IIX. A Ioāne praecursore, annos triginta natus, baptizatus in Iordane: mox vt de aqua exiuit, eo orante, coelum est apertum. Vnde corporea forma, Spiritus Sanctus super eum, descendit vt Columba: & vox audita est. Tu es filius meus dilectus: &c. ¶

IX. In desertum locum à Spiritu Sancto impulsus, illic cum feris fuit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, continuis nil edens. Quare post ieiunium, vbi esurientem, ter diabolus tentauit, ad tempus discessit diabolus, & angeli seruiebant. ¶

X. Post trusum Ioannem in carcerem, ab Herode, qui post ceruicibus caput abscidit: veniens in Galilaeam, praedicans Euangelium regni Dei, dicebat. Quia tempus est completum, & regnum Dei appropinquauit: poenitentiam agite, & credite Euangelio. ¶

XI. Legendo die sabbathi, in synagoga Nazareth, librum Isaiae, à ministro, de manu traditum: sedens, se esse, dixit, Messiam expectatum, de quo Propheta ait. Omnibus testimonium dantibus, vnáque mirantibus gratiam orationis, quae fluebat ex ore illius. ¶

XII. Scribis & Pharisaeis, rogantibus de Discipulis, cur non ieiunarent: sicut qui Ioannis & Pharisaeorum. Responsum dedit eis. Non ieiunare filios, cum illis, dum est Sponsus. Tum autem ieiunaturos, cùm Sponsus auferetur. Sic Sponsum se declarans. ¶

Sed omnia Christi Domini Oscula, quibus Sponsam Ecclesiam osculatus est, quis numerando recensere queat? Cùm praeter ea, quae commemorauimus, & domicilium, quod nobiscum habuit: omnis eius euangelizatio, omnis praedicatio, omniáque signa, quae scripta sunt, & quae non sunt scripta per singula, Oscula fuerint. At cum praetereà celeberrimae omnium & laetissimae redemptionis, atque glorificationis actiones, cum operatione miraculorum, & latione solemnium Sacramentorum: quae ab ipso Sponso, dum legem Euan-

gelicam ferret, ſancita & inſtituta, in eius paſſione & morte, firmata, obſignata & perfecta fuêre, Oſcula fuerint. Et illa Oſcula fuerint, quibus iam diu, ob, Adae protoplaſtae, à Deo factam pollicitationem: & ictum, cum Noë, foedus, pactionémque cum Abraha iuratam Iſahac Patriarcha, in perſona Eccleſiae, à filio Iacob, Meſſiae figura, in figura oſculari voluit. Geneſ. 27. 26. verbo.

וּשְׁקָה לִּי בְּנִי׃
Vſcecah li beni.
Oſculare me fili mi?

Quaſi diceret Patriarcha. Quaeſo te Meſſias, quem iamdudum expectamus, ſcinde coelum, & in terram, in vterum Virginis deſcende. Factúſque paſſibilis, placa tua deuotione, Diuinum numen: quod non niſi tuo ſupplicio expiari poteſt.

Atque haec eadem met erant Oſcula, quibus ob multiplicia Prophetarum oracula, Sponſa edocta, ſe aſſeueranter admodùm ſuauiandam canebat.

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ
Iſciaceni minneſcicoth pihu.
Oſculabitur me Oſculis oris ſui.
Φιλήσει με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ.

SED iam quaeſo, quemadmodum in prima fecimus Annotatione, vt cauſas exquireremus: quamobrem Sponſa tantopere à Sponſo, oſculari flagraret: ſic in hac ſecunda, quae eam ſequitur, cauſas exquiramus: quamobrem Sponſa, Sponſum oſculari optet, oſculetúrque. Et ſanè quidem tres praecipuae cauſae, ſe ſe offerunt: quamobrem Sponſum oſculari Sponſa aueret, aueat, oſculetúrque.

Quarum altera eſt, vt infamiam ingratitudinis fugiat. Cùm oſculata viciſſim oſcula det: ſigna, per quae, reciprocum, erga Sponſum, ſuum amorem, quiuis facilè cernat. Vt quae, amata redamet: & quantum in ſe eſt, Sponſo in amore reſpondeat: atque par pari referat, quod Sponſo in primis placet, charúmque eſt.

Altera, quoniam inſtar Sponſi: qui eam oſculando humanum ſpiritum ducit, & humorem attrahit: fitque homo, ex Deo, remanens Deus: Sponſum mutuò oſculando, iucundiſſimum omnium fructum capit: vt potè, quae diuinum ſpiritum ducit, & humorem attrahit, vnde vitam aeternam conſequitur: fitque Deus ex homine, remanens homo.

Tertia, ne Sponſo anſam det ad iraſcendum. Scit enim Sponſa,

tam

tamdiu ſe Deo placituram, quamdiu Sponſum ſuum coluerit: in eum credendo, illíque praebendo, quae pro ſeruitiis debet, cum timore. Haec enim ſunt Oſcula, quibus Sponſum Sponſa oſculatur: quibus omiſſis actum eſt.

Quamobrem Pſalmographus Pſal.2. in quo de Iudaeorum conſpiratione agit, contra filium Dei: déque eiuſdem generatione, regno, & adoratione: de hac poſtrema parte, inter caetera canit, verſ. penult.

נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך

Naſcecu bár, pen ïeenaph, vethouedu derech.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

φιλεῖτε τὸν ὑὸν, ἵνα μὴ ὀργισθῇ,

καὶ ἀπολεῖσθε ἐν τῇ ὁδῷ.

Oſculamini filium, vt non iraſcatur, Et pereatis in via.

Hoc eſt: Oſculamini paruulum, qui natus eſt nobis: Oſculamini filium, qui datus eſt nobis. Iſa.9. Neque enimuerò humano more: ſicut mundanae matres filios oſculantur in cunis. Non enim, ſecundùm literam, quae occidit: ſed ſecũdùm ſpiritum qui viuificat: myſtico quodam modo, Prophetae carmina accipienda ſunt: quae Spiritu ſancto dictante fudit. Vt ſcilicet, oſculetur, aſſentando blandiendo obſequendo: Regémque Deúmque mortalémque credendo: legem & Euangelium, eiúſque volũtatem faciendo ſeruandóque, atque munera animarum offerendo. His enim, magis ille in ſinu gaudet: quàm omnibus oris oſculis: omnibus bullis, coraliis, caeteríſque donis ex auro & argento, lapidibúſve pretioſis: quibuſuíſve crepitaculis crediíſque: quibus lactentes pueri in matrum gremiis laetantur. Eſt enim hic filius ille met: cui eod. Pſal. verſ.7. dicitur à patre

בני אתה אני היום ילדתיך

Beni atthah, ani haÿom ielidetthicha

Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Eſt enim hic filius ille met: qui à Regio Propheta eod. Pſal. verſ.2. appellatur משיח *Meſciach* Meſſiàs: Id eſt, vnctus Latinè, Graecè autem χριϛὸς Chriſtus. Propterea quod ab aeterno, vnctus fuit à Patre, Rex terreſtris coeleſtíſque Hieruſalem: haeres poſſeſſórque gentium, ac finium terrae: atque dominus vniuerſorum. Pſal. eod.8. & Hebr.1.

Qui quidem Meſſias Eccleſiae Amor eſt ſicut in proxima Annotatione agemus: & idem Sponſus, Luc.5.34. qui innumeris oſculis (vt ſuprà dicebamus) hominum genus oſculatus eſt: oſculatúrque iugiter ſuis donis gratiíſque. Vt & mutuò ipſe oſculetur Sponſus: ſuſceptione ſeptenum ſacramentorum: dilectione eius & proximi: cultu latriae, ſacrificiis oblationibus: oratione omnibus momentis ſine intermiſſione:

termissione: non solùm diebus, sed etiam noctibus: peccatorum veniam postulando, ac deinceps abstinendo. Ipse enim habet potestatem dimittendi peccata. Luc.5. Matth.9. Ipséque est via, de qua Regius Propheta in Psalmo. Quam qui sequuntur non ambulant in tenebris: sed habent lumen vitae.

Neque etiam pereunt, qui eius viam eunt: sicut qui mundi viam gradiuntur. Contra quos filium non amplexantes, osculantésque: id est, honore congruo minimè suscipientes: sed potius reprobantes: sicut Iudaei fecerunt, & in dies gentes faciunt & increduli: iure excandescit filius, totáque errantes via pereunt.

Quare ipse filius, cum aetatem inter homines degeret, eam à Sponsa viam prohibuit. εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε. In viam gentium ne abieritis. Matth.10.5.

Et meritò. Mundus enim, eiúsque blandimenta, eiusmodi sunt: quòd vt auium dulcedo, ducunt ad auium.

TVCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. C. AC PROTONOT. APOST.

ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio AMOR.

ARGVMENTVM.

Loci quadraginta septem Cantici Canticorum, in quibus Salomon vndequadragies vsus est vnico nomine Amor, Hebraicè דוד dod: *& octies nomine Vbera, Hebraicè* שדים sciadaim, *vnica hac Annotatione Amor, singulatim, iuxta eorum seriem dilucidantur. Et quidem, Primae partis nominis* דוד dod, *loci quinque. Et nominis* שדים sciadaim, *locus vnus.*

Qui in Latinis editionibus habentur.

1. דוד כי תובים דדיך מיין:
Chi thouim dodecha myaÿn.
Quia meliora ſunt Vbera tua vino.

2. דוד נזכירה דדיך מיין:
Nazchirah dodecha mÿaÿn.
Memores vberum tuorum ſuper vinum.

3. דוד צרור המור דודי לי:
Tſaror hammor dodi li.
Faſciculus myrrhae dilectus meus mihi.

1. שד בין שדי ילין:
Ben ſciadai ialin.
Inter hubera mea commorabitur.

4. דוד הכפר דודי לי:
Haccopher dodi li.
Botrus Cypri, dilectus meus mihi.

5. דוד הנך יפה דודי:
Hinecha iafà dodi.
Ecce tu pulcher es, dilecte mi.

Secundae partis nominis דוד *dod*, loci ſex.

Qui in Latinis editionibus habentur.

6. דוד כן דודי בין הבנים:
Chen dodi ben habbanim
Sic dilectus meus inter filios.

7. דוד קול דודי הנה זה בא:
Col dodi, hinneh Ze bà.
Vox dilecti mei, ecce iſte venit.

8. דוד דומה דודי לצבי:
Domeh dodi litſui.
Similis eſt dilectus meus Capreae.

9. דוד עֹנה דודי ואמר לי׃
Nhanah dodi, vaomar li.
Et dilectus meus loquitur mihi.

10. דוד דודי לי ואני לו׃
Dodi li, veani lo.
Dilectus meus mihi, & ego illi.

11. דוד דומה דודי לצבי׃
Domeh dodi litsui.
Similis esto dilecte mi Capreae.

Quartae partis nominis שדים *sciadaim*, locus vnus.
Et nominis דוד *dod*, loci duo.

Qui in Latinis editionibus habentur.

2. שד שני שדיך כשני עפרים׃
Scene sciadaich chisne nhafarim.
Duo hubera tua, sicut duo hinnuli.

12. דוד מה יפו דודיך אחתי׃
Mah iafu dodecha achothi.
Quàm pulchrae sunt mammae tuae.

13. דוד מה טבו דדיך מיין׃
Mah tobu dodecha mÿaÿn.
Pulchriora sunt hubera tuo vino.

Quintae partis nominis דוד *dod*, loci sexdecim.

Qui in Latinis editionibus habentur:

14. דוד יבא דודי לגנו׃
Iauo dodi leghanno.
Veniet dilectus meus in hortum suum.

15. דוד שתו ושכרו דודים׃
Scithu vesciacheru dodim.
Bibite & inebriamini charissimi.

16. דוד קול דודי רופק:
Col dodi rofec.
Vox dilecti mei pulsantis.

17. דוד דודי שלח ידו מן החור:
Dodi scialach iado min hachor.
Dilectus meus misit manum suam per foramen.

18. דוד קמתי אני לפתח לדודי:
Camthi ani listhoach ledodi.
Surrexi vt aperirem dilecto meo.

19. דוד פתחתי אני לדודי:
Pathachthi ani ledodi.
Pessulum ostij mei, aperui dilecto meo.

20. דוד ודודי חמק עבר:
Vedodi chomec nhauar.
At ille declinauerat, atque transierat.

21. דוד אם תמצאו את דודי:
Im thimtseu & dodi.
Si inueneritis dilectum meum.

23. דוד מה דודך מדוד:
Mah dodech middod.
Qualis est dilectus tuus, ex dilecto.

25. דוד מה דודך מדוד:
Mah dodech middod.
Qualis est dilectus tuus, ex dilecto.

26. דוד דודי צח ואדום:
Dodi tsach, veadom.
Dilectus meus candidus & rubicundus.

27. דוד זה דודי וזה רעי:
Ze dodi, veze renhi.
Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus.

28. דוד אנה הלך דודך:
Annah halach dodaich.
Quo abijt dilectus tuus.

29. דוד אנה פנה דודך:
Annah panah dodaich.
Quo declinauit dilectus tuus.

Sextae partis nominis דוד *dod*, loci tres.

Qui in Latinis editionibus habentur:

30. דוד דודי ירד לגנו:
Dodi iarad leghanno.
Dilectus meus descendit in hortum suum.

32. דוד אני לדודי ודודי לי:
Ani ledodi, vedodi li.
Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi.

Septimae partis loci nominis שדים *sciadaim*, tres. Et nominis דוד *dod*, loci quinque.

Qui in Latinis editionibus habentur.

3. שד שני שדיך כשני עפרים:
Scene sciadaich chisne nhafarim.
Duo hubera tua, sicut duo hinnuli.

4. שד ושדיך לאשכלות:
Vesciadaich lisccoloth.
Et hubera tua botris.

5. שד ויהיו נא שדיך:
Veiheu na sciadaich.
Et erunt hubera tua.

33. דוד הולך לדודי למשרים:
Holech ledodi lemesciarim.
Dignum dilecto meo, ad potandum.

34. דוד אני לדודי ועלי תשוקתו:
Ani ledodi, venhalai thesciucatho.
Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.

35. דוד — לכה דודי נצא השדה׃
Lechah dodi natſe haſſciadeh.
Veni dilecte mi egrediamur in agrum.

36. דוד — שם אתן את דודי לך׃
Sciam etthen eth dodai lach.
Ibi dabo tibi hubera mea.

37. דוד — דודי צפנתי לך׃
Dodi tſafanthi lach.
Dilecte mi ſeruaui tibi.

Octauae partis loci nominis שדים *ſciadaim*, tres. Et nominis דוד *dod*, loci duo.

Qui in Latinis editionibus habentur.

6. שד — יונק שדי אמי׃
Ionac ſcede immi.
Sugentem hubera matris meae.

38. דוד — מתרפקת על דודה׃
Mithrafeceth nhal dodah
Innixa ſuper dilectum ſuum.

7. שד — ושדים אין לה׃
Veſciadain en lah.
Et hubera non habet.

8. שד — ושדי כמגדלות׃
Veſciadai chammighdaloth.
Et hubera mea ſicut turris.

39. דוד — ברח דודי׃
Berach dodi.
Fuge dilecte mi.

ANNOTATIO TERTIA.

CVM multi loci idonei de quibus quaeratur, nostrísque obseruationibus disseratur, Canticum Canticorum Salomonis legentibus nobis, & omni acie ingenij contemplantibus, ostendant se & occurrant: tum charum imprimis & dulce omnium nomen, in cuius translatione, & Graecè & Latinè vertentes, admodùm variarunt: dignum mihi visum est Annotationibus nostris. Et est nomen דוד *dod*, quod cùm vndequadragiès in Cantico reperiatur: bis parte prima, bis itidem quarta parte, ac semel parte septima, per vbera redditum est: ac perquàm sanè variè caeteris locis. Pro cuius faciliori intelligentia, quinque primùm digna animaduersione praetermittenda censuimus.

PRAEMIS

PRAEMISSVM PRIMVM.

PRIMVM, quod Scriptura ſacra, in lingua ſancta (vt etiam in aliis Annotationibus diſcutiemus) eodem verſu, res diuerſis vocabulis, quae tamen vni defini-tioni deſignationíque ſubdantur: poëtico quodam mo-do & numero nuncupare conſueuit. Cùm multiuoca habeat, quae *συνώνυμα* Graeci, נרדפים *Nirdaſim* Hebraei appellant. Hoc eſt, ac ſi ſequentia Latinè dixeris; ne aures, quarum eſt ſenſus faſtidioſiſſimus offendantur. Sicut latè tum in Canticis, tum in ſoluta oratione pateſcit.

Sicut lib. Geneſ. cap. 19. Vbi de Lot Moyſes narrat, cùm vt infandam Sodomorum luxuriam placaret: qui ad eius aedes intempeſta nocte populariter concurſarant: binas virgines filias ſtuprandas obtulit, ne Angeli violarentur, quos hoſpitio acceperat inuitarátque. Nam cùm de domo ante ianuam Lot exiiſſe ſcripſiſſet, ad ciuium improbitatem coërcendum: & vt minoris peccati oblatione, maius reprimeret, iniuriámque coeleſtibus nunciis, quantum in ſe erat, fieri vetaret. Tum verò neceſſe haberet, ad rem, quemadmodum geſta erat, diſtributè exponendum, actutum Lot ianuam clauſiſſe exprimere: quod ſceleratorum ciuium, ſcelus deteſtabile formidaret: non eodem vocabulo, ſecundò, ſed alio ſynonymo Moyſes vſus eſt: ne eiuſdem verbi ſubita repetitione aures faſtidiret: Sic etenim loco citato.

ויצא אלהם לוט הפתחה

Vaÿetſeh elehem lot happethechah.

והדלת סגר אחריו׃

Vehadalleth ſagar acharau.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Et exiuit ad eos Lot ad oſtium,

Foréſque poſt ſe clauſit.

Καὶ ἐξῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ λὼτ τὴν πρὸς πύλην,

Καὶ τὴν θύραν ὀπίσω αὐτοῦ προσέωξεν.

Et ſicut Pſal. 91. in quo Verbi promitur ſumptio humanitatis. In quo Propheta, inſtinctu diuino afflatus, euoluendo ſpem Meſſiae, diuerſis verbis, eodem verſu, per *ταυτολογίαν*, enunciatam ſpem ſignificantibus repetit. 2.

אמר ליהוה מחסי ומצודתי

Omar laihouah machsi, vmtsudathi,

אלהי אבטח בו׃

Elohai eutach bo.

Id est sicut Graecè & Latinè vertimus.

Dixit ad Dominum, spes mea & arx mea,

Deus meus, illi confidam.

Εἶπε πρὸς Κύριον, ἐλπὶς μου καὶ ἀκρόπολις μου,

Ὁ Θεός μου θαῤῥήσω ἐπ' ἐκεῖνον.

Propheta refert Messiae dictum, in quo ter Messiae spei repetitio est: ob compertā enimuerò, miniméque dubiam expectationem liberationis, de conuiciis, aculeísque cōtumeliarum, atque insidiis Iudaeorum.
Et paulò inferiùs versu quinto.

צנה וסחרה אמתו׃

Tsinnah vesocherah amittho.

Vbi nomina צנה *tsinnah*, & סחרה *socherah*, ambo genus armorum, quo pugnantes corpus protegunt: scutum, clypeum, parmam Latini vocant, significant. Quemadmodum si dixeris, vt iam superioribus annis nos vertimus.

Ὅπλον καὶ ἀσπὶς ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ.

Scutum & parma veritas eius.

Propheta Christum affatur. Quoniam sicut homines cùm ad manus & ad pugnam veniunt, clypeis scutísque se protegunt: ita Deus proteget te Christum suum, filium suum & hominem à conuentu maleuolorum, iniquorúmque Iudaeorum. Vt protectus est.

Tametsi Graecè hactenùs vertentes, omni Hebraeorum verborum delectu & discrimine remoto, eorum stilo, omnia miscuerint.

Sed meliùs profectò hic ornatus poëticus habetur Psal. 7. ver. antepenult. Vbi Regius Propheta Iudaici populi peruicaciam & obstinationem praesagiens: qui Messiam variis criminibus erat postulaturus: vt demum sibi ipsi exitium, pertinacem populum, perniciémque paraturum ostenderet, eius ruinam lamentabili versu, sic miseratus deplorat.

בור כרה ויחפרהו

Bor charah vaÿachpereu,

ויפל בשחת יפעל׃

Vaÿppol besciachath ippenhal.

Vbi verba כרה *charah*, & כפר *chaphar*, ambo fodere significant. Sicut est locus Genes.cap.26. Quando Isaac serui puteos foderunt in Gerara. Vbi promiscuè Moyses vtrisque verbis vtitur.

Et nomina בור *bor*,& שחת *sciachath*, ambo foueam: quamuis praetereà etiam cisternam & sepulchrum Psal.28.in princ.& Psal.30. 10. & Psal.143.8. & lacum & carcerem, Genes.40.15. mysticè autem peccatum & infernum, in quo damnati: vt in hoc Psalm.7. & Psalm. 48. 10.

Quem versum nos ad Hebraei carminis imitationem, diuersis verbis, & nominibus Latinis Graecísque idem significantibus (vt assolemus) iamdudum vertimus.

> Τάφρον ἔσκαψεν, καὶ ὤρυξεν αὐτὸν,
> Καὶ ἔπεσε εἰς βόθρον ὃν ἐποίησε.
> *Fossam cauauit, atque fodit eam,*
> *Et incidit in foueam, quam fecit.*

Hoc est: Iudaei fraudulenti & mendaces, qui per summam fraudem & malitiam, consilium facientes, tendentésque insidias Christo Domino, acerbissimum omnium interitum machinati sunt: foueam tunc quidem illi contra se effoderunt, plagásque ipsi contra se texuerunt. Postquàm autem eundem Messiam vinculis verberibúsque affectum, atque omni supplicio excruciatũ, in Crucem sustulerunt necauerúntque: tunc profectò se in suasmet plagas coniecerunt, atque in propriam foueam ceciderunt, quam cauarant. Digni quidem illi, qui in proposito susceptóque consilio permanserunt, neque seipsos emendare & corrigere voluerunt, voluntario eorum facinori veniam postulando, poenitentiámque agendo: qui aeuo perpetuo damni sensúsque poenas graues iustásque persoluant.

Sic & non aliter omnis peccator fossam sibi cauat fodítque: cùm sensum motúmque naturalem sequens, multis blandimentis quae nobis ipsa natura genuit, ac praetereà corruptelarum illecebris irretiri se patiens, voluntatem oppidò habet, faciendi quod iustitia vetat, atque contra legem facit. Cadit autem in cauatam fossam, cùm nunquam modum finémque peccandi faciens, mala malis addendo, in dies singulos errata multiplicat, auget cumulátque: nec aliquando resipiscens ex hac vita migrat poenas sempiternas subiturus.

Et hoc modo & more à Salomone factum esse in Cantico Canticorum, palàm est in eius lectione: si quis attentè legat. Quemadmodum exempli causa in fine.

חברים מקשבים

Chauarim macsciauim.
השמיעני קולך.
Hasciminheni colech.
Socij auscultant,
Fac me audire vocem tuam.
Ἑταῖροι ἀκρόωνται,
Ἀκούπισον μὲ τὴν φωνὴν σοῦ.

De quo in fine praesentis Annotationis agemus, loco vltimo: qui erit vndequadragesimus nominis דוד *dod.*

Caeterum in eodem Cantico, pro eadem significatione, lingua Hebraea variare non solet. Sicut Graeci pariter & Latini Poëtae & Oratores faciunt, ad ostentandum verborum copiam. Idque in eisdem Canticis, manifestè deprehensum apparet, linguam Sanctam callentibus. Patet id eodem Psal.91. in quo diuinus Vates ter eodem verbo חסה *chasah*, vsus est, ad explicandam spem Messiae, vers.2.4.& 9. Constat id ipsum Psal.115. in quo Propheta fidelis populi, qui Dei veri cognitionem accepit, cuius natio Iudaica figura erat, spem canens: quater vno verbo בטח *batach*, quatuor continuatis versibus, à nono, ad duodecimum frequentauit. Idipsum etiam clarum redditur Ps.130. qui est sextus poenitentialiũ. In quo bis, solo verbo יחל *iachal*, quod cum חסה *chasah*, & בטח *batach*, consignificans est, in eundẽ sensum Psalmographus Propheta adhibuit, vers.5.& 7. Quibus tribus Canticis, 91. 115.& 130. ne singulos Psalmos enumerem, in quibus is est canendi modus (quandoquidem cum aliis quae dicenda sunt, iam satis huius Annotationis magnitudo crescet) quibus tribus variis, propriis tamen, ac vsitatis verbis, boni expectationem (haec enim sub hoc verbo sperandi subiecta notio est) Propheta eloquutus est: cum totidem paribus Graecè vertentes respondere debuissent, vnico verbo ἐλπίζω, transtulerunt. Cùm tamen per alia verba πέποιθα & θαῤῥέω: quae aequè ac ἐλπίζω, sperare, fidere, spem & fiduciam habere significant, vertere potuissent: Cùm vsitata & trita etiam tunc Graecis scriptoribus essent, non incognita. Sicut vel Homeri autoritate manifestum est, qui multis annis fuit, ante Vrbem conditam. Qui quidem Homerus illis verbis vsus est. Velut, exempli causa, in ea concione, quam Achilles aduocauit, cùm peste laborarent Achiui. Cum enim Calchas vates suam sententiam dicere recusaret; nisi illi Achilles auxilium laturum iurasset & spopondisset, aduersus Agamemnonem, qui sua oratione irritandus erat. Quoniam Chryseida quidem reddere noluerat Agamemnon, donáque splendida accipere. Iurans per Apollinem Achilles, solutè & liberè dicere Calchantem iussit, quae sentiret. Vbi Poëta sic Achillem loquentem inducit. Iliad. α.

Θαρσήσας μάλα εἰπὲ θεοπρόπιον ὅ τι οἶσθα.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Confisus multùm quae nosti oracula fare.

Et infrà, cùm Poëta, quid Calchas sit vaticinatus refert.

Καὶ τότε δὴ θάρσησε, καὶ ηὔδα μάντις ἀμύμων.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Et tunc confidit vates haec ore loquutus.

Et sicut, cùm Rex Agamemnon Menelaum fratrem solatur, de vulnere à Pandaro, Palladis consilio accepto: contra foedus inter Troianos Argiuósque ictum. Ostendens quod vbi Coelites non statim maleficia vindicant: tarditatem supplicij grauitate compensant. Ac propterea non impunè putandum laturos Troianos: qui contra quàm fas erat, iusiurandum violarant. Sic enim Agamemnon. Iliad. δ.

Οὐ μέν πως ἅλιον πέλει ὅρκιον, αἷμά τε ἀρνῶν,
Σπονδαί τ' ἄκρητοι, καὶ δεξιαὶ ᾗς ἐπέπιθμεν.

Id est, quemadmodum nos vertimus:

Non erit agnorum sanguis iurandáque vana,
Non libamina, nec dextrae queis fidimus vllae.

Et infrà, cum Menelao à Machaone curato, commmissáque pugna à Troianis cum Achiuis: Nestorem Poëta memorat suos concitantem, & quid inito praelio facto opus sit instruentem. Vbi inter caetera sic eum loquentem inducit.

Μὴ δέ τις ἱπποσύνῃ τε, καὶ ἠνορέηφι πεποιθὼς,
Οἶος πρόσθ' ἄλλων μεμάτω Τρώεσσι μάχεσθαι.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Sed nec equo fretus, nec fisus viribus vllus,
Ante alios sit, cum Troianis pugnare paratus.

Sed & hoc verbo πέποιθε etiam nunc memini Hesiodum vsum, Homeri contemporaneum: cum mulieribus non fidendum cecinit.

Ὅς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅ γε φιλήτῃσι.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Qui tibi foemina fidit, fidit furibus ille.

Siue vt Valla licentiùs reddidit.

Heu quàm damnosum est mulieri fidere cuiquam.

Sed

Sed haec missa faciamus, cùm non solùm praedicta tria verba חסה *chasah*, בטח *batach*, & יחל *iachal*, vno verbo ἐλπίζω transtulerint: sed etiam verbum חשק *chasciac*, eod. Psalm. 91. 14.

כי בי חשק

Chi vi chasciac.

Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε.

Quoniam in me sperauit.

Cùm tamen ἀνδάνειν, ἀρέσκειν, vel ἐπιθυμεῖν, vel κόλλησιν: placitum scilicet, blanditiam, concupiscentiam, vel adhaesionem, & id genus affectionum, potiùs significet חשק *chasciah*, quàm spem, vel fiduciam.

Quemadmodum in nostris nos Psalmis vertimus.

Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἐκολλήθη.

Quoniam ad me adhaesit.

Per κολλάομαι: quod Latinis est adhaerere & agglutinare. Vt sit sensus.

כי בי חשק

Chi vi chasciac.

Quoniam firmus & fidelis amicus, contra perditos homines, à me constantissimè stetit: meas partes sequutus est, mea praecepta tenuit, meáque mandata diligenter exhausit. Et ego sanè ex morbis, ex periculis, ex ínsidiis, éxque improbis judicibus euadere faciam eum & emergere: atque honoris gradu superiorem statuam. Ac praetereà praemia ille quidem caetera accipiet, quae in Psalmo sequuntur. Sed de his satis. Nàm & de חשק *chasciac* inferiùs hac eadem Annotatione agemus, super versu septimae partis.

אני לדודי ועלי תשוקתו׃

Ani ledodi, venhalai chesciucatho.

Qui erit locus trigesimus quartus.

PRAEMISSVM SECVNDVM.

SECVNDVM, quod nomen דדיך *dodecha*, & nomen דודי *dodai*, non significat Vbera mea, nec Vberã tua: sicut Latinae omnes editiones habent, & omnes Graecorum Codices: in quibus omnibus דדיך *dodecha*, μαςοὶ σȣ̃ redditum est, & דודי *dodai* μαςοὶ μȣ̃.

כי טובים דדיך מיין

Chi tobim dodecha mÿayn.

נזכירה דדיך מיין

Nazchira dodecha mÿayn.

מה יפו דדיך אחתי

Mah iafu dodecha achothi.

כלה מה טבו דדיך מיין

Challa mah touu dodecha mÿayn.

שם אתן את דודי לך

Sciam etthen & dodai lach.

Quia meliora sunt vbera tua vino. par. 1.
Memores vberum tuorum super vinum. par. 1.
Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea. par. 4.
Sponsa pulchriora sunt vbera tua vino. par. 4.
Ibi dabo tibi vbera mea. par. 7.
Ὅτι ἀγαθοὶ μαςοὶ σȣ̃ ὑπὲρ οἶνον.
Ἀγαπήσομεν μαςȣ̀ς σȣ̃ ὑπὲρ οἶνον.
Τί ἐκαλλιώθησαν μαςοὶ σȣ̃ ἀδελφή μȣ̃.
Νύμφη τί ἐκαλλιώθησαν μαςοὶ σȣ̃ ἀπὸ οἴνȣ.
Ἐκεῖ δώσω τȣ̀ς μαςȣ̀ς μȣ̃ σοί.

Sed significat Amores tuos, & Amores meos, à דוד *dod* nomine, quod Amorem significat: ab inusitato verbo, vt pleraque alia, apud Hebraeos Graecos & Latinos prisca & vetusta, & ab vsu sermonis intermissa, deducto. Loci sunt apud Ezechielem, cap. 23. quos nemo hactenus notauit. Vbi Deus sub figura duarum sororum, quae meretricios amores fecerint: grauiter cũ Propheta queritur de suo populo electo: quòd innumerabilium beneficiorum oblitus, gentium idolis adhaeserit.

adhaeserit. Post mortem enim Regis Dauid, vnicum regnum,in duo scissum est. Ac Ieroboam Rex Israel, fecit vitulos aureos, à populo coli:regnúmque Iuda, ad cultum simulachrorum se conuertit. Haec enim duo regna, ex vno: duae sorores sunt, vna matre prognatae. Quae in adolescentia sua:ipso videlicet exordio, diuisionis regni, in duo: scortatae sunt in Aegypto. Quoniam quidem Aegyptiorum Deos bestiarum signa,ex auro & argento conflata:vel è saxo sculpta, aut ebore dolata,veneratae sunt. Thymiama & vnguentum:quod sibi Deus specialiter fieri iusserat,illis offerendo, adolendóque. Ibi igitur de duobus primum scortis sororibus simul loquens Propheta scripsit, vers.2.

ותזנינה במצרים

Vatthiznenah bemitsraim.

בנעוריהן זנו

Binnhurehen zanu.

שמה מעכו שדיהן

Sciammah monhachu scedehen.

ושם עשו דדי בתוליהן

Vesciam nhasu dadde bethulehen.

Id est,vt nos Graecè & Latinè vertimus.

Καὶ ἐταίρησαν ἐν αἰγύπτῳ.
ἐν νεότητι αὐτῶν ἐταίρησαν.
ἐκεῖ συνέτρεψαν τοὺς μαστοὺς αὐτῶν.
καὶ ἐκεῖ ἐποίησαν ἔρωτας αἱ παρθένοι ἐκεῖναι.
Et meretricatae sunt in Aegypto.
In iuuentute sua meretricatae sunt.
Ibi contriuerunt vbera sua.
Et ibi fecerunt amores virgines illae.

Hoc est:Contriuerunt mammas suas, dum in quadriuiis & angiportis Aegyptios gluberent & Chaldaeos: qui in sinu, & gremio earum delectationis gratia, per iocum ludebant:cum noctes diésque stupris consumerent, faciendo impudicos amores. Cuiusmodi hendecasyllabis Catullus Lesbiae canebat.

Viuamus mea Lesbia, atque amemus,
Rumorésque senum seueriorum,
Omnes vnius aestimemus assis.

Et infra de maiore natu loquens: quae pudicitiam, apud Aegyptios prostituerat.

והמה

והמה עשו דדי בתוליה

Vehemma nhasu dadde bethuleah.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

καὶ αὐτοὶ ἐκράτησαν τῶν ἐρώτων ταύτης παρθενίας.

Et ipsi (Aegyptij) *potiti sunt amoribus virginis illius.*

Vel. Virginitatis eius: quae nempe virgo erat, antequam prostaret.

Et infra de minore sorore: quae Chaldaeorum amore arsit, eorum pictis imaginibus visis. vers. 17.

ויבאו אליה בני בבל למשכב דדים

Vaijauu eleah bene babel lemiscab dodim.

καὶ ἦλθοσαν πρὸς αὐτὴν Βαβυλώνιοι εἰς κοίτην τῶν ἐρώτων.

Et intrauerunt ad eam Babylonij, in lecto amorum.

Et infra 22. vbi Deus minori, poenae denunciatione minatur.

ותפקדי את זמת נעוריך

Vatthifcedi & Zimmath nenhuraich.

בעשות במצרים דדיך

Banhasoth bemitsraim dodaich.

למען שדי נעוריך

Lemanhan scede nenhuraich.

καὶ ἐγὼ ἐπισκέψομαι τὴν ἀνομίαν νεότητος σου,

διὰ ἔρωτας τοὺς ποιήσας ἐν αἰγύπτῳ.

διὰ τοὺς μαςοὺς, τῆς νεότητος σου.

Quemadmodum nos Graecè vertimus. Latinè autem.

Et ego visitabo scelus adolescentiae tuae,

Ob amores tuos in Aegypto factos.

Propter Vbera adolescentiae tuae.

Hoc est: Et ego quidem te, pro istis factis scelus vlciscar. Excitando contra te illam barbariem Aegyptiorum & Syriorum; quam tu (me vero Deo relicto, qui feci coelum & terram) aemulari potius & imitari voluisti. Quare denasabunt te, & aures tuas praecident, tuósque gladio iugulabunt: erísque opprobrio omnibus nationibus, quia dereliquisti Deum creatorem tuum.

Quae omnia de populo electo figuratè dicta: ad fidelem quamque animam referri possunt. Quae Messiae Amori iuncta per fidem & sacramenta: postquam per peccatum procul ab eo recessit: moechatur. Quamobrem iusto Dei iudicio, nefariis eius sceleribus patefactis: non resipiscens, Deum vtique vltorem habet.

Sed &

Sed & ab eodem verbo, à quo dictum nomen דוד *dod* emanat:& ידיד *iedid*,etiam deductum censetur:quod significat Amantem. Quod habetur apud Ierem. cap.11.15. vbi textus Hebraeus in hunc modum habet.

מה לידידי בבתי עשותה

Mah lididi beuethi nhasothah.

המזמתה הרבים

Hamezimmathah harabbim.

ובשר קדש יעברו מעליך

Vbesar codesc ianhaueru manhalecha.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

τί ἐραστῇ μου ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησας;
μῶν βδελύγματα πολλὰ σου,
ἢ σάρξ ἁγία ἀφλέξουσιν ἀπὸ σοῦ παραβασίας σου?
Quid Amanti meo in domo mea fecisti?
Num abominationes tuae multae,
Vel caro sancta arcebunt à te praeuaricationes tuas?

Hoc est: Quid est causae,cur adeò atrox, adeò nefarium, adeò scelestum scelus patrasti:vt contra Christum meum coniurares: vt autorem vitae negares:sanctúmque & iustum,homine nequam,atque improbo ei praeposito,interimeres? Num maleficia tua,tantam molem mali à ceruicibus tuis depellent? Non ita, non profectò. Sed caro sancta vnici filij mei,veri agni,qui pro te volens mihi immolatus est: si eam dignè comederis, te purgabit à flagitiis tuis. Haec est enim, tum sententiae,tùm verborum interpretatio. Non autem vt in Graecis habetur codicibus.

τί ἡ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα.

Quid dilecta mea in domo mea,fecit abominationem?

Nam dictio מה *mah*, non est aduerbium, sed nomen. Et verbum עשותה *nhasothah*, Chaldaicè, est secunda persona, non tertia. Sicut Genes.4. Cum Deus à Chaino de fratricidio exquirit. מה עשיתה *meh nhasithah*. Τί ἐποίησας; Quid fecisti? Et nomen לידידי *lididi*, non potest esse casus rectus: propter ל *lamed*. Praeterquam quod,non de Sponsa ibi sermonem habet Propheta:quam dilectam per suum nomen אהבה *ahauah*, foemineum,vocat Spiritus sanctus per os Salomonis,vltra decies in Cantico: nunquam autem per nomen ידיד *iedid*, quod masculeum est. Non de populo Israëlitico loquitur: quem non dilectum, sed electum, grauem, & beatum appellare solet in Psalmis.

Sed de Messia Dei dilecto loquitur Propheta, Amantem appellans. Hunc enim populus electus, omni barbarie crudelior, in domo Dei, in Sancta ciuitate, tormentis, cruciatibúsque affectum, crudelissima morte mactare debebat. Quemadmodum inferius enucleatur eis verbis. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Et inferius. Erademus eum de terra viuentium. Quae omnia Messiae conueniunt.

Sed & in Psalmis etiam, idem nomen ידיד *iedid*, reperiri contingit. Sicut Psal. 127. ad medium. Vbi de vrbe spirituali, Messiae, agens Propheta: nec prius enimuero, quàm eius morte, aedificandam canens: hoc ipso nomine Messiam nuncupauit.

כן יתן לידידו שנא

Chen itthen lidido scena.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

οὕτως τῷ ἐραστῇ αὐτοῦ δώσει τὸν ὕπνον.

Sic Amanti suo somnum dabit.

Non autem Amantibus, vel Dilectis: vt qui Graecè hactenus transtulerunt, pluris numero, τοῖς ἀγαπητοῖς. Non enim pluraliter לידידתיו *lididothau*, sed singulariter לידידו *lidido*, canit Propheta, de Christo filio Dei viui. De quo, in humanis agente, in Iordane primum: deinde in monte, vox de coelo intonuit.

οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός.

Hic est filius meus dilectus. Matth. 3. Luc. 9. & 2. Pet. 1. Quippe eius morte, quam somnum vocat (sicut idem Dominus Ioan. 11. Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται. Lazarus amicus noster dormit) ciuitas (vt dixi) aedificanda erat. Et sanè per quam diuinitus. Omnis enim virtus sacramentorum, atque adeo omnis fructus redemptionis & passionis Messiae, ab eius morte perfectionem & absolutionem accepit. Et Psal. 60. & Psal. 108. qui ex eiusdem sexagesimi & septimi supra quinquagesimum est compactus carminibus: ante auroram experrectus Propheta: cùm Christi Domini resurrectionem summè peteret & enixè contenderet: eodem nomine sanctos parentes perhibet: quos Christus in coelum, vt secum aetatem agerent, erat vindicaturus.

למען יחלצח ידידיך

Lemanhan iechaletsun iedidecha.

השיעה ימינך ועננִי

Hoscinhah ieminecha vanhaneni.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ὅπως

ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἐρασταὶ σοῦ,
σῶσον δεξιᾷ σοῦ, καὶ μὲ ἐξάκουσον.

Vt liberentur Amantes tui,
Salua dextera tua, & exaudi me.

Hoc eſt: Mitte quem pollicitus es filium tuum, qui eſt dextera tua & brachium tuum: vt ſaluos facias, quos ab aeterno praeelegiſti ante mundi conſtitutionem, conſortes tuae gloriae. Ij etenim Amantes tui ſunt: qui te diligunt, colunt & obſeruant, tuáque mandata cuſtodiunt. Et Pſal. 45. in quo tractatur myſterium Amorum ſummi Patris erga filium, & Sponſi erga Sponſam, & Sponſae erga Sponſum: titulum habet שיר ידידות *Scir iedidot*. Videlicet vt nos Graecè vertimus, ἔπος τῶν ἐρώτων. Latinè autem. Carmen Amantium. Canit enim in eo Propheta Amores inter Regem & Reginam: inter Meſſiam & Eccleſiam. Vnde communiter vocatur, ἐπιθαλάμιον, id eſt, Carmen nuptiale.

Sed & apud Iſai. locus eſt, cap. 5. in princ. Vbi Amorem & Amantem ſuis propriis nominibus דוד *dod*, & ידיד *iedid*, Propheta appellat. Licet hactenus longè ſecus conuerſus reperiatur. Vbi ſub figura vineae, ſicut ſaepe in vtraque pagina, euertere minatur Dominus non facientes iudicium.

אשירה נא לידידי
Aſcira na lididi.
שירת דודי לכרמו
Scirath dodi lecharmo.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

ᾄσω νῦν τῷ ἐραστῇ μου,
ᾆσμα μου ἔρωτος, ἀμπελῶνος αὐτοῦ.

Cantabo nunc Amanti meo,
Canticum mei Amoris, vineae ſuae.

Hoc eſt: Propheta in ſua perſona loquitur. Cantabo nunc Amanti meo: Meſſiae venturo, quem amo. Canticum mei Amoris: eiuſdem Meſſiae, qui eſt Amor Sponſae, Eccleſiae videlicet. Vineae ſuae: quam plantauit ipſe Meſſias Deus: populum ſcilicet electum, quem eduxit de Aegypto, vt ritè coram eo ambularet. Quod cum contra factum ſit: in captiuitatem ductus, omnia mala ſuſtinuit, de quibus in textu.

PRAEMISSVM TERTIVM.

TERTIVM, quod ſicut Latini multiuoca habent, idem ſignificantia, Amor, Charitas, Dilectio, Amicitia. Diligere, Charum habere, Amare; & alia eiuſdem modi. Sublata differentia, inter Amare, & Diligere, quae non ſemper fuit obſeruata: ſi grauiſſimis Latinis ſcriptoribus, autoritas tribuenda ſit. Et ſicut Graeci pariter eadem ſynonima habent, ἔρως, ἀγάπη, καὶ φίλη, καὶ φιλότης, frequens Homero, ἀπὸ τοῦ φιλέω, ἀγαπάω, ἐράω. Ita ſimiliter veteribus illis, admodùm antiquis Hebraeis, vnicum verbum, nominum דוד *dod*, & ידיד *iedid*, quod inſolens & inuſitatum (vt ſuprà in ſecundo Praemiſſo dicebamus) poſt illis fuit: ſynonimum fuiſſe, cum verbo אהב *ahab*, perſpectum eſt in eorum lingua. Antiquatum autem verbum, deſito eius vſu, nominibus retentis, conſuetudine & exercitatione loquendi ſcribendíque, non eſt nouum. Quando & Latinis, de verbis, à quibus Charitas & Temetum, & mille aliis verbis, quae in vſu non ſunt, idem propemodum vſu venit. Et Graecis idem accidiſſe, nemo vel mediocriter eorum in linguis verſatus ignorat. Quamobrem factum eſt, vt pro eo, quod Graeci ἐρᾷν, ἀγάπειν, dicunt & φιλεῖν: Latini autem amare, diligere, charum habere, & huiuſmodi: in Hebraeis ſcriptis, ſaepiùs verbum אהב *ahab*, reperiri contingat: & aliquando, ſed perraró רחם *racham*. Sicut in hoc maximè patet Cantico Salomonis. In quo prima parte, ter eodem verbo אהב *ahab*, Salomon vſus eſt, tribus verſibus: de quibus in Annotatione Paſtrix dicturi ſumus. Et quater parte tertia, eodem ſemper verſu repetito. Cùm Sponſam inducit per noctem legis veteris, quaerentem Sponſum, nec inuenire valentem, niſi longo poſt tempore. Cùm vt de Virgine naſceretur, incredibilis eius, in genus humanum, amor coëgit.

שאהבה נפשי :
Sceahauah naſſci
Ὃν φιλεῖ ἡ ψυχὴ μου
Quem amat anima mea.

Et ſicut Pſal. 119. qui viginti duobus octonariis conſtat, iuxta Hebraicarum literarum numerum. In eo enim, in quo moralis doctrina multa collecta eſt, quae in aliis pleriſque Pſalmis, ſparſa & vagè diſiecta reperitur: duodecies eo verbo, Pſalmographus vſus eſt. & ſicut Deut. 6.5. ואהבת *Veahautha.*

Diliges

Diliges Dominum Deum tuum toto corde tuo, & tota anima tua, atque tota vehementia tua.

Ac quemadmodum Pſalm. 116. ſecundùm Hebraeorum partitionem, & 114. ſecundùm Graecos & Latinos. In quo Propheta in perſona (vt aſſolet) Eccleſiae, cum Meſſiam praeſtolabatur: quam mirum in modum, eius aduentum, ſecurum haberet oſtendit. Cùm ante acceptam gratiam, pro iam accepta referendáque amaret.

אהבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנוני :

Ahauthi chi iſmanh Iehouah eth coli thachannunai.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Amaui quoniam exaudiet Dominus vocem deprecationum mearum.

Ἐφίλησα, ὅτι εἰσακούσεται κύριος τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

Hoc eſt. (Eccleſia fatur) Quoniam pactionibus, oraculíſque, compertum, iam dudum habui, quod exaudiet Dominus preces meas, quibus gratiam deprecor. Hoc enim ſignificat nomen תחנוני *Tachannunai*, gratiae ſcilicet deprecatio: à verbo חנן *Chanan*, quod eſt gratificari: à quo חנני *Chonneni*, frequens in Pſalmis, de quo paulò infrà. Quoniam igitur iam pridem certum habui, planéque cognoui, quod mihi Deus gratificabitur, mittens filium ſuum, Sponſum meum, in mundum: idcircò pro tanti beneficij ſalutis meae memoria אהבתי *Ahauti*, Amaui, atque Amaui cano. Vt quando ad referendam gratiam ſatisfacere nequeo, ad praedicandam certè, & habendam ſatis ſim factura.

Verbum namque רחם *racham*, à quo Pſalmum decimum octauum omnium poſtremum Regius Propheta orſus eſt: qui in vulgatis Latinis codicibus, incipit.

Diligam te Domine fortitudo mea.

De quo habetur 2. Reg. 23. In quo omnes gentes ditioni Meſſiae addendas, nouiſſimè, ſpiritu Prophetico vàticinatus eſt: non tam ſimpliciter amare, vel diligere ſignificat; quam ſecundum quid: cum quadam videlicet anxietate, alicuius miſericordia teneri, ob res eius aduerſas: quod Graeci ἐλεῖν, dicunt, Latini autem miſerere. Quemadmodum apud Virgilium paſtor Corydon dolebat, quòd ſui non miſereſceret, quem amabat.

Nil noſtri miſerere, mori me denique cogis.

Sicut patet Pſalm. 51. in princ. Vbi Propheta & pro ſe, & tota Eccleſia, & quolibet poenitente, liberari, à Deo petit, à culpa & poena.

חנני אלהים כחסדך

Chonneni elohim chechaſdecha

כרב רחמיך מחה פשעי׃

Cherob rachamecha mecheh peſcianhai.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Gratificare mihi Deus ſecundùm beneficentiam tuam,

Secundùm multitudinem miſerationum tuarum, expunge praeuaricationes meas.

Χάριζέ μοι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν εὐεργεσίαν σου,

Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐλεῶν σου ἐξάλειψον τὰς παραβασίας μου.

Gratificari enim (vt ſuprà dicebamus) ſignificat verbum חנן *Chanan.* Vnde חן *chen*, & חום *chinnam*, gratis & gratia. De quorum altero hàbetur Pſalm.45.3.

הוצק חן בשפתותיך׃

Hutſac chen beſifthothecha.

Diffuſa eſt gratia in labijs tuis.

Vel potiùs, quemadmodum nos vertimus.

ἐνεπάγησαι χάρις ἐν ταῖς χείλεσι σου.

Infixa eſt gratia in labijs tuis.

Quod ſignificat הוצק *hutſac.* Nam de Chriſto Domino loquitur Propheta, de quo ſcriptum eſt. Quod Iudaei mirabantur, in verbo gratiae, quae procedebat de ore illius. Luc.4.22. Et quoniam in poteſtate erat ſermo ipſius. Luc.4.32. Mirabantur autem ob ignorantiam, à qua admiratio procedit: quia neſciebant, ipſum eſſe Chriſtum. Quod Chriſticolae non mirantur: ſcientes, & firmiter credentes Dominum noſtrum Ieſum, Chriſtum fuiſſe patribus promiſſum, non ſimpliciter hominem, verùm hominem, Deúmque ſimul, qui dat omnibus vitam & omnia. Quod perfidi Iudaei agnoſcere nolentes, Meſſiam fateri noluerunt: cùm nihilominus pauore perculſi faterentur. Quia in poteſtate & virtute imperaret immundis ſpiritibus, & exirent. Luc.4.36. Et quia nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo. Ioan. 7.46. De altero autem dicitur Pſalmo trigeſimo quinto verſ. ſeptimo.

חנם *Chinnam.*

Gratis abſconderunt mihi rete ſuum,

חנם *Chinnam.*

Gratis foderunt foueam animae meae.

Christus loquitur. Quoniam gratis, id est, sine causa, vt me interficerent, fraudulenter consilia inierunt, tendentes rete suum. Suum, quia in peccato suo illaqueati sunt. De quo in alia egimus Annotatione.

Et beneficentiam significat חסד *chased*, & pietatem erga propinquos. Quales homines Deo sunt: tum propter paternitatem, vt qui genuit: tum propter fraternitatem, cùm Deus homo factus est. Vnde Hebraeis Ciconia חסידה *chasidah*, vocatur: id est Pia, vel Benefica, ob pietatem enimuerò & beneficentiam in parentes. De qua Arist. de Hist. animal. lib. 9. cap. 13.

Miserationem autem, propriè & misericordiam significat רחם *racham*. Sicut Psal. 103. 13.

כרחם *Cherachem:*

Sicut miseretur pater filiorum,

רחם *Racham.*

Misertus est Dominus timentium eum.

Et sicut eod. Psal. 103. 8. Vbi Propheta.

רחום וחנון יהוה

Rachum vechannun Iehouah,

ארך אפים ורב חסד:

Erech appaim, verab chased.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

οἰκτίρμων καὶ χαριτόων ὁ κύριος,

βραδὺς εἰς ὀργὴν καὶ πολυευεργεσία.

Est misericors & gratificans Dominus,

Tardus ad iram, atque bèneficentia multus.

Quia videlicet hominum Deum miseret, qui suam misericordiam non requirunt & supplicum, qui illam efflagitant. Quamobrem omnibus tribuens, singulis misericordiam impertiens, gratuitò omnibus gratificatur. De reliquis aliàs egimus.

Sic Psalm. 145. 8. nisi quod חנון *channun* praecedit רחום *rachum:* gratificatio praecedit misericordiam, ordine praepostero. Priùs etenim alterius aerumnae, vel esuriei quem miseret: ac tum posteà gratificatur. Sed hoc ideò Propheta, vt ostendat, non esse in Deo, quo ad ipsum Deum, prioritatem, vel posterioritatem harum passionum. Pro vt nec etiam huiusmodi passiones dicuntur esse in Deo, per proprietatem: sed tantùm per similitudinem. Vt Diuus Hieronymus inquit in Amos prophet. relatus in cap. odi. 24. q. 1. Sed quod in Deo semper est, & grati

& gratificatio & miseratio: & miseratio & gratificatio. Vt quod Deus semper est paratus & misereri & gratificari: & gratificari & misereri. Quemadmodum vox significat, qua Deum Sanctum Hebraea lingua appellat, quae est קדוש *cados* quae interpretatur, paratus, vel praeparatus. Sed ad Psalm. 51.

Gratificare mihi Deus, secundùm beneficentiam tuam.
Secundùm multitudinem miserationum tuarum, expunge praeuaricationes meàs.

Exordium commune deprecationum, capite damnatorum: in quibus ignoscendi postulatio continetur. Solent enim rerum capitalium condemnati, antequam morte mulctentur: cui est merum imperium, supplices libellos offerre. In quibus, ad captandam beneuolentiam, eum, qui habet gladij potestatem, ad animaduertendum in facinorosos homines, vocant pium, clementem, benignum, vel aliis honorificis nominibus. Simúlque delictorum quibus rei peracti sunt, culpabiles se fatentes, gratiam poscunt. Quae omnia bene sane Propheta, nefariorum scelerum condemnatus, obseruat. Nam in primis offert libellum supplicem; qui est Psalmus. Secundo, Deo offert: ibi אלהים *elohim*, penes quem non solùm est vitae, corporis, necísque potestas, verùm animae etiam. Tertiò captat beneuolentiam, appellando Deum beneficum, à beneficiorũ collocatione, quae iugiter in omnes res, quas creat, confert ipse creator: praebendo vegetare, sentire, ratiocinaríque, praeter supernaturalia. Ibi כחסדך *chechasdecha*: secundùm beneficentiam tuam. Nec non vocando misericordem: vt qui ob amorem, dilectionémque erga hominem, ex hominum calamitate dolens, poenitentibus & humiliter petentibus parcit. Ibi כרב רחמיך *Cherob rachamecha*: secundùm multam misericordiam tuam. Quarto non inficiatur crimina, quorum reus erat, sed peccasse confitetur, imbecillitate & fragilitate humani generis. Ibi פשעי *pesciauhai*, praeuaricationes meas, vel transgressiones meas, qui ex certa malitia peccaui. Quinto & vltimo condonari sibi peccata rogat. Ibi מחה *mecheh*, dele, vel expunge, ne quid debeam: sicut nomen debitoris de codice expungitur, vbi persoluit: ad hunc fermè modum orans.

Etsi ego infoelix homo, in fide, quam tibi dedi, sanctéque promisi, cùm de pastore ouium, Pastorem populorum, Regem videlicet Israël, me constituisti, & vnxisti per Samuelem Prophetam, nequaquam permansi: vt custodirem praecepta tua. Tu enim leges sanxisti.
Non furtum facies. Non moechaberis. Non occides. Et ego captiuari me passus à lege peccati, quae est in membris meis, & seduci à concupiscentia carnis: in te solum peccaui, contra tuas leges faciens: ouem furando, adulterium committendo, virúmque innoxium interficiendo. Tu tamen, ob tuam beneficentiam, qua infinitè liberalis es, & munificus: atque ob tuam dilectionem, qua miseret te nostrarum

miseria

miſeriarum, à peccato prouenientium, da veniam miſero, habéque excuſatum, propter pronitatem naturae ad malum: mihíque ignoſcens, ſcelerum poenas praetermitte, quas iuſtè merui, culpámque cancella, cuius ſum reus. Quamobrem de Oratore, Exorator eſt factus.

Et ſicut eod. Pſal. 18. vbi idem Regius Propheta orditur.

ארחמך יהוה

Archamecha Iehouah.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Miſereſcam tui Domine.

Ἐλεήσω σε Κύριε.

Vel commiſereſcam, ex dolore quem capies, ob exceſſum amoris tui, erga hominem: quoniam non omnes ſalui fient. Quoniam licèt mearum peregrinationũ, laborum, vigiliarũ, ieiuniorum, praedicationum, miraculorum, ſacramentorum, ſanguiníſque totiúſque denique meae paſſionis, mortis & reſurrectionis, immenſa, atque infinita magnitudo ſit meritorum, adeò vt innumerabiles mundos ſaluare poſſet, ſi innumerabiles mundi eſſent, quemadmodũ Democritus & Anaximander philoſophi rebantur: veruntamen plerique damnabuntur: propterea quod, poſthabita via tua, ardua enimuerò & arcta, ſed tamen munda & pulchra, aliam viam ſpacioſam, & latam quidem, verùm lubricam & tenebricoſam ſequi maluerint. Etenim Pſalmus eſt de Chriſto Domino, ipſéque Meſſias Patri canit.

Miſereſcam tui Domine. Immò potiùs.

Commiſereſcam tecum Domine.

Cùm ego ſim in te, & tu in me: & condolebo, quod ad amorem pertinet.

Sed ad ſynonima redeuntes, vnde digreſſi ſumus, dicimus, etiam vtriuſque verbi nomina דוד ידיד *dod, iedid, &* אהב *oheb*, ſynonima eſſe, compertum eſſe ex locis, quos iam ſuprà citauimus Pſalmorum, & Ezechielis in ſecundo Praemiſſo: iuncto textu Prouerb. 7. de quo infrà L. XV. Tametſi Spiritus ſanctus, in ſacris literis, dictis nominibus ſynonimis דוד ידיד *dod, iedid*, & אהב *oheb*, non indifferenter, ſed diſcriminatim vtatur. Quandoquidem per nomen אהב *oheb*, quod φίλον, id eſt amicum; cum caeteris, qui ante tranſtulerunt, nos vertimus: Sanctos, Deóque charos, intelligit. Ac praetereà Eccleſiam ſuam Sponſam mutato nomine אהב *oheb*, maſculino, in foemininum אהבה *Ahauah*: quod Amicam, καὶ φίλην, quemadmodum modò dicebamus, ſignificat, & Dilectam. Et tum etiam dicto nomine אהבה *Ahauah*, pro amicitia vtitur, & dilectione, & beneuolentia, quam quis

erga alium habet. De quo in Annotatione Paſtrix,& in Annotatione Phiala, dicturi ſumus. Altero vero, ex duobus nominibus, ידיד *iedid*, quod ἐραστὴν & Amicum nos vertimus: Meſſiam appellat, eiúſque Sanctos. Quemadmodum ſuprà in ſecundo Praemiſſo dicebamus. Altero autem דוד *Dod*, quod ἔρωτα & Amorem reddimus: & Meſſiam Sponſum, Sanctóſque: & tum praetereà diuinos humanóſque Amores, nuncupare ſolet. Sicut in diſcurſu praeſentis Annotationis patebit. Quod profectò minimè mirum videri debet, poſtquam non diſſimilis mos, & modus apud Graecos eſt. Siquidem cum ſynonimis verbis ἐράω, καὶ φιλέω, pro laſciuè amare, indifferenter Graeci vtantur: nomine tamen φιλότης, pro ipſa fruitione amoris, & amoris mulcimentis, vtuntur. Ac nomine ἔρως, Deum Amorem nuncupant, quem alio nomine ἵμερον, iidem Graeci, Latini autem Cupidinem appellant: caecum, nudum, pinnatum, pharetratúmque. Siue illum Cupidinem, Venus, vel Diana genuit: ſiue terra, vel nox peperit, ſicut à vi & effectu, Poëtae prodiderunt. Vnde apud Anacreontem, cuius (vt Orator aiebat) tota poëſis amatoria eſt.

> Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
> Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
> Χαλεπώτερον δὲ πάντων
> Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα. Id eſt.
>
> *Et non amare durum eſt,*
> *Et eſt amare durum,*
> *Duriſſima omnium res,*
> *Amare, nec potiri.*

Et apud Homerum, cùm Iunonem inducit, blanditiis & aſſentationibus, ceſtum petentem à Venere Iliad. ξ.

> δὸς νῦν μοὶ φιλότητα καὶ ἵμερον, ᾧ τε σὺ πάντας
> δαμνᾷ ἀθανάτους ἠδὲ θνητοὺς ἀνθρώπους.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

> *Da mihi amorem, formoſique Cupidinis arma,*
> *Queis inuicta domas cunctos hominéſque Deóſque.*

Et infrà cùm Iouem inducit lenocinatum mulctúmque opera ceſti, flagrantem amore Iunonis coniugis, Regníque ſociae, quae balteum in ſinu geſtabat abſconditum: eius complexus poſcentem, ſuóſque recenſentem amores. Iliad. ξ.

> νῶϊ δ' ἄγ' ἐν φιλότητι τραπείομεν εὐνηθέντε

οὐ γὰρ

οὐ γὰρ πώ ποτέ μ' ὧδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς
θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περὶ προχυθεὶς ἐδάμασσε,
οὐδ' ὁπότ' ἠρασάμην Ἰξιονίης ἀλόχοιο.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Sed nos quaeſo cubantes delectemur amore
Namque Deae nec amor tantus, nec foeminae caepit
Aut profuſus amor domuit mea pectora nunquam,
Nec tantùm peramaui vxorem Ixionis olim.

Et infrà poſt pleroſque amores enumeratos.

ὡς σέο νῦν ἔραμαι καί με γλυκὺς ἵμερος αἱρεῖ.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Vt te nunc amo, edáxque tenet mea corda Cupido.

I 2 PRAEMIS

PRAEMISSVM QVARTVM.

QVARTVM, quod quemadmodum lingua Sancta synonimis non caret:ita etiam & multo plura quàm multiuoca (vt caeterae linguae omnes) aequiuoca habet:diuersarum scilicet rerum communes appellationes. Cuius rei id causae est,quoniam plura sunt negotia, quàm vocabula. Sicut Vlpianus adnotauit.l.natura.ff.de praescript.verb. Quamobrem, quod in aliis linguis contingit, quae etiam Sancta vberiores sunt: vt vix, aut omnino vocabulum reperias, quod res non plures differentes declaret,atque id tamen aliquapiam causa:vt exempli causa,Graecis verba φίλημι, & φιλέω, & ab eis deducta:consuescere amare osculari (vt ab amoribus non discedamus, de quibus instituta Annotatio est) quoniam à consuetudine amores, ab amoribus oriuntur suauia: id in Hebraeo vsitatum ac tritum. Quemadmodum in ipso Hebraeorum osculandi verbo contingit: à quo Regius Propheta Salomon Canticum est exorsus.

Quod non solùm suauiari significat:sed ob conuenientiam etiam, potum dare, armatum esse, & ardere: quae cum amoribus sympathiam, & cum suauiis habent. Quae & suauissimus pastus potúsque animorum amantium sunt: tum arma & ignis,ob vulnera & plagas, quibus amantes saucij dicuntur. Sicut apud Poëtam de Regina Phoenissa:

At Regina graui iamdudum saucia cura,
Vulnus alit venis: & caeco carpitur igni.

Et sicut infra in Cantico parte quarta. Vbi Messias saucium, vel potius excordatum se à Sponsae oculis profitetur:ob eius enimuero vigilantiam, & virtutes eximias quamplurimas, quae Sponsae oculi sunt in amore duces.

לבנתני אחתי
Libbanthani achothi.
כלה לבנתני׃
Challa libbanthani.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Transfodisti cor meum soror mea,
Sponsa transfodisti cor meum.

ὤρυξας

ὤρυξας τὴν καρδίαν μου ἀδελφή μου,
ὤρυξας νύμφη τὴν καρδίαν μου.

De quo loco infra agemus in Annotatione Cincinni. f.

Sed ad Hebraeum verbum נשק *nasciac* redeamus: quod alia praeter ſuauiari ſignificet. Textus eſt Pſal.78.

In quo quantum ad ſpiritualem intelligentiam, Meſſias Sponſus, Eccleſiae ſuae Sponſae loquitur, conſulítque, vt animum diligenter aduertat ad legem:quoniam ſanè ipſum legem implevisse patebit,in omnibus quae de eo ſcripta erant. Licet quo ad literam, ad memoriam poſteritatis, Pſalmographus opera Dei proſequatur. In eo igitur Pſalmo,Iudaeos defeciſſe à Deo,neque ſtetiſſe promiſſis,quae fecerant:oſtendere volens Propheta canit.

בני אפרים נשקי

Benè effraim noſce.

רומי קשת

Rome caſceth.

הפכו ביום קרב

Hafechu beiom cerab.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Filij Effraim armati,
Sagittantes arcu,
Rebellauerunt in die belli.

υἱοὶ ἐφραΐμ ἐνοπλισάμενοι,
οἰστεύοντες τῷ τόξῳ,
ἀφέστησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.

Non autem, intendentes, vel *ἐντείνοντες*.

Hoc eſt: Iudaei,quos Deus ex miſeriis & aerumnis & ergaſtulo Aegyptiorum,atque adeo ex omni impetu tot hoſtium, ac tantorum bellorum ore & faucibus eripuit, atque ſeruauit: quamobrem eius praecepta & iuſſa perſequi polliciti fuerant: non equidem ea cuſtodierunt. Sed illi enimuero, perinde Deum dereliquerunt,ſicut leuiſſimus arcitenens & ſagittarius: qui poſtquam arcum tetendit; parauítque ſagittam ad iaculandum, flagitioſè ac turpiter ſuos deſerens, ad hoſtes transfugit. Quod ipſum quidem vtique,de quouis Chriſticola intelligi debet: qui per lauacrum regenerationis, de poteſtate daemonũ & morte ereptus:Sponſique imperatoris, eiuſdémque autoris,&amatoris humanae ſalutis, miles effectus;gladio fidei ſuccinctus,ſacramentíſque armatus, paratúſque ad pugnandum cum anti-

PRAEMISSVM QVARTVM.

QVARTVM, quod quemadmodum lingua Sancta ſynonimis non caret:ita etiam & multo plura quàm multiuoca (vt caeterae linguae omnes) aequiuoca habet:diuerſarum ſcilicet rerum communes appellationes. Cuius rei id cauſae eſt,quoniam plura ſunt negotia, quàm vocabula. Sicut Vlpianus adnotauit.l.natura.ff.de praeſcript.verb. Quamobrem, quod in aliis linguis contingit, quae etiam Sancta vberiores ſunt: vt vix, aut omnino vocabulum reperias, quod res non plures differentes declaret,atque id tamen aliquapiam cauſa:vt exempli cauſa,Graecis verba φίλημι, & φιλέω, & ab eis deducta:conſueſcere amare oſculari (vt ab amoribus non diſcedamus, de quibus inſtituta Annotatio eſt) quoniam à conſuetudine amores, ab amoribus oriuntur ſuauia: id in Hebraeo vſitatum ac tritum. Quemadmodum in ipſo Hebraeorum oſculandi verbo contingit: à quo Regius Propheta Salomon Canticum eſt exorſus.

Quod non ſolùm ſuauiari ſignificat:ſed ob conuenientiam etiam, potum dare, armatum eſſe, & ardere: quae cum amoribus ſympathiam, & cum ſuauiis habent. Quae & ſuauiſſimus paſtus potúſque animorum amantium ſunt: tum arma & ignis,ob vulnera & plagas, quibus amantes ſaucij dicuntur. Sicut apud Poëtam de Regina Phoeniſſa:

At Regina graui iamdudum ſaucia cura,
Vulnus alit venis: & caeco carpitur igni.

Et ſicut infra in Cantico parte quarta. Vbi Meſſias ſaucium, vel potius excordatum ſe à Sponſae oculis profitetur:ob eius enimuero vigilantiam, & virtutes eximias quamplurimas, quae Sponſae oculi ſunt in amore duces.

לבנתני אחתי

Libbanthani achothi.

כלה לבנתני׃

Challa libbanthani.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Transfodiſti cor meum ſoror mea,
Sponſa transfodiſti cor meum.

. ὤρυξας

ὤρυξας τὴν καρδίαν μου ἀδελφή μου,
ὤρυξας νύμφη τὴν καρδίαν μου.

De quo loco infra agemus in Annotatione Cincinni. f.

Sed ad Hebraeum verbum נשק *nasciac* redeamus: quod alia praeter suauiari significet. Textus est Psal.78.

In quo quantum ad spiritualem intelligentiam, Messias Sponsus, Ecclesiae suae Sponsae loquitur, consulitque, vt animum diligenter aduertat ad legem: quoniam sanè ipsum legem impleuisse patebit, in omnibus quae de eo scripta erant. Licet quo ad literam, ad memoriam posteritatis, Psalmographus opera Dei prosequatur. In eo igitur Psalmo, Iudaeos defecisse à Deo, neque stetisse promissis, quae fecerant: ostendere volens Propheta canit.

בני אפרים נשקי
Benè effraim nosce.
רומי קשת
Rome casceth.
הפכו ביום קרב
Hafechu beiom cerab.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Filij Effraim armati,
Sagittantes arcu,
Rebellauerunt in die belli.

υἱοὶ ἐφραῒμ ἐνοπλισόμενοι,
ὀϊστεύοντες τῷ τόξῳ,
ἀφέστησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.

Non autem, intendentes, vel *ἐντείνοντες.*

Hoc est: Iudaei, quos Deus ex miseriis & aerumnis & ergastulo Aegyptiorum, atque adeo ex omni impetu tot hostium, ac tantorum bellorum ore & faucibus eripuit, atque seruauit: quamobrem eius praecepta & iussa persequi polliciti fuerant: non equidem ea custodierunt. Sed illi enimuero, perinde Deum dereliquerunt, sicut leuissimus arcitenens & sagittarius: qui postquam arcum tetendit; parauitque sagittam ad iaculandum, flagitiosè ac turpiter suos deserens, ad hostes transfugit. Quod ipsum quidem vtique, de quouis Christicola intelligi debet: qui per lauacrum regenerationis, de potestate daemonũ & morte ereptus: Sponsique imperatoris, eiusdemque autoris, & amatoris humanae salutis, miles effectus; gladio fidei succinctus, sacramentisque armatus, paratusque ad pugnandum cum anti-

quo ſerpente:inconſulto trahi ſe ſinens à voluptatibus mundi, vſque eò inconſideratiſſima & dementiſſima temeritate deſipit & delirat: vt Deum factorem ſuum & ſeruatorem relinquat, ac peccato adhaereſcat,& daemoni,inimicis atque hoſtibus humani generis.

Et infrà. Vbi aliquot mirabilia Propheta recenſet, quae beneficij gratiaéque loco, in illum populum Deus contulerat, trabali figenda clauo. Ibi 15.

יבקע צרים במדבר

Iauaccanh tſurim bammidbbar.

וישק בתהומות רבה׃

Vaÿaſcece bitthehomoth rabbah.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Petras diſcidit in agro deſerto,
Dedítque potum magnis voraginibus.

ἔσχισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰς πέτρας,
καὶ ἐπότισεν, ὡς ἐν ἀβύσσοις πολλοῖς.

Vt enim Moyſes petram virga percuſſit, adeò immenſae aquarum gurgites eruperunt: vt non fontem ſcatere, ſed amnem fluere, ſed pontum vi ventorum agitatum, extra ripas dilabi videretur. Hoc eſt enim voraginibus vel abyſſis potare.

Et infrà, cùm idem populus mala mente,malóque animo tentans Deum, in eum etiam dicteria diceret. Deúſque vindex procraſtinaret vlciſci. Ibi 21.

לכן שמע יהוה ויתעבר

Lachen ſciamanh iehoua vaithnhabbar.

ואש נשקה ביעקב׃

Veeſc niſceca beianhacob.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Propterea audiuit Dominus & diſtulit,
Et ignis arſit in Iacob.

διὰ τοῦτο ἤκουσε κύριος, καὶ ἀνεβάλετο·
καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν τῷ ἰακώβ.

Non enim ſemper illico poſt peccata Deus flagellat: ſed cunctatur ſaepenumero, ſi fortè ſuis diuinis ſtimulis concitari ſe paſſus peccator:tantum doloris cruciatúſque capiat erratorum, vt futura cauere proponens, praeterita pertaeſus fletu diluat. Quod quemadmodum tantopere Deo placet,vt vel ob id,delictorum obliuiſcatur:ſic è contrario,

trario, adeò in vitiis perſeuerantes odit, vt eos ferre non valens, igni comburat. Sicut hîc cum ob eius obſtinati populi pertinaciam, extrema caſtrorum cremauit. Et habetur Num. 11.

Sed ne de Pſalmis tantùm exempla depromamus. Textus eſt Geneſ. 29. 11. Quando Iacob proficiſcitur ad domum auunculi Laban, & amoto puteali, lapide videlicet quo puteus claudebatur.

וישק את צאן לבן אחי אמו : וישק יעקב לרחל

Vaijſcac eth tſon laben achi immò : vaijaſcac ianhacob lerachel.

Potum dedit gregi Laban fratris matris ſuae, & Rachelem oſculatus eſt.

καὶ ἐπότιζε τὰ πρόβατα λάβαν τοῦ μητρώου αὐτοῦ, καὶ κύσεν ἰακὼβ τὴν ῥαχήλ.

Textus eſt Geneſ. 41. 40. Quando Ioſeph praeficitur vniuerſo Aegypto. Ibi.

אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי:

Attah thiheich nhal bethi, venhal picah iſcac chol nhammi. Id eſt:

Et tu eris ſuper domum meam, & ad tuum imperium armabitur omnis populus.

Vel. *Omnis populus arma ſumet.* Sicut nos Graecè vertimus.

σὺ ἔσῃ ἐπὶ τῷ οἴκῳ μοῦ, καὶ ἐπὶ τῷ στόματι σοῦ πᾶς ὁ λαὸς τὰ σκεύη τὰ πολεμικὰ λήψεται.

Textus eſt 1. Paralip. 12. 2. Vbi recenſentur auxilia, quae Dauid Regi Saulem fugienti ſuppetias venerunt. Ibi 2.

נשקי קשת מימינים:

Noſcece ceſceth maiaminim.

Armati arcu dextera.

ἐνοπλισάμενοι τόξῳ ἐκ δεξιῶν.

In quibus omnibus locis Paralip. Geneſ. & Pſal. armare, potum dare, ardere, & oſculari eſt idem verbum נשק *Naſciac.*

Quocirca cum inter homines, homo Sponſus aetatem degeret: rogantibus diſcipulis, qui cibos de Samaria emerant, vt eſſe vellet: reſpondit.

ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Ioan. 4.

Ego cibum habeo edere, quem vos ignoratis.

Erat autem cibus & potus, oſcula, quibus Sponſae ardore flagrans, ſaucius excordatúſque, eam in dies oſculabatur: cum miraculis diuiníſque operibus & doctrina, & Euangelicae legis latione: tum lachrimis

mis & cruciatibus, & omnis generis terribilium paſſionibus, de quibus Pſal.88. ac morte denique omnium acerbiſſima, Sponſae verò fortunatiſſima: qua innumeris plagis propediem neceſſario plectendus erat. Vt complerentur de eo ſcripta diuinitus & in Pſalmis, & Prophetis,& apud Zachar.cap.13.6.

מה המכות האלה בין ידיך

Mah hammachoth haelleh ben iadecha.

ואמר אשר הכיתי בית מאהבי:

Vaomar aſcer hucchethi beth meahauai.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Quid ſunt iſta vulnera, in manibus tuis,
Et dicet. His vulneratus ſum à domo diligentium me.

τί αἱ ὐτήσεις αὐταὶ ἐν ταῖς χερσὶν σοῦ,
καὶ ἐρεῖ. ταύταις ὔτα μὲ οἴκῳ τῶν ἀγαπαόντων μὲ.

Quae Sponſi ſuauia, nec non & alia ſuauia,quibus Sponſam ſuauiatus eſt: non niſi ab eius amore erga Sponſam: qui à coniunctiſſima conſuetudine eiuſdem Sponſi,cum ea,vſque à priſcis Eccleſiae originibus eſt genitus, profecta ſunt.

Sic igitur, quemadmodum in ſupradictis verbis φίλημι & φιλέω, & נשק *Naſciac*, in nomine דוד *dod*, de quo in praeſentiarum agimus, vſu venit: quod vltra Amores, Amitam, & Patruum ſignificat, atque Patrui vxorem. Quos tum ob alloquendi comitatem, affabilitatémque in fratrũ filios:tum quod amoris viciſſitudinem,in eoſdem filios fratrum oſtendant extrinſecus,magis filij,ac parentes amant.

Siquidem parentes, grauitas cum ſeueritate coniuncta: ac quae maxime partes eorum officij ſunt, filios erudiendi emendandi corrigendi,atque caedendi. Prouerb.13.23.& Eccleſiaſt.30.in princ.vultu & oculis & fronte,amores in filios ſimulare ſolertius cogunt. Et de Patruo quidem,textus eſt lib.Iud. cap.10. Vbi narratur qualiter poſt mortem Abimelech, iudex in Iſrael, in eius locum, patruelis illius Thola ſuffectus eſt.

בן דודו

ben dodò (vt ibi ſcriptum eſt)

Filius Patrui ſui.

ὑὸς τοῦ θείου αὐτοῦ.

Vel quod mihi magis placet, πατρῴου αὐτοῦ, vel πατραδέλφου.
Nam θεῖος, promiſcuè patruum & auunculum ſignificat.

De

De Patrua autem, textus est. Leuit. 18. 14. in lege vetiti coitus. Ibi, in vulgari Latina editione.

Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius.

Nam דדתך הוא

Dodatecha hi.

Patrua tua est.

γυνὴ γὰρ πατραδέλφου σοῦ ἐστιν.

Vt nos vertimus. Non autem συγγενὴς, vt in Graecis habetur Codicibus. Videlicet, consanguinea, vel cognata, quod nomen latissimè manat.

Et de Amita textus est. Exod.6. Vbi Moyses Leui pronepos, eiusdem sui proaui prolem numerans. Leui (inquit) tres filios suscepit. Gerson, Cehat, & Merani. Cehat autem secundo genitus Amram procreauit. Amram autem duxit vxorem.

יוכבד דדתו

Iochebed dodato. Id est:

Iochebed amitam suam.

πατραδελφὴν αὐτοῦ.

Quae ex Amram eius viro Aaron & Moysem peperit.

Quare quemadmodum dicimus nomen דוד *dod*, Amorem & Amitam & Patruum, eiúsque vxorem significare: sicut rationibus & linguae autoritate comprobatum est: sic vbera, vel mammas, significare negamus: causis & rationibus suprà deductis, & inferius per totam Annotationem examinandis.

PRAEMISSVM QVINTVM.

QVINTVM, quod dictum nomen דדיך *dodecha*, vnum & idem atque illud est: quod prima, secunda, quinta, sexta, septima & octaua parte habetur: & consobrinus, fratruelis, fraternus, à Latinis versum est: & à Graecis ἀδελφὸς, frater scilicet, semel: vt plurimum verò ἀδελφιδὸς, nepos scilicet ex fratre vel sorore, ab aliquibus: ab aliis verò ἑταῖρος: à Symmacho autem, qui propriùs caeteris, ad veram nominis significationem accessit, ἀγαπητὸς, redditum est: à quo & in Latinis editionibus Dilectus exponitur: vno quintae partis versu excepto, vbi, carissimi redditum fuit. Nec obstat, quod vbi exponitur Dilectus, sit scriptum cum litera ו *vau*: & quod prima, & quarta parte, vbi expositum est, hubera tua, & μαστοί σου, sit sine ו *vau*. Quia hoc nihil refert: cùm nemo inficias eat, vtrunque ab eadem radice descendere. Praeter quam quod parte septima, vbi etiam redditum est, hubera mea, est cum ו *vau*: & tamen Graecè μαστοὺς μου, reperitur interpretatum. Cùm vbique amores significet, vel amores meos, vel tuos: secundum quod est cum affixo, vel sine affixo.

Vt nos vertimus, ne dum in Cantico; sed in locis etiam suprà allegatis ex capite vigesimo tertio Ezechielis, in secundo Praemisso. Vbi hactenùs, in versionibus Graecis: locus עשו דדי *Nhasu dadde*: quem nos vertimus. Fecerunt amores. Vel. Potiti sunt amoribus, versus est, διεπαρθενεύθησαν, id est, stuprauerunt. Quod verum est, quò ad sensum. Nam amores puellarum, quae in ganeis & lupanaribus, proh infandum! pudore posito, suorum corporum copiam faciunt: nihil aliud profectò sunt, quàm mera stupra.

Et locus, למשכב דדים *lemiscab dodim*, quem nos vertimus. In lectum amorum, versus est. εἰς κοίτην καταλυόντων. In lectum dissolutionum. Quod verissimum est, quò ad sensum. Nam amor humanus, quo mari foemina.

ᾧ θυμῷ εἴξασα μιγῇ φιλότητι, καὶ εὐνῇ

Quae sibi parens viuit amore & mixta cubili.

Vt Poëta canebat. Nihil aliud profectò est, quàm dissolutio quaedam morti similis: qua omnis ferè sensus extinguitur. Quemadmodum Cicero demonstrauit: cùm in exilio, tori genialis consuetudine carens, ad Terentiam scripsit. Ego verò te quàm primum, mea vita, cupio videre, & in tuo complexu emori. l. 14. 355.

Sed officium vertentium erat: verba conuertere: non ſententiam interpretari. Vnum eſt, דודים *dodim*,& דדי *dadde*,numeri multitudinis caſus eſſe,ſine affixis nominis דוד *dod*: atque ἔρωτες, id eſt, Amores ſignificare. דדי *dodai* autem ἔρωτες μου Amores mei: & דודיך *dodecha*, ἔρωτες σου, Amores tui. Quae omnia nomina compoſita ſunt per affixum ab eodem nomine דוד *dod*: quo Amor Hebraeorum lingua ſancta nuncupatur.

Quo idem Rex,idémque Propheta autoris Cantici parens דוד *Dauid*, mutatione punctorum, (ſic enim Hebraei vocales perhibent) eſt nominatus. Et iure quidem דוד *Dauid*,id eſt,Amor. Neque enim alio nomine quàm Amoris, talem tantúmque Regem appellari decebat: qui Meſſiae Regis, eiuſdémque Amoris, & Sponſi Eccleſiae pater fuit,ſecundùm carnem: ſicut ſacrae cartae nos edocent.

Vnde Angelus ad virginem. Luc.2. δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. *Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius*:Quare cùm Ieroſolymam in pompa Amor ingrederetur,equitans ſuper aſinam:comitantium hominum frequentia,ſalutem poſtulantes clamabant.

הושע נא בן דוד
Hoſcianh na ben Dauid.
Salua nunc fili Dauid.
σῶσον νῦν ὁ υἱὸς τοῦ Δαβίδ.

Hoc eſt.O toties Patribus in Scripturis promiſſus,Saluator mūdi:qui iam tandem,ſpecies Dauid,digna imperio; expectatus aduenisti Meſſias. Quemadmodum eidem noſtro Regi,olim Deus,in Pſalmis pollicitus eſt: quando iurans veriſſimum iuſiurandum intonuit. Pſal.132.

מפרי בטנך אשית לכסא לך
Mipperi vitnecha aſcith lechiſſe lach.
ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.
De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.

Hoc eſt. De genere & ſtirpe & proſapia tua naſcetur Meſſias, qui regat populum meum.

Serua obſecramus, hanc te magnam comitantem cateruam: quae te Rege Dauid prognatum,Deum agnoſcit. Serua obſecramus, populum tuum electum:qui te Dauid ſobolem, Deum iamdudum Redemptorem praeſtolatur. Pſal.130. Seruáque etiam obſecramus, gentes inanes,barbaráſque nationes. Etenim nationes etiam, ac gentes omnes,tui Dei,ex ſtirpe Dauid,cultores te confitebuntur.Pſal.66.

Hoc igitur nomine דוד *Dauid*, Meſſiae pater, eſt nuncupatus: ad ſimilitudinem Dei Patris aeterni Regis, primae perſonae in diuinis.

Qui quoniam, eundem Messiam ab aeterno genuit sibi consubstantialem: quoniam simul cum eo, & Spiritu sancto, hominem fecit, ad imaginem & similitudinem suam: quoniámque omnia tandem creauit ex nihilo, אב *Ab*, Hebraicè, id est pater, nuncupatur. Sed eo nomine אב *Ab*, quod voluntatem & desiderium Latinè conuertitur. Quae sympathiam, id est, consensum concentúmque & cognationem cum Amore habent.

Et iure quidem (inquam) דוד *Dauid*, id est, Amor, Rex Dauid appellandus erat: vt consequens nomen, homini Regi esset, qui ob humanum amorem, quo vicina egregia formâ captus fuit, Deo peccauit. 2.Reg.11. Ac ob diuinum, quo tantopere flagrauit amorem, tantùm Deo placuit; vt de eo Deus aliàs dixerit. Quod custodierit mandata sua, & secutus sit eum in toto corde suo. 3.Reg.14. Et aliàs dixerit. Inueni virum secundùm cor meum. 4.Reg.13. & Act.13. Quid multa? Simile profectò quiddam de Rege Dauid dici mihi posse videtur: quod apud tragicum Sophoclem Aiax deflet, cùm sua facta deplorat.

αἰ, αἰ, τίς ἄν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον
τὸν μὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς.
νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοὶ
καὶ τρὶς τοιούτοις σὺν κακοῖς ἐντυγχάνω.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Hei mihi conueniens nostris quis fortè putasset
Nomen inesse malis, ó quàm conforme dolori.
Hei mihi, nunc etenim par est, bis térque dolere
Tot tantísque malis dantur mea tempora circum.

Vt enim Aiax, ab αἰάζειν, hoc est lamentando, dictus, multùm diúque lamentabatur: Ita Rex Dauid, à דוד *dod*, hoc est Amore dictus, facilis in Amorem fuerit. Nisi quod instar nominum, malè Aiaci: foeliciter autem Regi Dauid cecidit. Qui non fortuitò, sed Spiritus sancti opera consulta, Dauid est nominatus.

Idcircò, quoniam non pater solùm, sed typus etiam erat Messiae veri Dauid, verissimi Amoris: qui super omnes homines, homo Deúsque, & diuino ardet & humano Amore simul: captus pulchritudine שבע בת *bath sciauanh*: quae interpretatur, Filia septem. Quae est natura humana, propter quam Deus sex diebus operatus est: & septimo requieuit. Hanc enim mysticus Rex Dauid, vsque eò amauit: vt qui peccatum non fecit. 1.Pet.2. nec peccare posset, eius peccatum tulit. Sicut praecursor Ioannes dixit. Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Ioan.1. Quemadmodum idem Dauid Regius Propheta multò antè praedixerat. Psal.32.6. poenitentialium 2.

ואחה

ואתה נשאת עון חטאתי׃

Veatthah naſatha nhauon chatathi

Id eſt, quemadmodum nos vertimus:

καὶ σὺ ἐϐάςασας τὴν ἀνομίαν τῆς ἁμαρτίας μου.

Et tu portaſti iniquitatem peccati mei.

Cùm tuliſti ſuper patibulum Crucis, vbi deleſti: expiando morte & paſſione tua.

Praeclara tautologia. Cùm enim ſatis fuiſſet. Tu portaſti iniquitatem meam: vel peccatum meum: ambo coniunxit. Sic Iſa. cap. 53. 4.

אבן חליינו הוא נשא

Auen chalaÿenu hu naſa

ומכאבינו סבלם׃

Vmacchouenu ſeualam.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

ἀληθῶς τὰς πληγὰς ἡμῶν αὐτὸς ἐϐάςασε,

καὶ τὰ τραύματα τῶν ἡμῶν ἤνεγκε.

Verè plagas noſtras ipſe portauit,

Et vulnera noſtra tulit.

Quoniam quidem cùm ſcelerum noſtrorum grauiſſimas poenas pendere deberemus: ac pro noſtris flagitiis, ſempiterna ſuſtinere ſupplicia: vnus Meſſias decora & grata victima & hoſtia immaculata, Deo Patri, pro nobis immolari, mactaríque voluit. Vt omnium noſtrum ſupplicia, poenáſque toleraret: ac mortem noſtram ſua morte diſſiparet.

Enimuerò (inquam) non alio potiùs nomine Regem Dauid, veri Regis Meſſiae typum nominari, par erat: quàm hoc adeò magno & pulcherrimo nomine דוד *Dauid*, quod Amorem ſignat, atque tribus literis conſtat: prima & vltima ד *daleth*, quae portam ſignificat: media autem ו *vau*, quae vncinum denotat, atque praeſefert. Si quidem naturae humanae per verum Amorem, veriſſimum Dauid, binae portae apertae ſunt. Altera creationis, & redemptionis altera. Vncinus verò arbor eſt, in quo Amor ob eximium in genus humanum Amorem pependit.

Crux ſcilicet ex quatuor lignis compacta. Iuxta verſum quem po- gl. clem. 1. de ſum. trin. & fid. cathol. in ver. Cruci.

Ligna Crucis palma, cedrus cupreſſus oliua.

Neque verò hoc cuiquam nouum, aut inuſitatum videri debet: cùm

peculiare id fuerit illis,qui Meſſiae figura erant:nominibus nominari, quae conuenientiā quandā haberēt cū rebus, quae in ipſis eſſent,quibus nomina eſſent impoſita:ac praetereà etiam cū vēturo Meſſia. Velut exēpli cauſa,Protoplaſtus terrenus Adam : ita dictus à rubra argilla, ex qua factus eſt. Tum quoniam ipſe erubeſcendus poſt peccatum erat,cognito quòd nudus eſſet:vt qui ob ſuam inobedientiam,ſe ſuóſque omnes poſteros, ſpoliauerit omnibus bonis. Tum etiam, quoniam coeleſtis Adam, cuius ille figuram gerebat:totus proprio ſanguine rubendus eſſet. Vt mundi peccata vt coccinum, quaſi nix dealbarentur : & rubra quaſi vermiculus, velut lana alba eſſent.

*

LOCVS

LOCVS PRIMVS.

HIs praemiſſis dicimus quòd quemadmodum caeteri Prophetae Pſalmographi in ſuis Cantibus facere conſueuerunt: ſic & non aliter Regem Salomonem in Cantico Canticorum factitauiſſe. Vt pote, qui octies, octonis verſibus Mammas, vno, eodémque proprio & germano Hebraeorum nomine שדים *ſciadaim,* nuncupauerit: atque vndequadragies, verſibus ſex ſenis דוד *dod,* ſolo & vnico Hebraeorum linguae, nomine, cùm ſanctos Dei Amores in genus humanum, ac Sponſae in Deum: tum poëtico more Meſſiam, Dei Amantes Amicos & Electos nominauerit. Sicut in proceſſu praeſentis Annotationis patebit: in qua ex ordine de ſingulis, vtriuſque nominis locis, vt ſe habent in Cantico dicturi ſumus.

Exordium à ſecundo verſu primae partis capientes, qui in Cantico, ita ſe habet.

כי טובים דדיך מיין׃

Chi tobim dodecha mÿaÿn.

In quo dicti primo verſu, rationis redditio eſt: cum luculenta apoſtrophe ad Sponſum. Cum enim à ſponſi oſculis, ad filias Ieruſalem, concinno admodum & pereleganti pleonaſmo, canens Sponſa, orſa eſſet.

ישקני מנשיקות פיהו׃

Iſciaceni minneſcicoth pihu.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Φιλήσει με ἀπὸ φιλημάτων τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Oſculabitur me oſculis oris ſui.

Per ea, quae in primis duabus Annotationibus diſſeruimus: quibus Oſculabitur & Oſculis, nomina indidimus.

Hoc eſt. Deſcendet, filiae Ieruſalem, de Coelo, vt ſpopondit, ad ſtatùm tempus, Amor meus, in hanc mediam mundi ſedem, ſolidam & globoſam terram: factúſque homo coelata forma Dei, vſque eò, mecum in terris deget, quouſque iter ſuae peregrinationis conficiat: atque omnia compleat, quae de eo ſcripta ſunt. Haec enim ſumma Oſculorum erat.

Ad Sponſum tum quidem, vt res & tempus poſtulabat, os ocu-

lóſque

lósque conuersa: sequentibus causam promit suauiorum: aduentus eius videlicet, totiúsque redemptionis humani generis: Amores, quos suprà memorauimus, ex Psalmo filiorum Chorae quadragesimo quinto canens.

כי טובים דדיך מיין:

Chi tobim dodecha myaÿn.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ὅτι ἡδίονες ἔρωτές σου οἴνου,

Nam vino Amores tui suauiores.

Quamuis enim טובים *tobim*, & *ἀγαθοὶ*, & meliores, vt Latinorum editiones habent, ac Graecorum Codices, significans sit: quatuor tamen causae, quas subiiciam: quamobrem, suauiores Latinè redderem, Graecè autem *ἡδίονες*, me impulerunt. Quarum est

Prima. Quoniam hoc Hebraicè אוב *tob*, significat, vltra bonitatem. Vnde Psal. 34.

טעמו וראו כי טוב יהוה

Tanhamu vreu chi tob iehouah.

Nos aliàs Graecè & Latinè vertimus.

Ratiocinamini & videte quoniam suauis est Deus.

συλλογίσατε καὶ ἴδετε ὅτι ἡδὺς ὁ Θεὸς.

Neque verò solùm humanitate suauis & oratione, sed vndique suauis. Atque adeò suauis, vt non, vt caetera suauia, quae eadem ab assuescentibus & crebrò vtentibus suauia minùs sentiuntur: sed qui ab assuescentibus, & crebrò vtentibus, conditior, dulcior, iucundior, suauiórque sentiatur in dies. Adeò quidem, vt pro eius eximia suauitate omnes eum amare debemus.

Pro vt etiam ita vertimus initiis Psalmorum 106. & 107. vbi Graeci *χρηστὸς* transtulerunt: & aliis Psalmis.

Secunda. Quoniam dulcedinis qualitatem, suauitas, vim & effectum laetificandi, hilarandíque significat: quae in vino agnoscimus. Sicut infrà hoc eodem primo loco videbimus: cùm causas deducemus, quamobrem Sponsi Amores cum vino Sponsa comparauerit.

Tertia. Quoniam proprium vini, suaue est epitheton. Vnde Aristoteles, cùm Rhodium vinum, & Lesbium degustasset: vtrunque (inquit) oppidò bonum, *ἀλλὰ ἡδίων ὁ Λέσβιος*. Sed Lesbium est suauius. Theophrastum illa voce ex Insula Lesbo, sibi successorem deligens, & Menedemo Rhodio praeferens.

Quarta. Quoniam per omnia, suauitas cum vnguento quadrat: quod

quod odorum variorum permiſtione conficitur: valetudinis,delitiarum,amorúmque gratia. De quo in ſequenti verſu Sponſa canit.

לריח שמניך טובים׃

Lereach ſcemanecha tobim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

εὐωδίᾳ τοῖς μύροις σοῦ ἡδίοσι.

Fragranti vnguentis tuis ſuauioribus.

Hoc eſt. Summa & acerrima ſuauitate conditis. Qualia Romae locupletes,à longinquis partibus apportata, magnis ſumptibus comparabant. De quibus apud Plaut.in Moſtell.Grunio.

Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.

Et qualibus Maria Magdalena, non pedes tantùm coenantis Sponſi vngere, Luc.7.ſed caput etiam perfundere conſueſcebat.

ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμοῖς τοῦ μύρου.

Et domus repleta eſt odore vnguenti. Ioan.12.

Indignantibus etiam diſcipulis propter myſterij humationis ignorationem, in magna iactura (vt illis videbatur) μύρου βαρυτίμου, precioſi vnguenti vnius alabaſtri. Matth.26. Quod ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, amplius trecentis veniſſet denariis. Marc.14. Qui triginta aureos noſtros valent. Huiuſmodi enim,quo coeleſtis Sponſus vngeretur idoneum:cuique eius nomen conferret Sponſa digniſſimum.

שמן תורק שמך׃

Scemen thurac ſcemecha.

Vnguentum effuſum nomen tuum.

μύρον ἐκχυθὲν τὸ ὄνομα σοῦ.

Vel potiùs quod mihi magis placet.

Fragranti vnguentis tuis ſuauioribus.

Hoc eſt: Ex tuis aromatibus, diuini verbi,animae rationalis, carníſque, compoſitis. Huiuſmodi enim vnguentum effuſum, eſt nomen Sponſi:quod quaſcunque orbis terrarum gentiúmque oras, penetrauit vt balſamum,attraxit vt nardus,atque vt Myrrha ſanauit.

Comparat autem Regum Regis Amores, Propheta cum vino, vt mihi enimuero videre videor:vt tantam eorum magnitudinem eſſe, oſtendat, vt nihil ſupra. Si quidem exculentis omnibus poculentíſque ſuauiſſimum eſſe vinum, ex eo facilè intellectum eſt: quoniam

maiori suauitate sensum perfundit,ac mulcet. Quamobrem eius voluptatis illecebris irretiti captíque homines:sic totos dies potant, vt personent omnia vocibus ebriorum.Sed nec ob eam causam tantùm, quàm ob mentis alienationem,quàm excessus amoris amantibus: vt multum, idémque meracius sumptum vinum, vinosis facit. In hoc enim non solùm temeto simillimus, verùm etiã magis efficax Amor: quòd plus propriae hic mentis Amantes, quam temulentos illud, compotes esse non sinat.

Cuius quidem rei in Amore id causae est:quòd corde careant, & in alterius corpore viuant Amantes. Sicut Cato dicere consuescebat, cui à censura Censorius nomen partum:autore Plutarcho in eius vita. Sic Venusinus Poëta maximam auri vim, penéque incredibilem, ad mortalium pectora cogendum, ostendere volens, Lyricis modis cecinit.

Aurum per medios ire satellites
Et perrumpere amans saxa, potentius
Ictu fulmineo.

At non solùm cum illo succo vueo, quem iustus Noë & perfectus seruus Dei, primus inuenit, vt diuina monimenta docent: non autem Bacchus Semele & Ioue prognatus, vt gentiles autumant: Regum Regis Amores Propheta comparat: verùm etiam,vt mihi quidem in oculis animóque versatur, cum vino sapientiae & intelligentiae,eorundem opera Sponsi Amorum,ex sacrae scripturae vinea expresso. Quod sanè quidem omni latice lyaeo,omníque potione praestabilius esse,ex eo dignoscitur:quoniam hominis voluntatem captat, mentísque aciem à consuetudine rerum mundi,ad considerationem contemplationémque rerum diuinarum abducit.

Est autem tota haec comparatio Sponsi Amorum cum vino,sumpta humano more, perinde vt par.4.Vbi Sponsum in scena Salomon inducit, eandem comparationem de Amoribus Sponsae facientem: sicut infra videbimus locis 12.& 13. Cum tamen Sponsae Amores in Sponsum, ad Sponsi in Sponsam,nec eam habeant comparationem, quam terra in vniuerso coeli complexu habet, cuius quasi puncti instar obtinet.Quoniam magnitudinem Sponsae Amorum,& omnium amorum, quot sunt, quótque fuere, quótque post alios erunt in annos:qui quanticunque tandem sunt,finiti sunt,Sponsi Amores superant, qui infiniti sunt.

Praeterquam quod, si rem ad certam rationis normam dirigamus,& diligentissimè perpendamus:solius Sponsi Amores,qui digne Amorum nomine appellandi sint reperiemus. Quippe si amare nihil aliud est,nisi eum diligere, quem ames,nulla indigentia,nulla vtilitate quaesita:quemadmodum in eo dialogo,quem de Amicitia scripsit,

Orator

Orator propoſuit (liceat enim mihi tanti viri,& Latinae eloquentiae magiſtri autoritatem allegare: ad Apoſtoli imitationem, qui Athenienſibus,in re non diſſimili Graecorum Poëtarum teſtimonium,inducere non haeſitauit) ſi (inquam) illud eſt amare, ſolus profectò Deus, ὐ προσδεόμενος τινὸς, vt Apoſtolus aiebat,non indigens alicuius, amare dignoſcitur.

Canit igitur Sponſa,voluens carmen ad Sponſum.

כי טובים דדיך מיין

Chi tobim dodecha myaÿn.

Nam vino Amores tui ſuauiores.

ὅτι ἡδίονες ἔρωτες σοῦ οἴνου.

Hoc eſt. Propter illos Amores, qui Amorem omnium amorum ſine germine,in te ipſo manere non ſiuerunt:ob eoſdem Amores,quibus, propriae perfectionis propagandae Amore, omnia creaſti:propter illos met Amores, quibus,omnium cauſa, opera tua, vt tui partes & imagines amas:ac denique ob eorũdem tuorum Amorum exceſſum, quos erga me tuam Sponſam habes,qui veriſſimi ſunt Amores,omni vino ſuauiores:venies lapſo interuallo ſtatuto, tuis me ſuauiari ſuauiis,vt me beatam ſanctámque reddas:mundans lauacro aquae,vt tecum,& apud te cōpotem tuae gloriae participem conſtituas. Vel ſic.

Nam vino Amores tui ſuauiores.

Hoc eſt. Quoniam Patriarchae & Prophetae, caeteríque viri perfecti amici tui,veteris teſtamenti, qui te Meſſiam expectabant: nouaéque legis,tui conuictores Apoſtoli,caeteríque amici teſtes vitae & reſurrectionis tuae:innumeríque Sancti,qui pro te ſanguinem ſuum fundunt:qui te confitentur, qui te praedicāt, quíque pro te ſpretis mundi delitiis,in eremis,& ſeptis vitam degunt: & reliqui fideles tui, qui ſimul cum illis me Eccleſiam faciunt:omnes te Amore proſequũtur, ac propterea Amores tui ſunt, omni vino, omniúmque quae eorum cauſa creaſti,ſuauiores,meliores,& praetioſiores: quia propter quod vnum quodque tale, & illud magis: venies Amor meus ob Amorem quem erga hos Amores habes, méque Eccleſiam tuam Sponſam oſculaberis,atque oſculādo redimes,ac redimendo ſeruabis. Sic etenim & ijdem tui Amores,tibi de beata vita gratias referentes,te omnium Amorum Amorem aeterno ſuauiantes perfruentur: atque tu Amor meus,eoſdem tuos Amores perenniter ſuauiāns, perpetuò eis potieris,& in eis gloriaberis.

LOCVS SECVNDVS.

SECVNDVS qui ſequitur locus Cantici, vbi Salomon eodem nomine דוד *dod*, vſus eſt: eſt verſus primae partis, paucis interpoſitis verſibus poſt principium. Vbi praeuidens Salomon, omnia diuina myſteria, quae in veteri Teſtamento, ſub figmentis quibuſdam veliſque tradita erant, poſt Sponſi aduentum, patefacta iri: quaſi veniſſet Sponſus, & iam arcana patefeciſſet, atque illuſtraſſet obſcura: hoc enim ſibi vult.

אבאני המלך חדריו :

Hauiani hammelech chadarau.

Id eſt, vt nos Graecè & Latinè vertimus.

Introduxit me Rex in conclauia ſua.

εἰσήνεγκε μὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς μυχοὺς αὐτοῦ.

Exultantem Sponſam & laetitia geſtientem, ac tantorum meritorum memoriam conſeruaturam, canentem inducit.

נזכירה דדיך מיין :

Nazchirah dodecha mÿaÿn.

Id eſt, vt nos Latinè vertimus & Graecè.

Reminiſcemur Amorum tuorum, magis quàm vinum.

μεμνήσομεν τοὺς ἔρωτας σοῦ ὑπὲρ οἶνον. Non autem.

ἀγαπήσομεν μαστοὺς σοῦ.

Diligemus hubera tua.

Verbum enim זכר *Zachar*, à quo נזכירה *Nazchirah*, non diligere, vel amare: ſed recordari, reminiſci & memorem eſſe ſignificat. Sicut Geneſ. 8. in princ. Quando poſt diluuium ſubmerſis omnibus animantibus voraginibus, ea praeter, quae erant in Arca: meminiſſe Deum de Noë Moyſes narrat.

ויזכר אלהים את נח

Vaizchor elohim eth Noach.

Et recordatus eſt Dominus Noë.

καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε.

Et eſt dictum humano more, ſicut illud ſupr. cap. 6. vbi dicitur. Quod poenituit

poenituit Deum fecisse hominem. Non quod ibi poeniteret: neque hîc oblitus meminerit Deus, in quem non cadunt huiusmodi passiones.

Et sicut Psal. 132.in princ. vbi Propheta Messiam canentem inducit:& suo cantu patrem rogantem,vt memor sit sui,suaéque passionis.

זכור יהוה לדוד

Zechor iehouah ledauid,

את כל ענותו:

Eth chol nhunnotho.

Id est,quemadmodum nos vertimus.

Memento Domine Dauid,

Atque omnis passionis eius.

μνήσθητι Κύριε τοῦ Δαβίδ,

Καὶ παντὸς τοῦ παθήματος αὐτοῦ.

Hoc est. Reminiscere pater aeterne passionis meae filij tui mystici Dauid,id est, Amoris. Amor enim דוד *Dauid,* significat mutatione punctorum. Et passionem eius significat ענותו *nhunnatho,* à verbo ענה *nhanah.* A quo in symbolo Apostolico.

נענה תחת פונסיאו פילטו:

Nenheneh thachath Ponsio Pilato.

Passus sub Pontio Pilato.

παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου.

Certum enim mihi est,quod quandocunque memineris,memineris autem semper,mei Amoris, eiusdémque tui, quippe vnus sumus Amor: minimè amarus eris. Immò respiciens in faciem mei Christi tui, quem ob excessum tui Amoris erga Ecclesiam meam Sponsam, misisti in mundum,vt per me mundus saluus fieret,qui perierat: omnem acerbitatem, ex hominis rebellione contractam, in dulcedinem vertes. Ac mirificè placatus, pacatúsque omnibus, in nomine meo clementiam poscentibus,indulgebis. ח

Certum enim mihi est, quòd quandocunque memoria repetes, repetes autem perpetuò, quàm multos dolores, angores, moerores,cruciatúsque sustulerim: quam multas poenas, asperitates, tristitias, angustiásque passus sim, in vitae curriculo, quod praescripsisti: vsque eò vt quasi ouicula in laniena discerptus interij: iustum iudicium tuum damnationis hominis,rei propter suam inobedientiam,ad misericordiam flectes,& ad benignitatem lenies,atque ad gratiam restituendam mitigabis. ח

Et nomen דדיך *dodecha*, Amores tuos ſignificat: Non autem mammas, vel hubera, quae foeminei ſexus propria duntaxat, & non promiſcua, vel virilis ſunt. Vtpotè cùm foemineo ſexui, hubera ſpeciatim ad nutrimentum, omnium ab initio ſpecierum, data ſint, vt alat hubere foetus: virili verò ad ornatum tantùm, praeter tutelam & fomentum intrinſecus partium adiacentium. Vt Galenus ſcripſit. Περὶ χρείας τῶν ἐν ἀνθρώπου σώματι μορίων. De vſu partium. Videlicet
Ἡ κατὰ τοὺς μαστοὺς ἀδενώδης οὐσία, καὶ φύσις, σκέπασμά τι ἅμα τῆς καρδίας ἐστὶ, καὶ θερμαινομένη πρὸς αὐτῆς, ἀντιθερμαίνει. Id eſt, quemadmodum nos vertimus. *Quae circa hubera glanduloſa ſubſtantia eſt, & potentia, propugnaculum ſimul eſt cordis, & calefacta ab eo recalefacit.* Quae vtriuſque quidem ſunt ſexus communia, magis tamen mulieris propria. Quoniam in foemineo ſexu, ob tumorem, & vt Galenus inquit, εἰς ὄγκον μέγαν, ob magnam molem: cor ambo ſtipantes, plus calefaciunt. Quod à ſagaci natura prouiſum eſt, quoniam maribus foeminae frigidiores. Vnde ſi hoc Cantici exordio, Sponſi perſonam de Sponſa loquentem Salomon induceret: & ij verſus

Quia meliora ſunt hubera tua, vino.

*Diligemus hubera tua, ſuper * vinum.*

Sponſi eſſent ad Sponſam: forſitan ſuſtineri poſſet, per nomen דדיך *dodecha*, hubera tua Salomonem intellexiſſe. Sed cùm in ſcena ab exordio δράματος, vſque ad verſum. *Si ignoras tu.* Sponſam Salomon inducat, aequam atque honeſtam poſtulationem ſuam, Sponſo exponentē, dicere nequimus. Cùm maximè, ſicut inferiùs videbimus, vbi Sponſus & chorus puellarum, Sponſae laudes concinunt: & ipſamet Sponſa, de paruulae ſororis, huberum carentia moeret: ſibíque met ab huberibus laudes tribuit, ſemper in textu Hebraeo, proprio & genuino Hebraeorum nomine שדים *ſciadaim*. hubera appellantur. Sicut etiam in Pſalmis. Vt Pſal. 22. qui totus eſt de paſſione. In quo cùm Meſſias in Cruce pluribus flebilibus verſibus, quos fundebat gutture tremulo, quanta à Iudaeis pateretur, commemoraret: à Deo ex eorum impiis manibus eripi poſtulans & defendi: cauſam quare eius patrocinium deſerti, ſuſcipere debeat, filiationis affert. Inde vſque repetens, cùm de aluo Virginis matris, omnibus omninò clauſtris virginalibus clauſis, miraculosè ab illo extractus, exiuit. Non ſecùs ac, cùm poſt immaturum acerbiſſimúmque interitum, tertia die reſurgens à mortuis, è ſepulchro, magno lapide ſepto, in quo fuerat humatus, egreſſus eſt, operculo non amoto. Neque ſecùs ac, cùm paucis poſt diebus, quàm reſurrexerat, illud conclaue ſemel, atque iterùm, ianua clauſa intrauit, in quod erant diſcipuli congregati: ſtetítque in medio eorum. Cùm in caeterorum omnium hominum ortu, qui naturaliter naſcuntur, porta matricis ſuapte natura tantùm dilatetur, vt

ad eden

ad edendum partum ſufficiat. Itémque tempus in memoriam redigens, cùm adhuc etiam in cunis vagiens, ac mammam mammae ſugens, in eo omnem ſuam ſpem fixerat & locauerat.

כי אתה גחי מבטן

Chi atthah ghochi mibbaten.

מבטיחי על שדי אמי:

Mabtichi nhal ſcede immi.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Namque de ventre tu extractor meus,

A matris mammis tu fiducia mea.

ὅτι σὺ μου ἐκσπαστὴς ἀπὸ γαστρὸς,

ἐλπωρὴ μου τῆς μητρὸς ἀπὸ μαστῶν.

Et hoc nomine שדים *ſciadaim*, vbi vbi in ſacra priſca pagina huberum mentio fit, hubera appellantur. Sicut etiam hac prima parte Cantici circa finem: vt iam iámque videbimus, cùm tres locos vnà complectemur: duos nominis דוד *dod*, tertium & quartum: & vnum primum nominis שוד *ſciod*. Quamobrem ſi etiam principio Cantici canere voluiſſet.

Quia meliora ſunt hubera tua vino.

Memores erimus huberum tuorum.

Vel, quemadmodum in Graecis habetur codicibus.

ἀγαπήσομεν μαστοὺς σου ὑπὲρ οἶνον.

Eodem nomine שוד *ſciod*, vti potuiſſet, & ad carmen accommodare. Ineſt autem hoc verſu Sponſae,

Reminiſcemur Amores tuos, magis quàm vinum.

grati animi officium Sponſae, erga autorem ſalutis ſuae. Nam quoniam Sponſus Amor non ſolùm apertiſſimè & planiſſimè omnia diuina myſteria, toto veteri Teſtamento fuſa, explicauit enodauítque: ſed expleuit etiam quae de eo erant: quamobrem nullam partem eius meritorum, quae caeterorum omnia merita longè excellunt, non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia Sponſa conſequi poſſe cognoſcit: eius Amorum, plus vino, quo nil dulcius, nil amabilius, nil ſuauius poteſt nanciſci, perpetuò memoriam habituram profitetur: vt eam nulla vnquam vetuſtas obruat, nulla deleat obliuio.

Eius Amorum plus vino quo quaecunque exculenta & poculenta optimi ſaporis palato videntur, in quo eſt ſenſus guſtatus, ſignificantur: memoriam conſeruaturam promittit.

Eius

Eius Amorum plus vino,quo princeps omnium virtutum illa ſapientia,quam σοφίαν Graeci vocant, ſignificatur: memoriam retenturam pollicetur.

Et iure meritò,quando Amores Sponſi cauſa fuerunt:vt quam ab omni aeternitate Sponſus amarat, in tempore ſibi deſponderit: ac tum demum per coniunctionem , iuſtas nuptias Sponſus & Sponſa inter ſe contraxerint.Quod tunc quidem completum eſt,cum Sponſae formam Sponſus accipiens,homo factus eſt. Sicut non ſuſpenſa, & caeca ſpecula, ſed certa & comperta ſpe Sponſa futurum ſciebat, celebrabat, diuulgabat & decantabat.

ישקני מנשיקות פיהו:

Iſciaceni minneſcicoth pihu.

Id eſt,quemadmodum nos vertimus.

Oſculabitur me oſculis oris ſui. Non autem. *Oſculetur.* Vel. *Vtinam oſculetur.*

LOCVS

LOCVS TERTIVS ET QVARTVS,

ET MAMMAE I.

TERTIVS & Quartus, qui in ordine sequuntur loci Cantici, ex iis, quos hac Amoris Annotatione, Amore Duce, commentandos suscepimus: vbi Salomon eodem nomine דוד *dod*, vsus est: sunt versus primae partis, paulùm ante finem. Quorum secundus, primus locus, ex illis octonis est versibus: in quibus repraesentator Propheta: ad amantium morem alludens, quae flores odoréſque, in sinu gestare consueuerunt: peculiari & praecipuo, linguae Sanctae nomine שדים *sciadaim*, (de quo modò etiam planè dicebamus) Hubera nominauit. Et Hubera LXXII. transtulerunt.

ἀνὰ μέσον τῶν μαςῶν μȣ̃.

In medio huberum meorum.

Vt iam non sit dubitationi locus, non דדיך *dodecha*, sed שדים *sciadaim*, Hubera Hebraeis esse: ipsorum etiam LXXII. omniúmque Graecorum & Latinorum, quotquot verterunt autoritate. De quibus huberibus, illico post Praemissa, verba fecimus, & nunc simul cum Amoribus coniunctè agemus, vt versuum coniunctio allicit: qui in archetypis Hebraicis ita se habent.

צרור המור דודי לו

Tsaror hammor dodi li.

בין שדי ילין

Ben sciadai ialin.

אשכל הכפר דודי לי

Aschol hacchofer dodi li.

בכרמי עין גדי

Checharme nhen ghedi.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Fasciculus Myrrhae Amor meus mihi,
Inter Hubera mea demorabitur.

Racemus ligustri Amor meus mihi

Sicut in vineis fons Gaddi.

ἀπόδεσμος τῆς σμύρνης, ἔρως μου ἐμοὶ
μεταξὺ τῶν μαστῶν μου χρονίσει.
βότρυς τῆς κύπρου, ἔρως μου ἐμοὶ,
ὡσεὶ πηγὴ ἐν ἀμπελῶσιν Γαδδί.

Non autem ἀδελφιδός μου, filius ſcilicet fratris mei, vel ſororis: quos lingua Hebraea ſimpliciter exprimit, בן אחותי *Ben achothi*, filius ſororis meae: & בן אחי *Ben achi*, filius fratris mei. Geneſ.12.

Neque ἑταῖρος, ſodalis, vel ſocius: qui חבר *chauer*, Hebraeis eſt. Pſal.119. octauo octonario, & par.1.Cantici.

Quomodo ſi Sponſum Amorem ſuum Sponſa appellare voluiſſet: eiuſmodi nominibus nuncupaſſet. Sicut par.vlt. in princ. fecit: cum ipſum coram alloquens, fratris nomine ſic affatur.

מי יתנך כאח לי

Mi itthenecha cheach li.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

τίς δώσει σε, ὡς ἀδελφὸν μου.

Quis dabit te vt fratrem meum.

De quo nunc non agimus: quia de propoſitis eſt locus. Agemus autem hac eadem Annotatione, poſt 37. locum Amoris: ſuo proprio loco, qui erit Mammae ſextus ex octonis.

Amorem enim, amantium more (vt diximus) his, aliiſque verſibus, quos Amore auſpice commentabimur: amantem ſuum, diuino admodum, & coeleſti nomine, vt Poëtae aſſolent, Salomon Sponſam, Sponſum, nominare facit. Sicut Ouid. cum Penelopem ſcribentem inducit.

Eſſe peregrino captus amore potes.

Hoc eſt, peregrina amante, vel amica. Ad virum Vlyſſem: qui Troia capta, in errore diuturno Calypſo, Circéque inſeruiens, liberos ex ambabus ſuſcepit. Quamobrem eum ſibi φίλον καὶ ἀκοίτην, amicum & maritum, Calypſo vocantem inducit Homerus: cum in Deos indignata Nympha, eius miſſionem cum Mercurio dolet.

Ec quo enim, quaeſo, magis apto, magiſque congruenti nomine Amoris, ſuum Sponſa creatorem, ſuúmque eundem amantem, appellare potuiſſet? Qui vſque adeò eius amore flagrabat: vt eius Amore, de ſinu ſummi Patris, de altiſſimo ſolio dignitatis, de puriſſimo omníque alterationis experte, extimo coelo: ad terram infimam mundi partem,

partem, vbi corruptioni obnoxia ſunt omnia, deſcendere deſtinauerat:& amatae ſalutis ergo, omnia probra, maláque ſuſtinere & perpeti:mortémque omnium miſerabiliorem,& aſperiorem ſubire, qua facinoroſi ſceleſtíque plecti ſolerent?

Et haec de nomine דודי *dodi*; quod Amor meus, eſt à nobis conuerſum, hactenus. Et ad reliqua, quae circumſpectione & accurata conſideratione, digna his verſibus conſpiciuntur: tranſitum faciamus. Myrrham, ſiue Stacten:& Balſamum, qui Botrus Cypri, id eſt, liguſtri racemus:& Fontem Gaddi,& Hubera. Quorum Myrrha & Balſamum:quorum alterum, corpora ne putreſcant aſſeruat: alterum carnem oblitam, venas, ſubiectáque corpori oſſa, ſine vlla offenſione permanat:tum ſummam caſtimoniam celſiſſimae omnium creaturarum Virginis matris:quae grauida è flamine Sancto, vt tantam maieſtatem decebat: mirè Deū & hominem, illaeſa pudicitia peperit concepítque:tum inuiſibilem in Eccleſiam, Amoris, abditas & penetrales fidelium animas, templa eiuſdem Amoris, cum foecunditate penetrationem: eiuſdémque Eccleſiae ab omni labe & eluuie conſeruationem figurant. Fons verò, qui ſolis ardore, incenſos Bacchi colles & Cereris vſta arua refrigerat: eiuſdem Eccleſiae ab aeſtu, & feruore mundi refrigerationem oſtendit. Quam planè & apertè Pſalmographus ſignificauit Pſal.66. In quo ad gratias Deo habendas agendáſque, eam, quae ex gentibus, pro reiectis Iudaeis, conuerſa eſt Eccleſia, allicit. Cum pluribus ad medium, Amoris beneficiis commemoratis:plurimíſque identidem percenſitis anguſtiis: quibus Eccleſia variè iactata eſt, quàm qui maxime:tranſiuimus (inquit) per ignem & aquam.

ותוציאנו לרויה

Vatthotſienu laruaiah.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀρδείαν.

Et eduxiſti nos in irrigationem.

Vt à contrariis ſupple curaremur.

Hoc eſt. Quoniam nec cum omnia ex voto nobis acciderunt, foelicéſque exitus ſucceſſúſque habuimus: nec cum omnia aduerſa nobis euenerunt: cunctáque noxia & inimica fuere: à recto tramite diſceſſimus vnquam. Si quidem tu Deus, in aquis tribulationum, ne mergeremur, adiutor fuiſti:néve in ardoribus proſperitatum incenderemur, opem tuliſti. Sicut per Iſai. pollicitus es, cap.43. Eduxiſti nos in irrigationem: donando vitam aeternam. Ea eſt enim domus Dei coeleſtis, de qua Propheta exequitur.

Introibo in domum tuam.

Ipſáque locus eſt,qui dicitur nomine גדי *ghedi*. Gaddi, quod interpretatur, foelicitas. Ibíque fons eſt, de quo in hoc loco Cant.& apud Ierem.2. à quo omnibus vita emanat. Sicut habetur Pſal.36.10. vbi vocatur מקור חיים *Mecor chaijm*. Id eſt, vena vitae. Atque ipſe eſt fons vinearum,id eſt, beatorum. Ipſi namque beati de eo fonte potantes inebriantur, eod. Pſal. 36.9. Ob ſummum videlicet bonum, ſummam foelicitatem, fruitionem Dei, arcana Dei, quae in mundo degentibus ſunt incognita.

Hubera autem,quid aliud conſultò ſignificabant occultè:niſi glorioſiſſimae Virginis Mammas : quas matris in vlnis, eiuſdémque Sponſae, recumbens puer lactens ſuxit Amor? Praeter propter duo Teſtaméta, Hebraeorum & Chaldaeorum, ac Graecorum literis edita & reſignata. Quorum manſam doctrinam,ad alimentum animarum, vna Eccleſia, ab vnitate crediti obiecti Paſtrix Sponſa fidelibus:vt lac pueris,nutrices infantibus,in os inſerit. In quibus equidem Deus, inſtar odorum in medio Mammarum, pernoctat, commoratúrque. Vt ſi de illo quempiam indagare, deſiderium teneat:ea ſcrutando,apprehendere valeat, licet non comprehendere. In altero figuratè, ſub ſignis & vmbris: in altero verò re & veritate.

LOCVS

LOCVS QVINTVS.

QVINTVS, qui ſequitur locus Cantici, vbi Salomon, eodem nomine דוד *dod*, vſus eſt, eiuſdem primae partis, finis verſus eſt: ſecundum octuplam LXXII, partitionem, quã ſequimur, à vulgata Latina editione & pleriſque vertentibus retentam. Vbi Salomon poſtquam Sponſum in ſcena, tum generatim ornatiſſimam laudationem formoſitatis, praeſenti Sponſae & audienti impertientem induxit: tum particulatim ab oculis, à quibus etiam quarta parte, eandem ſuam Sponſam, laudat Sponſus, eodem verſu repetito: prout etiam parte quinta ad medium, Sponſum Sponſa, cum Choro gratioſa, carminibus, eius partes depingit: continuò Sponſam Eccleſiam, eadem laudatione, ſuum Sponſum Amorem, laudare facit.

הנך יפה דודי
Hinnech iafah dodi.
אף נעים׃
Af nanhim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ecce tu formoſus Amor meus,
Etiam iucundi.
ἰδὲ σὺ καλὸς ὦ ἔρως μȣ.
ἔτι τερπνοὶ.

Et verè formoſus, cuius, cum totius corporis partes, totáque figura & forma & ſtatura, & compoſitio membrorum, ac lineamentorum conformatio, omnium hominum dignitatem vincunt & venuſtatem: tum omnium animae potentiarum, potentiſſimas facultates, & omnium virtutum habitus, gratiarúmque omnium infuſiones, quorumcunque mortalium gratias & virtutes, ſuperant, ac potentias. Quemadmodum in Pſalmo Amorum 45. diuinitus ſcriptum eſt.

יפיפית מבני אדם׃
Iofiafitha mibbene Adam.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Formoſus factus es prae filiys hominum.
καλλιποιήθης ὑπὲρ τὺς ὑὺς τῶν ἀνθρώπων.

Tu ſpecies hominum generator, omniúmque creaturarum. Non ſolùm autem propter diuinitatem : ſed etiam propter humanitatem. Quippe qui tua eximia facies & praeclarus aſpectus,ac tui pulchritudo corporis,cum aptiſſima omnium compoſitione membrorum,oculos aſpicientium mouet,& delectat : hoc ipſo,quod cum coloris quadam ſuauitate omnes partes cum maximo lepore, conſentiunt.

Verè Amor meus. Qui vt Sponſam tantopere iuuaret : ἐκένωσε ἑαυτὸν. vt Apoſtol. inquit ad Philip.cap.2.exinaniuit ſcilicet ſeipſum. Quando coelata forma Dei , formam Sponſae tanto honore dignatus eſt , vt in eius habitu , in hoc mundo reperiri voluerit : comprehendi à peccatoribus,loris caedi,doloribus cruciari,in crucem tolli, moríque : vt mortis Sponſae,mors ipſe eſſet & finis.

Verè iucundi.

Singularitatem , cum pluralitate coniunxit : ad indiuiduam vnius Deitatis ſubſtantiam deſignandum,in perſonis diſtinctam. Quando cum Amore Sponſo, eodémque Meſſia, qui genuit Pater ſimul eſt,& alius Paracletus,ab ambobus procedens. Tres in vno, vnus in tribus.

* * *

LOCVS

LOCVS SEXTVS.

SEXTVS locus Cantici, vbi Salomon eodem nomine דוד *dod*, vſus eſt, ſecundae partis, prope initium verſus eſt: vbi poſtquam Sponſum in ſcena induxit Propheta, Roſae Sponſam, comparantem, & Paſtricem appellantem: de quibus, duabus propriis Annotationibus, acturi ſumus: excellentiam continuò, praeſtantiámque Sponſi, Salomon deſcribens: eam inter Sponſum, caeteróſque homines, differentiam eſſe, Sponſam canentem inducit, quae inter malum eſt, ac caeteras nemoris arbores.

כתפוח בעצי היער

Chethaſuach benhetſe haianhar.

כן דודי בין הבנים׃

Chen dodi ben habbanim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Sicut malus inter arbores nemoris.
Ita Amor meus inter filios.

ὡς μῆλον ἐν τοῖς δένδροις δρυμοῦ.
οὕτως ὁ ἔρως μου, υἱῶν μεταξὺ.

Cum enim abies & platanus patulis diffuſa ramis: caeteraéque arbores nemorum, robur, quercus cerrus, ilex ſuber, fagus & eſculus: cum vmbram reddant, caeterum non frugiferae, ſed glandiferae glandes gignant: quibus pecudes paſcuntur, non homines: vt quidam de priſcis ſeculis crediderunt, ignari glandis appellatione omnes fructus contineri, quemadmodum Vlpianus, Iabolenus, & Caius prodidere, l. 1. ff. de glan. leg. & l. qui venenum, §. glandis. ff. de verbor. ſignificat. ſola malus arbor, Eccleſiae Amor Sponſúſque Chriſtus Dominus, ſapientia Dei, cum vmbrãm amoeniſſimam, & ſaluberrimam praebeat: tum malis Heſperidum aureis, cunctíſque opibus, omnibúſque deſiderabilibus, poma pretioſiora procreat: ſenſus hominis laetificantia, viſu decora, olfactu fragrantia, guſtúque dulcia, & ad veſcendum vtilia. Gratiam ſcilicet viae & veritatis: ſpem viae & virtutis: fructus

fructus honoris honeſtatis & aeternitatis. Prouerb. 3. Eccleſiaſt. 24. Pſal. 18. & Pſal. 119. nono octonario.

Quaſi diceret Sponſa. Quanto malus arbor caeteris ſylueſtribus arboribus enitet: quanto vbi opacat, vtilem magis & ſalutarem aërem impertit: quanto glandibus ſunt meliora poma: quanto homo, qui his veſcitur, reliqua omnia animantia, quae illis veſcuntur, excellit: tanto meus Sponſus coeleſtis, qui eſt Amor meus, reliquis omnibus terrenis hominibus praeſtare dignoſcitur.

LOCVS SEPTIMVS, ET OCTAVVS.

LOCI Septimus & Octauus Cantici, vbi Salomon eodem nomine דוד *dod*, vſus eſt: eiuſdem ſecundae partis, ſecundùm LXXII. partitionem, & vulgatam Latinam editionem, verſus ſunt: qui eorum, qui tragicomoediam faciunt, initium ſunt ſecundi actus: tertiae autem partis exordium, eorum, qui in decem partes Canticum ſecant. In quibus Salomon myſterium incarnati verbi: ac redemptionis humanae, arcano deſcribit. Cùm ſcilicet è celſiſſima ſede: de ſinu ſummi patris aeterni, ad terram, Virginis in gremium Amor ſiliit. Cùm aluo latens, Galileae & Iudeae montes ſemigrauit. Cùm puer lactens, in gremio matris ſedens, mammam appetens, à Paleſtina Aegyptum: & ex Aegypto Paleſtinam ſeceſſit. Et cùm denique vir factus, (ne ſingulos ſaltus enumerem) atque ore proprio cum Eccleſia locutus, legémque interpretatus & Prophetas, ſacramentíſque ritè & ſolemniter inſtitutis: ac lege Euangelica ſancita: omnibúſque aliis, quae in Prophetis & Pſalmis, de eo ſcripta erant, adimpletis: & velociſſimè expeditis, inſtar Caprearum & Ceruorum curſus: crucem ſubiit, infernum penetrauit, coelóſque ſcandidit. Cùm enim anteà ſaepè Deus cum Eccleſia ſermones habuiſſet: loquens primoribus progenitoribus Patriarchis & Prophetis, ſeruíſque & amicis ſuis per Angelum: tunc non per Angelum, ſed per ſemetipſum, per filium ſuum, exiguo & anguſto tempore, trium & triginta annorum: quibus exitum inſtitutae rei Amor Sponſus confecit: cùm Eccleſia Deus colloquia habuit.

Loquens cum Sanctiſſima Virgine Matre, cum Nutritio, cum Praecurſore, caeteríſque cognatis: cum Apoſtolis, Diſcipulis, Sacerdotibus, Doctoribus, Pontificibus, Iudicibus, ſcribíſque Phariſaeíſque: & cum Lazaro & ſororibus, ac Samaritana, Chananea, & Moecha; atque cum infirmis, hydropicis, paralyticis, leproſis, caecíſque: nec non cum publicanis, trapezitíſque, & cum proditore, lictoribus & latrone: & cum omni genere peccatorum, virorum ac mulierum: docens & ſanans omnes.

Vnde bene canit Sponſa.

קול דודי הנה זה בא

Col dodi, hinneh zeh ba,

מדלג על ההרים

Medallegh nhal hebarim,

מקפץ על הגבעות

Mecafets nhal haggheuanhoth.

דומה דודי לצבי

Dome dodi litsui,

או לעפר האילים

O lenhefer haaialim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

φωνὴ ἔρωτος μοῦ, ἰδοὺ αὐτὸς ἦλθεν (per Aoriſtum.)
ὀρχεόμενος ἐπὶ τὰ ὄρη
προσαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.
εἰκώς ἐστιν ὁ ἔρως μοῦ τῇ δορκάδι
ἢ τῷ πώλῳ τῶν ἐλάφων.

Vox Amoris mei, en ipſe venit. (tempore praeterito.)
Saltans ſuper Montes,
Tranſiliens ſuper colles.
Par eſt Amor meus Capreae
Atque catulo Ceruorum.

Non autem vt in Graecis Codicibus.

φωνὴ ἀδελφιδοῦ μου, ἰδοὺ ἥκει.

Vox Nepotis mei ecce venit.

Per praeſens tempus. Nihil enim, hic Cantici locus dubitationis habet: quin בא *ba*, venit, praeteritum tempus ſit.

Per vocem autem, auxilium intelligitur Meſſiae: cum Eccleſiae atque omni animae fideli, in neceſſitatibus fert opem. Per montes autem & colles, Iudaeorum ſuperbos Praeſides, ipſúmque Pilatum, magiſtratúſque, accipere debemus: quos Dominus noſter, in paſſione citò tranſiliit. Velut Caprea catulúſque Ceruorum; quorum in montibus ſaltibúſque mira eſt celeritas.

Montes namque dicuntur daemones & ſuperbi. Quales Caiphas & Herodes, Anna & Pilatus fuerunt; & quotquot Chriſtum occiderunt. Et qualis omnis peccator, cùm delinquit.

Vel etiam per montes & colles accipere poſſumus Coelum, & ſinum aeterni Patris: vnde ſaliens Meſſias ad nos venit. Quoniam à ſummo coelo egreſſio eius: & occurſus eius, vſque ad ſummum eius. Pſalmo decimo nono.

LOCVS

LOCVS NONVS.

NONVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem ſecundae partis vulgatae editionis, ſuperioribus verſibus, proximus verſus eſt : qui in Hebraeorum Codicibus ita ſe habet.

עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי

Nhana dodi vaomar li.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

ἐπήκουσε ὁ ἔρως μοῦ, καὶ εἶπε μοί.

Exaudiuit Amor meus, & dixit mihi.

Ad cuius intelligentiam dicimus. Quod cùm ob originale peccatum, primorum parentum, qui in dignitate creati non intellexerunt. Pſalmo quadrageſimo nono, verſ. 12. Quoniam cùm Deo parere deberent, & audientes eſſe, ſuggerente diabolo, in tantam ſuperbiam deuenerunt, vt cum Deo ſe aequari putauerint : altè nimirùm cecidiſſet homo, qui deperdito ſtatu gratiae, maiores honores, quibus ornatus fuerat, amiſit : atque eiectus de paradiſo voluptatis, in infinitis miſerrimis miſeriis poſitus, pro Deo, iumentis aequatus eſt : quae terram fodiunt, plauſtra trahunt, ſarcináſque portant & impedimenta.

Sic igitur, cùm in eo ſtatu, vſque à rerum primordiis, per multa ſecula, in maioribus tenebris, quam quondam Aetneorum ignium, finitimae regiones : infoelix Sponſa conſtituta, afflictam calamitatibus, aerumníſque, atque luctu vitam duceret : ſummè à Deo petiiſſet, atque contendiſſet enixè, vt mitteret promiſſum filium ſuum ad ſaluandas gentes. Iámque maturo tempore, adueniſſet Sponſus, ac Sponſae apparuiſſet. Ea laetitia exultans Sponſa, gaudium continere, non quiuit : quin promeret, & procompertam ſalutem à Sponſo datam, populis nationibúſque omnibus nũciaret. Narrat igitur primum, aequae atque honeſtae, Eccleſiae poſtulationi votíſque, non ſolùm annuiſſe Sponſum Amorem ſuum : verùm illuſtribus etiam verbis, ac glorioſo facto, Eccleſiae voluiſſe ſalutem. Cùm canit.

עָנָה דוֹדִי

Nhana dodi.

Exaudiuit Amor meus.

ἐπήκουσε ὁ ἔρως μοῦ.

Et tum posteà commemorat, quomodo ab hyemis sterilitate: temporibus videlicet praeteritis, à creatione mundi; vsque ad Messiae aduentum, quibus infidelitas regnauit: ad veris fertilitatem, cum toto orbe terrarum, gentiúmque omnium, fides propagata est: ipsam euocauerit Ecclesiam Sponsam suam. Cùm subdit.

ואמר לי

Vaomar li.

καὶ εἶπε μοί.

Et dixit mihi.

קומי לך רעיתי

Cumi lach ranhiathi.

Surge tu Pastrix mea.

ἀνάστηθι σὺ ὦ ποιμὴν μου.

De quo in alia Annotatione agemus, cui titulus Pastrix erit, loco 4.

LOCVS DECIMVS.

DECIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiusdem secundae partis, ad finem versus est, illico post figuram Vulpium: falsam videlicet eorum doctrinam, qui sacram Scripturam destruere frustrà conantur. Sicut olim Scribae & Pharisaeorum & Sadducaeorum sectae: eorum commentitiis futilibúsque traditionibus. Quamobrem ab illorum fermento, cauere Discipulos Dominus iussit. Matth. 16. Mar. 8.

Et sicut omnibus Ecclesiae temporibus haeretici. Qui suis fictis dogmatibus, & fraudolentis eruditionibus, disciplinísque & interpretationibus adulterinis: orthodoxas Catholicae Ecclesiae sententias deturbare, & subuertere nisi sunt. Sicut Arius Presbiter Alexandrinus, & Macedonius Episcopus Constantinopolitanus. Qui adeò impias de Diuinitate opiniones disseminarunt: quas Nicena & Constantinopolitana synodus damnarunt. Huiusmodi enim eiici de Vinea Amor mandauit. Non solùm vt indignos participatione sacrorum: sed etiam, quia caeteros prauis eorum sermonibus deprauant. Quemadmodum in ouibus contingit: dum

Morbida facta pecus, totum corrumpit ouile.

Quod D. Petrus Alexandrinus de Ario statuit: cùm eum, à fidelium communione seiunxit. Sicut Eusebius, & Beda testantur. Post igitur illud praeceptum de Vulpeculis confestim versus consequitur, loci Decimi nominis דוד *dod*. In quo Regius Propheta Salomon Sponsam inducit, Amorem, suum Sponsum appellantem: dum sibi à Sponso, mandata; & à se à Sponso postulata renunciat.

דודי לי ואני לו

Dodi li veani lo,

הרעה בשושנים

Haronheh basciosciannim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ἔρως μου ἐμοὶ, κἀγὼ αὐτῷ

ὁ ποιμαίνων τοῖς ῥόδοις.

Amor meus mihi, & ego illi

Qui pascit Rosis.

Non autem, vt in vulgatis exemplaribus.

Dilectus meus mihi, & ego illi,
Qui pascitur inter lilia.

Nam verbi הרעה *haronheh*, cùm eam esse sententiam, plurifariam opinatus essem, vt agendi figuram, non autem patiendi haberet: non me meam, ea de re, opinionem fefellisse, paucis ab hinc diebus comperimus. Nam cum noctis extremo, priusquàm dilucularet, dum nihil somni esset, librum Psalmorum mihi dari petiissem: fortè euenit, dum aperirem, non sponte, neque opera consulta, vt in Octuagesimum Psalmum inciderem, cuius is est exorsus.

רעה ישראל האזינה
Ronheh Israel haazinah.

Qui ne dum Graecè à LXXII. sed ab omnibus, qui de Hebraeo, vel Graecè, vel Latinè reddiderunt; sine controuersia, in eandem significationem vertitur.

ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες.
Pascens Israel ausculta.

Tu Messias, Dei filius, qui populum Iudaicum regis, ausculta, & exaudi clamantes ad te Dominum. Vt scilicet descendas, ad saluandas gentes.
Vel. Qui pascis. Est enim רעה *ronheh*, participium, quod בנוני *benoni*, Hebraei appellant, quo pro praesenti vtuntur.

Cùm enim diuersitas vocabulorum, arguat diuersitatem rei, & identitas identitatem, ambigere quaeso in hoc quis poterit: quin vbi idem participium, siue intermedium, quod בנוני *benoni*, significat: eadémque vox, ה *he*, litera seruili excepta, quae in Cantico praeposita, signum tantùm est demonstratiuum: idem valens apud Hebraeos, quod articulus apud Graecos: vt non eandem eodem verbo in Cantico significationem assignemus, quam in Psalmo tribuimus? Vt non. Qui pascitur. quod de patiente praedicatur: sed. Qui pascit. in eam, agendi praedicamento, vertamus sententiam: secundùm quam, idem omnium Princeps Pastorum, Sponsae Amor, dum vitam inter homines viueret: pascere iussit Petro Apostolorum principi, gregem suum.

Βόσκε τὰ ἀρνία μου. ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. βόσκε τὰ πρόβατά μου.

Pasce agnos meos. Pasce oues meas. Ioan. 21. Et secundùm quam, ipse Petrus epistola prima capite quinto, seniores admònet, iuniores docere.

Ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ.
Pascite ouile Christi, quod inter vos est. Quibus astipulatur, quod. Qui pascit. LXXII. verterunt. Ὁ ποιμαίνων, κατὰ μετοχὴν, per participium.

Pro vt

Pro vt etiam, ita vertendum, probatur autoritate D. Ambrosij. Qui ex hoc Salomonis Cantico, hymni, cuius est exordium.

Iesu corona virginum.

Quem in natali virginum canit Ecclesia, sine dubio, assumens: secundi quaternarij primum versum posuit.

Qui pascis inter lilia.

Omnium ille Diuus, quot quot ante nos verterunt, translationem sequutus: vt nomen שושנה *sciosciannah*, Lilium significet: quod nos Rosam significare, in Rosa Annotatione contendimus. Pastor enim est Amor; sicut de seipso dicit.

Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. *Ego sum pastor bonus.* Ioan.10. Eúmque hoc Cantico saepissimè Pastorem, Sponsa appellat. Vt par.5. Cum diuinis coelestibúsque eius corporis, partibus, choro enumeratis, canit.

זה דודי וזה רעי

Ze dodi vezeh renhi.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

οὗτος ὁ ἔρως μου, καὶ οὗτος ὁ ποιμήν μου.

Talis est Amor meus, & talis Pastor meus.

De quo loco vigesimo septimo agemus praesentis Annotationis: & in alia Annotatione, cui titulus Pastrix erit loco decimo.

Et quod sit Pastor probatur. Nam ipse pascit genus humanum, omni fructu lignorum. Genes.3.2. Et omne quod mouetur & viuit: atque virentibus oleribus. Genes.9.3. Et adipe frumenti, & melle. Psal. 81.17. Et omni verbo, quod exit de ore Dei. Deut.8.3. Et insuper fideles suos pane vitae & intellectus, & sapientiae salutaris aqua. Eccles.15.3. Et quod mirabilius est, charos suos pascit, pretiosissima carne & sanguine corporis sui: quod nemo alius fecit. Quis enim vnquam pastor proprio pauit cruore? Quibus è cibis, non secus ac è Rosis suauitates afflantur odorum.

Et quamuis huiusmodi cibis pascat: pascit tamen etiam electos suos, cinere, & amaritudinibus, inebrians eos absynthio. Thren.3.15. Atque pane etiam lachrymarum eos saturat, & eorum sitim multitudine luctus depellit. Psal.8.6. Quae omnes etiam escae & potiones, luctus & lachrymarum, absynthij, amaritudinum, cineríisque: nil aliud profectò sunt, quam Rosae: tametsi spinis mixtae, vt quae sine spinis esse nequeunt, cum ex spinis nascantur.

Quod confirmatur, quoniam licet Amoris iugum (vt ipsemet aiebat. Matth.11.) suaue sit, iugum est tamen: eiúsque onus, quantumuis leue, onus est tamen. Quare non defuerunt sancti viri amici Dei,

qui

qui tum iugi & oneris taedio: tum certa ſpe migrationis in eas oras, vbi beati Amoris viſione fruuntur: ex hoc terreno carcere liberari, ſummè aliquando concupiuerunt. Sicut Paulus Apoſtolus vas electionis, & D. Martinus Epiſcopus Turonenſis. Et in veteri Teſtamento Elias. 3. Reg. 19. & ſenior Thobias. cap. 3. & ex Prophetis Ionas.

Apud quem ſemel, atque iterum reperias.

טוב מותי מחיי

Tob mothi mechaÿaj.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Melior mihi mors eſſet, quàm vita.

κρείσσων μοι θάνατος ὑπὲρ ζωήν.

At enimuero cum mecum haec in animo conſidero: non ſolum iugum Amoris, mihi iugum non eſſe videtur: ſed tantum abeſſe à iugo, vt nihil magis poſſit eſſe contrarium. Non ſolùm ob eius ſuauitatem, quae inficiari non poteſt, ob eiuſdem Amoris aſſertionem: quàm ob iucunditatem, quam habet: quae ex eo dignoſcitur, quòd mentem ſenſúmque iuuat.

Onus verò pariter, non ſolum onus non eſſe videtur: ſed tantum abeſſe ab onere, vt nihil magis poſſit eſſe contrarium. Non ſolùm, ob eius leuitatem quae negari non poteſt, ob eiuſdem Amoris teſtimonium: quàm quoniam non ſolum leue, ſed ſine pondere eſt: ſicut ex eo intelligitur, quòd hominem ſublimem ad coeleſtia rapit, contra naturam oneris, quod propter pondus, deorſum directò fertur.

Cur autem lachrymis luctúque Paſtor Amor ſuos charos paſcat, indagantibus nobis: quatuor potiſſimae cauſae praeter caeteras, ſeſe offerunt.

Quarum tres ſunt. Vt fletibus & gemitibus prudentes efficiat. Et ſolidam eruditionem edoceat. Atque ad iuſtitiam quàm paratos reddat.

Haec enim ploratus facit, vel Xenophonte autore, lib. 2. de paid. Cyri, vbi inquit:

κλαύμασι μὲν γε καὶ πατέρες ὑοῖς σωφροσύνην μηχανῶνται, καὶ διδάσκαλοι παισὶν ἀγαθὰ μαθήματα. καὶ νόμοι γε πολίτας διὰ τοῦ κλαίοντας καθίζειν εἰς δικαιοσύνην προτρέπονται.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus:

Fletibus namque & patres filios ad prudentiam inſtruunt. Et ludi magiſtri pueros bonas diſciplinas. Atque leges lachrymis, ciues cogentes, ad iuſtitiam impellunt.

Quod ſanè intellige ſtudioſe lector. De parentibus, verberibus caedendo:

caedendo : de magiſtris, ferulis feriendo:déque legibus, poenis plectendo.

Quarta, vt charos ſuos, quo ad fieri poſſit, ad ſui imitationem inſtituat. Quippe qui ipſe Amor homo factus : vt ex conſpectu aeterni patris peccatores abderet, flere conſueſcebat: ſicut de eo ſcriptum eſt in Pſalmis. Licet enim, cum Propheta de Meſſia canit.

Et potum meum cum fletu miſcebam.

Pſal. 102. 10. & alia eiuſmodi: myſticus ſit intellectus, quòd cum flentibus biberet. Vt exempli gratia, cum poenitente Magdalena, quae lachrymis lauabat pedes eius. Propter ſenſum tamen literalem, qui etiam recipitur : tergiuerſari non poteſt, Meſſiam Sponſae Amorem, de quo in praeſentiarum agimus, flere ſolitum. Cum maxime pluries eum fleuiſſe Euangeliſtae narrent.

Vt cum Ieroſolymam appropinquans, videns ciuitatem fleuit.

Et cum Lazarum plorauit, quem ſuſcitauit à mortuis.

Immò (inquam) non Lazarum, ſed genus humanum, mortuum ob peccatum.

Quamobrem nil mirum, ſi plorare Sacerdotes iubentur peccata populi: quando ipſe Dominus mundi peccata luxiſſe, dignoſcitur: cuius omnis actio, noſtra eſt inſtitutio, cap. ſignificaſti, de elect. & 12. q. 1. exemplum.

O igitur omni laude digniſſimus luctus : qui homines prudentes efficit, diſciplinas edocet, iuſtóſque reddit: & quod plurimi aeſtimandum, pendendúmque eſt, Dei imitatores facit.

LOCVS VNDECIMVS.

VNDECIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem ſecundae partis, ad extremum verſus eſt. Vbi Propheta ſex verſibus, Sponſam inducit, exponentem petitionem: quam Sponſum Amorem ſuum rogauerat, atque etiam orauerat. Nè ſcilicet eam deſereret, vel iis praeſertim temporibus: cum vel turbines, vel procellae impendeant: vel tempeſtatibus iactetur, & fluctibus. Sed tunc maxime, ſuae Sponſae votis vocari aſſueſceret: ſuíſque precibus deuotionibúſque placari; Solet enim Sponſa, ſi quando, aut cuiuſpiam periculi adeſt metus: aut aliquo ſigno, comperta obſcuráve aliqua ex cauſa, in aliquo verſatur diſcrimine: ſublimem inuocare Sponſum, ad ſe defendendum. Sicut ij ſciunt, qui ad ſtudium ſacrarum hiſtoriarum ingrediuntur: quique iam ſunt in curſu. Quod eò audacius crebrò fidentiúſque vſurpat: quia in aſperitatibus rerum, inuocatum adfore Sponſum, & per ora patrum, & per os ſuum, multifariam pollicitus eſt. Quemadmodum Pſal. 80. & 98. & Ierem. 29. & paſſim: inſigniter autem Ioan. 14. Choro igitur poſtulationem ſuam Sponſa commemorat: quam in beneficij loco & gratiae à Sponſo petiuit.

עד שיפוח היום

Nhad ſceiafuach haÿom.

ונסו הצללים

Venaſu hatſelalim.

סב דמה לך

Sob domeh lach

דודי לצבי

Dodi litſui.

או לעפר האילים

O lenhefer haaÿalim.

על הרי בתר:

Nhal harre bather.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Quo ad spiret dies
Et fugiant vmbrae
Gyra, par esto tu
Amor meus Capreae
Vel catulo ceruorum
Super montes Bather.

ἕως ἡ ἡμέρα πνῇ
καὶ φεύγωσιν αἱ σκιαὶ
κύκλοι, εἰκὼς ἔσω σὺ
ὦ μου ἔρως τῇ δορκάδι
ἢ τῷ πώλῳ τῶν ἐλάφων
ὑπὲρ τὰ ὄρη βάθερ.

Sed iam res profectò postulat: vt quoniam nostro nos modo, eos versus conuertimus: sic etiam nostrae conuersionis rationes subijciamus.

Dicimus igitur. Quod verbum פוח *puach*, à quo שיפוח *sceiafuach*, non cessare neque desinere significat, vt Aqu. vertit ἕως κοπάσῃ: sed spirare & sufflare. Text. est Genes. 2. quando Deus hominem de limo finxit. Ibi.

ויפוח באפיו נשמת חיים

Veiasfuach beappau niscmath chaÿm.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Et spirauit in faciem eius animam viuam.

καὶ ἔπνησε εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ψυχὴν ζωὴν.

Et verbum נס *nas*, à quo ונסו *venasu*, non motionem, neque eleuationem, neque inclinationem significat. Vt Symmach. καὶ κλίθωσιν: licet quo ad sensum sustineri possit. Sed significat fugam. Text. est Num. 35. 15. vbi agitur de ciuitatibus Leuitarum: quarum sex, tanquam asylum, pro homicidis decernuntur, qui inscienter homicidium fecissent.

ונס שמה רצח מכה נפש כשגגה

Venas sciammah rotseach maccheh nefes niscgheghah.

Idest, quemadmodum nos vertimus.

Et fugiet illò homicida, qui insciens animam percusserit.

καὶ φεύξεται ἐκεῖσε ἀνδροφόνος, ὃς ἀγνῶς ψυχὴν πατάξῃ.

Prout etiam habetur Deuter. 19. & Ios. 21. vbi de eodem asylo statuitur. Et est tex. disperse in Psalmis, vt Psal. 68. in princ. & 104.

Planius autem & apertius Genes. 39. Vbi historia texitur, Quando Ioseph pulchritudine capta, vrensque infoelix Putifaris vxor: postquam renuentem saepius castissimum adolescentem tentauit: vsque eò amens amans fuit, vt impudica impudentia elata, ô libidinem effrenatam & indomitam! per laciniam arriperet, vt sic eius complexu venereo frueretur: cum ille Sanctus, nefas osus, relicto fugit amiculo. Vbi quater in textu repetitur וינס *vaijanas*. Et fugit, καὶ ἔφυγε.

Et verbum סב *sab*, non significat, reuersionem, vel reditum, vt Graeci Codices habent, ἀπόστρεψον: verùm, gyrum ambitum & circuitum significat. Vnde nomen מסב *mesab*, lingua Sancta: accubatio circularis est, qualis epularis amicorum: quod habetur 1. par.

עד שהמלך במסבו

Nhad scehammelech bimsibò.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quousque Rex in circulari accubatione sua.

ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν κυκλοτέρει ἀνακλίσει αὐτοῦ.

De quo suo loco egimus.

Non autem (inquam) reuersionem, neque reditum: quod lingua Sancta per verbum שב *sciab* exprimit. Quod habetur inf. par. 6. in fin. Vbi de synagoga, hoc est Iudaeis praecinitur: qui in fine mundi vbicunque terrarum fuerint, fidem Sponsi amplectentur.

שובי שובי השולמית

Sciuui sciuui hasciullamith.

שובי שובי ונחזה בך

Sciuui sciuui venechezeh bach.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ἐπίστρεφε, ἐπίστρεφε σκυλαμίτις,

ἐπίστρεφε, ἐπίστρεφε, καὶ κατασκοπήσομέν σε.

Reuertere, reuertere Sciulamitis,

Reuertere, reuertere, & speculabimur te.

Quamobrem quater, pro quatuor mundi plagis, regressus repetitur Sciulamitidis, id est, pacificae: ex quo tunc per baptismum, pacem a Sponso Synagoga accipiet: atque pro Sponso praelio dimicabit, armísque confliget.

Et est textus amborum verborum versu intercalari Psal. 59. 7. & 15. In quo Propheta sepulchri Sponsi mysterium custodiae agens, atque eandem simul Iudaicam conuersionem, praesagiens: vllam vnquam partem quietis Iudaeos, vsque tunc habituros, sed vagos, & profugos huc & illuc dispergendos praececinit.

ישובו

ישובו לערב

Iasciuu lenhereb.

יהמו ככלב

Iehemu chaccheleb.

ויסובבו עיר

Visoueuu nhir.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Conuertentur ad vesperam
Tumultuabuntur vt canes,
Et circuibunt ciuitatem.

ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν.
καὶ θορυβήσουσι ὡς κύων
καὶ κυκλώσουσι πόλιν.

Et hactenus quidem, quo ad sensum literalem. Quo verò ad sensum mysticum dicimus.

Quod non à Sponso Amore petit Sponsa: vt terram suam lustret, & suae iurisdictionis fines peragret.

Vsque quò cesset dies.

Vt Aquila vertit: qui non dum venit. Sed

Quoad spiret dies.

Id est: Donec optata veniat dies. Cum enim, duo contraria simul in eodem subiecto stare non possint: quomodo hîc in terris, dies esse posset: vbi offusa semper nox est: vbi ruunt in tenebris omnia: vbi sentina est omnium foetorum: vbi omnia continuò alterantur, corrumpuntur, variantur & cadunt? & vbi denique semper mors est: sicut etiam gentes, absque Sponsi agnitione, solò naturali lumine intellexerunt? Vnde apud Oratorem Africanus Scipioni. *Ij viuunt* (inquit) *qui ex corporum vinculis, tanquam è carcere euolauerunt: vestra verò quae dicitur vita, mors est.* Sed donec spiret dies, lucem afferens, vmbrásque fugans, ac tenebras noctis: circuire, velut in gyrum, spectare, & consulere Ecclesiae suae Amorem Sponsum rogat, praestóque esse, Sponsa.

Et est periphrasis orientis Solis.

Quo ad spiret dies
Et fugiant vmbrae.

Quemadmodum apud Virgilium occidentis.

Maioresque cadunt altis de montibus vmbrae.

Neque verò eius Solis,qui nobis quotidie redit,& occidit: cum decima ſphaera (ſecundùm recentiores) quae vltimum Mathematicis Coelum,ſuper duas axis oras, mouetur, polos ſcilicet arcticum & antarcticum, ab oriente in occidentem: quartam inter ſeptem mediam, quae contrario motu cietur,intra diem & noctem, circa terram rapit: ſed Solis iuſtitiae Spóſi, qui tunc orietur,diémque ſpirare faciet,vmbráſque fugabit: cum morte praeſenti,animae fideli,multis ſuppliciis doloribúſque perpeſſis,erepta: vita apparebit aeterna.

Tunc enim fiet illud,quòd tam ſitit. Vt non per nubem,neque caliginem,,tetráſque tenebras: non per inuolucra & tegumenta: non per feneſtras & tranſennam: non ſtrictiùs ponè parietem noſtrum: non hominem tantùm: ſed apertè & palàm reuelata facie,glorioſum in Coelo ſuum Amorem, hominem Deúmque ſibi intueri liceat, ac perpetuò frui.

Quamobrem autem,ambire eos montes,in quibus Iſraëlitica Sponſa habitabat,rogetur & imploretur Amor, indagantibus nobis: duae praeter caeteras principales cauſae oſtendunt ſe & occurrunt.

Altera vt per ſuum circuitum,ſicut omnis áſſolet Amans: dum ante domum Amantis tranſit.

Solus & ante ipſas excreat vſque fores.

Vt Tibull.Poëta canebat;ſui, Amanti Sponſae, copiam videndi faceret. Hoc eſt enim eorum,qui amant,ſummum deſiderium, Amantem videre. Neque iniuria. Quandoquidem vt ex ſenſu viſus maximè exiſtit, & oritur Amor. Sicut Ariſtoteles inquit, 9.Ethic. cap.12. quare prodigioſum eſſe,caecum amare,Poëtae canunt.Et Martialis Codrum irridebat,quod caecus amaret.

Plus credit nemo,quàm tota Codrus in vrbe.
Cùm ſit tam pauper, quomodo caecus amat.

Et Alexander ille Rex Macedonum, ob maximas res geſtas, cognomento Magnus: cùm ad Arbelam Regem Perſarum Darium deuiciſſet: eius vxorem egregia forma,in conſpectum ſuum venire vetuit,ne eius amore caperetur. Vt A.Gellius ex Apionis hiſtoria refert. Sic & amati obiecti viſione frui, Amantibus nihil amabilius. Sicut Ariſtoteles loco ſuprà citato.

Altera vt non ſolùm ipſe Amor ſuae Reipublicae clauum teneat, & gubernacula tractet: ſed eam etiam per Apoſtolos, ſui Vicarios, aſſidua protectione tueatur. Eos illuminando, hoc interim ſpacio, quouſque illuceſcat dies, lumine Euangelij & Spiritu Sancto, ad regendum & moderandum populum ſanctum ſuum, atque regendi moderandíque ſapientiam aliis tribuendum.

Quae omnia in ſuo aduentu, gratuitò Amor Sponſus Eccleſiae Sponſae conceſſit. Cùm non ſolùm omnem Iudaeam: in qua mon-

tes

tes ſunt, Sion, Thabor, Hermon & Moria: docendo & peragrando, ſui videndi & conueniendi fruendíque poteſtatem fecerit. Luc.23. Sed in ipſa Hieroſolyma, ne dum Iudaeae, ſed oriētis totius, totiúſque terrarum orbis, vrbe clariſſima, priuatorum domos, hortos, villas: locáque omnia publica, in quae omnis populus conuenire, quaéque vniuerſa Ciuitas quapiam de cauſa, frequentare conſueſcebat, obierit. Ioan.5.& 15. Atque ſanctiſſimum Dei templum, in quo ſumma religione, ante actis temporibus Deus venerabatur, ac ſolemnia & ſtatuta ſacrificia ſtatis ceremoniis fiebant, viſitauerit purgaueritque. Matt.21. Marc.11. Comitiáque & curias, ſenatum & praetorium & fora: vbi ius exercebatur, vbi ius dici, vbi de iure experiri ſolitum erat, tempore paſſionis concurſauerit. Sed & praetereà non relicturum ſpoponderit, Eccleſiam ſuam, pupillam: hoc eſt, ſine patre, ſine defenſore, ſine nauarcho: ſed eam omni tempore tutaturum, ac cum ea ſemper ſe futurum pollicitus ſit. Ioan.14. Matth.28.

Et cùm primi Apoſtoli, inſtar montium, qui primùm manè radiis, gelidi, Solis caleſcunt: legem Euangelicam acceperunt, ac paracletum ſpiritum veritatis: pérque eorum manus aliis tradiderunt. Ipſi enim erant montes Bather, quod diuiſio interpretatur: quoniam orbem terrarum, in partes ſibi diuidere debebant, ad praedicandum Euangelium, & baptizandum omnes gentes, in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti.

Comparatio autem Amoris Sponſi Eccleſiae cum Caprea, catulíſque Ceruorum: quàm celeriter Meſſiam curſum ſuum, ſuae videlicet peregrinationis, conficere debere, oſtendebat. Sicut ſuprà alio loco dicebamus: & infrà dicturi ſumus l.39. qui erit vltimus huius Annotationis.

LOCVS

LOCVS MAMMAE II.

SECVNDVS nunc ſequitur locus Cantici nominis שד *ſciad*: ſecundùm propoſitam ſeriem locorum in hac Annotatione exponendorum, cui nomen Amor, propter eius exuperantiam indidimus: qui eſt primus verſus, ex quatuor propoſitis, qui in quarta parte Cantici habetur. In quibus Salomon, praeclaram atque eximiam pulchritudinem: ornatum ſcilicet Sponſae, canere facit Amorem. Vbi poſtquàm eius excellentem formam, laudauit; ab oculis, cincinnis, capillis, dentibus, labris, geníſque, ac collo: quae profectò nil aliud ſunt, quàm Eccleſiae partes; praelati, populi, fideles, doctores, rhetores, virgines, rectoréſque: qui ſua omnes munia ſuſtinent: eam magnopere à mammis extollit.

> שני שדיך׃
> *Scene ſciadaich*
> כשני נפרים
> *Chiſne nhafarim*
> תאומי צביה
> *Theome tſeuiah*
> הרעים בשושנים
> *Haronhim haſcioſciannim.*

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

> *ἄμφω μαςοί σου*
> *ὡς δύο νέβροι*
> *οἱ δίδυμοι τῆς δορκάδος*
> *νεμόμενοι τοῖς ῥόδοις.*
> *Ambo vbera tua.*
> *Duo hinnuli, ſicut*
> *Gemelli Capreae ſunt*
> *Qui Roſis paſcuntur.*

Non autem *liliis*: ſicut in Roſa Annotatione infrà diſſeremus. Quae ſunt

ſunt per allegoriam dicta : ſicut ſeptenae ſuperiores Eccleſiae partes. Sponſae enim Hubera,duo ſunt Teſtamenta, Hebraeis partim Chaldaeiſque, ac Graecorum literis conſcripta. De quibus ſuprà locis tertio,& quarto nominis דוד *dod*, & primo huius nominis שד *ſcad*, verba fecimus. Quae non ita multis literis, aut voluminibus magnis continentur : ſi gentium hiſtoriis, ſi annalibus , ſi rerum denique antiquarum monumentis componas.

Quoniam ſanè,ſi primum ſpectes,non omnium rerum geſtarum & veteris memoriae ſingulorum annorum,res proditae poſteris ſunt:ſed perpauca tantùm,quae lucem duntaxat legentibus, ſimul ac patefacta eſſent afferrent:veri Dei,rerum creationis, legum,ſacrificiorum,iudiciorúmque ſalu íſque bonorum.

Alterum autem, non ſolùm miranda omnia Sponſi facta, dictáque non continet:ſed nec eius cum Doctoribus diſputationem in templo habitam.priúſquā ex pueris excederet : neque ſcripturarum interpretationem,quam duobus Diſcipulis,in itinere ad Caſtellum Emmaus, poſt reſurrectionem interpretatus eſt.

Cùm tamen praeter ſolemnia ſacramenta, nouámque legem,tam multa inaudita & inopinata , neque ea quidem humana, ſed coeleſtia diuinitatis ſuae ſigna egerit Sponſus : vt ſi omnia memoriae propaganda fuiſſent, pangenda volumina,in vniuerſo hoc mundo non potuiſſent includi. Ioan vlt.

Et tamen in tā mira vtriuſque paginae paucitate,adeò multae & faciles,adeò magnae & explicatae,adeò immēſae atque ſpiſſae res ſunt: vt & doctos & eruditos ſaturet expleátque, dū occulta pandit myſteriorum Dei : & artium pariter ſcientiarúmque ignaros & rudes, legendo vel audiendo ſatiet,ad conditoris laudem condita excitans : & omnes denique ſimul ſua potenti virtute alliciat & captiuet,omnibus ſui deſiderium relinquens.

Vt meritò Spiritus Sanctus per os Salomonis ; ambos. paruos licèt,ſed tamen vt decuit,Codices,ob innumeram eruditionem & vberem ſugum,quo ſui Amantes lactant & nutriunt, muliebribus Huberibus comparauerit.

Hubera autem iure optimo hinnulis, qui Roſis paſcuntur , quae oriuntur ex ſpinis : quae difficilia & ſpinoſiora,quae mollibus & ſuauibus mixta,in vtriuſque Teſtamenti tabulis reperiuntur,figurant.

Neque verò quibuslibet hinnulis , qui in camporum patentium aequoribus,vel vallibus cauis habitant : ſed Caprearum hinnulis,qui in montuoſis & ſylueſtribus locis degunt ; ob conſiderationem contemplationémque diuinarum occultarum rerum coeleſtium , quas ſpeculantes,humanas omninò ſocietates fugiunt.

LOCVS DVODECIMVS ET DECIMVSTERTIVS.

DVODECIMVS ET DECIMVSTERTIVS loci Cantici, in quibus Salomon, nomen דוד *dod*, tanquam Amoris notam posuit: eiusdem quartae partis, bini, paulò post medium, iuncti versus sunt: quos hactenus Latinè & Graecè vertentes, non ἀδελφιδὸς, dictum nomen דוד *dod*, neque ἑταῖρος, neque ἀγαπητὸς, nepos scilicet, socius, vel dilectus: sicut suprà nouem continuatis locis, à tertio ad vndecimum: sed μαστὸς, id est huber, sicut supra duobus versibus primae partis reddiderunt. Quemadmodum supra initio huius Annotationis dicebamus secundo Praemisso, & primo & secundo loco.

מה יפו דודיך אחתי

Mah iafu dodaich achothi.

כלה מה טבו דודיך מיין:

Challah mah tobu dodaich mijayn.

τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου ἀδελφή μου,

νύμφη, τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου.

Quàm pulchrae sunt mammae tuae soror mea,

Sponsa pulchriora sunt hubera tua vino.

Cum tamen, sicut supra latiùs exposuimus, non hubera tua, vel mammas דודיך *dodaich* significet: verum enimuero Amores tuos, sicut disseruimus, ac Graecè iam & Latinè supra saepius vertimus.

τί καλλίους οἱ ἔρωτές σου ἀδελφή μου.

νύμφη, τί ἡδίονες ἔρωτές σου οἴνου.

Quàm pulchri Amores tui soror mea,

Sponsa, suauiores Amores tui vino.

Cum enim hac 4. par. Cantici, cuius tota poësis amatoria est, Sponsae laudem gloriámque versibus celebraret Sponsus: atque plerasque partes muniáque Ecclesiae, pro sua cuiusque dignitate recoleret, sub excellenti muliebris corporis forma.

OCVLI.

Apostolos & in eorum locum suffectos Episcopos, caeterósque Praelatos

Praelatos & Paſtores, quibus gregum cura demandata eſt: per quos velut per lumina, arcana & occulta ſacrorũ,ipſis, per eundem Sponſum patefacta, inſpicit & ſpeculatur Eccleſia.

CINCINNI.

Populos, gentes, nationes, quae cum maxima frequentia, velut Cincinni, connexi videlicet capilli & quodammodo irretiti, Sponſum Deum vnum,vnà omnes agnoſcunt, ſanctéque & auguſtè venerantur & colunt,implorant & deprecantur.

CAPILLI.

Fideles animas, quae inſtar capillorum à capite,à Sponſo emanantes,terra maríque,vſque ad antipodas mirificè augentur, cumulantur & creſcunt:& Eccleſiae ſanctae aggregatae,Sponſum Meſſiam Deum adorant, eíque genua flectunt.

DENTES.

Doctores,interpretes & explanatores ſacratarum chartarum:quorum dum manduntur & molliuntur, diuiduntur atque franguntur vtriuſque,dentibus, paginae ſcripta,omnes difficiles nodi expediuntur, dilucidantur atque ſoluuntur.

LABRA.

Rhetores,oratores,eloquentes:quorum in communibus ſuggeſtis coroníſque, dum de religione,de diuinis nominibus,de ſacramentis, de lege & Euangelio humaníſque inſtitutis, ac de ſalute denique populorum,dicunt coccina labra niteſcunt.

GENAE.

Homines integros,innocentes, pudicos,corpore & animo caſtos, virgines in clauſtris degentes: in quibus honeſtas, & virginalis modeſtia,in facie & malis elucet & genis,& verecundia cuſtos omnium virtutum.

COLLVM.

Pontifices,Antiſtites,primarios ſacerdotes, omnéſque qui caeteris praeſunt,ac velut collum caput,alios ſuſtentant:quos idcircò prudentia praeditos eligit Eccleſia omnium Eccleſiarum dux & magiſtra,vt non inferiores ſapientibus mundi ſint, qui ventum futurum ante triduum proſpiciunt. Sicut Pindar.cecinit.Nem.Od.7.

σοφοὶ δὲ μέλλοντα τριταῖον ἄνεμον
ἔμαθον.

Quin potius ſapientibus mundi, vſu rerum ſuperiores, in turribus, propugnaculis ſpeculíſque politi, & futuras tempeſtates praeuideant, ac quantum in ipſis eſt, à ſubiectorum ceruicibus depellant.

Cunctos credentes, qui fidem, ac veritatem Euangelicam, quam Apoſtoli praedicauerunt, ſynodi tradiderunt, Catholica Eccleſia te-, net, & Romana docet, lingua fatentur ac fantur, ac muſicis modis hymníſque pſallunt & concinunt.

Cum igitur huiuſmodi grauiſſima eadémque ornatiſſima atque veriſſima laudatione, pleniore ore, Sponſam ſuam laudaſſet Sponſus haec ipſa ſubiunxit.

Quàm pulchri Amores tui ſoror mea
Sponſa, quàm ſuauiores Amores tui vino.

Hoc eſt. Apoſtoli & Epiſcopi populi & nationes, fideles animae, Doctores & interpretes, Rhetores & oratores, Virgines omnéſque pudici, Pontifices & antiſtites, cunctíque qui in me credunt: qui ô ſoror mea, eadémque Spóſa, tui ſunt corporis membra: quàm formoſi ſunt, quàm praeclari, quàm decẽtes, quàm inſignes ad decus & gloriam, vt iure laudentur? quàm idonei, quàm digni ſunt vt illis faueam, vt eos amplecter, atque in delitiis habeam? Enimuerò ſanè benè meo diuino flamine incitati Prophetae vaticinati ſunt. Tuorum iſtorum Amorum ergo, qui me magnopere amant, quique vino etiam legis Euangelicae, quam per me met ipſum ſciſcam, ſuauiores ſunt: tuam, me Deum, humanam naturam, aſſumpturum: vt eos, quos ab aeterno pater, nullis praecedentibus meritis praedeſtinauit, redimam & iuſtificem. Si quidem omnis mea voluntas propenſa ſemper ad ſalutem fuit, Sanctorum tuorum, qui per vocationem patris, ad me conuerſi, non corruptelarum illecebris irretiri ſe paſſi ſunt: ſed mundi malitioſis blanditiis propulſatis, omnia pro nomine meo pati decreuerunt, vt ad me celeriter feſtinarent. Sicut Regius Propheta canebat. Pſalm. 16. 3.

לקדשים אשר בארץ
Licdoſcim aſcer baarets.
המה ואדירי כל חפצי בם
Hemmah, veaddire chol chefiſi bam.
ירבו עצבותם אחר מהרו׃
Irbbu nhatsbotham, achar maharu.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Erga Sanctos, qui ſunt in terra,
Ipſos & fortes, omnis voluntas mea:
Multiplicabuntur dolores eorum, poſtea accelerauerunt.

πρὸς

πρὸς τοὺς ἁγίους οἱ ἐν τῇ γῇ,
αὐτοὺς καὶ ἀνδρείους πᾶσα θέλησίς μου,
πληθυνθήσονται τῶν αὐτῶν τὰ ἄλγεα, ἔπειτα ἐτάχυσαν.

Sunt autem Sancti & fortes,ijdem met, de quibus ſuprà octonis comprehenſionibus verba fecimus. Sancti (inquam) id eſt,praeparati, vel parati. Hoc enim ſignificat nomen קדשים *cadoſcim.* Quoniam Sancti ad omnem euentum pro Chriſto parati ſunt: certamini parati ſunt: omniáque perpeti parati ſunt.

Fortes autem, quoniam in omnibus pugnis, quas acerrimas cum mundo, carne & diabolo committunt, ſumma iugiter contentione pugnant.

Veri fortes (inquam) etiam ſecundum Philoſophum, quoniam in perturbationibus perpetuò fortes ſunt, ad intrepidè periclitandum honeſti cauſa. Quid enim honeſtius,iuſtiúſque, quàm hominem pro Deo pati,quando Deus pro homine paſſus eſt?

Erga hos ergo fortes & Sanctos, adeò eſt omnis Amoris Sponſae Eccleſiae voluntas propenſa: vt eandem ſuam Amor, in eorum voluntatem transformet:illíſque ipſe quodcunque expetant,ſua voluntate concedat.

Horum igitur dolores, afflictiones paſſionéſque corporis animíque, poſtquam multiplicatae fuerint, per varios caſus, pérque varia diſcrimina rerum:poſtea accelerauerunt: praeteritum pro futuro, ob certitudinem:quia iam digni facti ſunt,ad Amorem (de quo agimus) Meſſiam aſcendere: fructum ſpiritualem recepturi, ipſum Amorem, in quo omnia,& per quem omnia.

Dilectos autem ſuos Meſſias Eccleſiae Sponſus appellat, ſuis met nominibus, Sanctos & fortes in Pſalmis, & Amores in Cantico. Quoniam tales, ſuos dilectos, Meſſias, ad ſui ſimilitudinem eſſe cupit:quibus ea nomina conuenientia ſint.

Et Amores quidem,vt ſicut ipſe ob eximium in dilectos amorem, ſe ipſum tradidit:ita & ſui dilecti ob eximium in eum amorem, pro illo ſe ipſos tradant.

Fortes autem, vt ad ſui imitationem,vſque ad mortem pro iuſtitia certent: capientes arma virtutum,ad expugnandum inimicos:& ſcutum caſtitatis, ad carnis ſtimulum propulſandum.

Sanctos verò, vt ſicut ipſe Sanctus eſt: id eſt, paratus recipere vnumquemque, qui in eius fidem & clientelam ſe conferre voluerit:ita & ipſi Sancti ſint, id eſt, parati ad obediendum parendúmque in omnibus Euangelio: non ſolum praeceptis & mandatis,ſed etiam conſiliis.

LOCVS DECIMVS QVARTVS.

QVARTVS Decimus locus Cantici nominis דוד *dod*, quintae partis secundùm LXXII. Graecam translationem & Latinam vulgatam primus versus est: qui vltimus Tertij libri & actus est, eorum, qui in quinque libros, & actus Canticum secant. In quo Salomon, sub amoeni horti figura, variis odoratis arboribus stirpibus plantísque consiti: vbi homines procul negociis, amicos inuitare, seséque oblectare solent: Messiae passionis mysterium explicat.

יבא דודי לגנו

Iauo dodi leghanno

ויאכל פרי מגדיו

Vaiochal peri meghadau.

Id est, sicut in prima iam Annotatione nos vertimus, cui Osculabitur nomen indídimus.

Veniet Amor meus in hortum suum.

Et edet fructum dulcium suorum.

Ἐλεύσεται εἰς κῆπον αὐτοῦ ὁ ἔρως μου,

Καὶ φάγεται καρπὸν τῶν γλυκερῶν αὐτοῦ.

Non autem,

Veniat dilectus meus.

Non enim certior fieri Sponsa opus habebat, se talem haberi, qualem à Sponso praedicari audierat: quamobrem comiter & honorificè illum inuitaret, vt ex suo horto, per eum tantopere commendato suos fructus legeret & comederet. Quemadmodum docti alioquin & pij interpretes commentati sunt: versiones hactenus omnes Latinorum Graecorúmque sequuti.

καταβήτω ἀδελφιδὸς μου.

Descendat Dilectus meus. Et,

Veniat Dilectus meus.

Cùm optimè sciret Sponsa, veris se laudibus, à laudato Sponso laudari:

dari : non autem blanditiis & aſſentationibus, eius à Sponſo gratiam aucupari. Quin potiùs iam vſque ab orbis conditi primordio, tot Prophetarum oraculis, certior facta, miſſurum Deum filium ſuum in mundum : vt totaliter redimeret & liberaret hominem ab omnibus miſeriis, quas traxit per peccatum primorum parentum, in horto patratum. Ac ſciret etiam, quod vbi delictum fuerat commiſſum: ibi expiatio facienda erat. Ac propterea in horto pro humano genere Sponſum paſſurum. Aſſeueranter valde Sponſi aduentum affirmans, qui toties locupletiſſimis atque diuinis teſtibus, ei promiſſus erat.

יבא דודי לגנו

Iauo dodi leghanno.

Veniet Amor meus (canebat) *in hortum ſuum.*

Non autem,

Veniat. Neque καταβήτω, *Deſcendat.*

Quod per ירד *iarad*, lingua Hebraea exprimit. Sicut infrà initio ſextae partis.

דודי ירד לגנו

Dodi iarad leghanno.

De quo loco trigeſimo erit Annotandi locus.

Quaſi diceret Sponſa. Quemadmodum primi parentes, qui à Deo non ſolùm eſſe naturale, ſicut caetera animantia, verùm etiam tot dona naturae fortunae & gratiae accceperant. Auguſt. ſupr. Gen. tot beneficiorum immemores, in horto voluptatis; proh ſancta Trinitas indignum facinus, quod narretur! ex arbore vetito poma comederunt, in exitium ac deplorandum interitum omnis poſteritatis: ita meus Sponſus, Amor meus, qui non aliquo meo beneficio, ſed ſuo perpetuo quodam iudicio me ſuper omnia diligit, charámque habet : veniet in hortum ſuae paſſionis, ô foelicem & fortunatum diem, cùm toti orbi laetiſſimus illuceſcet? & ex arbore Crucis poma edet, in ſalutem & gratuitam opem omnium credentium.

Quae omnia tunc impleta ſunt, cùm in horto ghetſemani, quò cum Diſcipulis amicis ſuis, multa & iucunda conſuetudine ſibi coniunctis, venire conſueſcebat: orans Sponſus, factúſque in agonia, ſanguineum ſudorem ſudauit, ſic vt ex cruentis guttis, ſanguis in terram decurreret. Et cùm in eodem horto, ab vno ex duodecim, amico videlicet, ſceleſti nefariíque facinoris duce, oſculi ſigno Sponſus proditus fuit. Et cùm in eodem denique horto, à lictoribus, ſatellitibus, & ſtatoribus Iudaeorum, vinctus, ligatus, conſtrictúſque velut latro eſt Sponſus. Atque inde alienae culpae reus voluntarius, in iudicium adductus : mortis famoſo ſupplicio damnatus affectúſque eſt.

Quae omnia praenunciata erant per horti nomen ghetſemani: quod torcular pingue interpretatur. Torcûlar enim hoc eſt carnem ſuam,quibuſuis vuis oleíſve, auro gemmíſque praetioſiorem, ſolus Sponſus calcare debebat, tempore gratiae:id eſt,ſeptima aetate,quae per ſeptimum menſem, qui Torcularium dicebatur.praeſignata erat. Offerendo ſe ipſum pro Sponſa victimam in holocauſtum: omnium pinguiſſimam hoſtiam, quot quot in veteri lege immolatae fuerunt. Corpúſque ſuum in fiſcina crucis figendo, prelóque clauorum ſubijciendo: vt eius ſanguis paulatim quantum poſſet,exprimeretur, & in lacum Eccleſiae deflueret ad Euangelicae legis noua ſacramenta firmandum, ſigillandúmque, pro vita & ſalute fidelium Quo coelos ſcandens fumus ad Patrem,.omnem animaduerſionem, atque adeò omnem poenam, quam miſer homo, ob primi Adae inobedientiam merebat:ob ſecundi Adae obedientiam, vſque ad mortem, eámque Crucis remitteret & condonaret. Sicut per Iſai.cap.63. ſcriptum eſt, & per Regium Prophetam Pſal.20.

> פורה דרכתי לבדי׃
>
> *Purah darachthi leuaddi.*
>
> יזכר כל מנחתיך
>
> *Izchor chol minchothecha.*
>
> ועולתך ידשנה
>
> *Venholathecha iedaſcenneh.*

Id eſt, quémadmodum nos vertimus.

> ληνὸν ἐπάτησα μόνος ἐγώ.
> μνησθήσεται (κύριος) πάντων τῶν καθηκόντων σου.
> ὅτι πιανεῖ τὸ ὁλοκαύτωμα σου.
>
> *Torcular ego ſolus calcaui.*
> *Recordabitur (Dominus) omnium munerum tuorum.*
> *Cùm holocauſtum tuum pingue fiet.*

Hoc eſt: Reminiſcetur Pater, cum patieris, omnes afflictationes & vexationes tuas, omnes acerbitates & dolores,omnes lachrymas gemitus fletum luctum & ſingultum tuum: ac omnia denique officia & actiones tuas,quas pro humano genere humilis ſemper & patiens, à pueritia geſſiſti:portans eius veritates totans. Pſal.88.

LOCVS DECIMVS QVINTVS.

QVINDECIMVS locus Cantici, vbi Rex & Propheta Salomon eodem nomine דוד *dod*, vſus eſt: eiuſdem quintae partis paulò poſt initium, verſus eſt, quem Latinè & Graecè vertentes diſſimiliter admodum, ac diuersè ab aliis tranſtulerunt. Non enim ἀδελφιδὸς, neque ἑταῖρος, neque ἀγαπητὸς, neque μαστὸς, Nepos ſcilicet, ſocius, dilectus, vel mammas conuerterunt: ſicut hactenus in praeteritis locis. Verùm fratres, hoc eſt ἀδελφοὶ Graecè vertentes reddiderunt, Latini autem chariſſimi: non ſolùm vulgata editio, ſed caeteri omnes, qui Latinè vſque ad noſtrum tempus Canticum verterunt. Inter quos etiam eſt Sanctus Pagninus, qui mihi maximam admirationem mouet.

אכלו רעים שתו

Ichlu rehhim ſcethu,

ושכרו דודים׃

Veſciacheru dodim.

Comedite Amici & bibite.

Et inebriamini chariſſimi.

φάγετε πλήσιοι, καὶ πίετε,

καὶ μεθύσθητε ἀδελφοί.

Edite proximi & bibite,

Et inebriamini fratres.

Cùm tamen non charitatem, vel charum eſſe, vel iucundum: non fraternitatem, vel fraternam conſuetudinem: non receptaculum lactis, ad nutriendum foetus: non dilectionem, non ſocietatem, non agnationem vel cognationem aliquam דוד *dod*, in Cantico ſignificans ſit: ſed quod Amorem Latini, Graeci autem ἔρωτα, ſuo Graio nomine perhibent. Quemadmodum nos omnibus locis, quos ſuprà commentati ſumus, iam vertimus: reliquóſque (vt inſtituimus) deinceps perſequentes, vertemus, auſpice Domino, qui verus eſt Amor.

Comedite Paſtores, bibite,

Et inebriamini Amores.

φάγετε ποιμένες, πίεται,
καὶ μεθύσθητε οἱ ἔρωτες.

Verſus eſt Sponſi Domini noſtri, ad Apoſtolos, & in eorum locum ſuppoſitos Epiſcopos, caeteróſque praelatos Eccleſiae, ac per eos ad omnes fideles, quos Apoſtolus Sanctos nuncupare conſueſcebat: quo poſt mortem & paſſionem ſuam, vnumquemque inuitat, ad vtendum & fruendum, tempeſtiuéque demetiendum, & percipiendum fructus ſuae paſſionis. Cùm enim incredibilis eius amor in genus humanum, coëgiſſet eum, vt de altiſſimo Coelo, in hunc inferiorem locum delapſus, triginta & tribus annis in mundo peregrinaretur: famem, ſitim, labores, doloréſque omnes pro Sponſa exantlans: lege Euangelica promulgata, ordinatíſque ſuae nouae legis ſacramentis: vt ſuum, vel potiùs noſtrum negocium conficeret: in horto (ſicut ſuprà proximo loco dicebamus) captus, atque inde cócubia nocte, qua omnes cubare ſolent, ad tria tribunalia raptus, opprobriis conuiciíſque, iactatus, virgíſque & colaphis caeſus, cruci poſtero die affixus moritur. Sícque magnifico & lauto côuiuio parato, omníſque generis exquiſitiſſimorum ciborum, potionúmque ſpiritualium extructo: ad accumbentes conuiuas, ſuas fideles animas, ſicut in heroum epulis aſſolet; dum comeditur, maximíſque poculis miniſtratur, canit Sponſus Paſtor.

Comedite Paſtores bibite,
Et inebriamini Amores,
φάγετε ποιμένες, πίετε
καὶ μεθύσθητε οἱ ἔρωτες.

Vel potiùs quod mihi magis placet.

Comedite Paſtores bibite,
Et inebriamini Amoribus.
φάγετε ποιμένες, πίετε,
καὶ μεθύσθητε τῶν ἐρώτων.

Vt דודים *dodim*, ſit Graecis ſecundus, Latinis ſextus caſus, non rectus, Sicut Prouerb. 7. 18. de meretriciis habetur amoribus. Vbi idem rex & idem Propheta Salomon, de technis agens, quibus vecordes iuuenes adoriri, procacium muliorum moris eſt: vt in ſuam eos conſuetudinem alliciant: ſcortum cum adoleſcente talibus blandis verbis, quibus ad eam, quae eſt commiſcendorum corporum libidinem immergat, poſt oſcula loquentem inducit.

לכה נרוה דודים
Lechah nirueh dodim

עד הבקר נתעלמה באהבים:

Nhad habbocer, nithnhalmeh baahanim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ἐλθὲ χορτασθησόμεθα ἐκ τῶν ἐρώτων
ἕως ὄρθρου, φιλίας ἀναβησόμεθα.

Veni saturabimur amoribus
Vsque manè, ascendemus dilectiones.

Id est, *lectum dilectionum*. Et est ordo conuersus, quem Graeci ὕστερον πρότερον, vocant. Sic Poëta Iouem ad natam de Aenea loquentem inducit.

Bellum ingens geret Italia, populósque feroces
Contundet, morésque viris & moenia ponet.

Sic Iureconsulti. Littorum (inquiunt) vsus publicus est: & ob id, cuilibet liberum est, ibi retia siccare, & ex mari deducere. l. riparum ff. de rer. diuis. Priùs enim lectum ascendunt amantes, posteà commiscentur saturantúrque amoribus. Quemadmodum apud Homerum, cum Circe Vlyssem ad complexus inuitat & oscula: sua spe frustrata, quoniam eum transformare non potuit. Nam cùm ob salutare medicamentum Mercurij, rationem videlicet, quae omnium domina & regina veneficiis etiam & carminibus obsistit: sui mali pharmaci vim & effectum non videret Circe, vt ad haram porcorum cum aliis sociis vaderet dormiturus Vlysses. Sed praeter caeterorum hominum morem, in quibus communibus sensibus dominantibus, rationi non est locus: seruatus Vlysses, gladio stricto in ipsam irrueret. Maga obstupefacta ac timore perterrita, ad Vlyssis genua volutata: lenibus eum verbis permulcet, suósque amores, vltrò illi effata, sic effert. Od. κ.

ἀλλ' ἄγε δὴ κολεῷ μὲν ἄορ θέο. νῶϊ δ' ἔπειτα
εὐνῆς ἡμετέρης ἐπιβήομεν, ὄφρα μιγέντε
εὐνῇ καὶ φιλότητι, πεποίθομεν ἀλλήλοισιν.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Eia age fulmineum vagina condito ferrum,
Post nos nostra ascendemus cubilia mixti
Vt fidamus amicitia lectóque iugali.

Sed redeo ad Sponsi versum.

Comedite Pastores bibite,

Et inebriamini Amoribus.

Hoc est. O animae fideles,quibus nihil mihi gratius, nihilque iucundius contingere potest : non attingite duntaxat Euangelium meum, mea consilia mandata & praecepta, quibus vobiscum degens in terris vos informaui,quae vos docui,vobísque tradidi. Sed verba Dei,quae aure percepistis,mente retinete. Cibus enim animarum,omnis sermo Dei est,mente ac memoria tentus. Non libate tantùm mea sacramenta nouae legis, quae me realitèr continent, & virtutem meae passionis,ac realiter gratiam conferunt : quod legis veteris sacramenta,nec realiter conferebant ,nec realiter continebant : sed tantùm significabant, vt ordinata ad me Messiam.

Non gustate(inquam)solùm mea sacraméta nouae legis,quae propria virtute quam continēt,agunt:& propria virtute auferunt peccata:atque in praetium & praesentem solutionem pro peccatis dantur, quae sunt bona de opere operato:quod legis veteris sacramentis non contingebat, vt quae in fide offerentis & operantis peccata auferebant,ňon virtute in se contenta : nec dabantur in pretium & praesentem solutionem peccatorum, immò in signum futurae solutionis, & futuri pretij per me offerendi.

Quin potiùs & fidelissima atque amantissima mea consilia,& quae mandaui vobis, & mea sacramenta : in quibus immensa vorago & gurges, meorum in vos fideles Amorum est, helluamini & exorbete. Vt meorum Amorum temulenti effecti : mundi diuitiis, ambitionibus, illecebrísque omnibus obliti : quae nil aliud sunt nisi spinae. Luc.8.bene de me meriti,mecum in coelum,cum insigni laurea inuecti triumphetis. Meísque coelestibus mensis,exquisitissimis escis potionibúsque extructis:suauioribus Ambrosiâ& Nectare Deorum gentium,accumbátis. Vbi opipare,placidè & tranquillè epulari licebit,hilarem in modum.Quando etiam ex vestris Poëtis Pindari Lyrici sententia,

Conuiuium tranquillitatem amat.

ἡσυχίαν δὲ φιλεῖ

μὲν συμπόσιον.

Similis locus est apud Ezechiel.cap.16.8. Vbi pergens atque insequens Deus cum Propheta loqui de infinitis sceleribus flagitiisque, quae ab Hierusalem, in ipsum Deum, edita erant : commemorans quomodo postquam Hierusalem,sicut puellam eiectam & expositam susceperat, & infinitis beneficiis ornauerat : ingrata illa & immemor beneficiorum acceptorum, impudenter se prostituerat : quia scilicet gentium Deos coluerat:de tempore eius pubertatis loquens inquit.

עתך

עתך עת דדים

Nhitthech nheth dodim.

Id est, quemadmodum Latina vulgata editio vertit.

Tempus tuum tempus amantium.

Et vt Graecè nos vertimus & Latinè.

ὁ καιρός σου, καιρὸς τῶν ἐρώτων.

Tempus tuum tempus Amorum.

Hoc est. O ingrata crudeliter, & immemor beneficiorum, quomodo te tui non pudet, adorare Deos alienos, cum inficiari non possis, quòd cum adulta virgo ad aetatem nubilem peruenisti: expandi amictum meum super te: amiciens te amiculo, tui misertus, quae nuda eras, sicut caeteri homines, qui nudi egrediuntur de vtero matris. Iob 1.21. Et intelligit ibi Deus, de bonis, tam corporis, quàm animae, quibus Iudaeos decorauerat: ob quae cum illustres & nobiles in mundo euasissent, eorum nomen erat magna apud gentes gloria. Vbi notandum, quod nomen, quod etiam Latina editio vulgata vertit Amantium, & nos Amorum, vt Graecè reddidimus ἐρώτων: idem est, quod in tota hac Annotatione, eodem nomine Amoris, nos vertimus. Qui locus, cum in manus incidisset, tacitus mihi quodammodo praetereundus non erat. Tametsi non ignoramus LXXII. vertisse hunc locum.

καιρὸς καταλυόντων. Id est:

Tempus dissolutorum. Et Theodoret.

καιρὸς τοῦ διαπαρθενευθῆναί σε. Id est:

Tempus deuirginandi te.

Quae ambae versiones, bene sanè ad sensum quadrant. Nam & puellae cum maritantur, deuirginantur, & claustra virginitatis dissoluuntur. Sicut similia dicebamus supra in quinto Praemisso, super loco eiusdem Prophetae, cap. 23.

LOCVS DECIMVS SEXTVS.

SEXTVS DECIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, quod vnum semper & idem, variis hactenus nominibus Graecè & Latinè reperitur conuersum : eiusdem quintae partis versus est, qui vno duntaxat intermedio superiori versui continens est. Vbi ἀδελφιδὸς nepos scilicet Graeci, Latini autem dilectus reddiderunt.

קול דודי רופק׃
Col dodi rofec.

Vox Dilecti mei pulsat.
φωνὴ ἀδελφιδοῦ μου κρούει.
Vox nepotis mei pulsat.

Cum tamen non Dilectum neque nepotem significet, sed Amorem, sicut semper nos vertimus.

φωνὴ τοῦ ἔρωτος μοῦ κρούει.
Vox Amoris mei pulsantis.

Sponsae versus est, cuiuscunque animae fidelis: quae dum diuitiis opibus fortunísque implicata: honoribus ornamentis gloria irretita: voluptatibus delectamentis deliciísque, omnísque generis cupiditatum lenociniis illaqueata: solùm se diligens, charitatem non curat, misericordia non commouetur, nec retinetur clementia : sed potius bonorum omnium spiritualium cessatione torpet : experrecta à Sponso, quae eam, omnésque vult saluos fieri : vt eam ad suum munus pensúmque reducat: modum & seriem suae vocationis commemorat.

Vox Amoris mei pulsantis.

Quasi diceret Sponsa. Heu me miseram & infoelicem: quae dum mei officij òblita in luxu versor: dum mearum partium immemor, mundi huius oblectamentis delector : dum oneris mihi impositi me capit obliuio : reuocat me meus amantissimus Amor, Sponsus meus, ad meum opus meásque rationes.

פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי׃
Pithchi li achothi ranhiathi ionathi thammathi.
ἄνοιξόν μοι ἀδελφή μου ποιμήν μου περιστερά μου τελεία μου.

Aperi

Aperi mihi ſoror mea Paſtrix mea, Columba mea perfecta mea.

Vt nos vertimus.

Sic Matth. 12. ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

Quicunque enim faciet voluntatem patris mei, qui eſt in cœlis: ipſe frater meus, ſoror & mater mea eſt.

Sed de hoc verſu infra dicturi ſumus in Annotatione Paſtrix loc. 9.

LOCVS DECIMVS SEPTIMVS.

DECIMVSSEPTIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem quintae partis verſus eſt, poſt illos Sponſae verſus: quibus tunica exuta, lautíſque pedibus, mundi huius oblectamenta, quae nihil aliud, quam malè olens coenum ſunt, veſtéſque: quibus induti, in ea, quae nobis eſt cum daemone colluctatione, nullo negotio vincimur: nunquam exinde Sponſam, ſibi blandiri paſſuram, profitetur. Vbi דוד *dod*, ἀδελφιδὸς, nepos nempe à Graecis interpretibus tranſlatum eſt: & ab omnibus Latinis, Dilectus. Cum tamen nequaquam, vel Dilectum, vel nepotem ſignificet, ſed Amorem. Sicut vbi vbi in ſacra ſcriptura reperiri contigerit, ſemper nos vertimus. Et in Cantico, quod cum ſummis vigiliis, annuente Sponſo, Latinum Graecúmque proſa oratione: Thuſcumque hendecaſyllabis, ad veram ſyncerámque Hebraei textus ereximus conſonantiam. Sicut hoc loco XVII. vbi textus Hebraeus habet.

דודי שלח ידו מן החור

Dodi ſcialach iadò min hachor,

ומעי המו עליו׃

Vmenhai hamu nhalau.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Amor meus miſit manum ſuam in latibulo,
Et viſcera mea ſonuerunt propter eum.

ἔρως μου ἀπέστειλεν χεῖρα αὐτοῦ ἐν ἀποκρυφῇ,
καὶ τὰ ἔντερα μου ἤχησαν ἕνεκεν αὐτοῦ.

Sic Nah. 2. 12. Leo rapuit filiis catulis ſuis, & ſtrangulauit Leaenis ſuis.

וימלא טרף חריו

Vaimalle teref chorau.

Impleuítque rapina latibula ſua.

λέων ἥρπασε υἱοῖς τοῖς σκυμνοῖς αὐτοῦ,
καὶ ἐστραγγάλησε τοῖς λεαῦσιν αὐτοῦ,
καὶ ἔπλησε ἁρπαγῇ τὰς ἀποκρυφὰς αὐτοῦ.

Hoc

Hoc est. Sennacherib Rex Assyriorum, qui regnauit in Niniue, ciuitate magna, quam eo occiso vastauit Rex Babylonis Nabuchodonosor. Rex igitur Sennacherib rapuit, vt Leo, filiis suis: & strangulauit Leaenis suis. Videlicet, vxoribus suis & concubinis: necatis pluribus Regibus, in bello captis. Et impleuit rapina latibula sua, vel speluncas suas. Quia de praeda, spoliisque domos suas impleuit regias, regnúmque & ciuitatem. Sic Psal. 46.

יהמו יחמרו מימיו

Iehemu iechmaru memau.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Sonabunt, turbabuntur aquae eius.

ἠχήσουσι ταραχθήσονται τὰ ὕδατα αὐτοῦ.

Hoc est. Populi gentiles, qui figuratè notantur, nomine, aquarum maris: quo gentilitas figuratur, ob amaritudinem peccatorum, & latitudinem gentium: de quo supra proximè. Populi igitur gentiles, qui sunt מימיו *Memau, aquae eius,* τ' αὐτοῦ τὰ ὕδατα. Maris scilicet: Non autem τὰ ὕδατα αὐτῶν.

יהמו יחמרו

Iehemu iechmeru.

Sonabunt, turbabuntur. Non autem.

ἤχησαν καὶ ἐταράχθησαν.

Sonuerunt & turbatae sunt.

Sonabunt igitur populi gentiles, & turbabuntur: tumultuantes strepentésque inter se, cum ad praedicationem Apostolorum, ad poenitentiam conuertentur, fidémque Sponsi recipient, & baptizabuntur, qui praeordinati erunt. Sicut de tumultu dicitur Mich. 2. De quo in proxima Annotatione Vinea acturi sumus.

Dixi. Qui praeordinati erunt. Quia non omnes populi crediderunt, ad praedicationem Apostolorum. Sicut narratur. Act. 14.

Et patet ex sequentibus in Psalmo, dum dicitur

ירעשו הרים בגאותו

Irnhescu harim beghaauatho.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Trement montes propter superbiam eius.

τρομήσουσι τὰ ὄρη ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ αὐτοῦ.

Hoc est. Apostoli trement, obiecta re tam terribili: cum totum mare, id est, cuncta gentilitas non conuertetur: sed Apostolos, caeterósque credentes profligabunt, occidéntque. Tremere namque est רגש *raghas.* Quemadmodum diximus supra in Annotatione Osculis.

Ea eſt enim amborum verſuum concors congruáque conuerſio. Non autem, vt vulgata Latina, nec non etiam caeterae Latinorum editiones habent,& Graecorum. Quamuis quo ad ſenſum myſticum ſuſtineri poſſint : ſecundum piorum Doctorum interpretationem. Qui cum linguas non callerent : vt vt ſacram ſcripturam conuerſam repererunt, ſunt commentati. Quemadmodum Pſal.132.cuius Latinis eſt orſus, Memento. Ibi.

Viduam eius benedicens benedicam.

Vbi,cum neque de viduis,neque de non nuptis,ſi res ad rationem perpendatur,métio facta ſit:ſed de venatione & cibo:quorum nomen צידה *tſedah* Hebraeis commune eſt, quoniam venatione plurimum veſcebantur:non ſecus ac Graecis θήρα, feram & venationem ſignificat, quoniam venatu ferae capiuntur. Et intelligat ibi Propheta, quod inter caetera dona,quibus Sponſam Deus donaturus erat:ſacramenta futura erant, quibus fideles ſpiritualiter paſcerentur : eam eſcam tum ob certitudinem, tum ob maximam abundantiam, repetit Sponſum benedicturum.

Cibum eius bene dicens benedicam.

Interpretes opinionum commentis, Viduam expoſuerunt, Eccleſiam militantem. Immemores Sponſi pollicitationum.

οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Ioan.14. Et.

καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ, πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Matth.28.

Sed redeo ad verſus Cantici : in quibus Salomon de gratia loquitur,quae voluntatem hominis praeuenit, praeparátque, vt velit bonum. Dicit igitur in perſona hominis. Quod cum mens eius humi defixa & ſtrata, nihil niſi de mundi huius honore & gloria, caeteriſque commodis cogitaret:neque ſupera, neque coeleſtia ſpectaret:nihil niſi quae ſuper terram ſunt ſcrutaretur:non quae ſurſum in coelo ſunt quaereret : nihil niſi caduca & mortalia diligeret, quae nihil aliud, quàm lutum ſunt,ſordéſque:non perennia & perpetua adamaret,quae theſaurus ſunt inexhauſtus : neque tandem ad illam Sponſi haereditatem ἄφθαρτον, καὶ ἀμάραντον, καὶ ἀμίαντον (vt Princeps Apoſtolorum vocat) incorruptibilem immarceſſibilem & impollutam, animum aduerteret. Quin potius multis blandimentis,quae nobis corrupta natura genuit,oppreſſa : velut alter Samſon, cuius nomen, ibi dormiens interpretatur:deperiens Dalidam,hoc eſt, inopiam & paupericm : habitantem

בנחל שורך

Benachal sciorech.

In torrente sciorech.

Id est, colorato: supérque eius genua dormiens: arcto sopore complexa, perditam vitam degeret: eius pectus pulsauit Sponsus, vt sopitam excitaret. Hoc enim sibi vult.

Amor meus misit manum suam in latibulo.

Hoc est, in corde, quod sub pectore latet: ex quo omnia mala exeunt. Marc. 7. Sic enim homines Sponsus, vt resipiscant, inspirare consueuit: quos aberrare à veritate non facilè patitur. Pauci licet, eorum culpa, huiusmodi inspirationes accipiant. Quin potius, vt Samson dormientes, ac proinde imagines & simulachra mortuorum effecti: Dalidam (infandum facinus) deperientes, id est terrena, quae ad pauperiem & inopiam citò vergere faciunt: cum ea habitant in torrente, id est, in bonis mundi, quae instar torrentis temporaria, quàm mox labuntur: & in bonis coloratis, quemadmodum nomen שרוך *sciorech*, Latinè conuertitur, videlicet fucatis fallacibus, merísque ineptiis: & quod superest, dormiunt super eius genua, quia nempe declinauerunt: & in morem brutorum, sensum à quo alliciuntur, non rationem, vt homines decens esset, sequentes, humum (vt supra dicebamus) respiciunt. Sic igitur homine affecto Amor mittit manum suam in latibulo, vt coelum intueatur.

Sic Saulum, non semel, sed pluris inspiratum piè credimus. Non solum dum eorum vestes asseruabat, à quibus saxis in Stephanum facta lapidatio est, vsque ad necem: sed postea etiam cum Sponsi Discipulos caeteró sque credentes, ac per eos, ipsum Dominum, persequeretur. Quemadmodum eius conuersionis sacra historia insinuat, illis verbis. Act. 9. 5.

σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

Durum tibi contra stimulos calcitrare.

Non autem *stimulum*. Hoc est enim.

Amor meus misit manum suam in latibulo.

Et viscera mea sonuerunt propter eum.

Quamobrem equo deiectus cadens in terram sonum edidit.

τίς εἶ κύριε; Quis es Domine?

Et infrà tremens ac stupens.

τί με θέλεις ποιῆσαι; Quid me vis facere?

Quare dicto Domini obediens, ac praecepto parens: gratia Dei, quae eum praeuenit praeparauítque vt vellet bonum, talis euasit, qualem alterum similem Sponsa non habet.

LOCVS DVODEVIGESIMVS ET VNDEVIGESIMVS ET VIGESIMVS.

DVODEVIGESIMVS & VNDEVIGESIMVS & VIGESIMVS loci Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem quintae partis, ſuperioribus duobus verſibus, quinque verſus coniuncti ſunt, cohaerentes & continuati: in quibus Salomon hominem inducit, vocatum à Deo, per inſpirationem Spiritus Sancti, acceptantem gratiam praeuenientem, & exhibentem ſe paratum, ad obediendum voluntati Magni Dei. Vt per eius cultum & obſeruantiam legis & mandatorum, dignus efficiatur: qui conſors Sponſi, ſocius & cohaeres ſit haereditatis Dei. Vbi hactenus Graecè vertentes, ἀδελφιδὸν tranſtulerunt: hoc eſt, ac ſi Latinè dixeris Nepotem, ſiue ex fratre, ſiue ex ſorore. Latinorum autem, quidam quidem Conſobrinum reddiderunt: plerique autem Dilectum.

Surrexi vt aperirem Dilecto meo
Manus meae ſtillauerunt Myrrham.
Et digiti meĩ pleni Myrrha probatiſſima
Peſſulum oſtÿ mei aperui Dilecto meo
At ille declinauerat, atque tranſiuerat.

ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου
χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν
δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρεις ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλείθρου
ἤνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου,
ἀδελφιδός μου παρῆλθε.

Surrexi ego aperire Nepoti meo.
Manus meae ſtillauerunt Myrrham
Digiti mei Myrrham plenam ſuper manus peſſuli
Aperui ego Nepoti meo
Nepos meus tranſiit.

Cùm tamen non Nepotem, neque Conſobrinum, neque Dilectum

דוד

דוד *dod*, ſignificet, ſed Amorem: ſicut in noſtris nos Cantici verſionibus Graecè & Latinè conuertimus.

קמתי אני לפתח לדודי:
Camthi ani liſthoach ledodi

וידי נטפו מור
Veiadai nateſu mor

ואצבעתי מור עבר על כפורת
Veetsbenhothai mor nhouer nhal cappoth:

המנעול פתחתי אני לדודי
Hamanhul patachthi ani ledodi,

ודודי חמק עבר
Vedodi chamac nhabar.

Surrexi ego ad àperiendum Amori meo
Et manus meae guttauerunt Myrrham
Et à digitis meis Myrrha tranſiuit ad palmas.
Peſſulum aperui ego Amori meo
Sed Amor meus diuerterat tranſiuerat.

ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι τῷ ἔρωτί μου,
καὶ χεῖρές μου ἔσταξαν τὴν σμύρναν,
ὥστε ἀπὸ δακτύλων μου σμύρνα μετέβη εἰς θένεγας
κλεῖθρον ἤνοιξα ἐγὼ τῷ ἔρωτί μου.
ἀλλ᾽ ἔρως μου μεταβαίνων ἔκλινεν.

Cùm enim ſuprà proximo loco, per inſpirationem Spiritus Sanĉti, Sponſam ad ſui amorem, ſpe futurae gloriae Sponſus excitaſſet. Sciens Sponſa & compertum habens, ob vitiatam à primis parentibus naturam: neminem, nec diuina mandata curare, nec à malis declinare: nec quicquam boni facere poſſe, niſi per Sponſi gratiam. Vt tale, ac tantum beneficium vocationis ſibi diuinitùs collatum, trabali clauo figeret: ſurgit aperire Amori ſuo: oculíſque & animo munus ſibi à Deo oblatum, accipit, quod eam perditam ſaluare poteſt. Quamobrem relictis ſimulachris, quae gentes colere precari, venerarique aſſolent: deteſtatíſque luxuriis, voluptatibúſque venereis, ac ebrietatibus: omníque turpitudine, quae à libidine & petulantia naſcitur: caeteríſque

R 3 vitae

vitae praesentis illecebris: mundo mortua, nihil magis studet, quàm Deo placere: nihil magis curat, quàm nouissima memorare: nihil magis satagit, quàm vt per bona opera, certam suam vocationem faciat. Quo pro huius mortali conditione vitae, vitae alterius immortalitatem consequatur.

Quare dum in sacrosanctis sacramentis, cùm percipiendis & peragendis, tum dispensandis distribuendísque se occupat: manat per eam operam ab eius manibus Myrrha fluítque. Hoc est virtus passionis Sponsi, quam realiter sacramenta continent, deriuatam ab eius passione, tanquam riuorum à fonte deductio.

Sicut enim Myrrha & alia aromata, corpora ne corrumpantur, ne ve putrescant, asseruant. Sic Sanguis Sponsi, verissima Myrrha, omnibus speciebus pretiosior: qui tum per agitationem contrariorum ventorum, Iudaeorum videlicet & Pilati, cum suis sequacibus: tum per incisiones vulnerum, de eius corpore fluxit, à quo omnia sacramenta virtutem acceperunt: non solùm fidelium corpora, sed animas etiam integras inuiolatásque à corruptione conseruat: id est morte aeterna. Hoc est enim.

Et manus meae guttauerunt Myrrham
Et à digitis meis Myrrha transiuit ad palmas.

In his igitur cùm Sponsa se met ipsam exercet, haec cum ipsamet tractat: coacta & subacta atque in seruitutem redacta propria sensualitate: ardet animus, & cor in Sponsum cumulatur amore. Dum per haec piae placationis officia, remittuntur peccata: quibus cordis, valuae clausae, fractis repagulis, se ipsae aperiunt: & qui priùs gratiae intercludebat ingressum, laetitiam ablatus parit obex. Id enim sibi vult,

Pessulum aperui ego Amori meo.

Ponderando pronomen אני *ani*, ego. Omnino enim quemadmodum, vt sensualitas vitiata (sicut initio dicebamus) & clauda facta, flectatur ad bonum: vt per gratiam adiuuetur, requiritur: sic etiam vt violenter per propriam voluntatem cogatur, subiiciatur, & in seruitutem redigatur, opus est.

Verumtamen quoniam in hac vita, nemo de aeterna salute certò scire potest: vt animam fidelem à somno peccati excitauit Sponsus, discedit. Ac propterea subdit Sponsa.

Sed Amor meus diuerterat, transiuerat.

Sed mox tamen reuersurus. Non tam, ne nimis ob suam praesentiam, sibi Sponsa blandiatur: quàm, vt per suam absentiam, ab ea requiratur, atque in bonis operibus perseuerantia, eius imploretur accessus: qui nunquam deest nauis rectísque inuocantibus eum. Sicut Regius Propheta canebat Psalm. 145. In quo à virtutibus & operibus

maximo

maximopere laudat Deum ostendens, quòd eo modo, quo omnia sunt creata, eodem reguntur & conseruantur. litera ק *coph.*

קרוב הוה ילכל קראיו

Carob Iehouah lechol ceroau

לכל אשר יקראהו באמת:

Lechol ascer icrauhu beemeth.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Vicinus Deus omnibus vocantibus eum

Omnibus vocantibus eum in veritate.

γείτων ὁ Θεὸς πᾶσι καλουμένοις αὐτὸν,

πᾶσι καλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθεία.

Hoc est, finitimus & proximus ad exaudiendum voces supplicum pro veritate: id est rebus veris & solidis, vt sunt bona spiritualia, & vita aeterna: non autem pro temporalibus falsis, & fucatis.

LOCVS

LOCVS VIGESIMVS PRIMVS.

VIGESIMVS PRIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem quintae partis, ſecundùm Graecorum partitionem,& Latinorum vulgatam verſus eſt : qui ſecundus ſeptimae partis eſt, eorum, qui in decem partes Canticum ſecant. Vbi Salomon de Sanctorum imploratione agens,ſic inducit Sponſam canentem:

השבעתי אתכם
Hiſcbanhthi ethchem.
בנות ירושלם
Benoth Ieruſcialaim
אם תמצאו את דודי
Im thimtſeu eth dodi,
מה הגידו לו
Mah hagghidu lo
שחולת אהבה אני:
Scecholeth ahauah ani.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

ὁρκίσω ὑμᾶς.
θυγατέρες Γερουσαλὴμ
ἡνίκα εὕρετε τὸν ἔρωτά μου,
αὐτῷ ἀπαγγέλλειν
ὅτι φίλη ἀσθενὴς ἐγώ.
Adiurabo vos
Filiae Ieruſalem
Quando Amorem meum inueniſtis
Vt ei nuncietis
Quòd Amica langueo.

Non

Non autem quemadmodum hactenus in Graecis exemplaribus.

ὥρκισα ὑμᾶς

θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ

ἐν ταῖς δυνάμεσι, καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ

ἐὰν εὕρητε τὸν ἀδελφιδόν μου,

τί ἀπαγγείλητε αὐτῷ;

ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ εἰμι.

Adiuraui vos

Filiae Ierusalem

In virtutibus & viribus agri

Si inueneritis Nepotem meum

Quid ei nunciabitis?

Quod vulnerata charitatis ego sum.

Nam verbum השבעתי *Hiſcbanhthi*, praeteritum Hebraeorum: ſicut in permultis ſacrae Scripturae locis, & maximè in Prophetis, eſt loco futuri. Sed Canticum Salomonis, nihil aliud continet, niſi futura pronunciata de Eccleſia, à ſui primordio, vſque ad finem mundi: Spiritus ſancti reſponſa: igitur.

Quaſi diceret Sponſa. Filiae Hieruſalem, quibus nemo amicior, nemo iucundior, nemo charior Sponſo Deo meo, quo fruimini: orabo vos ſemper, obſecrabo, & obteſtabor omnibus futuris ſeculis, dum hominum genus erit, me illi commendare.

Et illa verba,

ἐν ταῖς δυνάμεσι, καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ

In virtutibus & viribus agri.

non ſunt in Hebraeis Codicibus in hac quinta parte Cantici: ſed in ſecunda & tertia. Vbi ne Sponſa excitetur, néve expergiſcatur, Sponſus obſecrat. Quibus etiam locis, non per virtutem & vires: ſed per Capreas, ſiue per Ceruos campi, facta obteſtatio eſt. Tametſi in eo, propter Hebraeorum verborum ſimilitudinem, neque Graecè vertentes accuſo, neque culpo. Cùm צבא *tſeua*, cuius plurale eſt צבאות *tſeuaoth*, virtutem, potentiam, & vt Graeci dicunt *δύναμιν* ſignificans ſit. Vnde in Pſal. 68. militia & exercitus interpretatur. Et צבי *tſeui*, cuius pariter plurale eſt צבאות *tſeuaoth*, à radice, צבה *tſauah*, Capream ſignificet.

Et ſimili modo אילות *aieloth*, à ſingulari איל *aiyal*, Ceruum ſignificet: & etiam ab eadem radice fortitudinem. Vnde אל *el*, vnum ex Dei

S nomini.

nominibus,quod per ἰσχυρὸς Graeci vertunt. Quamuis enim hodie in pũctatis Codicibus, ratio diuersitatis significati,ex ipsis pũctis haberi possit:olim tamen, ante inuẽtionem punctorum,in scriptis,ab hominum memoria propter vetustatem remotis,priscam verborum intelligentiam,non obscurè deprehendere operosa res erat.Nisi quod ex iis, quae in fine eiusdem secundae partis,& in fine Cantici,diuinus Vates cecinit, non multùm admodum difficile erat, enodare. Cùm eorundem fere verborum,eadem planè sit repetitio.

דומה דודי לצבי

Domeh dodi litsui

או לעפר האילים:

O lenhefer haaialim.

Vbi Graecè habetur.

ὅμοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι

ἢ τῷ νεβρῷ, τῶν ἐλάφων.

Similis est nepos meus Capreae

Vel Catulo Ceruorum.

Vbi nos vertimus.

Par factus est Amor meus Capreae

Catulóque Ceruorum.

De quo scripsimus loco octauo praesentis Annotationis.

Et dictio אם *im*, non est coniunctio conditionalis, quemadmodum Graeci faciunt, ἐὰν εὕρητε, si inueneritis: vt rogatio pendeat, differat, & nunciationem moretur. Non secus ac Iureconsultis stipulatio sub conditione: quae differtur in aliquem casum futurum: quae non parit actionem neque obligationem,nisi demum aduenta conditione: sed tantùm spem debitum iri. ff. de verb.sig. l.conditionalis. l. non omnis.ff.si cert.pet.glos.in § sub conditione.Inst. de verb. oblig. Sed est aduerbium, sicut Genes.38. 9. Cùm Onam secundo genitus Iudae,nefando complexu venereo Tamar se iungens, calculos eiiciebat in terram.

אם בא אל אשת אחיו:

Im ba el esceth achiu.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quando intrabat ad vxorem fratris sui.

ἡνίκα ἤρχετο πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ.

Et verbum תמצאו *thimtseu*, est futurum pro praeterito. Sicut saepè in sacra

in ſacra pagina : & ita exponendum eſt. Et ratio eſt, quoniam Sancti Dei,ſiue adhuc corporis vinculis conſtricti : qui ſunt filiae terrenae Ieruſalem , non illius tantùm materiatae quondam Iudeae vrbis : ſed Eccleſiae inde ortae , totóque orbe terrarum propagatae : ſiue qui in Coelo,cum Deo,eiúſque Angelorum choris,agunt aeuum:& ipſae Angelorum Myriades : qui coeleſtis Hieruſalem, filiae ſunt : iampridem quidem certè Sponſae Amorem inuenerunt : qui in eiuſdem Sponſi Amoris,amore & delitiis ſunt.

Vt iure merito inter caeteras Eccleſiae deliberationes, quas Sponſo gubernatore ſanxit : haec vna Sanctorum Angelorúmque imploratio,in ſacrificiis & litationibus,quae fiunt ad ará,&in horis diuinis, & in ſupplicationibus litaniíſque:ſanctio plena prudentiae & Spiritu ſancto appellanda ſit. Non ſolùm dum tranquillè placidéque res agitur,pro pacis ac tranquillitatis conſeruatione : verùm etiam aduerſis, infenſiſque temporibus,pro malorum ceſſatione,& vt detur reſpirandi locus.Quemadmodum à Spiritu ſancto informata Sponſa & anticipata , fideles in hoc Salomonis Cantico edocet. Cùm in ſecunda parte,reclinari in pomis rogat : de quo in Annotatione Phiala dicturi ſumus. Et cùm in hac quinta, planiùs & apertiùs ſuum deſiderium explicans : nunciari Amori ſuo orat,obteſtatúrque.

שכולת אהבה אני׃

Scecholeth ahauah ani.

Quod aegra ego Amica.

Quòd Amica langueo. Tum ob praeſentes vexationes,calumnias,inſidias,peccandíque cohaerentem materiam, quibus acerbiſſimè affligor : tum ob opinionem magnorum malorum : quae à Sponſi nominis inimicis,falſiſque fratribus in dies impendent.

LOCVS VIGESIMVS-SECVNDVS, VIGESIMVSTERTIVS, VIGESIMVSQVARTVS, ET VIGESIMVSQVINTVS.

VIGESIMVSSECVNDVS, VIGESIMVSTERTIVS, VIGESIMVSQVARTVS, ET VIGESIMVSQVINTVS loci Cantici,nominis דוד *dod*,eiuſdem quintae partis, ſuperioribus verſibus connexi verſus ſunt,iuncti & continentes : in quibus de Sponſo , à filiis Hieruſalem, Sponſam Salomon ſciſcitari facit.

מה דודך מדוד

Mah dodech middod.

היפה בנשים:

Haiafah bannaſcim.

מה דודך מדוד

Mah dodech middod.

שככה השבעתנו

Scechachah hiſchanhthanu.

Quos verſus nos in noſtris verſionibus, ad hunc modum, Graecè & Latinè conuertimus.

Quis Amor tuus, quis Amor?
Pulcherrima inter mulieres?
Quis Amor tuus, quis Amor?
Quoniam tantum adiuraſti nos?

τίς ὁ ἔρως σοῦ, τίς ἔρως;
ὦ καλὴ ἐν ταῖς γυναιξίν;
τίς ὁ ἔρως σοῦ, τίς ἔρως;
ὅτι οὕτως ὥρκισας ὑμᾶς.

Etenim quoniam ſupra proximo loco , filias Hieruſalem implorauerat Sponſa,nunciare eius Amori ſuam aegritudinem : tacito nomine Amoris. Filiae Hieruſalem , tametſi ex perſona rogantis Sponſae, quae omnium primaria foemina, omnes mulieres pulchritudine excellit:

cellit:& ex modo orandi, in quo mixta modeſtiae grauitas: & ipſa nunciatione morbi, qui medico opus habet: ac denique ex congreſſibus colloquiiſque valde familiariter antea habitis: quis Sponſae ſit Amor apprehendant: ob magnam tamen delectationem, & mirificam ſuauitatem, quam ſentiunt, cum de Amore Sponſa ſermonem habet: ignorare ſimulantes, ab ipſamet audire, quis eiũs ſit Amor expeſcunt: quatérque (vt ingens deſiderium, quo tenentur, oſtendant) repetita repetitione ſcire ſummè contendunt. Quare ab eius perſonae laudatione beneuolentiam captantes: quaſi in hunc modum eam affantur. O pulcherrima omnium mulierum, quae inualetudinem tuam, nos tuo Amori nunciare, obſecrare non deſines: quaeſumus gratificare nobis: vt nobis dicas, quod à te audire auemus. Quis maximus heros, quis illuſtris honore & nomine, quis Amor tuus, quis Amor, cuius amore ardes? Atque nobis aperias. Nunquid ipſe eſt Moyſes amicus Dei, vel aliquis Prophetarum, ſanctorúmve patrum, vel Meſſias Deus & homo in ſcripturis promiſſus? Hoc enim ſibi vult.

Quis Amor tuus, quis Amor?
Quis Amor tuus, quis Amor?

Vt nos vertimus interrogatiuè, ad modum 1. Reg. 28. quando Saul pythonicam mulierem conſuluit. Ibi 13.

מה ראית
Mah raith.
Quem vidiſti?
τίνα ἑόρακας; Et infrà.

מה תארו:
Mah thaaro.
Quae forma eius?
τίς αὐτοῦ τύπος;

Et ad modum Pſalm. 18. 32.

כי מי אלוה
Chi mi eloah.
Quoniam quis Deus?
ὅτι τίς θεὸς; Et infrà.

ומי צור
Vmi tſur.
Quoniam quis petra?
ἢ τίς πέτρα;

Nec non Psalm.71.19.

אלהים מי כמוך

Elohim mi camocha.

Deus quis similis tibi?

ὁ θεὸς τίς ὅμοιός σοι;

Ex quibus locis colligitur,eas dictiones מה *mah*, & מי *mi*, respondere Latinorum pronomini relatiuo, quis. Licet etiam ad significandum qualitatem, promiscua sit dictio מה *mah*.Sicut locis supracitatis, ex 1.Reg.cap.28. qui etiam verti possunt.

מה ראית

Mah raith.

Qualem vidisti? Et.

מה תארו

Mah thaaro.

Qualis forma eius?

Non aliter quàm Latinis, quis. Vt apud Poëtam.

Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes.

Vbi non quis sit hospes,interrogat malè sana sororem : quae iam ab ipso audierat, illum Aeneam,quem Dardanio Anchisae,

Alma Venus Phrygij genuit Simeontis ad vndam.

Quin stupens alloquitur,eiúsque amore saeuo saucia,miras eius qualitates laudat.

Quamobrem autem filiae Hierusalem, cum à Sponsa aliquid petunt:vt hîc, declarare Amorem suum:& in fine sextae partis:cum synagogam rogant, vt ad fidem reuertatur : & quem Messiam in Crucem sustulit, Deum agnoscat : toties repetat:

שובי שובי השולמית׃

Sciuui sciuui hasciullamith.

שובי שובי ונחזה בך

Sciuui sciuui venechezeh bach.

Reuertere reuertere Sciulamitis.

Reuertere reuertere & speculabimur te.

Vel. *Videbimus* : vt Graeci Codices habent.

ἐπίστρεφε ἐπίστρεφε σουναμῖτις.

ἐπίστρεφε ἐπίστρεφε, καὶ ὀψόμεθα ἐν σοί.

Aliae duae rationes mysticae non inelegantes assignari possunt.

Altera

Altera vt ad ſimilem repetitionem fideles excitent,cum vel capitis,vel ſalutis, vel cuiuſpiam voti cauſam orant. Magna eſt enim vis perſeuerantiae orationis,ſicut Dominus noſter docuit Luc.11.Quare poſt eiuſdem Sponſi glorioſam aſcenſionem,Apoſtoli,cum ſanctiſſima Deipara, ſanctíſque mulieribus,

οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ δεήσει.

Omnes quique erant vnanimiter perſeuerantes in oratione & deprecatione. Act.1.14.

Et in eiſdem actis legitur. Quod cum Herodes perſequeretur Eccleſiam:iámque Iacobum interfeciſſet, Petrum verò principem conieciſſet in carcerem.

προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ.

Oratio aſsidua & conueniens ab Eccleſia fiebat ad Deum pro eo.

Altera,vt ante oculos proponant,in vniuerſum orbem terrarum, fidem Sponſi propagandam eſſe. Quemadmodum & Regius Propheta canebat. Pſal.19. de lege Euangelica, quae omnibus gentibus promulganda erat. Sicut in ſuo aduentu idem Sponſus ſanciuit. Matth.28.& Marc.16. Quod filiae Hieruſalem per quaternas rogationes,interrogationéſque deſignant. Id eſt, quatuor mundi plagas, quatuor praecipuas coeli regiones,Ortum,Occaſum, Septentrionem & Meridiem.

Reuertere reuertere,
Reuertere reuertere.
Quis Amor tuus, quis Amor?
Quis Amor tuus, quis Amor?

LOCVS

LOCVS VIGESIMVS SEXTVS.

VIGESIMVS SEXTVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiusdem quintae partis versus est, vbi Salomon gratiosam Sponsam inducens, ad ea respondendum, quae proximis superioribus locis, à filiabus Hierusalem, quaesita sunt: eximia eam signa & notas Sponsi tum deitatis, tum humanitatis narrare facit.

דודי צח ואדום

Dodi tsach vaadom.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Albus Amor meus & ruber.

λευκὸς ὁ ἔρως μου, καὶ ἐρυθρὸς.

Hoc est. Etsi filiae Hierusalem minime ignoratis, Deum & hominem esse Amorem meum: ex quo & personam scitis, quoniam eiusmodi sola est, secunda in diuinis: non tamen superuacaneum opus, sed operae pretium facturam existimo, si id ipsum vobis narrauero: vt aequae atque honestae vestrae postulationi satisfaciam. Quamobrem vobis dico, atque etiam profiteor: insignem atque electissimum ex omnibus millium millibus Amorem meum, album esse & rubrum: ob duas naturas diuinam & humanam. In quorum altera diuinitatis, generis est humani redemptio, tanquam in principio (vt ita dicam) virtuali & potestatiuo: in altera humanitatis, tanquam in principio meritorio. Quamuis enim ius & facultas, captiuum genus humanum redimendi, relaxandíque peccata, primae personae sit: merita tamen secundae, humilitatis sunt: quoniam per eiusdem merita passionis, redemptio facienda est. Cum stato tempore, opera tertiae, humiliabit semet secunda, formam nostram accipiens: ac suapte se offerens, ad passionem, fiet obediens vsque ad mortem, eámque crucis: quam prima in pretium asciscens, liberabit. Est igitur Amor meus albus & ruber. Quoniam secundum diuinitatem purissimus, clarissima luce (quam magnam inter colores habet albedo) resplendet facies eius sicut Sol: & vestimenta eius sunt alba sicut nix. Matth. 17. Et quia secundum humanitatem, cruor in vestitu eius: ob sanguinis vbertatem & copiam, qui ex innumeris pretiosi eius capitis, totiúsque sanctissimi corporis vulneribus fluet, plagísque: quas luculentas in manibus pedibúsque, & in latere, cum patietur, accipiet: sicut cicatrices declarabũt.

Quem

Quemadmodum de capite infr.par.3.11. videbitis: cum vobis filiae Hierusalem, ipsum meum Amorem, ostendam, coronatum corona spinea, ab eius matre: immo potius nouerca, cum se sacrificandum offeret.

Et de manibus pedibúsque Regius Propheta praedixit, Psal.22.19. In quo à Spiritu sancto illuminatus, eiusdem mei Amoris, historiam passionis contexit.

כארו ידי ורגלי

Charu iadai veraglai.

Foderunt manus meas, & pedes meos.

ὤρυξαν χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου.

Et de latere, praesagium est eiusdem Prophetae Psal.38.18. qui est tertius poenitentialium. Vbi Propheta Messiam inducit, in persona humani generis, saucij praeuaricatione primi parentis, miserias humanas deflentem: atque sponte mundi peccata luere offerentem.

כי אני לצלע נכון

Chi ani letsleanh nachon.

ומכאובי נגדי תמיד

Vmaccoui negdi thamid.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quoniam ego latus paratum habeo,

Et vulnus meum coram me iugiter.

ὅτι τὴν πλευρὰν ἐγὼ ἑτοίμην ἔχω,

καὶ τραῦμα μου ἐνώπιον μου διαπαντός.

Hoc est. Ecce ego Messias, non solum cum meos, spiritus reget artus, pro peccatoribus pati, immolari, morísque paratus sum, vt redimam genus humanum: verùm etiam postquam iam in ara crucis, clauibus confixus, atque acutis rhamnis coronatus, mortuus fuero: etiam latus meum militibus vulnerandum praebebo. Vt per excessum effusionis sanguinis, qui de meo latere exibit: cuius vel vna gutta circuncisionis, in templo: vel sudoris in horto: vel flagellationis in praetorio: vel diadematis in atrio: vel clauorum in cruce: mille mundos, ne dum vnum, seruare posset: magis magísque infinitum sit meritum meae passionis: ad virtutem sacramentorum, atque ad placandum patrem, ac peccatorum indulgenda delicta. Quare praeclarè sanè Isa.cap.63.

מדוע אדם ללבושך

Midduanh adam lalbuscecha,

ובגדיך כדרך בגת

Vbgedecha chedarech begath.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quid causae est, cur rubrum amiculum tuum?
Et vestes tuas sicut calcantis torcular?

τί ὅτι τὸ ἐρυθρὸν τὸ ἱμάτιόν σου;
καὶ τὰ ἐνδύματά σου, ὡς τοῦ πατοῦντος ληνόν;

Est Amor meus candidus, sine macula, sine labe, sine naeuo:
ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. 1. Petr. 2. 22.

Qui peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius.

Et vt de eo, idem Regius Propheta canebat, Psal. 88. 6. In quo illum inducit conquerentem apud patrem de infirmitatibus suis.

במתים חפשי

Bammethim cafsci.
Inter mortuos liber.

ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. A peccato videlicet.

Ipse enim solus Amor meus, nec ex opere Adam, neque secundum naturalem generationem, nascetur, neque concipietur. Est ruber ratione naturae vitiosae in membris suis, mystice sibi vnitae. Quare peccatorem interdum se nominat: atque peccata membrorum dicit esse sua. Sicut Psalmis 22. 1. & 38. 4. & 69. 6. Non quod ipse Amor meus formaliter sit peccator; quantum ad culpam, sed quantum ad poenam.

LOCVS

LOCVS VIGESIMVS SEPTIMVS.

VIGESIMVS SEPTIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiusdem quintae partis versus est: vbi δραματοδιδάσκαλος Salomon post Messiae qualitates, carminibus à Sponsa filiabus Hierusalem, enarratas, sic eam concludentem & perorantem inducit.

זה דודי וזה רעי

Zeh dodi, vezeh renhi.

בנות ירושלם

Benoth Hieruscialaim.

Id est, quemadmodum in nostris Canticis vertimus.

Talis Amor meus, & talis pastor meus
Filiae Hierusalem.

οὗτος ὁ ἔρως μου, καὶ οὗτος ὁ ποιμὴν μου,
θυγάτερες Ἱερουσαλήμ.

Etenim quoniam suis versibus Sponsa commemorauerat, Deum simul & hominem esse eius Amorem: formosiorem caeteris, fortiorem & solertiorem, ac clementia plenum. Qui tum opus faciat, non de humanis operibus: tum singulari orationis suauitate praeditus, periucunda nunciet: atque almam & augustam fidem, hominum generi vniuerso, salutarem doceat. In quibus, quàm rerum omnium praepotens, sit eius Amor, Sponsa ostendit: quanta sit eius maiestatis amplitudo: quantáque eius rerum omnium humanarum & diuinarum, causarúmque, quibus omnia continentur, scientia, quae sapientia appellatur. Et praedicta sub figura, decem sui Amoris corporis partium: de quibus singulis agemus, eodem nobis Amore, facultatem largiente.

Talis, (inquit) *est Amor meus.* Sed iam nunc has Sponsae Amoris corporis partes videamus: quae decem gradus honoris & honestatis ac pulchritudinis & decoris eius sunt.

CAPVT I.

DIVINITAS, quae per caput, atque illud ex auro putissimo repraesentatur: quod פז *paz*, Hebraei appellant, Graeci autem ὄβρυζον. Et est aurum ita per ignẽ excoctum & purgatum, vt nihil suprà. Quale opinor Latini, aurum purum putum appellant. Et cuiusmodi nostris temporibus est aurum, cuius bonitas in quatuor & viginti caractis indicaturae, id est, notis gradibusque bonitatis consumitur: vltra enim nequaquam exquiritur. Sic enim Propheta.

ראשו כתם פז׃

Roscio betham paz.

Caput eius ex perfecto obryzo.

ἡ κεφαλὴ αὐτȣ̃ ἐκ τελείȣ ὀβρύζȣ.

Notat enim mirificè Diuinitatem caput, ob principium: quia sicut à capite initium capiunt & sensus & nerui: ita à Deo initium habent omnia creata. Et sicut omnia membra capiti subiecta sunt, eíque parent, obediunt & obtemperant: ita omnia creata, in dominatu Dei sunt, ac sub eius ditione & potestate, eiúsque nutu obediunt. Quibus adde, quod secunda persona in diuinis, filius, sapientia patris, 1. Cor. 1. à capite, id est Patre genitus est. Vt aptè congruentérque (quasi verò haec agnouerint) Poëtae fabulati sint: Mineruam sapientiae Deam ex cerebro Iouis prognatam. Hoc est, non humanum inuentum, sed à Deo (qui principium & caput est omnium rerum) omnem esse sapientiam. Sicut Ecclesiastici liber orditur. Aurum autem, cum pluribus rationibus Deo conuenit: tum praecipuè ob potentiam & simplicitatem & pondus.

Cùm enim sit omnibus metallis, omnique materia ponderosius aurum, omnibúsque metallis simplicissimum: quod inde colligitur, quoniam cùm reliqua metalla, quantumuis purges, semper caeterorum aliquid admixtum habeant: solum aurum saepè igne adustum, merum simplexque reddatur. Et cùm denique non solùm omnibus mineralibus, sed caeteris omnibus rebus, potentius sit aurum: quamobrem omnia mouet, omnia gubernat, omnia regit, omnia cogit. Quemadmodum in formosae Danaes custodia: & in Rege Thraciae manifestum habetur. Quorum alter Polydoro obtruncato, auro vi potitur: altera autem aurei imbris compressu grauida relicta Perseum peperit. De quibus, dum Horatius & Virgilius heroicis alter, alter suis lyricis modulantur: de auri potentia canunt.

Aurum per medios ire ſatellites
Et perrumpere amans ſaxa,potentius
Ictu fulmineo.
Quid non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames?

Talis per omnia Deus eſt. Qui eſt fortis & potens. Pſalm.23. Cuius voluntati nemo poteſt reſiſtere. Geneſ.50. Qui ob eius magnitudinem, Coelum ſedem, terrámque ſcabellum pedum habet. Matth.5. Qui Coelum & terram implet. Ierem.23. Cuius magnitudinis non eſt finis. Pſalm.144. Qui omnia metalla, omnémque adeò materiam, quae propter ipſum, qui eam creauit, ponderoſa eſt: longè pondere excedit,& grauitate ſuperat: quoniam propter quod vnum quodque tale,& illud magis.

Qui eſt actus purus. Cuius ſimpliciſſima & vniſſima natura eſt. Qui omnia ciet,agitat & gubernat. Sicut etiam gentes cognouerunt,quae Deum in naturae ſimilitudinem finxerunt: cornutum,rubrum,ſtellatum,hiſpidum,pedibúſque caprinis:pedum tenentem,fiſtulámque ſeptem calamorum. Ob Solem, Lunam, aethera, ſtelláſque arboréſque feráſque: annum & concentum, quem impulſus, motúſque orbium efficit. Quem Πᾶν Pan, id eſt,Totum nuncupabant. Quoniam quidem omnia feciſſet,atque omnia ſimul curaret. Sicut paſtor Corydon in Bucolicis canit.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit. Pan curat oues,ouiúmque magiſtros.

Hoc eſt,ſicut nos interpretamur.

Deus,qui eſt Pan,id eſt Totum:qui calamos coniunxit,id eſt,Coelos fecit: qui calami vocantur,propter harmoniam,quam edunt:dum interuallis ſonorum imparibus, acuta cum grauibus temperant.

Curat oues, ouiúmque magiſtros.

Id eſt pecora & homines ſaluat, victum praebendo. Sic Pſalmographus Propheta Pſalm.36. 7.

אדם ובהמה תושיע יהוה

Adam vbehemah thoſcianh Iehouah.

Id eſt,ſecundùm noſtram conuerſionem,

Hominem & pecus tu Deus ſaluum facies.

ἄνθρωπον,καὶ βόσκημα Κύριε σὺ σώσεις.

Hoc eſt ad literam. Victum & veſtitum hominibus ſuppeditando:pa-

ſtúmque pecudibus, & omnibus animantibus, largè & copiosè comparando.

Myſticè autem. Saluando in hac vita, temporali ſalute & corporali, Reprobos: qui velut iumenta & bruta, rationis expertia, viuunt: Deum non curantes: nec quid poſt funera.
Dum miſeri opipare, quotidie plus epulentur, hilarem in modum: & effundant, in omni intemperantia, nefariam libidinem, inauditámque luxuriem: ac cum ſociis & ſodalibus, gaudiis exultent, & in voluptate bacchentur. Pecus namque, peccatores ſunt, qui naturales ſenſus, vim quandam, in corporibus, ſine ratione, motus cientem, ſequuntur.

Ac ſaluando immutabili aeternitate, in coelo poſt praeſentem vitam, Hominem: videlicet Electos, qui ea, quae ſurſum ſunt, ſapiunt, non quae ſuper terram. Sicut Graecum nomen declarat ἄνθρωπος, quaſi ἄνω ῥέπων, id eſt, ſurſum vergens. Quod pecora non faciunt, quae (vt Saluſtius praefatur)

Natura prona, atque ventri obedientia finxit.

Quemadmodum & de animantibus, & de Homine Ouidius demonſtrauit: cùm Promethei, Iapeto ſati, fabulam inducens, cecinit.

Pronáque cùm ſpectent animalia caetera terram,
Os homini ſublime dedit, coelúmque tueri,
Iuſſit & erectos ad ſydera tollere vultus.

Vel, Saluando Electos, qui veniũt appellatione Hominis, qui quae vidit, contẽplatur. Vnde ἄνθρωπος, Graecè apud Platonem, Socrates, dictus putat, in Cratylo: quaſi ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε: ſcilicet recõſiderans, quae vidit. Quod pecora, & beſtiae non faciunt, quae, quae viderũt, non reputant, neque cogitant: licèt fame dominante, plerunque ad eum locum, vbi paſtae ſunt, reuertantur.

Sed ad aurum, vnde diſceſſimus, redeuntes, dicimus. Quod Deus denique velut aurum, quod homines quiduis cogit: quos praeſciuit, in ſuperna foelicitate locandos: ſua gratia, & ſine meritis, gratos ſibi faciens; & eorum opera bona: dignos reddit vita aeterna. Hoc eſt enim aurum quod cogit. Hoc eſt iuſſum patris familias.

Compelle intrare, vt impleatur domus mea. Luc. 14. 23.

Et illa vita aeterna, eſt coena magna, quam fecit homo quidam. Et illa vita aeterna, eſt coena nuptiarum Agni. Apoc. 19. 9. Ad quam nos vocati, ſua gratia, praeſtet, idem pater familias, homo quidam, Amor, Agnus, & Deus.

CAPILLI II.

FORTITVDO, quae ex coma criſpiculanti & copioſis cincinnis dignoſcitur.

קוצותיו תלתלים

Ceuutſothau thalthallim.

Comae eius criſpae.

αἱ Κόμαι αὐτοῦ ἐλάται.

Qui ſunt magnitudo multitudóque acerrimarum nationum & gentium ac populorum fidelium : qui relicta barbarie, ad Sponſae Amorem,tanquam ad columnam adhaeſerunt. Qui quidem,à capite emanantes : non כתם פז *Chetham paz.* Non ὡς ὄβρυζον τέλειον,Non, *vt perfectum obryzum.* Vt,caput Amor : ſed

שחרות כערב

Scechoroth chenherb.

Id eſt ſecundùm noſtram conuerſionem.

ξανθαὶ ὡς ἡ ἑσπέρα.

Flauae vt veſper.

Vt veſper aurorantes : id eſt aurorae coloris, capitis ſunt concolores. Hoc eſt. Quod ad menſuram, per participationem & acceptionem à Sponſo habent diuinitatem ; non autem per eſſentiam,abſque menſura,ſicut Amor : cuius perfectum obryzum eſt caput. Hoc enim ſignificat.

שחרות כערב

Scechoroth chenhereb.

Vt nos legimus per duo ſegol. Nam שחרות *Scechoroth,* aurorantes ſignificat,à nomine שחר *Sciachar,*quod ſignificat auroram,inf.par.6. vbi Reginae & concubinae Sponſam in Coelum,ampliſſimis euehentes laudibus,canunt.

מי זאת הנשקפה כמו שחר

Mi zoth hannaſcephah chemó ſciachar.

Id eſt ſecundùm noſtram conuerſionem.

Quae iſta emicans vt aurora.

τίς αὐτὴ ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ἠώς.

עֶרֶב *nhereb*, autem veſperum ſignificat. ſexies Geneſ. 1. Auroram autem, auri coloris eſſe conſtat: tum ex definitione quid nominis: quae eſt. Quod ab igne Solis aureo, aër aureſcit, ſecundùm Varr. de ling. Lat. Tum ex Poëta, qui canit.

Aurea fulgebat roſeis aurora capillis.

Haec eſt enim eius verſus, lectio, conuerſióque & interpretatio, quae mihi placent. Quicquid hactenus omnes Latini, pariter & Graeci verterint.

μέλαινες ὡς Κόραξ.

Nigri vt Coruus. Legentes.

שחרות כערב.

Scechoroth chenhoreb.

Per colem & Zere.

Cùm enim, ſiue Sponſae, ſiue Amoris, comae, ſiue capilli, qui idem ſunt: populi Chriſtiani ſint, qui à Chriſto dependent: quòmodo nigri dici poſſunt: qui per Chriſtum de tenebris & vmbra mortis liberati fuerunt? Pſalm. 107. & credentes in lucem ſunt filij lucis? Ioan. 12. Nigra enim mors eſt, nigrámque Homerus appellat: cũ ſe inclinantem Paridem inducit, ne ictu lanceae Menelai periret.

ὁ δ' ἐκλίνθη, καὶ ἀλεύατο κῆρα μέλαιναν.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ille inclinans nigram mortem fugit & atram.

Et iam ſcimus, quòd mors mortua eſt per Sponſum: ſicut Oſea praedixerat. cap. 13. Populíque Chriſtiani ſoluti ſunt à lege mortis: in qua detinebantur, ante Sponſi mortem. Rom. 7. Quamobrem quomodo nigri? cùm maximè, qui eorum, Amorem teſtantes, ſanguinem fundunt, ſtare dicuntur ante thronum Dei, amicti ſtolis albis, quas lauerint in ſanguine Agni, Apoc. 7. Vnde magis equidem ad aurorae colorem proximè accedunt, ob cruorem qui eos imbuit, aurorae concolorem. De qua Poëtae.

Praeuia flammiferi currus aurora rubebat.

Ac egregius Homerus.

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Cùm autem aurora venit roſeo depicta colore. Odiſſ. 1. 9.

Et

Et huic nostrae nouae lectioni conuersionique & interpretationi suffragantur capilli Sponsae, qui infr. par. 7. vbi filiae Hierusalem eius laudes modulantur, purpurae comparantur: secundùm conuersionem Graecorum & omnium Latinorum.

ודלת ראשך כארגמן

Vedallath roscech caargghaman.

Et comae capitis tui vt purpura.

καὶ πλόκιον τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα.

Quamobrem etiam & binos versus primae partis.

שחורה אני ונאוה

Scechorah ani venauah

אל תראני שאני שחרחרת

Al thiruni, sceani scecharchorath.

Id est, secundùm Graecorum codicum conuersionem.

μέλαινα εἰμὶ ἐγὼ καὶ καλή.

μὴ βλέψητε με, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ μεμελανωμένη. Id est.

Nigra sum ego & pulchra

Nolite me considerare, quòd nigra sim.

Aliter nos vertimus. Neque enim, שחורה *Scechorah*, neque שחרחרת *Scecharchorath*, nigredinem (vt nostra fert opinio) significant: neque Sponsam, comam habere purpuream, & ipsam nigram esse simul quadrarent. Sed de illis binis versibus, propria egimus Annotatione: quam cum aliis multis, quas Romae iampridem cum his octonis, quas nunc edimus, delineauimus, posthac edemus. Si tamen his primis octonis Annotationibus Sponsa annuerit.

V OCVLI

OCVLI. III.

PERSPICACITAS cum simplicitate coniuncta & castitate: ad quaeque etiam occultissima perspiciendum, iudicandúmque iusto iudicio, sine fuco & fallacia.

עיניו כיונים

Nhenau chejonim.

על אפיקי מים

Nhal afiche maijm.

רחצות בחלב

Rechatsoth bechalab.

ישבות על מלאת

Ioscenoth nhal malleth.

οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραὶ
ἐπὶ τοὺς ῥύακας τῶν ὑδάτων,
λελουμέναι ἐν τῷ γάλακτι,
μένουσαι ἐπὶ τὰ πληρώματα.

Oculi eius sicut Columbae,
Super riuos aquarum
Lotae in lacte
Manentes super plenitudine.

Neque verò solùm acerrimum ingenium ipsius Sponsae Amoris: qui tanquam oculi speculatores, altissimum locum, coelum obtinet: ex quo omnes terras, omnia maria, bonos malósque circumspiciens, suo Deus munere fungitur: per oculos Columbarum instar intelligo. Sed Apostolos, caeterósque Episcopos, Praelatósque: qui lactei, ob cessationem à sordibus, continuam stationem in riuis & fluentis sacramentorum, sacraéque paginae agunt. Qui ex oculis, sicut Columbae deprehenduntur: quae albae & simplices sunt. Matth. 10. & caesiis oculis. Quales habentes, admirabilem quandam facultatem dicendi; tum vim rationis & cognitionis & scientiae habent. Qualem Mineruam

uam habere perhibent, quam omnium artium ac disciplinarum gentes Deam autumant. Vnde passim egregius Homerus.

θεὰ γλαυκῶπις ἀθήνη.

Dea oculos glaucos habens Minerua.

Tales enim & Apostoli fuerunt, qui docentes omnes nationes, orbem omnium peragrarunt terrarum: omnésque narunt immensi gurgites ponti. Et tales decet esse Praelatos, qui in Apostolorum locum suffecti, proprium pensum munúsque habent: vt caeteros informent, instituant, viámque erudiant, qua progredientes, in coelum tandem perueniant: vbi cum Sponso Amore beati aeuo sempiterno fruantur.

GENAE. IIII.

COMMISERATIO ad iis potiſſimum opitulandum, qui amati, rebus ex aduerſis maxime opis indigent: cuius per lachrymas, ſignum oſtenditur, dum amans gemet caſum infoelicis amantis. Sicut Poëta declarat, cum Didonem inducit Aeneae exprobrãtem, quod ſui amatae nõ miſereſceret.

Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?
Num lachrymas victus dedit? aut miſeratus amantem eſt?

Et infra cum Aeneam inducit, mitigare quaerentem exanimatae Didonis dolorem.

At pius Aeneas, quanquam lenire dolorem,
Solando cupit, & dictis auertere curas
Multa gemens, magnóque animum labefactus amore.

Lachrymarum autem praeter oculorum inflammationem ſulci ſignum ſunt, qui in genis per lachrymas fiunt, flendo. Quemadmodum de Principe Apoſtolorum ſcripſit eius diſcipulus Clemens Alexandrinus. Quod luctus continuatus foſſulas in malis cauauerat. Nam Sponſae Amorem, dum vitam inter homines viueret, flere conſueuiſſe, Euangeliſtae narrant. Luc. 19. & Ioan. 11. Hoc eſt enim.

לחיו כערוגת הבשם

Lechaÿau chenherughath habbaſciam.

מגדלות מרקחים:

Migdalloth mercachim.
Malae eius inſtar ſulcorum aromatis,
Nutritorum ab vnguentariis.

γενειάδες αὐτοῦ ὡς αὔλακες τοῦ ἀρώματος,
τρεφόμενοι ἀπὸ τῶν φαρμακοπώλων.

Aromata autem alta à pigmentariis, magni atque incredibiles dolores ſunt: quibus ob genus humanum, cuius infinitè miſerebat: aeſtuabat algebat, ſudabat rigebat, pallebat albeſcebat, pauebat angebatúrque. Hae enim paſſiones omnes, inſtar aromatum: quorum odor ad ſuperiora fertur: in coelum ad patrem aſcendebant.

LABRA.

LABRA. V.

EVANGELIVM, quo nemo laetius vnquam, nemo iucundius mundo vnquam attulit, dum hominum genus fuit: quod labra praeſeferebant. Cum enim omnia omnium Euangelia, quae ab orbe condito, delata ſunt, quantumuis enumeres multa licet: non niſi caduca, & mortalia fuerint: ſolius Sponſae Amoris Euangelium, vitam portauit aeternam. Quamobrem ſanè bene canit Sponſa, per os Salomonis.

שפתותיו שושנים

Sifthothau ſcioſciannim.

נטפות מור עבר׃

Nitfoth mor nhouer.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Labra eius Roſae,

Guttantia Myrrham vltra.

Non lilia, quomodo in Annotatione Roſa, latius deducemus

τὰ χεῖλη αὐτοῦ τὰ ῥόδια

πέρα ϛάζοντα σμύρναν.

Et quam Myrrham? Equidem non ſolum ſeruatricem ab omni corruptione: ſicut Myrrha, quae per agitationem Aquilonis, & alterius, qui è regione eius eſt, Auſtri, ſcaturit: ſed altricem (vt diximus) etiam immortalitatis. Quemadmodum multis è diſcipulis à Sponſo recedentibus, Simon Petrus profeſſus eſt.

πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. Io. 6.

Ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes.

Ac quemadmodum ipſe Amor Sponſus docere conſueſcebat.

ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσεται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. Ioan. 8.

Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in aeternum.

O praeclarum Euangelium, dignum cui inſignia & illuſtria Euangelia a Sponſa reddantur: qualia Sponſus ſummopere concupiſcit, animarum ſanctarum. Studeat ergo quiſque fidelis, ſe talem praeſtare: vt cum repetere ſui officij premium & fructum Amor voluerit, cumulatè perſoluere poſſit.

MANVS. VI.

OPERA mirabilia & perfecta, quae per manus aureas, ac circulares designantur Amoris à Sponsa.

ידיו גלילי זהב

Iadau ghelile zabab.

αἱ χεῖρες αὐτοῦ κύκλα χρυσᾶ.

Manus eius orbes aurei.

Si quidem Manus instrumentum sunt, quo operatur: quae ab Aristotele vocantur ὄργανον τῶν ὀργάνων: aurum autem (vt suprà dicebamus) caeteris metallis preciosissimum est: & omnium perfectissima est circularis figura. Qualem Coelum habet, & mundus, quamobrem orbis dicitur: & homo, qui Graiis μικρόκοσμος appellatur. Quae omnia Amor fecit. Genes. 1. & 2. Et opera manuum eius sunt. Psalm. 19. Et perfecta sunt. Deuter. 32. Praeter innumera alia opera, quae nemo alius fecit. Ioan. 15. Sed & his non contenta, Sponsa addit.

ממלאים בתרשיש

Memullaim battharscis.

πεπληρωμέναι τοῖς ὑακίνθοις.

Plenae yacinthis manus mei Amoris.

Verùm non lapidibus, yacinthinis, vt hactenus omnes senserunt, quibus non contradicimus: & si propter grande onus, mihi nequaquam aptè quadrare videtur. Quoniam humanitùs tanta grauitas sustineri non posset: praesertim, fabricatori, non minutorum opusculorum, sed huius tanti operis fabricae mundi videlicet. At verò floribus (vt opinio mea fert) yacinthinis, qui violae purpurei coloris sunt: & vaccinia lingua Latina nuncupantur. Vt Messiae passionem insinuaret: per cruorem, qui ex fissuris clauorum fluere debebat. Qui quidem cruor, instar violarum, quibus infectores, ad inficiendas vestes vtuntur: ad signandas, lauandásque animas, ne dum corpora necessarius erat. Vel si maius amice Lector. Plenae manus mei Amoris, בתרשיש *batharscis.* Id est Pauperie. Quod mihi magis placet. Quoniam hoc significat nomen תרשיש *tharscis,* à verbo רשש *rascias*: quod est depauperari.

Tametsi enim Amor, vt Deus, qui omnia creauit ex nihilo: qui fecit mundum & omnia, quae in eo sunt: Coeli & terrae sit Dominus.

Psalm.

Psalm. 50. 11. Act. 17. vt homo tamen, adeò sua sponte & voluntate depauperatus est: vt in pastorum stabulo natus sit. Luc. 2 nec vbi caput suum reclinaret, habuerit. Luc. 9. Vsque eo pauperiem adamauit: vt suos sequaces, sui exemplo, omnibus renuntiare, & pauperes esse voluerit. Luc. 14. Ac denique tantopere pauperibus delectatur: vt eos Regni sui coelestis sanciat esse possessores. Matth. 5. Gaudeant ergo vehementer, & immortaliter triumphent pauperes Christicolae: quod si apud gentes, clari viri pauperes, in mundo semper extiterunt, cum disciplinarum scientiarúmque omnium eruditione, vt olim Diogenes Cynicus, & plerique sapientum: tum belli reique publicae administratione, vt Epaminondas, Aristides, Cincinnatus, Curij & Fabritij: clarissimi profectò, & fama, super aethera noti, non ὑπερβολικῶς, sed verissimè, pauperes Sponsi sunt: qui digni habentur, qui in Coelo: cum Deo agant aeuum. Sic enim & Apost. Iacob testatur. dicens. cap. 2.

ἀκούσατε ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου τούτου, πλουσίους ἐν πίστει, καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας, ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Id est.

Intelligite fratres mei amantißimi. Nonne Deus elegit pauperes huius mundi, diuites fide, & haeredes regni, quod spopondit amantibus suis.

VENTER.

VENTER. VII.

HVMANITAS, quae per ventrem, ex ebore repraesentatur: quod caeteris omnibus ossibus pretiosius, valde antiquis temporibus in vsu fuit.

מעיו עשת שן

Menhau nhescceth scen.

ἡ γαστὴρ αὐτοῦ στίλπνος ἐλέφας.

Venter eius nitens ebur.

Sic Ouidius de Narcisso, repercussam, suae imaginis vmbram, in fonte spectanté.

Impubésque genas, & eburnea colla, decúsque
Oris miratur.

Vt enim à Patre, ab aeterno genitus, eidem consubstantialis, ex auro puro puto, caput habere dicitur Amor, propter essentialem diuinitatem: cum qua, caput & aurum mirificè conueniunt, vt suo loco dicebamus: ita in tempore, opera sanctissimae Triadis, de Spiritu sancto, in castissimo aluo conceptus Virginis, éxque eius purissimo sanguine altus, natúsque homo, ventrem, id est humanitatem, ex ebore, habere dicitur: ob excessum profectò duritatis, candorísque eboris. Quorum alterum impeccabilitatem respicit: alterum autem incorruptionem. Sicut scriptum est, Psal. 16. & 1. Pet. 2.

ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.

Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.

לא תתן חסידך לרות שחת׃

Lo thitthen chasidecha liroth sciachath.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Non dabis Pium tuum timere foueam.

οὐ δώσεις σοῦ τὸν εὐσέβεια φοβεῖσθαι βόθρον.

Hoc est. Tu Deus Pater (Christus fatur) non dabis me Christum tuum vnigenitum, Pium, ob pietatem, quam erga patriam, & sanguine coniunctos praestabo, foueam, id est, sepulturam timere: velut caeteri homines timent: cum in sepulchro post passionem, conditus fuero.

Cum pro hominibus mihi coniunctis, per naturam humanam, quam Deus induam, volens, in Cruce homo moriar, vt tibi satisfaciam. ק

Et pro mundo patria, per ortum, in mundo patria ciuis atque incola, vt mundum patriam liberem, trucem mortem oppetam. ק

Quoniam neque totum triduum, sepultus manebo: nec corruptioni, caro mea, erit obnoxia, sicut caeterorum hominum: propter meam enimuerò diuinitatem, quam retinebo, factus homo. Si quidem, vt non separabitur vnquam mea diuinitas ab anima, etiam cum sciuncta fuerit anima à corpore in Cruce, per mortem, postquam omnia consumauero, quae de me scripta sunt: sed animae adhaerens diuinitas, simul cum anima, diuinitas descendet ad inferos. Sic etiam, non separabitur vnquam mea diuinitas à corpore, etiam cum seiunctum fuerit corpus ab anima, per animae discessum: sed corpori adhaerens diuinitas, simul cum corpore diuinitas manebit in tumulo. Quamobrem corpus meum, vt non corrumpatur, néve putrescat, diuina operatione seruabit diuinitas. Atque haec, Hebraei versus, interpretatio est, & Graeca, & Latina conuersio. Quamuis Act. 2. 27. reperiatur conuersus versus, iuxta vulgatam editionem. Quia nempe S. Euangelista LXXII. translationem sequutus est: quae in eundem sensum recidit.

Nam חסיד *chasid*, Pium significat: per ea, quae supra deduximus praemis. 3. Non autem sanctum, quod קדוש *cadosc*, Hebraeis dicitur. Et לראות *liroth*, timere est, à radice ירא *iarè*, quiescente,' iod, ad tradita per Pagn. in Hebraic. Instit. lib. 3. cap. 25. In quo vertentes non culpo propter radicum similitudinem, duorum verborum, timere & videre. Et nomen שחת *sciachath*, foueam significat: sicut supra Psal. 7. 16. Ibi. Et incidit בשחת *besciachath*, in foueam, quam fecit. De quo supra egimus praemis. 1.

Sed ad Canticum. Quod autem insuper additur in Cantico.

מעלפת ספירים

Menhulfath sapphirim.

Tectus Sapphiris.

κεκαλυμμένος ἐπὶ τῶν σαπφείρων.

Qui lapides aërei coloris, aureis punctis lucent: immortalem Amorem, coelum in ea carne, quam sumpserat, scandere debere, praesignificabant: ob maximam eius lapidis, coelíque similitudinem, inter se. Quando coeli coloris, videlicet ceruleus lapis est: lucétque coelum instar punctorum stellis aureis, ad aspectum nostrum. Quamuis permultae stellae, magnitudine terram aequent, superéntque: sicut Astronomiae periti non ignorant.

CRVRA VIII.

FIDES, quae per crura Amoris figuratur.

שוקיו עמודי שש:

Sicau nhamude sces.

Eius crura columnae marmoreae.

αἱ κνῆμαι αὐτοῦ σύλοι μαρμάρινοι.

Quia ſicut crura ſuſtentant corporis molem : ita fides Eccleſiam ſuſtentat, ac per eam Deo placens ſaluatur. Et ſicut crura duo ſunt homini, cuius formam accipere Amor dignatus eſt : ita in duas partes principales fides diuiditur. Quarum altera circa perſonarum trinitatem, & vnicam nihilominus deitatem verſatur : altera de humanitate aſſumpta per ſecundam perſonam, quae ipſe eſt Amor tractat: quomodo ſtato tempore, de Spiritu ſancto conceptus, ex virgine natus ſit, & demum paſſus. Quemadmodum tribus ſymbolis, Apoſtolico, Niceno, & Athanaſij, agitur. Marmoreas autem columnas, crura Amoris, canit Spóſa: quoniam omnibus metallis, è quibus arte fuſoria, ſtatuae ſtatuuntur, ad memoriã: vel columnae ſcalpũtur, ad templi, vel porticus ſuſtentationem : marmor plurimum praeſtat, ob fortitudinem, maximéque placet, ob candorem. Licet enim, praeter album, alia ſint marmorum genera : ſicut atrum, viride, rubrum, maculoſum, quod ophites dicitur, & alia : de Pario tamen, id eſt, albo marmore, intelligi debere indubium eſt. Tum quod caeteris proprius ad colorem carnis accedit, & Deo praecipuè album decorum eſt : tum quod ob ſimpliciſſimam Dei naturam maximè Sponſo conuenit, ob eius candorem: de quibus ſuperiùs, in cap. Humanitatis ſcriptum eſt à nobis. Non ſolùm ob puritatem fidei, quam crura figurant: quae omnia argumenta renuit, quibus aut probabiliter oſtendatur, aut neceſſariò demonſtretur : ſola fidelium credulorum credulitate contenta : abſque eo, quod ratiocinatione, quae ſyllogiſmus dicitur, duobus pronunciatis, concluſio inferatur. Verùm etiam, quia marmor per ſe, niueum alborem, lacteúmque depingit. Sicut Poëta declarauit, de Orpheo canés, à Ciconibus diſcerpto. Georg. 4.

Tùm quoque marmorea caput à ceruice reuulſum,
Gurgite cum medio portans. Oenagrius Hebrus
Volueret.

Id eſt, *lactea ceruice.* Sicut idem Aeneid. 8. de Gallis.

Seno

Senonibus,canens,qui Brenno duce, vrbem ceperunt.

Tum lactea colla auro innectuntur.

Id eſt. *Colla candidi coloris* : cuiuſmodi lac eſt,marmor & nix. Per fortitudinem autem, quam Columnae marmoreae oſtendunt: Sanctorum affectio, in adeundis periculis, & in laboribus doloribúſque ſufferendis, perpetiendíſque dignoſcitur. Dum humana omnia, mortémque ipſam deſpicientes,nihil extimeſcunt:nihílque,quod homini poſſit accidere, intolerandum putant. Quin potiùs virtute fidei, fortes & inuicti effecti, hoſtes debellant, caſtra ſuperant, regna vincunt, victoriámque reportant. Sicut Apoſtolus ad Hebr.proſequitur: cap.11. Et de Columnis hactenus,veniamus ad Baſes.

מיסדים על אדני פז

Meiuſadim nhal adne paz.

θεμελιωμένοι ἐπὶ τὰς βάσεις ὀβρυζοῦ.

Fundatae ſuper Baſes obrizi.

Sunt Columnae, Auri ſcilicet (ut ſuprà dicebamus) puri puti. Quod nihil aliud profectò ſignificat, quam Deum : quem ſimpliciſſimum & vniſſimum, in eſſentia deitatis, adoramus, vnum in trinitate, ecce altera Baſis : & trinum in vnitate,ecce altera Baſis.

Et quod hoc ſit verum, liquido ex nomine conſtat Hebraeo Baſes ſignificante : quod ex Dei nominibus, vnum & idem eſt,quod millies Graeci Κύριον, Latini autem Dominum vertunt. Quod plerique in Hebraeo opinantur eſſe numeri multitudinis : quemadmodum ſemper Hebraei pronunciant אדני *Adonai.* Cùm ſic ſingularis numeri, eſſe poſſit אדני *Adoni.* Velut Pſal.110. in quo de Meſsiae diuinitate eiuſdémque incarnatione,agit Propheta : ipſo exordio.

נאם יהוה לאדני

Neum iehouah ladoni.

Dixit Dominus Domino meo. Vel.

Dictum Domini Domino meo.

Hoc eſt. Pater Dominus genuit filium Dominum meum. Sicut Pſ.45.

Eructauit cor meum verbum bonum.

Id eſt,vnigenitum conſubſtantialem. Sic etenim verſus eſt intelligendus? vt non id Pater ſit fatus, ſed ab aeterno, aeterno ordine generauerit. Vocat autem Meſsiam, Regius Propheta, Dominum meum: non ſolùm quoniam filius Dominus hominum eſt per participationem naturae humanae,verùm etiam,quoniam à Patre conſtitutus eſt haeres & poſſeſſor terrae & gentium, Pſalm.2.8.

Et aduertat Lector,quod in Graecis Latiníſque editionibus legitur.

Dixit Dominus Domino meo.

εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου.

Et ſic idem nomen Dominus & Κύριος, tam Patri attribuitur, quàm Filio. In Hebráeis archetypis,diuerſa ſunt nomina. Nam primum nomen Dominus eſt illud, celebre nomen tetragrammaton, quod שם המפורש *ſcem hammeforaſc.* Hebraei appellant. Videlicet nomen expoſitum. Si quidem vbicunque eſt illud Sanctiſsimum nomen, Hebraei pronunciant אדני *Adonai.* Et eſt nomen illud יהוה *iehouah,* Chaldaeum à radice verbi הוה *hauah,*quod ſignificat; Fuit. Nomen autem יהוה *Iehouah*, tertia perſona eſt futuri numeri ſingularis, ſignificans, Erit: & Eſt: quoniam quidem lingua Hebraea inops, (vt dicebamus in Annotatione Oſculabitur) carens praeſenti tempore futuro pro praeſenti vtitur. Vnde Exod.3.14. Nomen Hebraeum, quod Deus reuelauit Paſtori Moyſi.

אהיה אשר אהיה׃

Eheieh aſcer eheieh, quod eſt.

Ero, qui ero.

In Latinis Graeciſque exemplaribus,verſum eſt.

ἐγώ εἰμι ὁ ὤν.

Ego ſum, qui ſum.

Secundum verò nomen Dominus,eſt nomen אדני *Adonai,*quod punctatum litera penultima cum chirich,legitur,Adoni, Videlicet ſingulariter Dominus meus. Et punctatum cum cames,legitur,Adonai, & tunc eſt numeri pluralis. Tametſi ſemper ſingulariter vertatur. Et eſt nomen illud אדני *Adonai,* Hebraeum,ab inuſitato verbo אדן *Adan,* quod ſignificat ſuſtentare: à quo אדן *aden,*eſt,id eſt,Baſis,pes columnae,quae fabricam ſuſtentat. Quod nomen LXXII. Interpretes Κύριον tranſtulerunt, id eſt, Dominum: vt hîc, Verè enim Dominus noſter Meſsias eſt Baſis & fundamentũ,ſicut Apoſtolus ſcripſit. 1. Cor.3.

θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Id eſt.

Fundamentum aliud nemo poteſt ponere,praeter id quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus.

Ratio autem huius nominis ſingularitatis, vel pluralitatis, aſsignari non poteſt,niſi ex textu Orationis, vt hoc Pſal.110.vbi prima perſona, ſecundam affatur: & loco noſtri Cantici,vbi eſt regimen genitiui.

על אדני פז

Nhal adne paz.

Super baſes obryzi.

Puncta namque me non mouent Maſoretarum inuenta.

FACIES.

FACIES. IX.

PVLCHRITVDO, quae per aspectum vt Libani, & electionem, vt Cedrorum describitur.

מראהו כלבנון
Mareho challebanon.

בחור כארזים:
Bachur chaarazim.
Aspectus eius vt Libanus
Electus vt Cedri.
πρόσοψις αὐτοῦ ὡς λίβανος,
ἐκλεκτὸς ὡς κέδροι.

Quasi diceret Sponsa. Sicut mons Libanus omnium montium altissimus inter Iudaeam & Syriam, periucundus est, & aspectu gratissimus, non solum ob innumerabilem multitudinem plantarum, & arborum, quas producit: & liquores perlucidos amnium, fontium & riuulorum, quibus scatet. Verùm etiam ob multorum odorum fragrantiam, praecipuè verò thuris, quod ibi nascitur, & à quo nomen accepit. Nam לבונה *lebonah*, est thus: quod gratissimum in sacrificiis suffitum praebet.

Et sicut Cedri Libani, non solum caeteris omnibus arboribus, altiores sunt, & celsiones, magísque caeteris diffusae ramis, ad opacandum. Verum etiam immatcessibiles sunt, atque incorruptibiles. Sic & non aliter Amor meus mysticus Libanus, qui seipsum hostiamDeo Patri offeret: cuius acerrima suauitas in coelum penetrabit, Patrémque placabit: in altissima omnium sella dignitatis sedens, omnium procerissimus & gratissimus est, & conspectu iucundissimus. Non solum propter altas eius frondes, & ramos, quibus opacat: ac diuina eius opera, per quae, etiam inuisibilia eius, & sempiterna eius virtus, & diuinitas intellecta perspiciuntur: innumeróśque ab eo, velut fonte, emanantes Apostolos, Prophetas, Martyres, Doctores, Confessores, Virgines, caeteróśque Sanctos, immarcessibiles in fide. Per quos & nomen eius, & fides propagabitur, vsque ad extremos terminos terrae: dum omnes populi, summa, eum religione venerabuntur & colent. Verum etiam ob infinitas salutares Spiritus sancti gratias, quas in me Ecclesiam suam Sponsam vberrimè & affluenter effudit, & effundet. Quibus ego irrigata, & foecundata, velut grauida terra foetáque, fruges, in dies, admirabiles fero, ferámque.

PALATVM. X.

ELOQVENTIA, quae per dulce palatum vocis instrumentum significatur.

חכו ממתקים

Chiccho mamthacim.

Palatum eius dulcedines.

ὁ οὐρανίσκος αὐτοῦ γλυκασμοί.

Ecquis enim vnquam fuit, tam dulci generè dicendi, tanta vbertate ingenij, tanta docendi copia, qui rationes certas, rectè viuendi praecepta, sic traderet, vt eum audientes stupescerent, vt eum omnes admirarentur, sicut Amor Sponsae? Quem vnum adhuc puerum, sedentem in medio Doctorum, audientes stupebant, super prudentia & responsis eius, Luc. 2. Quem vnum docentem in synagogis, magnificabant omnes: testimonium illi dantes, admirantésque in verbis gratiae, quae procedebant de ore eius. Luc. 4.

Sicut de Nestore Homerus. Iliad. A.

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Sermo mellifluus cuius manabat ab ore.

Et de quo tandem vno dictum est:

Nunquam loquutus est homo, sicut hic homo. Ioan. 7.

Et iure quidem. Quando de eius ore, non humana, sed diuina vi, fluit melle dulcior oratio, abundántque sonantia verba: totáque eius oratio, grauis & suauis, etiam inimicorum dilectionem continet: à peccato abstrahit, modum iustificandi instruit, atque ad vitam sempiternam inuitat.

Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros. Matth. 5.

Iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Ioan. 5.

Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19.

Qui credit in me, habet vitam aeternam. Ioan. 6.

Quibus adde magnam eius voluntatem, salutis humani generis: propter

pter quam venit in mundum. Hoc namque illud eſt, quod Sponſa attexit.

וכלו מחמדים

Vecullò machmadim.

Et ipſe totus deſideria.

καὶ αὐτὸς ὅλος ἐπιθυμίαι.

Omnis etenim Sponſi Amoris peregrinatio, laſſitudo, defatigatio: omnis vigilia, ieiunium, eſuries: omnis praedicatio, doctrina & Euangelium: omnis labor, paſſio, mors: & omnia denique ſacramenta, & omnis actio eo ſpectant, vt ſaluetur mundus per eum. Ioan.6.

Et his decem ſignis & notis, cum Amorem ſuum (ſicut coloribus in tabula pictores pennicillo faciunt) Sponſa expreſſiſſet: Talis, inquit, eſt Amor meus & Paſtor meus, filiae Hieruſalem.

LOCVS

LOCVS VIGESIMVS OCTAVVS, VIGESIMVSNONVS, ET TRIGESIMVS.

VIGESIMVSOCTAVVS, VIGESIMVSNONVS, ET TRIGESIMVS, loci Cantici, nominis דוד *dod*, eiusdem quintae partis, finis, versus sunt, & sextae principium, secundum vulgatam Latinorũ editionem & Graecam LXXII. partitionem: qui initium sunt octauae partis, secundum eos, qui in decem Canticum secant. Vbi filias Hierusalem Salomon inducit, admirantes excellentem Sponsae Amoris formae pulchritudinem, quam suis versibus Sponsa cecinerat: & vbinam sit eius Amor ab ea quaerentes: atque eandem Sponsam, ad ea, quae quaesita sunt, sapienter respondentem.

אנה הלך דודך

Anah halach dodech.

היפה בנשים

Haiafah bannascim.

אנה פנה דודך

Anah panah dodech.

ונבקשנו עמך׃

Vnuacscennu nhimach.

דודי ירד לגנו׃

Dodi iarad liganno.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quorsum abijt Amor tuus?
Pulcherrima inter mulieres?
Quorsum diuertit Amor tuus?
Et requiremus eum tecum.
Amor meus descendit in hortum suum.

ποῖ παρέβη ὁ ἔρως σου;
ὦ καλὴ ἐν ταῖς γυναίξιν;

ποῖ

ποῖ ἔτρεψεν ὁ ἔρως σου;
καὶ ἐζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σου;
ἔρως μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ.

Sunt autem filiae Hierusalem, singuli homines, ciuitates, nationes, ac gentes: quae statis ab Amore temporibus, eiúsque praeuia fide: in cognitionem eiusdem veri Dei veniunt, & ad Ecclesiam se aggregant. Quae quidem, de semine Abraham, de populo Israëlitico, de gente sancta, éxque regali prosapia Dauid, Sponsae Amorem ortum intelligentes: sicut in scriptis sanctis, per Prophetas suos Deus pollicitus fuerat: ac nequaquam ab illo populo vt verum Deum, & Messiam in lege promissum fuisse receptum. Quin potius contemptum, repudiatúmque à Iudaeis fuisse, atque turpissima morte affectum. Sponsam interrogant, quorsum abierit, ac diuerterit Amor eius. Quibus quidem sequentibus, responsum dat illa petentibus. Amor meus de excelso admodum superiori loco, de altissimo omnium coelorum domicilio, ex sinu & complexu patris, in hortum suum descendit. Videlicet in hanc, quam habitamus inferiorem terram, in medio mundi sitam. Vbi est eius Ecclesia, id est, fidelium suorum congregatio: quae constat ex innumeris regionibus, prouinciis, regnis, linguis, ac populis: qui iugiter ipsi, Patríque, ac Paracleto, tribus personis, vniq. Deo, exhibent latriam. Adorando, adolendo, venerando: offerendo, sacrificando, immolando: canendo, psallendo, laudésque hymnósque tribuendo: mirísque musicis numeris modísque, vocum, neruorum, tibiarúmque personando. Neque verò duntaxat, ratione ipsius Dei, cuî soli haec conueniunt, propter diuinitatem, omnipotentiam, & maiestatem: verùm etiam ratione ipsorum credentium: ob memoriam, gratiarúmque actionem, acceptorum beneficiorum. Non solùm creationis, secundum quam habent esse simpliciter: sed redemptionis etiam, & glorificationis. Quoniam cum essent vasa irae apta ad interitum: facti sunt vasa misericordiae praeparata ad gloriam. Quamobrem filiae Hierusalem, si mei Amoris vos desiderium tenet, si eius cupiditate flagratis: non eum quaerite in populo Israëlitico, in quo nasci, ali & educari voluit: non in ipsa terra Israel, in qua praecepta tradidit, legemque Euangelicam docuit, & miracula fecit: non in templo, quod est Hierosolymis, in quo disputauit, ac Moysem & Prophetas interpretatus est: neque in ipsa Hierosolyma, in qua pati moríque elegit, ac pollinceri, & à mortuis resurgere. Nam quoniam inops tristísque & demissus Amor meus venit in mundum, sicut de eo in Prophetis scriptum erat, & in Psalmis: caecíque Iudaei & opinosissimi, non intelligentes scripturas, opinantes Messiam venturum cum potestate temporali, eum non receperunt: ad gentes se conuertit, eísque gratiam dedit, credentibus in eum. Quare ibi eum quaerite, vbi eius

ſectatores ſunt & aſſeclae, qui Chriſtiani appellantur, à Chriſto, id eſt, vncto, mei Amoris cognomento: quem Deus eius pater vnxit in Regem aeternum, ſuper omnia regna, & ſuper omnes principatus & poteſtâtes. Ipſi enim Chriſtiani ſunt ſemen Abrahae, ſunt Iſrael, ſunt Hieruſalem & ciuitas Dei, & templa inſuper Spiritus ſancti, & membra corporis mei Amoris, & de oſſibus eius: tum per generationem, tum per vnionem, in vna lege Euangelica. Sed neque etiam filiae Hieruſalem, quaerite meum Amorem, vbi proſpero ſtatu fortunae (ſicut gentes loqui conſueſcebant, fortunae omnia tribuendo) homines vtuntur: non vbi ſecunda omnia ſine vlla offenſione eueniunt & conſequuntur: non vbi laetitia homines perfruuntur, gaudiíſque exultant, & in voluptate bacchantur. Verum enimuerò cum quaerite, vbi omnia ſqualore moeroréque & triſtitia ſunt plena: vbi fletus gemitus, eiulatúſque fiunt: & vbi lachrymae profunduntur & ſuſpiria, vocéſque dolore audiuntur expreſſae. Cum iis enim quos res aduerſae eneruant, & affligunt: quos aegritudines atque calamitates frangunt, & debilitant: quoſque miſeriae & erumnae exanimant, euertunt & proſternunt, meus Amor eſſe aſſolet: eáque omnia mei Amoris ſigna beneuolentiae ſunt, erga afflictos. Ipſe enim, quos amat arguit & caſtigat: atque omnem quem ſuſcipit flagellat.

LOCVS

LOCVS TRIGESIMVSPRIMVS, ET TRIGESIMVSSECVNDVS.

TRIGESIMVS PRIMVS, & TRIGESIMVS SECVNDVS loci Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem ſextae partis, ſeptimus verſus eſt. ſecundum vulgatam Latinorum partitionem Graecorúmque verſionem: qui Nonus eſt Octauae partis, ſecũdùm eos, qui in decẽ partes Canticum diuidunt. Vbi poſtquam Spõſa narrauerat filiabus Hieſalem, qualiter eius Amor in hortum ſuum deſcendit: hoc eſt, in Eccleſiam militantem. Ad ſulcos aromatum: hoc eſt, vt ſanctas actiones, laudabiles mores, egregiámque virtutem, ac bonam famam Sanctorum olfaciat & odoretur. Et ad paſcendum in hortis, ſupple, fidelium animas: hoc eſt, vt ſingulis Eccleſiis ſua dona, ſua munera, ſuaque beneficia largiatur, provt vnicuique ſuam gratiam vult tribuere. Et ad colligendum Roſas: hoc eſt, Sanctos quoſque, qui inſtar Roſarum ſunt inter ſpinas (ob innumera, quae vndique in hac mortali vita circunſtant mala) ad ſe attrahendum in Coelum: vt eos maximis & ampliſſimis gloriae praemiis afficiat. Poſt igitur eam narrationem, cùm Amorem alloquuta eſſet Sponſa: quibus diuinis laudibus ab eo in ſermone ornata fuerit, canens filiabus Hieruſalem, ſic orditur.

אני לדודי ודודי לי

Ani ledodi, vedodi li,

הרעה בשושנים

Haronheh baſcioſciannim

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ego Amori meo, & Amor meus mihi

Qui paſcit Roſis.

ἐγὼ τῷ ἐρωτῇ μου, καὶ ἔρως μου ἐμοί,

ὁ ποιμαίνει τοῖς ῥόδοις.

Hoc eſt. Filiae Ieruſalem, cùm Amor meus, qui paſcit Roſis, hoc eſt, qui paſcit animas ſibi deuotas, non mundana, id eſt, corruptibili eſca, mortui panis: carnis quadrupedum, aut altilium, aut aquatilium: aut frugibus, baccíſve, aut oleribus, quae terrae foetu perfunduntur: quibus paſcuntur homines: non aëris alimento, qua Chamelaeon alitur:

neque fabulosis Nectare & Ambrosia, quibus Deos gentium vesci Poëtae commenti sunt: sed verissimo cibo diuino, id est, minimè corruptioni obnoxio, panis Euchariſtiae, sacramenti altaris: figurati per manna, quam idē Amor meus pluit patribus nostris in deserto: panis viui angelici, verae Ambrosiae, verique Nectaris, qui non occidit, sed morte priuat: quem Angeli & beati fruendo manducant, corporis sui quod instar Rosarum, mirificam suauitatem habet, & mixtum cum candore ruborem. Cùm igitur hic Amor meus descendit in hortum suum: hoc est, in has, quas nos incolimus oras: in haec sibi consecrata templa corporum nostrorum, in quibus ipse habitat: atque in haec sanè sancta delubra, & religiosa fana, in quibus maximis ceremoniis, solemnia & statuta ab eo sacrificia eidem factitamus: quod meum erat officium, vt nostrum omnium salutem, etiam atque etiam illi commendarem, non praetermittendum duxi. Iatque non solùm de salute bene sperare, bonóque animo esse iussit: sed aeternum etiam, me praesente, praeconium mearum laudum, versibus cecinit. Nam non solùm pulchram, pastricem, decentem, terribilem, columbam, perfectam, beatámque appellauit: sed miris etiam elogiis, ab oculis, capillis, dentibus, genísque laudauit: atque aurorae, & Lunae & Soli comparauit.

Et Pulchram quidem appellauit: quando sui tori consorte electa, vt in sui Regni parte me constituat: veste pretiosissima sponsaliorum per ablutionem, vestiuit: recreando, regenerando, & reparando, per gratiam, ad gloriam. Et sicut vrbem Regiam olim Tirsam conspicuam me fecit.

Pastricem verò, quia Sanctos, qui per omnem orbem terrarum frequentissimè degunt, mea opera spiritualiter pascit. Dum praeter sacramenta, quae Pontifices & Sacerdotes ministrant: per Doctores & Rhetores, praedicatione & scriptione, vtriusque paginae panis frangitur.

Decentem, quoniam torquibus monilibúsque ex auro & argento fulgentibus gemmis distinctis, me decorauit, per bona spiritualia: qualia sunt gratiae sacramentorum, virtutes theologicae, & dona Spiritus sancti. Et ditauit per Principes mundi bonis temporalibus: qualia Regna sunt, & Principatus & Potestates. Vt iam altera Hierusalem videat, ante eius aduentum religionis sedes.

Terribilem, ob vnionem innumerabilium populorum, barbaricarúmque gentium: quae omnes sub eiusdem Amoris, suauia iuga redactae: instar multorum millium militum, acies instructa: vna mente, & vno ore, in Euangelio, in fide, atque in Catholica, & Apostolica Ecclesia consentiunt.

Columbam, non solùm ob mansuetudinem & tractabilitatem, atque iracundiae carentiam, ob defectum bilis. Et ob charitatem ac pudicitiam

dicitiam : quoniam ipsi Amori,vt Columba marito fidem seruo : atque oris osculo,concordiam pacis agnosco. Sed etiam propter munditiam & simplicitatem,rerumque diuinarum contemplationem:certissima argumenta & inditia praesentiae Spiritus Sancti.

Perfectam , quoniam non solùm me dotauit naturae bonis : quae hominem inprímis clarum faciunt, ad naturales operationes agendum:& bonis gratiae ; quae ab ipso meo Amore gratis & sine meritis dantur:ad hominem sublimandum:verum enimuerò,post funera,bona gloriae spopondit,vt me secum beet in Coelo.

Beatam autem : quoniam in hoc mundo me beauit in spe , per expectationem praemij perennis beatitudinis, alterius vitae : postquam per sernationem mandatorum,omnium coelestium spirituum laetitia, nuptiae verae dignitatis plenae celebrabuntur in Coelo. Et sui fruitione (vt modò dicebam) me beatam reddet.

Sed & ab Oculis me laudauit : quoniam per Episcopos Ecclesiarum Pastores,tam subtiliter,támque acriter omnia exploro : vt etiam occultissima quaeque,& ab hominibus inuoluta errata clarè cernam. Sicut,quae,conuexa etiam montium,visu penetrant lynces. Et lyncei quondam ambo : qui etiam super nubila , & sub terra acie oculorum spectabant. Quoniam enim perspiciens, parcere rogo, adeò delectat, quod eum vetat iudicia exercere seuera.

A capillis autem, ob multiplices populos, gentésque varias : quae relictis idolis, ex lignis, lapidibus, metallísve, aut alia materia hominum manu factis : herouin, stellarum, ac cicurum & ferarum bestiarum : quae in mari, Coelo, & terra nascuntur : quibus adorantes, sacrificabant : ipsum Amorem,filium Dei viui,cum Patre,& Paraclete, vnum Deum colunt. Ipsíque & thus & cereos adolentes, immolant sacrificium laudis : suáque vota reddunt.

A dentibus, ob innumeros omnium gentium Doctóres : qui omnibus linguis, vtriusque testamenti scripta, provt Spiritus sanctus eis dictat : vertunt, explanant, explicant, exponunt, declarant, interpretantúrque. Ac demonstrationibus,argumentis,rationibus,conclusiobus,distinctionibus,definitionibúsque plana faciunt:Atque illiteratis imperitísque hominibus,& idiotis praemansa in os inserunt.

A genis verò , ob innumerabiles Clericos, Pontifices, Sacerdotes, Diaconos, & inferiorũ ordinum Ecclesiasticae Ierarchiae ministros, seculares & regulares : qui in sortem Dei electi, Deóque dicati, totíque & animis & corporibus altari addicti, obsceonitatem, petulantiam, procacitatem , lasciuiámque carnis, cohibentes, casti perpetuò, coelibésque viuunt. Parati per se se millies pro Amore occumbere, mortémque oppetere : vt mala punica in malis praemonstrant.

Aurorae autem me comparauit : non solùm, quoniam de tenebris & nocte peccati surrexi paruis principiis , post eius aduentum , cùm

pauci admodum eſſent credentes. Et antequam homo fieret Amor: cùm populus duntaxat Iſraëliticus crederet in eum venturum. Quae Aurorae conueniût,quae de nocte côſurgit opaca: vecta biiugis equis, ob luminis modicitatem. Verùm etiam ob eiuſdem Aurorae rubo-rem, ſanguinis concolorem: qui Eccleſiae initia, ad caedem & cruorem trahi,ne dum ipſius Aurorae, ſed Solis luce clarius ſignum dabat.

Lunae porrò,non tam,quia eius mei Amoris Solis iuſtitiae,ſplendoris radiis,illuſtrata fulgeo: inſtar Lunae,quae luce lucet aliena,Solis videlicet: quam ob varietatem & mutationem ſtatus, quam Lunae facies prae ſe fert;dum ſingulis diebus immutata côſpicitur.Nam quae modò planè annis M D C. ſub lege & vmbra eram,& ſub ira & captiuitate & ignorantia, tenebríſque noctéque: nunc ſub die & claritate & ſapientia & libertate,gratiáque ſim, & veritate & Euangelio mox ſummum bonum adeptura, & in ſtatu praemij honoris gloriaéque futura.

Soli verò,cùm ob ſummam rerum omnium gubernationem,temporalium & ſpiritualium, duum gladiorum, ſummúmque imperium, quod mihi ab eo datum eſt: tum ob nutrimenta & incrementa, quae inſtar Solis mortali generi eius fidelibus praebeo. Tum verò etiam ob inſignes pietate viros: qui vel morte pro ipſo oppetita: ſiue ſummè omnium doctrinarum copia eruditi: aut rebus praeclarè adminiſtratis: aut vitae denique ſanctitate,ſingulis aetatibus me illuſtrant.

LOCVS

LOCVS MAMMAE III.

TERTIVS nunc ſequitur locus Cantici nominis שד ſciad, ex octonis, quos in hac Annotatione Amoris interpretandos ſuſcepimus: vbi Salomon Sponſae vberum mentionem faciens, gemellis ea Capreae catulis componit. Et eſt verſus paulò pòſt initium ſeptimae partis, ſecundùm Graecorum verſionem, & vulgatam Latinorum editionem: & nonae partis, ſecundùm eos, qui in decem partes Canticum partiuntur: qui in Hebraeis codicibus ita ſe habet.

שני שדיך כשני עפרים
Scene ſciadaich chiſne nhafarim.
תאמי צביה
Theome tſeuyah.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ambo vbera tua, vt duo catuli
Gemelli Capreae.
ἄμφω μαςοί σου, ὡς δύο πῶλοι
οἱ δίδυμοι τῆς δορκάδος.

De quo quidem loco, quoniam repetitio eſt, eiuſdem verſus, qui habetur parte 4. ſuper quem ſcripſimus loco 2. huius nominis שד ſciad: illicò poſt vndecimum locum, nominis דוד dod, vlterius annotare praetermittam.

LOCVS

LOCVS MAMMAE IIII. ET V.

QVARTVS, & QVINTVS loci Cantici nominis שד *ſciad*, qui nunc ſe offerunt ex praedictis octonis; eiuſdem ſeptimae partis circa finem verſus ſunt, vbi Salomon, Virginum chorum inducens in ſcena laudes Sponſae canentem, Palmae, altitudinem eius, vitiſque racemis, Hubera comparare facit.

זות קומתך דמתה לתמר
Zoth comathecha damethah lethamar,
ושדיך לאשכלות:
Veſciadaich leaſcholoth:
אמרתי אעלה בתמר
Amarthi enheleh bethamar
אחזה בסנסניו
Echezeh beſanſinnau,
ויהיו נא שדיך
Veiheieu na ſciadaich
כאשכלות הגפן:
Cheaſcheloth hagghefen.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Iſta ſtatura tua ſimilis facta eſt Palmae
Et Hubera tua racemis.
Dixi aſcendam in Palmam
Contemplabor ramos eius
Et erunt nunc Hubera tua
Quemadmodum racemi vitis.

τοῦτο τὸ μέγεθος σοῦ ὡμοιώθη τῷ φοίνικι.
καὶ οἱ μαστοί σου τοῖς βότρυσι.
εἶπα ἀναβήσομαι ἐπὶ τῷ φοίνικι,
θεωρήσομαι τοὺς κλάδους αὐτοῦ,

καὶ

καὶ ἔσονται δὴ οἱ μασοί σου
ὥσπερ οἱ βότρυες τῆς ἀμπέλου.

Intelligit autem Salomon per ſtaturam,modum corporis Sponſae,cui perſonam impoſuit Amor magna cum excellentia. Quo eminentem ſtatum Eccleſiae facilè quiſque cerneret : quae omnium regnorum & monarchiarum,ac rerum publicarum quot ſunt,quótque fuere,quótque poſt alios erunt in annos, principatum tenet. Et per vbera duo teſtamenta, per quae Eccleſia mater magna fidelibus populis, mammas, appetentibus : hoc eſt , iucunabula & rudimenta fidei : lactem praebet doctrinae & eruditionis omnium quaecunque neceſſaria ſunt, ad credendum , & operandum, ad aeternam ſalutem. Et per ramos Palmae, vuaéque racemos, ſuauiloquentiam,atque nutrimenta, vtriuſque ſacrae paginae : quae ſuauiſſimus paſtus animarum ſunt,iis, qui ſe totos Amori dicarunt.

Vt iure óptimo Spiritus ſanctus, qui eſt ſumma ſapiẽtia,per os Prophetae, Eccleſiã, ob eius ſublimitatẽ & celſitudinem,Palmae,propter eius proceritatem,comparauerit:quae vna ex omnibus arboribus excellit:cuique caeterarum arborum palma defertur. Vbera autem, hoc eſt,duo teſtamenta,racemis vuae aſſimilauerit : quae omnes alios fructus, quaruncũque arborũ , ſuauitate excedit,atque plus caeteris omnibus,qui in fundo naſcuntur,fructibus nutrit. Quod equidẽ mirandum non eſt,cùm racemi à vite ferantur,quae ipſemet eſt Amor,Ioan. 15.qui omnium rerum,quas natura deſiderat,abundantiam & copiam ſuppeditet, atque ſatietatem ſine faſtidio : Palma verò crucis arbor nobilis ſit,in quam Amor,ipſo aetatis flore,volens, actus : ex humani generis hoſte triumpharit, ac clariſſimo trophaeo inferorum ſpoliis eam ornauerit.Erat enim ex Palma pars Crucis:vt ſup.dicebamus,p.5.

Vt victoriam mittam,quam aſſidua aſſectatorum eiuſdem Amoris copia,in dies reportant : Martyres de tyrannis,Virgines & continentes de carne, Monachi & contemplatiui de mundo , & Doctores de haereticis : quam ob rem incomparabiles fructus capit Eccleſia, Palmae dactylis dulciores.

LOCVS TRIGESIMVS TERTIVS.

TRIGESIMVSTERTIVS, locus Cantici, nominis דוד *dod*, quod hactenus in Graecis codicibus, ἀδελφιδὸς exponitur, & ἀγαπητὸς, id eſt, diligibilis, & nepos, & in Latinis verſionibus dilectus exponitur: eiuſdem ſeptimae partis verſus eſt, poſt quintum locum nominis שד *ſciad*, ſuper quem iam nunc ſcripſimus. Vbi Sponſae palatum, ſiue guttur (vtrumque enim חך *chec* Hebraeis eſt) virgines laudibus efferunt.

וחכך כיין הטוב

Vechiccha cheÿaÿn hattob.

הולך לדודי למישרים

Holech ledodi lemeſciarim.

דובב שפתי ישנים

Dobeb ſifthe ieſcianim

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

καὶ ὁ οὐρανίσκος σου, ὡς οἶνος ἥδιστος,
πορευόμενος ὄρθως τῷ ἔρωτι μου,
ποιούμενος λαλεῖν χείλη καθευδόντων. ἰ

Et palatum tuum, vt bonum vinum,
Vadens Amori meo directè,
Faciens loqui labra dormientium.

Eſt autem elegans metonymia, Sponſae palatum, vox Eccleſiae, effectus, pro efficiente. Vox autem Eccleſiae ſunt Patriarchae, Prophetae, Pſalmographi, cãtores inſtrumenta Muſica quibus canebatur: Legiſlatores, Sacerdotes, Pontifices, caeteríque veteris Teſtamenti amici Dei: ſanctiſſima mater Virgo, Praecurſor Apoſtoli Euangeliſtae diſcipuli Doctores Epiſcopi praedicatores & praeſules: quique omnes Graio nomine Presbyteri nũcupantur: ſiue ſaecularem, ſiue monaſticam, vel regularem vitam agant: obedientiam colentes & paupertatem & caſtitatem: & Virgines, quae & ipſae Deo votae, ſub regulis in ſeptis degut, continenter pſallentes. Ad haec preces, orationes, lectiones,

nes,Prophetiae,Euangelia,& vtriusque testamenti historiarum recitationes:hymni psalmi laudes, verbáque, quibus per accessum ad elementa fiunt sacramenta: carmina, cantúsque omnes vocum neruorum & tibiarum,qui alternis choris modulantur: omnísque denique Musica symphonia, quam cantu & fidibus, in antemeridianis sacrificiis,& vespertinis horis canit Ecclesia. Conciones praeterea, quae à sacris Rhetoribus in pulpitis,& suggestis habentur: atque eorundem clamores & vociferationes,quibus vtuntur,cum amplificata & exaggerata altius oratione, populum moribus prolapsum refrenant, à peccatis cohibent,atque quae fidelium partes sint admonent. Itémque quae lamentationes, gemitus, ploratus eiulatus & singultus non solum ab ipsis fidelibus propria errata agnoscentibus eduntur: & suspiria voces doloris expressa: quibus Amor potissimum delectatur, maximéque ad misericordiam commouetur,vt deinceps peccata non reminiscatur:sed à ministris etiam publicis Dei sacerdotio praeditis, qui sacris praesunt & fanis:quibus id munus impositum est,de populi delictis flere.

Quoniam enim palatum, vocis est instrumentum, & in eodem, sensus saporum gustatus est: & suauissimum super omnia esculenta & poculenta est vinum,ita vt bibentium mentem teneat,vnde temetum dictum:concinne admodum fletus Ecclesiae,atque ad suos fideles hortationes,& sacrificia,& supplicationes ad Deum, optimo vino Salomon componit. Vt pote, quae magnopere Amori & gratae sint & iucundae:vt sitienti optimi vini potio. Etsi enim Amor, nil tam vehementer cupiat, quam animarum salutem, quarum causa homo factus est:nil adeò valde aueat,quàm peccatoribus parcere, pro quibus passus est:nihílque tandem magis expetat,quàm exercere misericordiam in fidelibus suis, quos inprimis amat,charósque habet: laudari tamen ab ipsis,& appellari,& implorari,& deprecari,sibíque immolari, sacráque confici, atque pro beneficiis collatis, gratias agi, vult, iubet,& gaudet. Et de palato satis dictum est.

Deinceps (iuxta loci seriem) de vino dicamus. Quod quidem optimum, vadens ad Amorem directè, faciens loqui labra dormientium:nihil aliud profectò est, nisi merum vinum,ex vuis expressum, & altari praebitum:de quo in maiori quantitate quàm de aqua in sacrificio ponitur.cap.perniciosius, de celebr.miss. quod ipsius Amoris verbis, ritè per sacerdotes noui Testamenti prolatis,in eiusdem met Amoris sanguinem transit, & carnem, per concomitantiam. Hoc enim ad Amorem directè vadit,quod in eum transformatur, & transubstantiatur. Hoc loqui facit labra dormientium, dum libatum & gustatum tantùm, ne dum potum & obbibitum,humi stratas,terraéque defixas mentes fidelium, in consideratione rerum temporalium

& corruptibilium, ad coeleſtia ſpectandum, erigit & aeterna. Vt non amplius ſopiti fideles, veluti muti & elingues, ſileant & conticeſcant, non laudantes Deum: ſicut qui in inferno poſiti ſunt. Hoc eſt enim dormire, hoc ſopitum eſſe & ſilentium agere: ſicut infernus Hebraeis declarat, quorum lingua, inter caetera nomina דומה *dumah*, id eſt, ſilentium nuncupatur. Pſal. 116. ſecundum Latinorum editionem 113. ſicut alio loco dicebamus. Sed iam velut è ſomno experrecti, nihil aliud, niſi Deum loquuntur: ac pleniore ore laudant, glorificant & benedicunt.

* * *

LOCVS

LOCVS TRIGESIMVSQVARTVS, TRIGESIMVSQVINTVS, ET TRIGESIMVSSEXTVS.

TRIGESIMVSQVARTVS, TRIGESIMVSQVINTVS, & TRIGESIMVSSEXTVS loci Cantici nominis דוד *dod*, eiusdem septimae partis, versus sunt, secundum vulgatam Latinorum editionem, & Graecam LXXII. translationem: qui secundae partis noni Cantici sunt, secundum eos, qui Canticum in decem Cantica diuidunt. Vbi & petitionem suam filiabus Hierusalem Sponsa recenset, quam in beneficij loco & gratiae ab Amore petiuit:& donum suorum Amorum, quos vltro illi obtulit, commemorat:in compensationem fructuum,qui ab ea Sponso debentur:atque mutuam & reciprocam retributionem ac remunerationem beneuolentiae,vicissitudinémque studiorum officiorúmque Sponsi.

אני לדודי ועלי חשוקתו׃
Ani ledodi, venhalai chesciucatho.
לכה דודי נצא השדה
Lechah dodi natse hassadeh.
נלינה בכפרים
Nalinah bacchefarim.
נשכימה לכרמים
Naschemah laccheramim.
נראה אם פרח הגפן
Narah im parach haggafen.
פתח הסמדר
Patthach hassemadar.
הנצו הרמונים
Hannetsu harmonim.
שם אתן את דודי לך׃
Sciam etthen eth dodai lach.

In quibus tribus locis, in omnibus Latinis editionibus nomen דוד

dod, locis 34. & 35. Dilectus, & loco 36. hubera, conuersi reperiuntur: & in omnibus Graecis codicibus, aliàs ἀγαπητὸς, aliàs ἀδελφιδὸς, & μάστους μου. Vbera mea, videlicet, Nepos & Dilectus. Cum tamen loci 36, cum duobus superioribus 34. & 35. idem sit nomen, idémque significans: mutato tantum numero vnitatis in pluralitatem. Sicut Graecè nos vertimus & Latinè.

Ego Amori meo, & erga me adhaesio eius
Veni Amor meus, exibimus in agrum
Remorum faciemus in villis
Auroram praeueniemus in vineis
Aspiciemus an germinarit vitis.
Aperuerit gemmam,
An floruerint mala punica,
Ibi dabo Amores meos tibi.

ἐγὼ ἔρωτί μου, καὶ ἐπ᾽ ἐμὲ ἡ κόλλησις αὐτοῦ
ἔρχου ὦ ἔρως μου, ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρὸν,
χρονίσωμεν ἐν ταῖς κώμαις
ὀρθρίσωμεν εἰς τοὺς ἀμπελῶνας
ὀψόμεθα εἰ βλάστησεν ἡ ἄμπελος
ἀνέῳγεν ὁ κυπρισμὸς
εἰ ἤνθησαν αἱ ῥοαὶ
ἐκεῖ σοὶ δώσω τοὺς ἔρωτας μου.

Non autem quemadmodum Latinorum omnes editiones habent & Graecorum.

Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Et infrà.
Ibi dabo tibi hubera mea.

ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἐπ᾽ ἐμὲ ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ,
ἐκεῖ δώσω τοὺς μάστους μου σοι.

Nam misso nomine דודי & דודי *dodai & dodi*, quod vnum & idem non mammas vel hubera, sed Amor meus & Amores meos significat, sicut saepissimè dictum est à nobis: verbum חשק *chasciac*, à quo חשוקתו *chesciucatho*, synonimũ est cum verbo דבק *dauac*, de quo Gen. 34. & cum verbo חגר *chaghar*, & cingere significat & adhaerere. Non autem ἐπιστρέφειν, conuertere, vel respicere. Sicut patet Genes. 4. quando Deus Caim, alloquitur, & liberum arbitrium edocet. Ibi, vt nos vertimus.

Non ne si bene egeris, accipies.
Et si non bene egeris, apertè peccatum cubat.

ואליך

ואליך חשוקתו

Veelecha chesciucatho.

Et ad te adhaesio eius.

καὶ πρὸς σὲ ἡ κόλλησις αὐτοῦ.

Hoc est. Si bene feceris, bene pariter recipies. Et si non bene feceris, peccabis, & peccatum apertum manifestúmque erit, tibíque adhaerebit cingens te. Tametsi nihilominus tu dominaberis illius: vt illud volens arcere possis, pellere à te,& propulsare.

Et Exod. 38. in principio, vbi narratur historia, quando Basalel de tribu Iuda (spiritu Dei plenus ad faciendum Tabernaculum, & Arcam, caeteráque de quibus cap. 35.) fecit Columnas tentoriorum. Vbi quater habetur, sicut nos vertimus.

Columnae & bases eius ex aëre.

ווי העמודים וחשקיהם כסף

Vauue hannhammudim, vechasciuceem chasef.

Capitella columnarum, atque cinguli earum ex argento.

ἐπιστυλία τῶν στύλων, καὶ αἱ ζῶναι αὐτῶν ἐξ ἀργυρίου.
vel ἀργυρία.

Erant autem cinguli ornamenta argentea, quae aeneas columnas cingebant: quae Pagninus, fila, vertit.

Sed etiam Isa. 38. in Cantico Regis Ezech. vers. 8. secundum vulgatam partitionem.

ואתה חשקת נפשי משחת בלי:

Veatthah Chasciacetha nhafsci misciachath beli.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Sed tu cinxisti animam meam ne interiret.

καὶ σὺ ἔζωσε τὴν ψυχήν μου, ἵνα μὴ ἀπόληται.

Sic D. puella Agnes, pulcherrima virgo Romana, nobili genere orta, ad gnatum Praefecti Vrbis: qui eius forma captus, amore flagrans, Virginem in matrimonium, ducere cupiens, ingentia dona, immensásque opes, ne montes aureos pollicebatur: de Amore Sponso loquens Diua, qui iam sibi eam desponderat. Recede à me (inquit) nam multo te nobilior ditiórque Sponsus praeuenit, Dominus Deus Rex coeli & terrae. Qui me vestiuit aureo vestitu, qui aures meas ornauit insignibus margaritis, & collum cinxit monile ex fulgentibus gemmis.

Sic igitur Sponsa, vt immensum mutuum amorem, inter se, & Sponsum facilè quisque cerneret.

Ego

Ego (canit) *Amori meo,& erga me cingulus eius.*

Sic (inquit) ego Amori meo,qui mecum coniunctissimè & amantissimè viuit : qui mihi vsque adhaeret : qui me cingit aduersus vastos impetus tenebrarum:vt non nauem frangam, dum ruit Oceano nox.

Exibimus in agrum,
Remoram faciemus in villis.

Ad priscam Ecclesiam attinent. Cum post Sponsi ascensionem in coelum, incidit in persecutionem Iudaeorum, & omnium Regum terrae:in qua innumerae Martyrum myriades variis suppliciis occisae sunt: Tunc enim Sancti amici Dei,ad euitandum immaturum interitum, in villis latitantes degebant : quae domus in agris sunt.l.fundi appellatione.ff.de verbor.significat.& in agris,qui loci sine villa sunt. l.ager.ff.eod. Neque verò solum in agris & villis se abdebant : sed in agrorum etiam solitudinibus, eremísque & speluncis & cauernis terrae,nodísque : qui κόμβοι Graecè appellantur,vnde Catacombae extra Vrbem,vbi Sancti latebant. Quod autem sequitur.

Auroram praeueniemus in vineis,
Aspiciemus an germinarit vitis.
An aperuerit gemmam, & an
Floruerint mala punica.

Sequentia indicant tempora post conuersionem Constantini. Cum procul ab omni metu, in conciliis coetibúsque hominum iure sociatis,quae ciuitates appellantur,honos iustus & debitus Sponso decretus est:apertéque & palàm ei canere,aras dedicare,thura & odores & cereos incendere, sacra facere, statuas ponere, fanáque & templa aedificare, coeptum est. Ciuitates enim & oppida & vrbes, hoc est, ciuium frequentia copia & multitudo, iurium consensu legúmque sociatae:in quibus cógressus fidelium sunt,sub vna fide & lege Euangelica Deum colentes : quibus nihil in terris Deo acceptius, vineae Domini sunt. Ex quibus Amor vinum & oleum exprimit,& granum Euangelicum metit,& in horrea sua congregat:ad cibum potúmque fidelium, & gloriam suam.

Et in his ciuitatibus vitem Amor,ac fructuosas arbores saeuit:hoc est,fidem & Euangelium,suíque veri Dei cognitionem : tum per sese, tum per Apostolos, & eorum successores. Sicut in Euangeliis habetur,& in Actis legitur Apostolorum, & passim in scriptoribus Ecclesiasticis,qui Ecclesiae historias texuerunt. Dicit igitur Sponsa. In his vineis, non solùm totos dies te verum Deum, qui omnia genuisti, quique omnia nutu Regis, colemus vniuersi generis cultu, qui tibi debetur : verùm etiam ante lucem, nocturnis cantibus, pleniore ore psallentes laudabimus, supplicabimúsque.

Aspiciemus

Aſpiciemus an germinarit vitis,
An aperuerit gemmam.

Eſt ordo conuerſus, figura vſitata in ſacra Scriptura. Nam, cum venit aeſtas (ſicut eſt apud Poëtam)

Torrida, iam laetae turgent in palmite gemmae.

Id eſt: Oculi vitis inflantur, ac tum exitum quaerentes aperiuntur, móxque germinaſcunt: pampinos, videlicet, & ſurculos, & propagines emittentes. Sententia eſt. Aſpiciemus an Eccleſiae ad fidem conuerſae, vnde fructus tibi debentur: vt tempeſtiuè opimos eos demetere & percipere poſſis, ſe praeparent. Tum verò maxime, an floruerint arbores malorum punicorum, quae ſpem faciant, ſummam hominum frequentiam, vndique te teſtificaturam: etiam quod cum ſanguine vitam ſibi effluere ſentiant. Ad ſummam.

Ibi dabo tibi Amores meos.

Hoc eſt. Quoniam tu, omnium Amorum veriſſimus Amor qui ob tui Amoris exceſſum, ab aeterno me amaſti, elegiſti, & praedeſtinaſti: & in tempore me creaſti ad imaginem & ſimilitudinem tuam, vt tuae efficeres participem gloriae: & poſt primi parentis praeuaricationem, vt captiuam redimeres, de coelo deſcendiſti: quorum beneficiorum, tanta eſt magnitudo, vt debitam, ac meritam gratiam, nunquam ſperem poſſe referre: referam certè partem, dando tibi Amores meos, & eoſdem tuos, Apoſtolos, Prophetas, Epiſcopos, Doctores, Sacerdotes, Leuitas, Monachos, Eremitas, Virgines, Continentéſque, caeteróſque fideles, virilis, ac muliebris ſexus, qui in te credunt. Quorum magna pars, legis Euangelicae teſtes, quemadmodum pro mea ſalute, tu paſſus es: ad tui imitationem, probra conuicia contumelias, vincula carceres compedes, verbera flagella virgas, percuſſiones vulnera plagáſque, omníſque generis quaeſtiones atque exquiſita ſupplicia, turpiſſimáſque mortes, pro tui nominis defenſione ſubibunt. Quod eo libentius exequar, quòd loco excelſo & illuſtri ſitae ſunt huiuſmodi mortes in conſpectu tuo. Sicut Regius Propheta canebat Pſal. 116. vnus ex meis Amoribus, quem à te acceptum, tibi reddidi.

יקר בעיני יהוה המותה לחסידיו

Iacar benhene Iehouah hamauethah lachaſidau

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Pretioſa in oculis Domini mors piorum ſuorum.

τίμιος ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ.

Hoc est. Grata & periucunda Deo est mors oppetita à Piis suis, pro patria & parentibus. Pro parentibus, id est pro Deo, qui omnium rerum seminator & sator & parens, atque educator & altor est. Pro parentibus, id est, pro Deo, qui pro Piis suis, mortem non dubitauit occumbere: vt Pij illum vestigiis consequantur. Pro Patria, id est, pro Ecclesia, in qua alti sunt: vt eorum deuotionibus, Deus placatus, fideles contra barbaros defendat. Pro patria, id est, pro mundo, vt eorum neces, pro Amore obitae, illis ad gloriam, caeteris proficiant ad salutem.

LOCVS

LOCVS TRIGESIMVS SEPTIMVS.

TRIGESIMVS SEPTIMVS locus Cantici nominis דוד *dod*, eiuſdem ſeptimae partis, vltimus verſus eſt, ſecundùm vulgatam Latinorum editionem, & Graecam conuerſionem: qui vltimus itidem ſecundae partis eſt, Noni Cantici, ſecundùm eos, qui in decem Cantica Canticum partiũntur. Vbi Salomon, poſtquam Spõſam offerentem induxit, magnificum munus ſuorum Amorum, de quo proximo loco dicebamus: Mandragorarum meminit fragrantiae, deliciarúmque Sponſae, quas Sponſo conditas ſeruat.

הדודאים נתנו ריח
Haddudaim nathenu reach
ועל פתחינו כל מגדים
Venhal petachenu chol meghadim
חדשים גם ישנים
Chadaſcim gham ieſcianim
דודי צפנתי לך
Dodi tſafanthi lach.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Mandragorae dederunt fragrantiam,
Et ſuper portis noſtris omnes delicias,
Renouatas atque etiam priſcas
Amor meus recondi tibi.

αἱ μανδραγόραι ἔδωκαν ὀδώδιαν,
καὶ ἐπὶ θύρας ἡμῶν πάντας τρυφαῖς
ἀνανέωσας, καὶ μὲν παλαίας
ἐτήρησα σοὶ ὦ ἔρως μου

O Sponſae graues ſerióſque verſus, immò verò potiùs Spiritus ſancti. Poſt voluntariam oblationem, pollicitationémque ſuorum Amorum,

Mandragorae (canit) *ſuum dederunt odorem.*

Ad ostendendum Sponso, quomodo iam parati essent fideles, pro ipso quiduis pati, omniaque perpeti. Veluti qui Mandragorae medicamentum sumpserunt: qui non solùm, si dolorum sibi admoueantur faces, non exterrentur: sed neque si vrantur, vel secentur, ferrum sentiunt, neque ignem. Sicut de tot Sanctorum vtriusque sexus millibus scimus. Qui suppositos ignes, subiectásque prunas, candentésque carbones, ardentésque laminas, quasi non sentientes, non curarunt. Atque scelestis, nefariísque modis, ab impiis tyrannis, ab improbis & perfidiosis nationibus, feris potiùs quàm hominibus, laniati, discerpti, lacerati, truncati sectíque atque excarnificati sunt, pro fidei testimonio. Quamobrem Graeco vocabulo Martyres Sponsa nominat. Qui cum talibus, aliísque mille genus cruciatibus, suppliciísque angerentur, torrerentur, conficerentur, tunderentur, obruerentur, praecipitarentur, lapidibus appeterentur, bestiis obiicerentur, subditis ignibus efferuescerent, rotarum aculeis aliísque machinis frangerentur, securibus percuterentur, & in cruces & patibulos agerentur, vitámque cum sanguine & intestinis profunderent: non voces audiebantur plenae stomachi & quaerelarum, non lamentationes & quaerimoniae: sed preces pro tyrannis, pro carnificibus, pro tortoribus: sed suasiones, vt à vanis futilibúsque simulachris conuerterentur gentes ad Deum viuum & verum, qui fecit Coelum & terram & mare & omnia quae in eis sunt.

Et super portis nostris, omnes delicias
Renouatas, atque etiam priscas,
Amor meus recondi tibi.

More pastorali commemorat Sponsa, munera quae seruat Amanti (nam, Donis conciliatur Amor) Sic Corydon praeter fistulam disparibus septem compactam cicutis.

Praetereà duo, nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus ambo,
Bina die siccant ouis vbera: quos tibi seruo.

Sic igitur Sponsa.

Et super portis nostris.

Hoc est, in conuentibus synodis, conciliis, coetibus, coronis & congregationibus Ecclesiarum: quae toto orbe terrarum, in ciuitatibus, vrbibus, oppidis, castris, aedibus, domibúsque, sub vna Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, fundatae & stabilitae sunt: quae in nomine tuo congregatae, portae & fores sunt: quibus ad te aditus est, qui in medio eorum es. Matth. 18.

Omnes

Omnes delicias renouatas, atque etiam priscas.

Hoc est, Apostolos, Episcopos, Martyres, Doctores, Confessores, Virginesque, caeterósque fideles: necnon & Prophetas, & Patriarchas, Sanctósque reliquos viros ab origine mundi. Qui partim Ecclesiam sanguine suo rigarunt, partim doctrina illustrarunt, partim vitae sanctitate roborarunt. Tibi recondi, tibíque asseruo, vt tui sint, tecúmque sine fine laetentur.

Isti enim sunt, מגדים *meghadim*, id est, delectamenta, oblectamenta, voluptates, mel ac deliciae tuae: quos in deliciis & Amoribus habes: quibus perfrueris, quibus pasceris, quibus speculis oblectaris, quibus ludis delectaris & duceris.

Isti sunt פרי מגדים *pere meghadim*. fructus deliciarum, quos tu met paulò ante me habere, canebas in horto. par. 4.

Isti sunt,

חדשים גם ישנים

Chadascim, gham iescianim.

Renouati, atque etiam prisci.

Prisci (inquam) qui antiquissimi sunt, qui ab initio orbis fuerunt, quibus nihil antiquius hominum sermone celebratur.

Renouati autem, quoniam denuò nati sunt, quoniam tuo sanguine dealbati sunt: atque tua morte redempti, viuaces immutabili aeternitate facti sunt.

LOCVS MAMMAE VI.

SEXTVS locus Cantici nominis שיר *sciad*, qui modò ex octonis propositis sequitur: octauae partis secundùm LXXII. partitionem & Latinorum vulgatam conuersionem, secundus versus est: qui tertiae partis noni Cantici, secundus similiter est, secundùm eos, qui Canticum in decem Cantica diuidunt. Vbi Salomon Ecclesiam inducit, ante Messiae aduentum, expromentem magnum desiderium suum, quo tenebatur, vt valuis Coeli apertis descenderet & oriretur.

מי יתנך כאח לי
Mi itthenecha cheach li,
יונק שדי אמי
Ionach scede immi,
אמצאך בחוץ אשקך
Amtsaacha bachuts asciacecha.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quis dabit te, vt fratrem meum,
Sugentem vbera matris meae,
Reperiam te foris, dissuauiabor te.
Τίς δώσῃ σε, ὡς ἀδελφόν μου,
θηλάζοντα μαστοὺς τῆς μητρός μου,
εὑρήσω σε ἔξω, φιλήσω σε.

Non autem. τίς δώσει. *Quis det.* Nam (vt in prima Annotatione latiùs disseruimus, cui ab exordio Cantici, Osculabitur nomen indidimus) non solùm ex sponsionibus pollicitationibúsque facillimè Sponsa sciebat: sed ex pactionibus & foederum sanctionibus manifestò compererat: quod mitteret Deus filium suum, vt opera ferret & salutem gentibus. Et propterea non quasi ancipiti contentione distracta: vt optans canebat, *Quis det*.. Quasi, *Vtinam quis det*. Sed non incerta, & non ignara aduentus.

Quis dabit te vt fratrem meum.

Ob naturam videlicet humanam, quam assumpturus erat.

Sugentem vbera.

Quod

Quod omnibus hominibus commune eſt: lacē mammis haurire.

Matris meae.

Eiuſdem naturae matris & communis parentis.

Reperiam te foris.

Hoc eſt, in terra,in medio mundi locata: extra Coelum, vbi domicilium habes: vbi eſt domus & ſedes tua. Pſal.11.4. & 103.19. & Matt. 23, Oſculabor te. Infantem,lactentem,in cunis vagientem: puerum, ephebum,adultum. Sic Regius Propheta,totius generis humani corruptionem,deplorans: ſolúmque Meſſiam Saluatorem futurum,praeſagiens,Pſalmis 14.& 53.canit.

מי יתן מציון ישועת ישראל׃

Mi itthen mitſion ieſciunhath Iſrael.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

τίς δώσῃ ἐκ Σίων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰσραήλ.

Quis ſalutem ex Sion dabit Iſrael.

Non autem. *Quis det.* Sic Pſal.55. In quo tractatur materia perſecutionum, quas Meſſias habiturus erat, nec non & Eccleſia, Chriſtum inducit Propheta canentem.

מי יתן לי אבר כיונה׃

Mi itthen li euer chaÿonah.

τίς δώσει μοὶ πτέρυγας, ὡσεὶ περιστερᾶς.

Quis dabit mihi pennas,ſicut Columbae.

Non autem. *Quis det.* Sic igitur Sponſa.

מי יתנך

Mi itthenecha.

Quis dabit te.

Quis dabit,vt homo naſcaris: vt ad cōplexum tuum,& oſculum poſſim currere?Quis dabit,vt tu Deus forma hominum indutus,prodeas? vt diuina natura cum humana copulata,ego tua Sponſa homo,te hominem & Deum oſculer, neceſſitudine contubernij conuictúſque,& coitione oris ad os? & tu viciſſim Deus & homo, me Sponſam hominem oſculeris: cum eiſdem milléque aliis oſculis, tum oſculo Redemptionis?

Et certè quidem pater Amoris dabit: immò verò dedit, quando (vt Apoſtolus inquit.)

ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεός.

Vbi venit plenitudo temporis,miſit Deus.

Ecce.

Ecce. *Quis dabit.*

τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

Filium suum.

Ecce. *Te.*

γενόμενον ἐκ γυναικὸς.

Factum ex muliere.

Ecce. *Vt fratrem meum sugentem vbera*

γενόμενον ὑπὸ νόμον.

Factum sub lege.

Ecce. *Reperiam te foris.*

ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ.

Vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Ecce. *Oscula.* Gal.4.

Sic Ioannes prima epist.4.

καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν, ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Et nos vidimus & testificamur, quod misit Pater Filium Saluatorem mundi.

LOCVS

LOCVS TRIGESIMVS OCTAVVS.

TRIGESIMVS OCTAVVS locus Cantici Canticorum, in quo Salomon eodem nomine דוד *dod*, vsus est: est versus octauae partis, quem in decem Canticum secantes, decimae initium faciunt, & quinti actus, qui tragicomoediam. In quo Salomon, ocium tandem, laxamentum & quietem Ecclesiae praesagiens: quam per conuersionem ad fidem Romani Imperatoris, habitura erat: vna cum potestate vitae necísque, in populos, qui in suum imperium & ditionem venturi erant: sic canit.

מי זאת עלה מן המדבר

Mi zoth nhalah min hammidbar

מתרפקת על דודה

Mithrafeceth nhal dodah.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quae ista ascendens à deserto,

Innixa Amori suo.

τίς αὐτὴ ἀναβαίνουσα ἐκ τῆς ἐρήμου,

σκηπτομένη τῷ ἔρωτι αὐτῆς.

Non autem, vt Graeci Codices habent.

ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς,

Confirmata super nepotem suum.

Neque quemadmodum Latinorum omnes.

Innixa super dilectum suum.

Per ea, quae in Annotatione Phiala, in fine differuimus. Quomodo omnes & Poëtae & Oratores Latini locuti sunt. Et egregius Homerus, cùm mendicantem Vlyssem, vicesimo anno, quàm ab Ithaca soluerat, Ciuitatem ingredientem inducit, subulco comite: vt procos ignotus adoriretur.

ἂ δ' εἰς πόλιν ἦγεν ἄνακτα

πτωχῷ λευγαλέῳ ἐναλίγκιον, ἠ δὲ γέροντι

σκηπτόμενον.

Ille autem in ciuitatem duxit Regem
Mendico, anxio, similem, & seni
Innitentem. supple. *Baculo*, vel *Scipioni*.

Etsi enim nó in agris solummodò & desertissimis solitudinibus, procul à plebe & cultura hominum, vitam incultam & desertam ageret Sponsa: vt quae fide iam per Apostolos & eorum successores, per vniuersum orbem terrarum, sparsa & disseminata, in Ciuitatibus suscepta fuisset, & in vrbibus loca occupasset: quoniam tamen, ob pauorem & formidinem tyrannorum, populorúmque etiam tum non credentium, maximo cruciatu timoris angebatur, ob supplicia misserrima & crudelissima, quae Sancti perferebant: quamobrem abditè sacra faciebat, atque occultè orationi & ministerio verbi instabat, in deserto stare dicebatur. Donec Magni Constantini conuersione, qui à Diuo Siluestro baptizatus est: fide vndique propagata atque ab omnibus viris Principibus mundi, nationibúsque recepta: ne dum palàm & publicè Sponsa Amori sacrificabat, sacramenta conficiebat, de religione concionabatur, reliquáque omnia, quae ad colẽdum Deum pertinent, omnibus suis numeris & partibus explebat: verùm etiam templa, fana, aedes, aras, Diis gentium vanis futilibúsque fabricatas, eidem Deo viuo & vero consecrabat, ac de integro extruebat.

Quamobrem iure & meritò, & à deserto ascendere, & Amori suo inniti Sponsam Salomon cecinit: cùm eius Princeps Sponsi Vicarius, à Soracte, vbi latebat, accersitus, in omni Romano imperio Ecclesiam stabiliuit. Cùm annuente Amore, sublatis vndique inanium Deorum simulachris, veri Dei cultum Pontifex Sanctus induxit: ac duobus Conciliis generalibus Niceno & Romano, haereses damnauit, & alterum post Apostolicum symbolum sanciuit: atque coronam & omnem Regiam dignitatem, in vrbe Romana, & in Italia, & in partibus occidentalibus, sibi, suísque successoribus adeptus est: sedémque sacratissimam, amplius quàm imperium, terrenúmque thronum gloriosè, sicut decuit, exaltauit. 96. d. c. Constantinus, & 12. q. 1. c. futuram.

LOCVS

LOCVS MAMMAE VII. ET VIII.

SEPTIMVS & OCTAVVS loci Cantici nominis שד *ſciad*, eiuſdem octauae partis verſus ſunt, ſecundùm Septuaginta duo partitionem,& Latinam vulgatam conuerſionem: qui ſecundae partis, decimi Cantici, ſunt initium, ſecundùm eos, qui Canticum in decem ſectiones diuidunt. Vbi Salomon Eccleſiae è gentibus conuerſae rudimenta & incunabula canens: ineuntis aetatis puellae, mammis adhuc, ob aetatem, carentis eam comparat.

אחות לנו קטנה
Achoth lnau cetannah
ושדים אין לה:
Veſciadaim en lah.
מה נעשה לאחותנו
Mah nanhaſeh laachothenu
ביום שידבר בה
Beÿom ſceÿedabber bah
אם חומה היא
Im chomah hi.
נבנה עליה טירת כסף
Nibbenah nhaleah tirath cheſef
ואם דלת היא
Veim deleth hi
נצור עליה לוח ארז
Natſur nhaleah luach arez
אני חומה ושדי במגדלות:
Ani chomah, veſciadai chammigddaloth.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

ἡ ἀδελφὴ τῶν ἡμῶν μικρὰ
καὶ οἱ μασοὶ οὐ τῇ αὐτῇ.
τί ποιήσομεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν.

ἐν ἡμέρᾳ ᾗ λαληθήσεται περὶ αὐτῆς
εἰ τεῖχος ἡ αὐτὴ
οἰκοδομήσομεν ἐπ᾽ αὐτὴν ἐπιτείχισμα τοῦ ἀργυρίου.
εἰ δὲ θύρα ἡ αὐτὴ
ἰσχυρίσομεν ἐπ᾽ αὐτὴν τὴν σανίδα κεδρινήν.
ἐγὼ τεῖχος, καὶ οἱ μαστοί μου ὡς πύργοι.
Soror nostra parua
Et sine vberibus ipsa
Quid faciemus sorori nostrae
In die, qua dicetur de illa
Si murus illa
Aedificabimus super eam arcem argenteam.
Et si ostium illa
Fortificabimus eam tabula cedrina.
Ego murus & vbera mea vt turres.

Iam à principio praesentis Annotationis, tertio & quarto loco Amoris, & primo mammarum, diximus, Vbera, ambo esse testamenta, quorum doctrina, velut lacte, fideles suos nutrit Ecclesia. Cùm autem Synagoga, ante Sponsi aduentum, Prophetas habuerit, & legum latores, & interpretes, qui Scripturam interpretando, explanabant res obscuras: & post eius aduentum. Apostolos, qui accepto Spiritu sancto, non cessabant & in templo, & per domos docere: neque solum Hierosolymis, sed omnibus regionibus Iudaeae & Samariae, nec non Graecis & Latinis, & barbaris gentibus; neque solùm priuatis locutionibus, & concionibus ad populum: sed scriptis etiam, literarúmque monumentis, sicut quae eorum extant epistolae declarant: non de Synagoga, Sponsi, esse sermonem planum est, sed de Ecclesia potiùs è gentibus conuersa.

Haec enim initio, nutrimento ipsa indigens, doctrina videlicet & instructione fidei & sacramentorum, & interpretationis scripturarum, ad arcanorum notionem: quarum rerum copiam abundè Apostoli suppeditarunt, cum sermonibus concionibúsque, vt ex actis constat: tum scriptis, quae ad nostram aetatem peruenerunt: quomodo sua membra & partes ipsa per se nutricare & educare potuisset?

Quamobrem sane bene Amor ad Synagogam, populum electum, qui à mundi creatione omnia diuina mysteria nouerat.

Soror nostra parua,
Et sine vberibus ipsa.

Hoc est. Quoniam gentes, quibus etiam poenitentiam dedit Deus ad vitam.

vitam. Act. 11. scientiam non tenent colendi Deum: initia sacra non callent: atque rerum occultarum, ac mirabilium, quae ad beatam vitam consequendam, necessariae sunt, cognitionem non habent: vestrae partes erunt ô Apostoli id muneris suscipere: vt à vobis sic vtriusque legis praeceptis & consiliis instituantur, & imbuantur, vt ad earum consuetudinem morémque deducantur, seséque componant. Quod valde vehementer, ab Apostolis, Deo propitio, confectum peractúmque est. Cùm baptizantes omnes gentes non solùm erudierunt, quia & Dominum & Christum fecit Deus Iesum, quem Iudaei crucifixerunt. Act. 3. verùm etiam triadis mysterium patefecerunt: vsúmque septenum sacramentorum à Christo institutorum, instruerunt: atque docuerunt seruare omnia, quaecunque in scripturis sanctis praecepit Deus: vt per obseruantiam mandatorum, homines filij Dei efficiantur. Et quod apprimè in Ecclesia vtile est, & è Republica Christiana, scripturam interpretatione excusserunt. Hoc enim plurimùm conducit ad fidei propagationem, sicut in Actis patet.

Nam, vt mittam Isaiae interpretationem, quam Aethiopi Philippus interpretatus est: quamobrem Eunuchus baptizatus est. Act. 8. Vt mittam interpretationes Pauli & Barnabae ad gentes, quae audientes gauisae sunt, & crediderunt quot quot erant praeordinati ad vitam aeternam. Act. 14. aliásque multas, quas texere longum esset. Cùm Princeps Apostolorum scripturae loca exponeret, circiter tria millia hominum Hierosolymis, vna die baptizati sunt. cap. 2. Et cùm idem explicaret scripturae loca, gentes primum receperunt verbum, & baptizati sunt, cùm cecidisset Spiritus sanctus super eos, qui audiebant: ita vt obstupescerent ex circuncisione fideles. capp. 10. & 11.

Sed licet initio haec Ecclesia vbera non haberet, vt adhuc per aetatem cruda puella marito: cùm tamen, alloquenda fuit, id est, desponsanda Amori, eique in matrimonium collocanda: grandis nubilísque facta, matérque magna innumerabilium populorum, ad multiplicem foetum alendum, mammarum magnitudinem, à sui amantissimo Sponso accepit: sicut modò videbimus. Nam cùm primùm ab Apostolis de fide audiuit: sic se in eorum disciplinam tradidit: sic ab eis Sponsa studiis, praeceptis, consiliis & sacramentis Amoris imbui, instituique siuit: sic ad nouae vitae institutionem docilem se praebuit vt דלת *deleth*, id est, ostium, vel ianua dici mereretur. Quemadmodum de Corinthiis & Troade Apostolus: cùm ad eos sibi ostium apertum scribit. 1. Cor. 16. & 2. Cor. 2.

Ac praetereà haec eadem Ecclesia, ita constanter & perpetuò in fide Sponsi perseuerauit: opposuítque se ad omnes impetus obtrectatorum aduersariorum, hostiúmque, qui diuinam eius de Amore opinionem mente comprehensam, conuellere: atque ipsam met Sponsam, & eandem Amoris sororem, perturbare, labefactare & euertere

ſemper conati ſunt: vt חמה *chomah*, id eſt, murus, appellari, promerita ſit. Quoniam ſicut firmiſſimus murus, iaculorum, telorúmque iactus ſuſtineat, impetúſque arietum, caeteráſque machinas.

Quamobrem optimo iure, vt oſtium fortificatur tabula cedrina, ad ſignificationem aeternitatis, ob minimè obnoxiam corruptioni materiam: & vt murus, argenteis propugnaculis munitur, ad quam longiſſimè retorquendum inimicorum ictus, ſicut quàm procul eius metalli ſonus auditur.

Quorum alterum poſt conuerſionem Magni Conſtantini impletum eſt cùm maximam copiam virorum Doctorum, Latinorum & Graecorum dedit Deus Eccleſiae: qui arces, muri, & mammae, fideles populos, veram ſolidámque rerum diuinarum ſapientiam docuerunt & erudierunt: falſáſque opiniones exploſerunt & confutarunt: atque magnis editis voluminibus, perennes lactis fontes ad alimenta credentium reliquerunt: ex quibus in dies Eccleſia, rerum plurimarum abſtruſas & reconditas, in vtraque pagina, intelligentias haurit.

Alterum quidem certè manifeſtum eſt, quoniam haec Eccleſia, quae ſe oſtium exhibens, ianua & oſtium ſalutis effecta eſt, fores cedrinas habens: quae ab aetate Apoſtolorum, tot iam ſaecula militans manet, tempeſtatibus procellíſque agitata: non ſolùm tam diu fluctibus iactata durabit, quamdiu mundus terráque conſiſtet: ſed poſteà etiam triumphans in ſempiterna gloria erit.

Quare praeclarè ipſa met Sponſa ſorórque conuerſa, ſimul ac creuit, adoleuitque, firmáque & ſtabilis facta eſt & ad lactandos foetus, partúſque ſuos: hoc eſt inſtituendos fideles educatione & doctrina Chriſtiana, apta & habilis, cecinit.

Ego murus, & vbera mea, vt turres.

Hoc eſt. Ego armata muro conſtantiae Amoris mei fidei: cuius propoſitum ſemper cuſtodiam, ſuſceptúmque conſilium ſeruabo perpetuò: ego tuta vtriuſque ſacrae paginae ſcriptis, foecundiſſimis vberibus meis, è quibus continuò lac iugis emanat: ego vallata antiquis moribus conſuetudinibúſque Eccleſiae Catholicae: ego munita traditionibus & inſtitutionibus ſanctorum Patrum: ego ſepta doctrinis & interpretationibus Diuorum Doctorum: ego ſtipata legibus & decretis Oecononomicorum Conciliorum: ego tecta iuſſis ſcitíſque ſummorum Pontificum: quae omnia mihi turres ſunt & propugnacula & ſpeculae: inuicta & inexpugnabilis ſum, aduerſus quaſcunque barbaricas gentes, cũctóſque haereticos, & contra omnium hoſtium Chriſtiani nominis, peditum cuneos, equitúmque turmas: acies copias exercitúſque manúſque: qui me incaſſum obſidere, & occupare conantur: qui me fruſtra vincere & expugnare contendunt.

Ecce igitur (quoniam ad extremum locum Cantici deuenimus, in quo de Mammis δραμαδιδασκαλὸς Regius Propheta agit) quod

quoties

quoties in Cantico huberum mentio fit:octies autem fieri ad plenum numerum, nec plus, nec minus, repertũ est: semper in textu Hebraeo proprio & genuino nomine שדים *sciadaim*, hubera appellantur. Sicut supra initio huius Annotationis, & loco 2. dicebamus.

Quemadmodum etiam vbi vis in aliis sacris Hebraeis libris huberum sermo habetur: semper enim eodem nomine שד *sciod*, non דוד *dod*, nuncupantur: sicut à me animaduersum & notatum est. Nam quoniam assiduè ambo testamenta legere soleo: quoniam admodum ad salutem, immortalitatémque cõsequendam instruunt, ob plenitudinem diuinae sapientiae: mirificéque delector ea volumina sua lingua legere, in qua nata sunt: alterum quidem Graeca, alterum autem Hebraea: eorum lectione satiari non queo. Quamobrem etiam nuper, cum Isaiam legerem, duo eius loci ad manus peruenerunt, in quibus huberum meminit: quos operae pretium proponere duxi.

Est autem alter eorum locorum, Isa. cap. 60. 16. Vbi Propheta de secundis rebus Ecclesiae agit, eiúsque prosperitate, post Messiam Sponsum è virgine natum. Póstque vniuerso hoc mundo partitè inter Apostolos diuiso: & vndique omnibus hominibus, qui vbique sunt, quàcunque in ora, ac parte terrarum, Euangelio disseminato, omnigenum nationum & gentium prole parens facta est Ecclesia. Haec enim summa est eius capitis sexagesimi: quod Latinè de Hebraeo expressum, ita incipit.

Surge lux mea

(cum Ecclesia Deus sermonem habet)

Quoniam venit lux tua

(nam Messias natus est tibi)

In eo igitur capite de elatione Ecclesiae loquens Propheta, sic inter caetera fatur.

וינקת חלב גוים

Veianacthe chaleb ghoim,

ושד מלכים תינקי׃

Vesciod melachim thinaci.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Et suges lac gentium

Regúmque mammam suges.

καὶ θηλάσεις γάλα τῶν ἐθνῶν,

καὶ μασὸν φάγεσαι τῶν βασιλέων.

Non autem πλοῦτον, vt in Graecis codicibus. In quibus vertentes ad sensum respexisse videntur: quod non est officium vertentium de lingua in aliam, sed eorum qui paraphreses scribunt.

Et

Et intelligit Propheta per lac, opes externorum populorum, quibus Ecclesia parua ab initio, quasi puer lactens, in gremio matris sedens, mammam appetens, alta & educata est. Per hubera autem dona & munera, quae Reges & Imperatores Ecclesiae largiti sunt: non ad vsum domesticum tantum, sed ad amplitudinem etiam & maiestatem. Quibus quidem donis, illum in locum, atque in illam celsissimam sedem dignitatis atque honoris Sponsa ascendit, in qua nunc sedet.

Alter autem locus est capite vltimo circa medium. Vbi postquam Deus contra perditos homines acriter inuectus, illis maledixit, debitúmque supplicium constituit. Tum ad bonos piósque conuersus, qui lugere, qui gemere Ecclesiae vexationem consueuerunt: quique angi, quique cruciari assolét, cum fluctibus agitantur: propitium se illis futurum promittit, Sponsae Ecclesiae, gentium gloriam, pollicens se daturum. Ita vt non solùm boni, redundent omnibus bonis, possessionibúsque omnibus: sed recentibus praesentibúsque fructibus iucunditatis & solatij elati, infinitate laetitiae perfruantur, expleántque animum gaudio. Sic enim eo capite Propheta I I.

Laetamini cum Hierusalem, & exultate in ea omnes amatores eius, gaudete cum ea gaudio omnes lugentes super eam.

למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה

Lemanhan thincu vseuanhthem misciod thanchumeah.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Vt sugatis & saturetis vos de vbere solatiorum eius.

ἵνα θηλάσητε, καὶ χορτασθῆτε ἀπὸ μαστοῦ τῶν παραμυθιῶν αὐτῆς.

Hoc est. Vt labris & ore ex eius mammis lac hauriendo, satietis vos vbertate huberum grauidarum solatiis eius. Videntes innumeros populos, immanes & barbaras nationes, immansuetas atque feras gentes ad Ecclesiam confluere, matrémque magnam agnoscere: cámque omnes suo complexu recipere, retinere, fouere tegeréque & alere: instar nutricis, quae puerum quidem gestans in sinu lactat, mansáque omnia infanti in os inserit.

LOCVS

LOCVS TRIGESIMVS NONVS.

VNDEQVADRAGESIMVS & vltimus locus Cantici, vbi Salomon, eodem nomine דוד *dod*, vſus eſt: exitus eſt & determinatio eiuſdem octauae partis, totiúſque dramatis. Vbi Salomon concluſionem Sponſae & perorationem collocans, poſt caeteras petitiones, quas eam ab Amore petere fecit: ad extremum ſummo bono frui, ipſo ſcilicet Deo, qui foelicitat & beatificat homines & angelos eam petentem inducit.

בדח דודי ודמה לך

Berach dodi vdmeh lecha.

לצבי או לעפר האילים

Litſui, o lenhofer haaialim.

על הרי בשמים

Nhal harre beſamim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Fuge Amor meus, & par eſto tu
Capreae ſiue catulo Ceruorum
Super montes aromatum.

φύγε ὦ ἔρως μου, καὶ εἴκελος ἔσω συ
τῇ δορκάδι, ἤτοι τῷ πολῷ τῶν ἐλάφων
ὑπὲρ τὰ ὄρη τῶν ἀρωμάτων.

Cum enim Sponſam monuiſſet Amor, ſocios obſeruare, comites aduertere: & quicquid narretur, agatur & petatur, per foederatos notando attendere. Hoc enim ſibi vult.

חברים מקשיבים

Chauarim macſciabim.

Socij auſcultant.

οἱ ἑταῖροι ἀκροῶνται.

Hoc eſt. Angeli, qui ſemper vident faciem patris mei. Matth. 18. qui jugiter illi aſſiſtunt & miniſtrant: qui continenter eius mandata efficiunt,

ciunt, recipiunt & exhauriunt: quique ad omnia tua officia, ſtudia operáſque praeſto ſunt: atque aſſiduè dies noctéſque, toto miſerrimo tempore tuae vmbratilis vitae, omnium itinerum, nauigationum, laborum, periculorúmque omnium, comites ſunt & ſocij: téque ſiue dormias, ſiue vigiles, ſiue cubes, ſiue excubes eiuſdem patris mei, ſcitum exequentes cuſtodiunt. Pſal. 90. aures profectò ad tuas voces admouent, & ad eum referunt. Apoc.8.

Neque ſolùm Angeli hoc munus exequuntur, verùm enimuero Sancti etiam, qui tibi proximi cognati affinéſque ſunt: qui tecum amicitia & foedere ſunt coniuncti, tecúmque ſimul aliquando horridam vitam aridámque vixerunt: nunc autem ſecretis malis omnibus, & cumulata bonorum indeficientium complexione, beati in coelo, aeuo ſempiterno fruuntur. Omnes enim vnanimes tuas preces auscultant: omnes pro te intercedunt: ac pro te rogando, tuam ſalutem impetrant. Quamobrem quaeſo.

השמיעני קלך

Haſcminheni colech.

Vocem tuam fac me audire.

τὴν φωνήν σου ποίει με ἀκουτίζειν.

Hoc eſt. Inuoca me, qui tuus apud patrem aduocatus, cum tibi mea morte placatum, propitium reddidi. 1. Ioan. 2. Inuoca me qui ſum in patre, & in quo eſt pater. Ioan. 14. Et ego rogabo patrem pro te. Ioan. 16. Nec ſolum pro te rogabo Sponſa mihi chara atque iucunda: ſed & pro eis, qui credituri ſunt, per verbum tuũ in me: vt omnes vnum ſitis, ſicut ego & pater vnum ſumus: & vt pater vos ſanctificet in veritate, ſicut pro vobis, ego ſanctificaui me ipſum, vt & ipſi in veritate ſanctificati, vbi ego ſum, mecum ſitis, & videatis claritatem meam. Ioan. 17.

Quod quidem certè Eccleſia diligenter curat, eiuſdem miſericordiam implorando inter patrem & paracletum: cum in omnibus precibus ſupplicationibus, litaniíſque: tum in ſanctiſſimo ſacrificio altaris. In quo equidem, non herbae floréſque, vel arbores ſacrificantur: non homines mactantur, vel ſues, maioréſve hoſtiae: ſed ipſe Amor, agnus immaculatus immolatur, qui eſus integer perſeuerat & viuus.

Haec igitur cum Sponſa ab Amore accepiſſet, magno eum opere, eius voce delectari: vt ei morem gerat, à quo cuncta ſua bona expectat, ſibíque cõſulat: fugere eum rogat, vt ſua fuga eam ſaluam faciat.

Fuge Amor meus ab hoc inferiori mũdo, in quo nihil eſt, niſi mortale & caducum: in quo ficta omnia celeriter tanquam floſculi decidunt: in quo omnia compoſita ex materia & forma, quàm citiſſimè obeunt, nimiúmque feſtinanter intereunt: & in quo tandem omnia

continen

continenter occidunt, labuntur & fluunt, nec diutius ſunt vno & eodem ſtatu. Fuge ex hac tenebricoſa terra, in quam ſordes omnes malè olentes, peſtiferorum hominum peccata, indignum quod narretur, in dies noctéſque confluunt. Fuge qui mandaſti Apoſtolis tuis, vt cum eos perſequerētur homines in ciuitate vna, fugerent in aliam. Matth. 10. Fuge, inquam, vt non ſolùm tuo iure & iuſſu: verùm etiam tuo exemplo, ad ſimilem factum, eoſdem tuos Apoſtolos, caeteróſque qui in te credituri ſunt, excites. Quemadmodum illa ſolemni die feciſti: cum poſt magnificam & lautam coenam, in qua corpus tuum in cibum & ſanguinem in potum tradidiſti, & in tui memoriam faciendum expreſſiſti: poſtquam pedes diſcipulorū lauaſti magiſter & Dominus: idem eos facere debere tuo exemplo ſanxiſti. Fuge, inquam, Amor meus, téque ad montes recipe, & ad vertices montium: Olympum videlicet, vbi omnia diuinitatem redolent: vbi mirificae ſuauitates odorum ſentiuntur: & vbi aſcendit fumus ſuffimentorum de Sanctorum orationibus. Apoc. 8. Ibi enim ciuitas eſt, coeleſtis Hieruſalem, in qua ſumma tranquillitas, ſummáque pax eſt, nihil habens inſidiarum: ad quam tibi, ab hac terrena fugiendum eſt: in qua tui te perſecuti ſunt, & in qua peccatores te perſequi non ceſſant, neque vnquam ceſſabūt. Quippe ego etiam (namque fatebor enim) tua Sponſa doleo, quia tu doles & angeris: & tot mearum miſeriarum, calamitatum, aerumnarúmque iamdudum pertaeſa, quae vndique totos dies noctéſque me cingunt: his corporeis vinculis relaxari, téque ſequi, tecúmque illam aliam vitam malorum expertem, quae ſemel adepta, eripi non poteſt, ducere aueo & concupiſco. Sed impedior ob clauſum adhuc coelum, cuius fores, hominibus mortali conditione generatis, tu ſolus aperire dignus es. Quamobrem quoniā iam hunc curſum, humanae vitae confeciſti, opúſque tibi à Deo demandatum conſumaſti: vt terram luſtrares, gentes doceres, ſacramenta ordinares: vt ea conſtitueres, quae Eccleſia ſequeretur: vt opera faceres, quae nemo alius fecit. Ioan. 15. atque pro mundi redemptione tam multa patereris, mortémque obires. Age nunc, qui ſolus es inter mortuos liber. Pſal. 88. extrahe, qui iam tot ſecula te praeſtolantur, patres de limbo: coelúmque ſcandens, aperi, eóſque tuos, tecum in coelum educ. Vt ſicut in tua natiuitate, cum ratione, gauiſi ſunt: ſic tecum effuſè ſine fine laetentur. Ac tum poſtea, etiam me tuam Sponſam, de terreno eductam ergaſtulo, in quo malorum non eſt modus, neque fines: non ſine omninm beatorum ſpirituum voluptate, ſublime extollens, aeterna triumphali laude decorabis. Sic enim Ceruo ſimilis eris, & Capreae, quorum vterque veloces, cum à venatoribus ſectantur, montium quidem ardua cacumina petunt: catulóſque cientes ſecum trahunt, ad inacceſſa praerupta, vt vna ſecum ſaluos praeſtent.

TVCCII TVCCII

PATRITII LVCENSIS

I. V. C. AC PROTONOT.

APOST.

ANNOTATIONES

Super

CANTICO CANTICORVM

SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio VINEA.

ARGVMENTVM.

Loci duo Cantici Canticorum, alter primae part. 6. alter 8. par. 12. proponuntur: vbi hactenus in Graecis Latinisque codicibus, non integri versus repraesentantur, quemadmodum in prototypis Hebraeis leguntur. Appositisque ambobus locis, suis repetitionibus, sicut in carmine habentur Hebraeo: de vna duntaxat Christi Domini nostri Sponsi, cum Sponsa Ecclesia, communi Vinea, agitur, atque de eiusdem Vineae fructibus.

ANNO

ANNOTATIO QVARTA.

QVAE res dignae animaduersione duae semper visae sunt iis, qui aliorum luculentè scripta, de lingua, in qua nata erant, in aliam conuerterunt : satis quidem à nobis (vt arbitror) Deo propitio, in nostris Graecis Latinísque priscarum sacrarum scriptionum versionibus curatae sunt. Nam in eo primum vigilarunt curae & cogitationes meae, vt in omnibus locis, sic verterem de lingua in alias, vt exponerem id, quod positum erat, aliis aliarum linguarum vocabulis, quae idem valerent : vt rebus non mutatis, linguam immutarem. Ac simul etiam studiosissimè & diligentissimè operam dedi : vt sic vbique Graecè & Latinè, de Hebraeis Chaldaeísque verterem, vt tota oratio integra, non manca quodammodo atque imperfecta repraesentaretur. Quemadmodum oppido in Cantico Salomonis fecimus, in quo, tum vertendo Latinis Graecísque verbis vsitatis, & propriè demonstrantibus ea, quae Hebraea locutio significat, magnopere elaboraui; tum ne quid, in nostris versionibus, eorum, quae in textu Hebraeo habentur, deesset, accuratè aduerti. Ac tum praeterea interpretando explanandóque res obscuras, quae sub eius cortice verborum latent, secundum donum, nobis à Deo datum, nisus sum. Quare eo loco primae partis Cantici, vbi cum choro Sponsa conqueritur; de asperis durísque temporibus: quibus miserias, aerumnas, contumelias, iniqua iudicia, vim denique & oppressionem, mortémque suorum passa est : quamobrem tum propter luctum & moerorem, ac propter tristitiam spiritus: vnde exsiccantur ossa, vultúsque pallescit: tum propter habitationem multorum annorum in agris, vnde fuscantur corpora campo : fusca facta. Hoc est enim.

Decolorauit me Sol. par.1.6.

Dolens Sponsa, quod à mundo seducta, mundanis negotiis se immiscuerit. Hoc est enim.

Filij matris meae pugnauerunt contra me.

Posuerunt me custodem Vinearum.

Post haec igitur. Ibi.

Vineam meam non custodiui.

Vbi reatum Sponsa agnoscens, ore peccasse fatetur : quod ad indulgentiam consequendam, necessarium erat: repetitionem istorum verborum. *Quae mea* quorum in textu Hebraeo, repetitio est: quam hactenus vertentes omiserunt : in nostris tribus versionibus posuimus, vt cum Hebraeo Codice protinus compares essent. Sic etenim in textu Hebraeo.

כרמי שלי לא נטרתי׃

Charmi sceli lo natarthi.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Vineam meam, quae mea, non cuſtodiui.

ἀμπελῶνα μου, ἡ ἐμοῦ οὐκ ἐφύλαξα.

Sponſae verſus eſt, è gentibus conuerſae: peccatum ſcilicet moerentis, ob vineae gentilitatis culturam, ex ſacrificiis nimirum gentilitiis ab idolatris contractum. Cum populi gentiles, qui vnum Deum adorare debebant, eique ſoli hoſtias immolare, ſolemniáque & ſtatuta ſacrificia facere, atque ad eum corda contrita erigere: ſecundum traditiones Patriarcharum & Prophetarum, legem Moyſes, doctrinámque Euangelicã: à veri & vnius Dei omnipotentis, eiuſdémque rectoris & Domini, creatoríſque coeli & terrae, deſciſcentes latria, creaturas adorauerunt. Alij quidem homines, alij ſydera, alij terrenas beſtias, alij aquatiles, alij oſcines & alites, alij nocturnos lemures, alij futiles Deos vanóſque ſimulachráque ex auro & argento, & alia materia, artis & humani commenti ſigna: ipſúmque diabolum varietate idolatriae, coluerunt. Dum quilibet populus Deum ſuum diuerſum ab aliis colebat, contra praecepta legis.

Non habebis Deos alienos.

Exod. 20. 24. Deuter. 5. 28. Ioſ. 24. Pſal. 81. 10.

Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, eorum quae in coelo terráque & aquis.

Non facies Deos argenteos, neque aureos.

Non adorabis, neque coles ea.

In quo verſu.

Vineam meam, quae mea, non cuſtodiui.

Dum ſanè Sponſa ſuum peccatum accuſat, quis non intelligit, quod dum repetit.

Vineam meam, quae mea, non cuſtodiui.

Vehementer eſſe ſolicitam, & in communi errato, praecipuo quodam dolore, ſe angi oſtendit? Tamquã ſic flens lamentaretur. En quomodo quaeſo virgines lapſa ſum? quae cultrix Vineae conſtituta, eius cultionem non colui? quae officium, quod facere debui praetermiſi? quae munus penſúmque mihi aſſignatum, non praeſtiti? ſed ab vnius Dei viui religione declinaui? Quae profectò confeſſio, lamentatióque errati, ad quemlibet etiam naufragum accommodari poteſt: cum poſt baptiſmum, in hoc immenſo mari, vndique occaſione peccandi agitato, naui fracta, ſecundam tabulam arripit.

Altera eadem relatiui & pronominis repetitio est parte Octaua Cantici : quam similiter vulgata Latina editio missam facit. Vbi de eadem met Vinea, cuius cultionem, supra prima parte Sponsa non coluisse dolebat, δραματικὸς διδάσκαλος Propheta agens, sic Sponsam canentem inducit.

כרם היה לשלמה בבעל המון
Cherem haiah lisclomoh bebanhal hamon
נתן את הכרם לנטרים
Nadan eth haccherem lannoterim
איש יבא בפריו אלף כסף
Isc iauo bepirio elef chasef.
כרמי שלי לפני
Charmi sceli lefanai
האלף לך שלמה
haelef lecha scelomoh
ומאתים לנטרים את פריו
Vmathim lannoterim eth pirio.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Vinea fuit pacifico, in valle multitudinis,
Dedit vineam custodibus:
Vir affert de fructu eius mille argenteos,
Vinea mea, quae mea, coram me
Mille tibi pacifico.
Et ducentos custodientibus fructum eius.

ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ εἰρηνικῷ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ πλήθους,
ἔδωκεν τὸν ἀμπελῶνα τοῖς φύλαξι:
ἀνὴρ προσφέρει ἐκ καρποῦ αὐτοῦ, τὰ χίλια τὰ ἀργύρεα.
ἀμπελὼν μοῦ, ἡ ἐμοῦ ἐναντίον μου,
τὰ χίλια σοὶ εἰρηνικῷ,
καὶ διακόσια τοῖς φύλαξι τὸν καρπὸν αὐτοῦ.

Vbi quamuis duae esse Vineae videantur, distinctae personis, interpunctae sermonibus, vna tamen duntaxat Vinea Domini exercituum est : & eadem cum ea, de qua Sponsa canebat parte prima, atque eadem etiam, de qua apud Isa. cap. 5. & de qua vbi vbi in sacra pagina Vineae mentio facta est. Nam sicut vna est arca Noë, vna nauis Petri, vna spes vocationis, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus

Deus

Deus & pater omnium,& vna Sancta Ecclesia Catholica, extra quam non est salus: ita etiam vna est Vinea, Vinea Dei, cuius vitium ligna scissa nihil quicquam valent,nisi ad comburendum. Cùm caeterarum arborum confessio,magnos vsus afferat ad nauigia facienda,milléque alios vsus vitae necessarios. Ezech.15. Et haec Vinea, Sponsi Vinea profectò est. Ipse etenim Sponsus est filius patris familias, qui eam plantauit. Et si filius, ergo haeres. Et si haeres;ergo Dominus Vineae. Praeter quam quod etiam alia ratione, est Sponsus Dominus Vineae: quoniam videlicet simul cum patre & paracleto filius eam plantauit. Namque opera eorum ab extra sunt indiuisa.Sed & haec Vinea,Sponsae etiam profectò Vinea est:quoniam regni socia est,Sponsíque coniux. Ac propterea vtérque Sponsus scilicet, & Sponsa,Vineam suam appellat,vt hac 8.par.Sponsus.

Vinea fuit Pacifico in valle multitudinis.

Et vt prima parte Sponsa.

Vineam meam,quae mea,non custodiui.

De hac igitur Vinea,quam,iam inde à rerum primordiis, vniuersis mundi accolis Deus Dominus ad culturam tradidit: quámque antequam sua sponte nasceretur Sponsus,sola domus Israel studiosè colebat: caeteris omnibus orbis terrarum indigenis, eius culturam deserentibus. De hac igitur (inquam) sua Vinea in tertia persona, de se Sponsus canit.

Vinea fuit לשלמה *lisclomoh.* Id est, *pacifico.*

Hoc est. Ego Messias cognomento pacificus: quoniam cùm bellum esset inter Deum & hominem, ego obediens patri vsque ad mortem. Philip.2. patri cumulatè satisfeci,pro peccatis mundi: pacémque feci εἷς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Vnus medius interiectus inter Deum & hominem 1.Timoth.2. Sicut de me Isaias verbis iteratis prophetauerat. cap.27.

שלום יעשה לי

Scalom ianhaseh li,

יעשה שלום לי

Ianhaseh scialom li.

Pacem faciet mihi,

Faciet pacem mihi.

εἰρήνην ποιήσει μοι

ποιήσει εἰρήνην ἐμοί.

Ac quemadmodum in mea natali nocte Deum Angeli laudauerunt. Luc.2.

δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἀνθρώποις εὐδοκία.

Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, hominibus bonae voluntatis.

Ego igitur Pacificus, Vineam quondam habui.

בבעל המון

Bebanhal hamon.

Videlicet, *in valle multitudinis.* Id est, in mundo, qui dicitur vallis. Sicut Psalm. 84. cuius, De torcularibus inscriptio. In quo de suppliciis, cruciatibus, torturis, tormentisque regius Propheta agens: quibus in hoc mundo beati premuntur, instar vuarum & oliuarum, in torculari: mundum vocat.

עמק הבכא

Nemec habbacha.

Id est, ac si Latinè dixeris.

Vallem fletus. Vel. *Conuallem ploratus.*

Siue vt Codices Graecorum habent & Latinorum, ver. *6.*

Vallem lachrymarum.

Κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος.

Conuallis enim mundus est, hinc atque hinc conuexis Coeli vallatus.

Et conuallis fletus, ob angorum & amaritudinum redundantiam, nocturnos diurnósque metus: quibus ab ortu, ad occasum vitae, infoelicior homo caeteris animantibus, vexatur. Quippe qui à nouerca potiùs natura, quàm matre, editus in has tenebras, potius quàm lucem, corpore & nudo & fragili & infirmo: animo autem anxio ad molestias, humili ad timorem, molli ad labores, pronóque ad omne genus peccati: adeò miser atque miserandus est, quod foenum etiam & cinerem est pro esca, atque cyathis fletũ miscet. Ps. 102. 10. Dan. 4. 30.

Quippe qui ad vitam immortalem consequendam, quae bonis piisque post hanc mortalem promittitur: ita semper viuere cogitur, tanquam semper moriturus: ob memoriam enimuerò earum rerum, quae nouissima hominis sunt. Eccl. 7. 40. Cùm caeterae animantes, quarum aliae coriis tectae, aliae villis vestitae, aliae spinis hirsutae nascuntur: ita semper viuant, tanquam semper victurae. Vnde & infantes pueri, quam mox enixi in has miserias, fandi impotentes, eiulant magnitudine dolorum. Quemadmodum & ipse Sponsus expertus est: qui Deus homo factus, nec Deus esse desinens, ridere visus est nunquam, saepè autem flere. Ob miserrimas enimuerò miserias humanas, quibus iugiter, verus homo afflictabatur, vt nõ perenniter homo miser esset. Quare Propheta Psal. 88. de passione Christi agens, nec non

& Sanctorum, ad quos & eius gloriae, cohaereditas, & factorum imitatio pertinet: eundem Messiam in sua persona, & suorum membrorum, vsque à prima sua aetatula perpessum, canentem inducit.

עני אני וגוע מנער

Nhani ani veghoueanh minnonhar,

נשאתי אמיך אפונה

Nasathi emecha efunah.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Anxius ego & moriens à puero,
Sustinui populos tuos rotans.

θλιβόμενος ἐγὼ καὶ ἐκπνοός ἐκ νεότητος,
ἤνεγκα τοὺς λαούς σου προχήλατος.

Facit autem loqui Messiam humano more. Nam quoniam viuere homines appetunt, mortémque fugiunt, quae est dissolutio naturae: tunc grauiùs vehementiúsque, quàm vnquam anteà anguntur, immò potiùs angi se putant, cùm mortem obeunt. Quasi verò mors malum sit, & non potiùs è carcere euolatio. Sicut non solùm Sancti viri amici Dei iudicauerunt: vt D. Martinus, & plerique alij: sed & inter gentes docti & eruditi literis consignarunt. Vt Orator in Somnio Scipionis, & alij. Inquit igitur Messias. Enimuerò pater aeterne, dum vsque ab ineunte aetate, huc & illuc rotans, fero populos tuos, gentem insipientem, populum non credentem & contradicentem mihi: sic infigniter patior, sic graues dolores tolero, magnísque corporis cruciatibus, animaéque vitam ago, cùm compatiens anima corpori repletur malis: quemadmodum qui è vita discedit. Vel sic.

Enimuerò pater aeterne, dum mea Sponsa Ecclesia, quam ego antequam fieret, ab aeterno tempore, vita mea cariorem habui: quámquam tu mihi despondisti, à teneris eius vnguiculis, ab Abel iusto, per Abraham, Isaac, Iacob, & Moysem, aliósque Duces: varias oras, partésque terrarum circuens, portat populos tuos incredulos, leues, & inconstantes: eiusmodi sane poenas suffert, cuiusmodi qui letho intereunt.

Sic ergo quemadmodum Psalmographus mundum nuncupat vallem lachrymarum: quoniam insitae illi, vel potius innatae perpetuae aerumnae sunt: sic & Propheta Salomon, nomine quidem dispari, at synonimo tamen, mundum appellat, vallem multitudinis: ob frequentiam, crebritatem, conuentúmque populorum, qui vniuersum mundum incolunt.

Nisi fortè mauis lector vertere.

בעל הפח

Banhal

Banhal hamon.

Vallem tumultus.

Vel, *strepitus.* Vel, *sonitus.*

Quae cum multitudine & mundo conuenientiam habent, & ὁμολογίαν (vt Stoici appellabant) & quae המון *hamon* significat. Quid enim aliud profectò mundus est, nisi strepitus & sonitus? ipsa sic ferente natura, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera acutè sonent?

Terra namque ima sede haerens, sempérque immobilis manens: saepe etiam mugitum edit, & strepitum: saepéque maximis atque horribilibus motibus conquassata, contremiscens, sonitum reddit.

Aqua autem imperiosa, per quam fontes fundunt, flumina fluunt, circuúntque maria terram: & murmure strepit, vndísque, atque fluctibus fremit.

Ipse verò aër, qui spiritu ductus, alit & sustentat animantes: dum oriens ex respiratione aquarum, atque tum fusus & extenuatus sublime fertur: tum autem concretus in nubes cogitur, sonum fundit.

Sic & ignis etiam, qui omnibus rebus vitalem calorem impertit: dum sursum in coelestem locum, propriam spheram subuolans cietur, & agitur, perstrepit motu suo.

Sed quid plura? Coelum ipsum, quod extremum atque vltimum mundi est: impulsu & motu suorum orbium, sonum efficit.

Omnésque bestiae ferae & cicures, volucres & pisces, & omnia animalia, quae in mari coelo & terra nascuntur: quibus datum est, vt se, vitam, corpus, partúsque tueantur: omnes pro incolumitate, libertate, victu, & foetu tumultuantur.

Quod si omnia omnium generum animantia, pennigera, aërea, aquatilia, & terrestria, quibus sensus tantùm dati sunt, vt sensa sentiant, ipsa tumultuantur.

Quod si coelum, & quae absque anima sunt elementa, è quibus concreta sunt corpora, sonitum edunt, strepúntque.

Quanto magis homines perstrepere, tumultuari, & sonitum edere credendum est: quibus animus compos rationis, omnium rerũ, quae sub intelligentiam cadunt, & particeps datus est? Itaque nimirum hoc illud est, quod bella, duella, certamina, praelia, pugnae, dimicationes: tribunalia, subsellia, fora, praetoria, fasces, magistratus, ipsáque iudicia, omnis exercitus, forensisque acies: omnis congressus, conuictus, societas, omnísque denique humana actio tumultus sunt & sonitus.

Verum non solùm eius generis sunt tumultus in mundo, quales commemorauimus: sed alterius etiam generis, laudabiles tumultus sunt. Quales eorum sunt, qui coloni vineae Sponsi sunt, & aratores. Qui de Sponsi coelestibus factis, diuinísque dictis, & honoratè, & ho-

 norificè,

norificè,& grauiter praedicant:vt gentium animos ad eius cultum, à vitae prauitate conuertant. De quibus Regius Propheta Psal.59. In quo liberari se petens Propheta à Deo, de manibus Saul: qui domo inclusum,militibus circumsederat, sepserátque, vt eum interficeret. Samuel.19. Immo potius (vt ex lectione patet secundae & tertiae partis Psalmi) mysticè Messiam, in sepulchro constitutum, orantem patrem,inducens:vt se eriperet de inimicis Iudaeis, qui tumulum militibus munierant,vt eius nomen extinguerent. Postquam enim pro se Messias patrem obsecrauit,immo potius pro sua Vinea:vt eam pater eximeret ex hostibus,ex irruentibus,éxque malè agentibus,suáque misericordia Vinitoribus obuiam occurreret: ad Iudaeorũ, tùm quidem,& externorum populorum,qui & ipsi fructum suae passionis demetere,& percipere debent,sermonem conuertens canit.

ישובו לערב

Iasciubu lenhereb.

יהמו ככלב

Iehemu chaccheleb.

וסובבו עיר:

Visouebu nhir.

Id est,quemadmodum nos vertimus.

Conuertentur ad vesperam,
Tumultuabuntur vt canis,
Et circuibunt ciuitatem.

Prophetia est gentium & nationum, quae circa finem mundi, relictis idolis,fidem Sponsi suscipient. Ac tum verò maximè Iudaici populi, qui suo errore agnito, in quo perfidi versantur, Messiam praestolantes:tum quidem credent in Dominum nostrum Iesum, verum Christum,filium Dei:qui ab eorum patribus & maioribus, iam plus mille sexcentis annis, vt vitam nostram sua morte redimeret, in crucem (quemadmodum ipse voluit) actus est. De illis, enim Israel reliquiis praedictum erat.

Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν
θορυβήσουσι ὡς κύων
καὶ τὴν πόλιν κυκλώσουσι.

Conuertentur ad vesperam,
Tumultuabuntur vt canis,
Et circuibunt ciuitatem.

Quando

Quandoquidem adeo vehementer fidem profitebuntur, adeóque ardenter ſuſtinebunt,acriter pro ea ſe morti offerentes : quod quaſi canes,quorum eſt fida cuſtodia,amans dominorum adulatio , odium in externos, incredibilis odora vis,atque alacritas in venando:deſiderio ſuae met gentis, Iudaeos,toto orbe terrarum,diſperſos, aliáſque barbaras nationes ad fidem conuertendi:ciuitates & regiones circuibũt, clamando,obſecrando,increpãdo,arguendo, adulando, latrandóque, atque etiam mordendo nolentes credere Ieſum eſſe filium Dei , & Chriſtum in ſcripturis promiſſum,eúmque Deum colere.

Tametſi & de noſtris praedicatoribus prophetiam intelligi debere piè credimus : qui in communibus ſuggeſtis populum docent, & explicant quid faciendum fugiendúmque ſit. Ij enim ſunt canes , qui lingendo vulnera ſanant : de quibus Pſal.68.de elatione Eccleſiae & bonorum,& expugnatione inimicorum eius , agens Propheta , canit poſt medium.

לשון כלביך

Leſcion caluecha.

מאיבים מנהו׃

Meoieuim minnehu.

Id eſt , quemadmodum probè in Graecis Latiníſque exemplaribus redditus eſt locus:neque nos immutauimus, cũ Pſalmos verteremus.

Lingua canum tuorum
Ex inimicis ab ipſo.

ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σοῦ
ἐκ τῶν ἐχθρῶν παρ᾽ τοῦ αὐτοῦ.

Quoniam cum gentiles eſſemus,ex infidelibus fideles facti, pura gratia Dei:ex nobis ipſis praedicatores proficiſcuntur,manántque latius. Ac dum ſuo oratorio munere funguntur partim placidè ſedatéque admonent : partim iraſcentes & ſtomachantes cum peccatoribus, non loquuntur , ſed more canum , cum impetum faciunt , tumultuantur.

Sed magis equidem apte congruentérque de Iudaeis Pſal.59. intelligendus videtur:ob conſenſum concentúmque loci, qui eſt apud Mich. cap.2. Vbi cum pleraque ſcelera domui Iſrael Propheta exprobraſſet, quae in Samaria & Hieruſalem populus patrauit Iacob: adieciſſétque poenas, quibus ob ea ſcelera plectendus erat:poſt ſeueritatem tunc quidem , quam res ipſa flagitabat, ad lenitatem orationem conuertens : quomodo tandem ea natio circa finem mundi, fidem amplectetur,in haec verba praeſagit.

אסף אאסף יעקב כלך

Asof eesof ianhacob cullach.

קבץ אקבץ שארית ישראל יחד

Cabbets acabbets sceherith Israel iachad.

אשימנו כצאן בצרה

Asimenu chetson betserah.

כעדר בתוך הדברו

Chenheder bethoch haddabero.

תהימנה מאדם:

Thehimennah meadam.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Congregans congregabo Iacob te totum,
Cogens cogam reliquias Israel simul.
Ponam illum sicut ouem in angusto (loco)
Quasi gregem in medio caulae suae.
Tumultuabuntur propter hominem.

ἀγείρων ἀγερῶ σε ἰακώβ σιω πᾶσιν,
ζυνάγων συνάξω τοὺς καταλοίπους ὁμοῦ τοῦ ἰσραὴλ.
θήσομαι τὸν αὐτὸν ὥσει οἶν ἐν (τοπῷ) στενῷ,
ὥσει ποιμνίον ἐν μεσῷ τῆς ἐπαύλης αὐτοῦ.
θορυβήσουσι διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Inest autem in duobus prioribus versibus ταυτολογία. Congregans congregabo, cogens cogam: & sermo dirigitur ad populum Israel, de quo in secunda persona est sermo. Cum in aliis versibus ad tertiam personam sermo dirigatur: ad morem sacrarum literarum, in quibus fit transitus, de vna persona ad aliam, etiam aliquando in eodem versu.

Atque haec est sententia. Quemadmodum propè iam occidente Sole, & veniente hespero, pastor cogit pecus, & in ouili intus includit: sic ego (Deus fatur) vergente mundi vespere, reliquias domus Iacob, superstites filios Israel, regno expulsos, domo eiectos, patria spoliatos, totóque orbe terrarum extorres, & dissipatos, in vnum congregabo. Contrahámque in exiguum & angustum locum: sicut opilio de saltibus, & camporum patentibus aequoribus, oues astringit in stabulo. Atque ibi in tanto conuentu, & frequentia tumultuabuntur: ob multitudinem nimirum numerúmque hominum.

Quod

Quod sanè quidem de electis accipere debemus: de quibus Propheta intelligit, sub verbis. Te totum Iacob. Et, Reliquias Israel. Cum enim saepe & diutius Iudaeorum natio seruitutem perpessa fuerit: sicut cum Rex magnus Assyriorum Salmanasar decem tribus captiuas duxit, anno sexto regni Ezechiae. 4. Reg. 18. ac post eum Nabuchodonosor duas reliquas tribus, anno vndecimo regni Sedechiae 4. Reg. 25. quarum decem priores, nunquam ab hostibus redierunt. Et sicut cum Vespasianus anno Dom. 69. in Hierosolymae expugnatione, supra triginta millia vendidit: praeter eos, quos Neroni transmisit, & eos, quos Agrippae donauit. Ios. de bel. Iud. Quamobrem per diuersas gentium oras, latè & variè diffusi sunt. Nequaquam certò scit Ecclesia, an omnis proles illa futurorum hominum quae ad finem mundi sub variis coeli plagis reperietur, creditura sit. Sed vnum hac de re certi scit: quod ante finem mundi, ante eius constitutionem electi, omnes vnam, eandémque religionem Messiae suscipient. Namque omnes electi sunt totum Iacob, qui instar gregis in suo cubili, intra vnam Ecclesiam cogendus est. Sicuti Propheta loquitur.

בתוך הדברו

Bethoch haddabero.

In medio caulae suae.

Singulariter, quemadmodum in meo Codice Antuerpiae impresso, habetur, & in omnibus codicibus, qui ad nostras manus peruenerũt. Et quemadmodum LXXII. Interpretes legisse manifestum est, ex eorum translatione, quae habet.

ἐν μέσῳ κοίτης τῶν αὐτῶν. Id est:

In medio cubilis ipsorum.

Non autem, pluraliter, quemadmodum Latina vulgata editio habet.

In medio caularum.

Deest enim litera י *iod,* in text. Hebr. Et vna tantum est Ecclesia (vt initio huius Annotationis dicebamus) quam Propheta vocat הדברו *Haddabero.* Videlicet. Caulam suam. Id est, gregis. Pro quo LXXII. verterunt *αὐτῶν*, ipsorum pluris numero, ad gregem respicientes, qui ex pluribus capitibus cõstat. l. oues. ff. de abig. & §. sed si gregis. Instit. de rer. diuis. הדברו *Haddabero* autem, caulam Ecclesiam, bene & conuenienter Spiritus sanctus vocat, per os Prophetae, nomine, à verbo דבר *dibber* deducto, quod significat *loqui*, sermocinari, verba facere, & eiusmodi: ob nunquã intermissum in caula balatum: ouium scilicet vocem, qua cum caeteris bestiis terrenis aëreis, & aquatilibus Deum benedicunt. Psal. 148. & passim: & ob nunquam intermissos in

Ecclesia

Ecclesia cantus, quibus fideles Deum collaudant. Ibi enim loqui dicitur, vbi Deus laudatur & benedicitur.

Sicut è contrario Spiritus sanctus, *Infernum*, praeter caetera nomina, vocat דומא *duma*, quod *silentium* significat. Et tamen in Inferno (vt alias dicebamus) erit fletus & stridor dentium. Matth.8.12. Et damnati clamabunt prae dolore cordis: & prae contritione spiritus vlulabunt. Isa.65. Atque etiam in Deum maledicta coniicient. Apocal.16. & D.Thom. 2.2.q.13.art.4. Sed ideo silentium, quoniam Deus ibi non laudatur.

Sed ad locum Mich.Proph. Propter multitudinem igitur eorum, qui simul aggregabuntur, tumultuabuntur. Est enim tumultus, vox plurimorum edita vna: atque prae gaudio & laetitia & alacritate adeptae salutis, multitudinis exultans congestus.

Atque isti enimuerò laudabiles tumultus, Deóque placentes sunt in mundo. Vt ipsum non iniuria, idem Rex, & idem Propheta Salomon appellet.

בעל המון

Banhal hamon.

Videlicet. *Vallem multitudinis*, vel *tumultus*.

Sequitur text. Cantici, in quo Messias Sponsus, de se (vt dixi) in tertia persona canit:

נתן את הכרם לנטרים

Nadan eth haccherem lanneterim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Dedit Vineam custodibus.

ἔδωκεν τὸν ἀμπελῶνα τοῖς φύλαξι.

Hoc est. Ille ego Messias, Dominus Vineae, dedi Vineam custodibus. Id est locaui eam vinitoribus, quos mundus colonos partiarios vocat, ad fructum participandum. Quia videlicet constitui homines agricolas. Et beatos nimirùm tales agricolas, qui procul mundanis negociis, mea rura exercent: qui meam Vineam arant, vomere sulcant, fodiunt, proscindúntque: qui capita vitium coniugant, religant, propagant, putant, traducésque connectunt: qui lappas, tribulósque euellunt: qui vuas vindemiant, vinúmque in mea cellaria condunt. Cùm etiam Oratore autore de senect. & de Offic. Omnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil sit agricultura, melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius. Nihílque tam regale sit, quàm studium agri colendi. Quamobrem & Homerus cùm de Vlysse canit, patrem Laërtem in fundo tentante, si eum agnosceret, post vigesimum annum, quàm à patria terra discedens, è portu soluerat: senem Regem Ithacae & Dulichij, instar coloni agrorum, fodientem facit, plantásque purgantem.

τὸν δὲ οἶον πατέρ' εὗρεν ἐϋτιμένῃ ἐν ἀλωῇ,
λιστρεύοντα φυτὸν, ῥυπόωντα δὲ ἕσσο χιτῶνα
ῥαπτὸν ἀεικέλιον. περὶ δὲ κνήμῃσι βοείας
κνημῖδας ῥαπτὰς δέδετο γράπτυς ἀλεείνων
χειρῖδάς τ' ἐπὶ χερσὶ βάτων ἕνεκ'. αὐτὰρ ὕπερθεν
αἰγείην κυνέην κεφαλῇ ἔχε πένθος ἀέξων.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Atque patrem ſolum rediens inuenit in agro
Purgantem plantas, lacero veſtitus amictu
Hic erat, illius circundabat ocrea ſuras
Bubula, quo ſciſſus meliùs vitaret iniquos.
Atque manus manicae, ne vepres forte nocerent.
Tempora velabat, caprinus feſſa galerus.

Sed tametſi vniuerſo mundo, omnibus, omnium gentium, aetatum, ordinum, viris & mulieribus, omnis conditionis ac loci, Vineam Deus Dominus colendam dedit: non tamen omnes colere voluerunt: ſed

:• איש .יבא בפריו אלף כסף

Is iauo bepirio, elef chaſef.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Vir attulit de fructu eius mille argenteos.

ἀνὴρ ἤνεγκε ἐκ καρποῦ αὐτοῦ, τὰ χίλια τὰ ἀργυρᾶ.

Hoc eſt. ישרל *Iſrael* Patriarcha, cuius nomen interpretatur, Vir videns: cuius domus Vinea Domini eſt. Iſa. 5. quam Dominus de Aegypto tranſlatam, in Paleſtina, terra promiſſionis plantauit. Pſ. 80. 9. Hic vir, eiúſque genus, eiúſque ſemen, qui munus aſſignatum à Deo, ſua bona agnoſcentes, non defugerunt, Vineam coluerunt.

Atque ſolus vnus איש *Is*, vir, qui ſolus hoc nomine איש *Is*, Vir, (quod egregium & excellentem virtute & praeſtantia ſignificat) dignus eſt: diuina ſimul & humana natura, ex eius Iſrael ſobole ortus: ego met, qui loquor, idem Meſſias, idémque Salomon, id eſt, Salomonis filius: Deo patri & Domino exercituum, de Vineae fructu, fructum tuli, qui non habet extremum. Quoniam quidem caeteris omnibus Vinitoribus, operariis, agricolis, coloníſque partiariis, qui ſunt, qui fuere, quíque poſthac futuri ſunt: ego ſolus, plus operae in Vinea conſumpſi, plus deſudaui, atque elaboraui. Quoniámque non corruptibilibus auro & argento: ſed meo pretioſo ſanguine hominem redemi de maledicto legis, factus pro homine maledictum. 1. Pet. 1. & Gal. 3.

Nam quoniam ſanguis meus, labores mei, ſudores mei, operaéque meae, ratione meae deitatis,cum humanitate coniunctae, inaeſtimabilis aeſtimationis ſunt : fructus meus, quem tuli, non habet extremũ,quia nẽpe infinitus eſt,& immenſus. Quãuis claudere libet mille argenteis,ad cõmune iudicium, populorúmque intelligentiam. Quorum ſiue ſinguli ſeparatim homines,ſiue etiam vniuerſi ſimul inter ſe coniuncti, cùm finiti ſint, mei, méique fructus infinitatem comprehendere nequeunt. Argenteis autem nummis, de quibus priùs ſignatis,quàm aureis,pretióque ex eis conſtituto,res mercatae ſunt.

Mille autem numero maximè perfecto,& cubo,& pleno myſteriorum : & quo vel res pretioſiſſimae venire ſolent.

Et qui in meis ſcripturis ſanctis pro vniuerſitate accipi ſolet. Vt meus Eccleſiae Doctor,idémque ſummus Pontifex annotauit. Moral. lib.9.cap.1. D.Gregorius.

Etſi neque vel innumerabili pecunia,vel cuiuſvis rei permutatione, vel totius mundi penſione, vel mei fructus pars comparari poſſet. Quemadmodum probè mea Eccleſia cognoſcit, quae ex ſynagoga, gentibúſque fidelibus, vnigena mea Sponſa, ex multis ſingulis hominibus, populíſque compacta & finita tamen : immenſum & infinitum meum fructum, nec numero metiri, nec menſura numerare valens, mille argenteos,finitum pro infinito,mihi refert acceptos.

כרמי שלי לפני

Charmi ſceli leſanai

האלף לך שלמה

Haelef lecha ſcelomoh

ומאתים לנטרים את פריו:

Vmathim lannoterim eth pirio.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Vinea mea,quae mea,coram me
Mille tibi pacifico,
Et ducentos cuſtodientibus fructum eius.

ἀμπελών μȣ, ἡ ἐμȣ̃ ἐνάντιον μȣ̃
τὰ χίλια σοὶ εἰρηνικῷ.
καὶ διακόσια τοῖς φύλαξι τὸν καρπὸν αὐτȣ̃.

Non enim Meſſiae, nec aeterni patris,verba ſunt haec , ſicut quidam caeteroqui docti &, ſapientes tradiderunt:ſed Sponſae Eccleſiae,quae grato animo fructum Sponſi commemorat.

Ac quemadmodum prima parte Cantici ſuam Vineam,non coluiſſe,ſed alienigenas confeſſa eſt.

Poſue

Posuerunt me custodem Vinearum.

Vineam meam, quae mea, non custodiui.

Sic hac octaua parte, & synagoga & gentilitas, vna Ecclesia, & Sponsa, audiens Sponsum Messiam, de suo fructu canentem:

Vir attulit de fructu eius mille argenteos.

Eidem (vt aequum erat) assentiens canit:

Vinea mea, quae mea, coram me

Mille tibi pacifico

Et ducentos custodientibus fructum eius.

Iam suprà diximus, vnam tantummodò Vineam esse: & simul etiam rationibus confirmauimus, eandem vnam Vineam, Sponsae Vineam esse. Modò igitur audiens Sponsa, suum Sponsum de se ipso canentem. Mille argenteos de fructu Vineae tulisse. Idem suo testimonio confirmans, & ipsa Sponsa canit. Totidem mille suam Vineam, suo Sponso accepta referre.

Et ducentos custodientibus fructum eius.

Quandoquidem, qui apud Sponsam mirabilem dignitatem tenent, qui imperium & potestatem habent, qui amplissimum Ecclesiae ordinem assecuti sunt, quique in gradibus officiorum sunt locati: ducentos argenteos ferunt. Istos enim praesides Ecclesiae & conseruatores propugnatorésque & vindices, Vineae custodes Sponsa appellat. Atque tum praetereà etiam priuatos omnes, omnis generis credentes, virilis & muliebris sexus.

Omnes enim fideles, qualescunque sunt, siue summi Ecclesiae viri, siue medij siue infimi, dum in his inclusi compagibus corporis, sua officia & munera exequuntur: omnes pro sua quota, Vineae conductores, ducentos argenteos Deo Domino Vineae reddunt. Tantùm enim vniuscuiusque partem fructuum, cuiusuis sit, & quantulacunque sit, vel parua, vel magna Sponsa aestimat: quippe ducentos argenteos. Haec namque mille Sponsi quinta pars est, quae Regibus debetur. Genes. 41. 31. & 47. 24.

Non quod vel quiuis cultor, satórve, vel arator Vineae: vel qui colonus habet conductum de Vinea fundum, agrósve, tantum fructum afferat, qui cum Sponsi quinta conferri possit. Cùm adeò dispar adiuncta ratio sit: quòd non solùm quinta, sed nec millesima inter eos queat esse proportio: quòd hic infinitus, finitus ille sit. Sed ideò ducentos argenteos Sponsa exprimit, vt aliquo certo numero, fructum Vinitorum claudat: sicut & Sponsi fecit. Nam cùm Sponsi fructus eiusmodi sit: quòd infinitum meritum passionis eius, innumerabiles mundos, ne dum sexcenta millia mundorum (si sexcenta millia mun-

dorum essent, vt quidam nugabantur, vel innumerabiles, vt Democritus rebatur) saluare posset: fructus custodientium Vineam, cuiuslibet videlicet animae fidelis, eiusmodi est, reddere se ipsum Deo. Hoc est enim, quod maximè Sponsae cordi est, nimirum salus animarum. Atque hic solus modus est, per quem Vinea Sponsae, Vineae fructus custodientibus ducentos argenteos acceptos refert. Quemadmodum in praesentia, & ante oculos Sponsi, Sponsa canebat de sua Vinea, suam repetens.

Vinea mea, quae mea, coram me,
Mille tibi Pacifico,
Et ducentos custodientibus fructum eius.

Vbi quemadmodum in prima parte lugens Sponsa moerénsque, quod hactenus Vineam suam non custodierat, per non custodiam mandatorum: ad locupletandum magnum suum & incredibilem dolorem, repetitione vtebatur.

Vineam meam, quae mea, non custodiui.

Sic hac octaua parte, vt quàm maximè fieri potest, dilatet magnam suam & incredibilem voluptatem, quam ex fructu capit, quem Vineam custodientes Deo reddunt: cùm fideles, vel lactentes paruuli, vel in primis puerorum aetatulis, ante doli capacitatem, mortem obeuntes, sola regeneratione salui fiunt: vel iam renati & adulti, adhibitis ad fidem operibus bonis, malísque declinatis, salutem post exiguum huius vitae curriculum nanciscuntur: eadem repetitione vtitur.

Vinea mea, quae mea, coram me.
Mille tibi Pacifico,
Et ducentos custodientibus fructum eius.

Quarum quidem repetitionum amborum versuum primae & octauae partis, vna est ratio factum exaggerans, & ornatus etiam causa, carmen amplificans.

Sed similes geminationes, verbáque etiam interpuncta, quae in sacra pagina reperiuntur: sicut hîc in Cantico cernimus, & in locis suprà citatis Mich. cap. 2. & Isa. cap. 27. interdum etiam in eius translationibus desunt: quae reponi consulerem, praesertim in Psalmis, in quibus repetitiones sunt peculiares. Sicut Ps. 18. In quo gratias agens Propheta secundùm literam, pro summo beneficio suae liberationis de manibus inimicorum: mysticè autem pro liberatione Messiae, à morte, & à diabolo, & ab inferno: multis intereà modis Deum laudans, quòd suos electos, ex tot bellorum ore & faucibus eripuit: quòd filium suum misit in mundum ad saluandum genus humanum: &

quòd

quòd infinitis muneribus Ecclesiam Christi Sponsam decorauit: Deum tantùm nostrum, Deum & Dominum esse, canit his versibus.

כי מי אלוה מי בלעדי יהוה

Chi mi eloah, mi ballenhade iehouah.

ומי צור זולתי אלהינו:

Vmi tsur Zullathi elohenu.

Qui quidem in Graecis Latinísque Codicibus sic habentur.

Quoniam quis Deus, praeter Dominum,
Aut quis Deus, praeter Deum nostrum.

ὅτι τίς Θεὸς πάρεξ τοῦ Κυρίου,
ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Cùm tamen in textu Hebraeo, in primo versu, repetitio sit, pronominis interrogatiui, & in altero nomen sit grauitati contrarium: quae hactenus vertentes omiserunt. Ac propterea binos illos versus, in nostris versionibus ita restituimus.

Quoniam quis Deus, quis praeter Dominum,
Et quis meae leuitatis petra? Deus noster.

ὅτι τίς Θεὸς, τίς πάρεξ τοῦ Κυρίου,
ἢ τίς πέτρα ἐλαφρίας μοῦ; Θεὸς ἡμῶν.

Metaphora est, à leuibus corpusculis, super quae, ne ambiens aër, ventúsve flans, huc & illuc pellat, petra vel alia res ponderosa locatur. Leuissima autem profectò est hominum species, sicut scriptum est Ps. 62. In quo de contemptione ac despicientia rerum humanarum, quae plenae sunt futilitatis, summaéque leuitatis, canit Proheta 10.

המה מהבל יחד:

Hemmah mehcuel iachad.

במאזנים לעלות

Bemoznaim lanhaloth

כזב בני איש

Chazab bene isch

אך הבל בני אדם

Ach heuel bene adam

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Vtique vanitas filij hominis,

Mendacium filij viri,
In librae lancibus ad eleuandum,
Ipsi plus quàm omnis vanitas.

ἄρα ματαιότης ὑοὶ τῦ ἀνθρώπυ,
ψεῦδος ὑοὶ τῦ ἀνδρὸς,
τοῖς ἐν ζυγοῖς πρὸς ἔπαρσιν,
αὐτοὶ πλέιων τῆς ματεότητος παντὸς,

Hoc est. Vsque eò humana species vana est,quod ex eo intelligi licèt quòd inania,falsa spe inducta sibi pollicetur : quod ne dum homines vulgares de populo , sed viri etiam graues alioquin fortésque, quibus datum est, gerere negocia publica,sibi met assentiendo blandiendóque leuissima procurant. Vt, vel si omnes homines populares, qui Hebraicè sub nomine אדם *Adam*, continentur , quod terram significat, quasi terreni sint, sicut & Latinum nomen homo ab humo declarat : & omnes pariter viri excellentes,virtute & praestantia praediti,qui Hebraicè sub nomine איש *isc*,veniunt,quod ignē significat, quasi tales coelestia magis meditentur, vbi purissimus ignis est Deus,in quo cum Latinorum nomine conuenit,vir à virtute.Omnes isti (inquam) & illi simul, si conglobati in altera librae lance ponantur,in altera,vanitate imposita, grauior adhuc lanx vanitatis propendens deprimatur.

Sed altiùs dictum Prophetae expendendo,quamobrem hominum, & virorum etiam leuitatem , immò potiùs ipsos viros homínésque, ponderet regius Propheta במאזנים *bemoznaim*,in stateris,vel trutina, inquirentibus nobis : verissima ratio se se offert, propter iniustitias. Quoniam quidem altera pars hominum & virorum, iniustitias faciunt, condendo leges iniquas, & proterendo, conculcandóque pauperes in iudiciis : ac tum praedando pecunias viduarum, & pupillorum fortunas diripiendo. Non adnimaduertentes,quòd talia agentibus maledixerit Deus per Isaiam 10.ibi in exordio.

הוי החקקים חקקי און
Hoi hachocecim chicce auen,
ומכתבים עמל כתבו:
Vmechattheuim nhamal chitthebu:
להטות מדין דלים
Lehathoth madian dallim,
ולגזל משפט עניי עמי:
Veligzol miscpat nhaniye nhammi.

להיות אלמנות שללם

Liheioth almanoth ſcelalam.

ואת יתומים יבזו׃

Veeth iethomim iauoZu.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Οὐαὶ τοῖς νομοθέταις νομοθετοῦσι τὴν ἀνομίαν,
καὶ τοῖς γράφουσι (οἳ) ἔγραψαν κάκωσιν.
τοῦ διαστρέφειν τὸ κρῖμα τῶν πτωχῶν,
καὶ ἐπιπλέκειν κρίσιν δικαίων τοῦ μου λαοῦ.
ὥστε εἶναι αἱ χῆραι εἰς τὰ σκῦλα αὐτοῖς,
καὶ εἰς τὴν λείαν οἱ ὀρφανοί.

Vaeh legiſlatoribus ferentibus leges iniquas,
Et ſcribis (qui) *afflictionem ſcripſerunt.*
Vt opprimerent cauſam pauperum.
Et implicarent iudicium egentium populi mei
Vt eſſent illis viduae in ſpolia,
Et pupillos vt praedarent.

Hactenus Iſaias. Pars autem altera, iniuſtitias, ab huiuſmodi viris & hominibus factas, non propulſant: cum poſſent bona pupillorum, & opes viduarum ablatas, reſtitui facere: & pauperibus ſubuenire, euertendo quae iniurioſè ſunt decreta. Huiuſmodi etenim homines viríque, non propulſantes iniurias, ab aliis factas, ac facientes eas, & caetera omnia peccata peccantes, nihil aliud enimuerò ſunt, niſi merae leuitates, leuibus culmis ſtipulíſque volantibus leuiores. Quid namque magis leue eſſe poteſt, quàm quod nihil eſt? ſed peccatum nihil eſt, ergo. Leuitates autem contrariae ſunt iuſtitiae, quae aliquid eſt, & grauis eſt, ob conſtantiam: ſicut eius definitio probat. Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuique tribuens. l. iuſtitia. ff. de iuſtit. & iur.

Bene igitur hoc Pſal. 61. Propheta Regius appendit in lancibus librae, quae eſt iuſtitia, in quam omnes peccauerunt, hominum ac virorum leuitatem, contractam propter peccatum, in quod peccator transformatur: non ſecus ac qui adhaeret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea: & qui adhaeret Domino, vnus ſpiritus eſt. 1. Corinth. 6. 16. & 17. Qui idem Propheta aliàs Pſal. 1. 4. canebat de peccatoris miſeria proueniente ab inconſtantia, contraria grauitati. Non ſic impij.

כי אם כמוץ

Chi im cammots

אשר תדפנו רוח

Ascer thiddefennu ruach.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Sed ſicut ſtipula,
Quam perſequitur ventus.

ἀλλ᾽, ὡς ἡ καλάμη
ἣν καταδιώκει ὁ ἄνεμος.

Vbi ventus eſt Dei verbum, quod in ſingulos dies quadrageſimae, caeteráque ſtata tempora, quandô areas, ſcilicet Eccleſias ventilat Sponſa, de ore praedicatorum exiens, ſtipulas perſequitur: id eſt, paleas iactat inanes. Dum peccatores, improbos videlicet & malos, à bonis & probis Sponſa ſecernit: quemadmodum à grano paleam, ventus ſeparat. Atque ob eas cauſas petra, ſic maximopere homine indigente, canebat Propheta.

Et quis meae leuitatis petra? Deus noſter.

Videlicet Chriſtus Dominus, qui eſt petra ſalutaris noſtra Pſal. 62. in princ. & 89. 22. & 95. in princ. De eo enim dictum eſt. Saluum faciet populum ſuum, à peccatis eorum. Matth. 2.

Qua ſententia (quam Graecorum verſionem, vulgatámque Latinam editionem ſequentes, notam habere non poſſunt) qualis quaeſo alia dicendi acutior, oblectandi argutior, commouendi grauior eſſe poteſt?

Similis ademptio habetur Pſalmo omnium celebratiſſimo & peruulgato, quem his diebus Dominicae paſſionis, quibus haec exaraui, octies quotidie decantat Eccleſia, ad placandum Deum: qui eſt quinquageſimus primus apud Hebraeos, & quinquageſimus ſecundum Latinos & Graecos. In eo namque, in quo Rex Dauid eximia vicinae pulchritudine captus, cum tria magna ſcelera commiſiſſet, furtum, adulterium, & homicidium: erratorum tum poſtea, vt veniam impetraret, ad Deum, lugens geméńſque clamabat, verſu quarto primo hemiſtichio. Non autem verſ. 5. ſicut in Graecis Latiniſque tranſlationibus, in quibus vertentes primum verſum Hebraeum, in duos partiti ſunt: ſicut econtrario, quartum & quintum verſum Hebraei carminis, vnum conſtituerunt, quintum facientes. In eo igitur, vbi ad hunc modum Hebraicè legitur, verſ. 4.

לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי

Lecha leuaddecha chatathi.

Graecorum & Latinorum ſimul editiones habent.

Tibi ſoli peccaui.
Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον.

Cum

Cum tamen in textu Hebraeo illa geminatio adſit, quae magnam vim & pariter magnum leporem habet. Quamobrem nos cum Pſalmos verteremus, illud hemiſtichium reſtituimus.

In te, ſolum in te peccaui.

Σοὶ, μόνῳ σοὶ ἥμαρτον.

Quae repetitio ſic auget factum cum commiſeratione, vt nullus eſſe poſſit, tam agreſti aure & hiſpida, quem non delectet & moueat. In ea enim, lachrymis obortis, ad impunitatem aſſequendam, ſua peccata, contritum Regem confiteri, mihi audire, & videre videor, ad hinc fermè modum.

Etſi, ô Deus immortalis, in vxorem Vriae peccaui: cum à mea effrenata cupiditate, duci me ſinens, libidine, non ratione rem gerens: quare moechata ſit, in cauſa fui.

Etſi in Vriam peccaui: cum, vt meam intemperantiam explerem, eius coniuge nunciis corrupta, & cum ea nefario ſtupro habito, etiam illum innocentem occidi.

Etſi in populum peccaui: cum perniciosè merui de Republica vitioſus Rex, non ſolum peccato, ſed exemplo: propterea quod rem deteſtabilem feci, & infudi in populum.

Etſi, in legem peccaui, quae habet in ſecunda tabula. Non furtum facies. Non concupiſces vxorem proximi tui. Non moechaberis. Non occides. Cum ego Rex defendere deberem.

In te tamen, in te ſolum peccaui: qui ſummè iuſtus, omnéſque iuſtitia ſuperans, ſolus facinorum noxios potes arguere.

In te tamen, in te ſolum peccaui: cuius ſolius eſt, iudicium facere, & ad quem ſolum ſpectat, ſententiam in maleficos ferre.

In te tamen, in te ſolum peccaui: qui vnus reos in vincula conijcis, ſontéſque damnas, ac damnatos ſummo cruciatu, ſupplicióque punis.

In te tamen, in te ſolum peccaui: quia cum Rex ſim, alius non eſt, qui in me poteſtatem habeat, niſi tu Deus princeps Regum terrae.

TVCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. C. AC PROTONOT.
APOST.

ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM
SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio PASTRIX.

ARGVMENTVM.

Loci tredecim Cantici Canticorum, in quibus Salomon nouies vsus est nomine Pastrix mea, Hebraicè רעיתי ranhiathi: *& semel nomine Pastores, Hebraicè* רעים renhim: *& semel nomine Pastor meus, Hebraicè* רעי renhi: *atque semel gerundio (vt Grammatici vocant) verbi Pasco, Hebraicè* לרעות lirnhoth, *ad pascendum, vel vt pascat: & iterum semel eiusdem verbi participio* הרעה haronheh, *pascens, vel qui pascit, hac Annotatione Pastrix, singulatim iuxta eorum seriem dilucidantur. Et quidem.*

Primae

Primae partis loci duo.

Qui in Latina editione habentur.

Pastrix 1. דמיתיך רעיתי׃
Dimithich ranhiathi.
Aſſimilaui te amica mea,

Pastrix 2. הנך יפה רעיתי׃
Hinnech iafah ranhiathi.
Ecce tu pulchra es amica mea.

Secundae partis loci tres.

Pastrix 3. כן רעיתי בין הבנות׃
Chen ranhiathi ben hebbanoth.
Sic amica mea inter filias.

Pastrix 4. קומי לך רעיתי׃
Cumi lach ranhiathi.
Surge amica mea.

Pastrix 5. קומי לך רעיתי׃
Cumi lach ranhiathi.
Surge amica mea.

Quartae partis loci duo.

Pastrix 6. הנך יפה רעיתי׃
Hinnech iafah ranhiathi.
Quam pulchra es amica mea.

Pastrix 7. כלך יפה רעיתי׃
Cullach iafah ranhiathi.
Tota pulchra es amica mea.

Quintae partis loci tres.

Pastores 1. אכלו רעים ישתו׃
Achelu renhim iſcthu

Comedite amici & bibite.

Paſtrix 8. רעיתי יונתי תמתי:

Ranhiathi Ionathi thammathi.

Amica mea, Columba mea, Immaculata mea.

Paſtor 1. זה דודי וזה רעי:

Zeh dodi, vezeh renhi.

Talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus.

Sextae partis loci tres.

Ad paſcendum 1. לרעות בגנים:

Lirnhoth bagghanim.

Vt paſcatur in hortis.

Qui paſcit 1. הרעה בשושנים:

Haronheh baſcioſciannim.

Qui paſcitur inter lilia.

Paſtrix 9. יפה את רעיתי כתרצה:

Iafah atthe ranhiathi chethirtſah.

Pulchra es amica mea ſuauis.

ANNOTATIO QVINTA.

SED & Regale nomen, quo ſemel Eccleſia Sponſum, ſaepius verò inter caetera, Eccleſiam Sponſus compellat: quod nequaquam hactenus penitus perſpectum, planéque cognitum, non ſuo proprio, verum enim verò alieno vocabulo erat tranſlatum: dignum mihi viſum eſt Annotationibus noſtris. Eſt autem רעי *renhi*, & רעים *renhim*, & רעיתי *ranhiathi*, vnum, atque idem nomen, quo Propheta Salomon vſus, Sponſam inducit, nominantem Sponſum part. V. ad fin. & Sponſum compellantem Sponſam, I. II. IV. V. & VI. partibus Cantici. In quibus omnibus in Graeca tranſlatione רעי *renhi*, ἀδελφιδός μου, & רעים *renhim*, πλησίοι, & רעיתי *ranhiathi*, πλησίον μου hoc eſt, ac ſi Latinè dixeris.

Nepos meus, Proximi, & Proxima mea

reperitur interpretatum. Et in vulgata Latina editione,

Amicus meus, & Amici, & Amica mea

reperitur conuerſum. Et vt opinor, non à textu Hebraeo verſione accepta: ſed de verſionibus potiùs Aquilae vel Symmachi, quorum alter per nomen φίλος alter per ἑταῖρος, verterunt. Quae ambo nomina Amicum & ſodalē magis propriè Latinè redduntur; quam πλησίον, quod cognationem magis affinitatem, proximitatem & propinquitatem (vt infrà etiam deducemus) ſignificat.

Sed certè tametſi Graeci Codices, & vulgatae Latinae editionis, nec non Aquilae & Symmachi verſiones ſuſtineri poſſint: nos tamen, tribus ita ſuggerentibus rationibus, quas ſubiiciemus, tribus Praemiſſis, Graecè ποιμὴν μου, vertimus, & ποιμένες: Latinè autem, Paſtor meus, & Paſtores, & Paſtrix mea, à paſcendi verbo nomine formato. Quarum eſt

PRAEMISSVM PRIMVM.

PRIMA. Quoniam hoc nomen רעי *renhi*, & רעים, *renhim*, & רעיתי *ranhiathi*, quod vnum tantum est: idem atque illud est, quod libro Genes. legitur cap. 29. in Rachelis historia. Vbi textus Hebraeus habet:

ורחל באה עם הצן אשר לאביה כי רעה הוא

Verachel baah nhim hatson, ascer leauiah, chi ronhah hi.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Venit Rachel cum grege patris sui, quandoquidem Pastrix illa.

καὶ ἤρχετο ῥαχὴλ μετὰ βοσκήματος πατρὸς αὐτῆς; ὅτι ἡ ποιμὴν ἐκείνη.

Vbi hactenus Graecè vertentes, quod nomine Archetypus; verbo, ac etiam longiori ambitu exponentes reddiderunt.

καὶ ἰδοὺ ῥαχὴλ ἡ θυγάτηρ λαβὰν, ἤρχετο μετὰ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς, αὐτὴ γὰρ ἔβοσκε τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Id est.

Et ecce Rachel filia Laban venit cum ouibus patris sui: ipsa enim pascebat oues patris sui.

Nisi quòd in Cantico cum coniunctione est affixi pronominis רעי *renhi*, *Pastor meus*: & רעיתי *ranhiathi*, *Pastrix mea*. Et à verbo רעה *ranhah* descendit: quod, alere & pascere, & gubernare, quod est, regere, & quae sunt eiusmodi definit. Sicut suprà habuimus. Vbi Salomon inducit gentilitatem כשה אבד *chesch oued*, vt Propheta canebat. Psalm. 119. vers. vlt. de homine post peccatum, ὡς ἀμνὸν ἀπολωλώς. Tanquam agnum perditum, cupientem in gregem Sponsi aggregati: pastoricio more, interrogantem Sponsum.

איכה תרעה איכה תרביץ
Echah thirnheh echah tharbits.

Id est, secundùm nostram conuersionem.

Quomodo pascis, quomodo recubare facis.

πῶς ποιμαίνεις, πῶς κοιτάζεις,

Hoc

Hoc eſt. Quomodo regis, quomodo gubernas populum electum, quomodo contines aeſtuante meridie, reprobrorum flagrantibus vitiis. Nou autem.

Vbi paſcas, vbi cubes.

Vt vulgata habet Latina editio, & omnes Latinorum Codices & Graceorum.

πῦ ποιμαίνεις, πῦ κοιτάζεις.

Non enim. Vbi, praedicamentum: ſed quomodo איכה *echah*, ſignificat. Vnde איכות *Ichuth.* Qualitatem Hebraei appellant: Sicut lamentationes declarant Hieremiae Prophetae prima, & ſecunda, & quarta, quas ea particula exorſus eſt Hieremias. Et. Vbi praedicamentum Hebraeis eſt איפה *efah.* Sicut Geneſ. 37. 16. Cùm Ioſeph popoſcit, vbi fratres paſcerent.

הגידה נה לי איפה הם רועים

Hagghidah nah li efah hem ronhim.

Indica mihi vbi nunc illi paſcunt.

ἀπάγγειλόν μοι πῦ νῦν ποιμαίνουσι ἐκεῖνοι.

Cui pariter ritu paſtorum reſponſum dat Sponſus petenti.

ורעי את גדיותיך

Vrenhi eth ghedaÿothaich

על מזכנות הרעים

nhal mizchenoth haronhim.

Et paſce haedos tuos

Iuxta tabernacula paſtorum.

καὶ ποίμαινε τὰς ἐρίφους σου,

ἐπὶ σκήνεσι τῶν ποιμαίνων.

Quo ſcilicet poſui regere Eccleſiam. Hoc eſt. Imitare exempla maiorum, fidem videlicet & conſtantiam, & patientiam Apoſtolorum caeterorúmque Patrum, & Martyrum: atque eorum in rebus gerendis conſilia. Quomodò in rebus aduerſis ſe geſſerunt. Quomodo viri fortes & animoſi, acriter pro me morti ſe obtulerunt. Ipſi enim te docebunt. Sic Luc. 16.

ἔχουσι μωσέα, καὶ τὰς προφήτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

Habent Moyſem & Prophetas, audiant illos.

Quibus locis paſcere dicitur per verbum רעה *ranhah:* & paſtores

genere

genere maſculino, הרעים *haronhim*, ab eodem verbo רעה *ranhah*, nomine ducto appellantur. Cuius Paſtor ſingulari numero, habetur ſine affixo lib. Geneſ. cap. 4. & Exod. cap. 3. in princ.

ויהי הבל רעה צאן

Vaiehi Heuel ronheb tſon

ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו

Vmoſce hajah ronheb eth tſon Ithro chethno.

Id eſt, ſecundùm noſtram conuerſionem.

ἦ δὲ ἄβελ βοσκήματος ποιμὴν

καὶ ἐγένετο μωσῆς ποιμὴν τοῦ βοσκήματος ἰοθὸρ τοῦ γάμβρου αὐτοῦ.

Erat autem Abel paſtor gregis.

Fuit autem Moyſes paſtor gregis Iethro ſoceri ſui.

Et cum affixo, Pſalm. 15. Vbi regius Propheta, & miniſtrantium & fidelium omnium militantis ac triumphantis Eccleſiae, vndecim qualitates animae enumerans: quae per totidem Leuitarum corporeas, quondam figuratae erant. Leuit. 22. quintam & nonam, in haec verba promit.

לא עשה לרעהו רעה

Lo nhaſah lerenheu ranhah.

נשבע להרע ולא ימר

Nisbanh learanh velo iamir.

Id eſt, ſecundùm noſtram conuerſionem.

τ' αὐτοῦ ποιμένι κακὸν οὐκ ἐποίησε.

ὁ ὀμνύων τῷ ποιμένι, καὶ οὐκ ἀθετῶν.

Nequaquam ſuo paſtori malum fecit.

Is qui iurat paſtori, & non negligit.

Hoc eſt, Nulli vnquam hominum, cum quo negociatus eſt, damnum, vel incommodum, vel detrimentum attulit. Et cum iureiurando pactionibus ſe obligarit, affirmatè quaſi Deo teſte promittens: id tenuit, quod ſpopondit.

Non autem proximo, vt Latinorum habent vulgatae editiones.

Nec fecit proximo ſuo malum

Qui iurat proximo ſuo, & non decipit.

Et Graecorum Codices πλησίον. Nomen enim πλησίον (vt latiùs infrà in

in tertio Praemiſſo praeſentis Annotationis deducemus) altero eiuſdem Pſalmi verſui conuenit. In quo ſextam, ex iam dictis, animae qualitatem Propheta deſcribit.

וחרפה לא נשא על קרבו

Vecherpah lo naſa nhal cherouo

Id eſt ſecundùm noſtram conuerſionem.

Nec proximo ſuo inuſſit ignominiam.

κ' αὐτȣ̃ τῷ πλησίῳ ȣ̓κ ἐκαςηρίασε ὄνειδος.

Hoc eſt. Neque dedecore, vel macula, vel contumelia, vel infamia, aut probro, aut labe, ſuum affinem, vel propinquum, vel citimum, vel cognatum, aut neceſſarium coniunctúmve notauit.

Accipiendo proximum, vt boni Latini autores accipiunt, tam ſanguine coniunctum, quàm vicinum, quem γείτονα, Graij appellant. Sicut apud Heſiodum.

γῆμα κακὸς γείτων, ὅσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.

ἔμμορέ τοι τιμῆς ὅς ἔμμορε γείτονος ἐσθλȣ̃.

Damnum vicinus malus, auxilium bonus ingens.

Atque bonum nactus vicinum, eſt nactus honorem.

Vtrunque enim קרב *cherob*, nomen Hebraeum ſignificat. Exod. 12. 4. & Num. 27. 11. Intelligit autem ibi Propheta, per Paſtorem quencunque cum quo quiſpiam negocia gerit. Nam omnis priſcorum temporum negociatio, atque adeò opes & diuitiae omnes ex re pecuaria conſtabant. Vt ſic, qui eiuſmodi ſcelera in Paſtores, hoc eſt ſocios negociationum ediderit: quíque dedecore, aut macula, vel cognatum, vel vicinum, vel paſtorem affecerit, mentita & falſa in eos obiiciendo, quae Regius Propheta dolentiùs deplorabat. Pſal. 12.

שוא ידברו איש את רעהו

Staue iedabbereu iſc eth renheu.

Id eſt ſecundùm noſtram conuerſionem.

Falſò in Paſtorem ſuum quiſque loquuntur.

ψευδῶς εἰς αὐτȣ̃ ποιμένα πᾶς τὶς λαλεȣ̃σι.

Hoc eſt. Doloſè, fallaciter, malitioſè, inſidioſéque atque etiam ſimulatè cum ſuo, vel de ſuo connegociatore loquens: neque in terreno Dei domicilio, quod eſt Eccleſia militans deget: nec in monte Dei, ſuperna nempe Ciuitate quieſcet. Sed Deo, hominibúſque exoſus, aqua & igne interdictus: ex finibus humanae naturae, atque adeò etiam ex vrbe & monte coeleſti, exterminabitur. Quemadmodum

Regius idem Propheta minatur, terrétque denunciatione supplicij, Psal. 101. Vbi misericordiam Messiae, iudiciúmque prosequitur.

מלושני בסתר רעהו אותו אצמית׃

Melouosceni bassether renheu otho atsmith.

Id est secundùm nostram conuersionem.

Vituperantem clam Pastorem suum, ipsum exterminabo.

λατρὰ καταλαλοῦντα αὐτοῦ ποιμενῆ, τὸν τοῦτον ἐξορίσω.

Hoc est. Ex mea Ciuitate (Deus fatur) expellam eiiciámque omnem vituperatorem: qui ex occulto, & absconditè, eum, cum quo negocia gerit, incesserit, probrísve ludificauerit, aut dictis male criminatus fuerit.

Neque iniuria. Quoniam domum Dei decet sanctitudo. Psal. 93.

Et qui socium fallit, in bonorum virorum numero, non est habendus. Autore M. Tull. in Orat. pro sex Ros. Et ratio dictat. Et plurale foemininum habetur. Psal. 45.

תובל למלך בתלות אחריה

Thubal lammelech bethuloth achareah;

רעותיה מבאות לך

Renhotheah mubauoth lach,

תבלנה בשמחת וגיל

Thubalnah bismachoth vaghil,

תבאנה בהכיל מלך

Theboennah beechal melech.

Id est, vt nos vertimus, Hebraeorum verborum, ne dum vim, sed varietatem etiam (vt assueuimus) & numerum imitati.

ἄξεται πρὸς βασιλεα, παρθένικαι μετ' αὐτὴν,
ἐπὶ ποίμενες αὐτῆς, ἀπενεχθήσαι πρὸς σε.
συνάξονται ἐν γηθεσύναις καὶ τέρψει,
ἀπενεχθήσονται εἰς ἀρχειον τοῦ βασιλέως.

Ducetur ad Regem, Virgines post eam,
Pastrices eius allatae tibi:
Conducentur cum gaudiis & tripudio
Afferentur in palatium Regis.

Haec est enim Hebraeorum versuum, germana conuersio. In quibus de Sponsae proximis, vt Graeci Codices habent, αἱ πλησίαι αὐτῆς, verbum nullum, quicquid alij confingant. Nisi latissimè sumpto vocabulo,

cabulo Pastores, proximos, affinitate videlicet, vel cognatione agnationéve coniunctos nuncupauerimus.

Quoniam huiusmodi affinibus, propinquis, agnatisque, pecudum pastus cura, apud Hebraeos committi & commendari soleret. Vt de Mose & Rachele suprà .commemoraui. Et sicut de Iacob Patriarcha legimus, qui ouium auunculi, eiusdémque soceri Laban magister erat. Genes. 29. Et de Dauid, qui pascebat oues patris sui. Isai. Reg. 1.16.

Erit igitur consona & consentanea versuum sententia, ab antecedenti (vt in carminum apta compositione & accommodata structura fit.) Regificè ad Regem Regina ducetur comitata virginibus. Quae Pastrices eius, ouium scilicet Sponsae magistrae, ac propter eà amicae & sodales eius, afferendae tibi : conducentur cum delectatione & voluptate. Atque vt omnia omnibus, paribus paria respondeant : introducentur Regia magnificentia & apparatu, in Regiam Coelestis Sponsi. Regiúmque conclaue, Thalamúmque pudicum, Sanctuarium Regis : cum Virginum Domina, Virgines : cúmque Pastorum Pastricúmque Regina, verissimae ouium magistrae. Non fictae & commentitiae, quales, Nimphae Nearae, filiae, Phaetusa, Lampetiáque : quas Solis septem boum armenta, totidémque ouium greges in Trinacria Insula, pascere Poëtae commenti sunt : pecora obseruando paterna, & & curuas boues.

Quod & temporibus nostris in militanti Ecclesia perfici cernimus: cùm infiniti in septis Virginum chori Regi omnium offeruntur, ad ei perpetuò seruiendum. Et in primaeua abundè spectatum scimus: quando innumerae virginum Myriades Sponsae.

Custodes ouium, teneraéque propaginis agnum;

Locupletissimè sparso verbo, Sponsum testantes : pro eius nominis gloria, mille genus horrificae mortis oppetere non dubitarunt.

Inter quas D. Catharina Alexandrina, de Regum prosapia orta: post Sanctissimam Deiparam, mea inter caeteros Diuos aduocata : quam cultus ergo nomino : Sponsae ouium magistra effecta, quinquaginta vnica disputatione Philosophos, qui vt eam redarguerent, atque conuincerent, magnis propositis praemiis adducti fuerant : praeter caeteros complures, tanto in Sponsum inflammauit amore : vt pro eo sibi letho pereundum, praeclarè admodùm habuerint.

PRAEMISSVM II.

SECVNDA, quia Sponſam Sponſus Paſtricem compellans, ἁγίως εἰς τὸν αἰῶνα, auguſtè ſcilicet, ſanctéque perpetuo Paſtricem prorſus planè voluit: non fictè atque inaniter Poëtarum humano ritu. Neque verò ſolum corporei paſtus, quem omnibus etiam brutis animantibus, largè & copiosè Deus comparauit: qui Hebraeis מרעית *marnhith* nominatur, ab eodem verbo רעה *ranhah* nomine compoſito. Non aliter quam apud Graecos & Latinos: qui νομὴν, à νομεύω, paſtum à paſcendo vocant.

Et pabuli vitae (vt piè & religioſè credimus) veri cibi, veríque potus, carníſque & ſanguinis agni, qui immolatus viuit, nec eſus conſumitur: & aliorum ſenum ſacramentorum, quae aeternitatem, immortalitatémque bonis ſe vtentibus donant. Dum malis, id eſt, peccatis oppreſſas afflictas ſauciatas perditáſque animas, cuiuſque noſtrum, Sponſi ſacramentis nouae legis, reficimus, ſuſtentamus, colligimus & recreamus: atque vſque quaque in ruinis iacentes, erigimus & extollimus. Quorum amborum Propheta meminit Pſalm. 74. in princ. & 79. in fin. & 95. ad med.

ואנחני עם מרעיהו׃

Veanachnu nham marnhitho.

οἱ δὲ ἡμεῖς τῆς νομῆς αὐτοῦ λαός.

Et nos populus paſtus eius. Hoc eſt.

Quoniam ſcilicet, & in deſerto manna, & in Aegypto & Paleſtina & vbi vbi terrarum fuimus & ſimus, paſcit pauítque non oluſculis ſolum, frugibúſque & leguminibus, arborúmque pomis: verum etiam multa carne pecudum, & altilium, atque inſuper oſtreis conchyliíſque, multiiugíſque piſcibus.

Et ſpiritualis paſtionis etiam doctrinae legis ſuae: cuius non ſolum, aſſidua ac vehementi cum voluntate occupatio, quae ſtudium dicitur: ſed diſciplinae etiam & eruditionis profeſſio, ſic animos paſcit, ſic oblectat, ſic voluptate afficit, vt ſenſum ad ſe rapiat, atque captiuet. Sicut Pſal. 19. Propheta cecinit.

תורת יהוה תמימה

Thorath Iehouah themimah

משיבת

משיבת נפש

Mesciuath nafesc.

Id eſt, ſecundum noſtram conuerſionem.

ὁ νόμος τοῦ Κυρίου τέλειος

αἰχμαλωτίζων ψυχὴν.

Lex Dei perfecta

Captiuans animam.

Nec mirum profecto. Cum Euangelica lex, de qua Regius Propheta indubiè eo Pſalmo loquitur: vna de multis, in iure diuino inſtruat: vnica qualis eſſe oporteat quiſque fidelis informet: ſoláque, ſolida doctrina & digna homine Chriſtiano, credentium animos excolat, atque exornet.

Cúmque caeterae omnes humanae leges confuſae ſint, manchae, & imperfectae: ſicut de primis Romanorum legibus accepimus, quibus, per decem viros, in decem tabulis, pro roſtris digeſtis, duae aliae, quàm mox addi neceſſe fuit, vnde leges duodecim tabularum appellatae.

Et ſicut de legibus Imperatoriis ſcimus, quas ob eam cauſam Iuſtinianus, antea confuſas, cum ad immenſa veteris prudentiae volumina, opus ab aliis deſperatum Imperatoribus, ſuam curam extendit: in luculentam (ſicut ei viſum eſt) conſonantiam erexit: nouo etiam Codice facto.

Et ſicut de caeteris legibus, vbi vis gentium promulgatis, & compoſitis, euenire ſolet: vt quotidie vel in totum abrogentur: vel derogetur aliquid de eis: vel commutentur aliqua ex parte: recentéſque, ac nouae ſanciantur. Sola lex Euangelica, plena & abſoluta eſt: ſola omnibus ſuis partibus perfecta: ſoláque omnes numeros habet.

Quemadmodum per os Dauid, eam Spiritus ſanctus nuncupat תמימה *themimah*: nomine à תם *tham* verbo deducto, quod perfectionem, abſolutionem, conſummationémque & integritatem ſignificat. Talibus enim eſcis & potionibus, ſummo ſemper opere Sponſus petit, paſci gregem ſuum.

Verum etiam Regum modo & more enixè à Sponſa contendit, regi moderari ab iis, quibus adminiſtratio credita eſt.

Haec ſunt enim, quae ſummatim Hebraeis verbum רעה *ranha*, Graecis νομεύω, & ποιμαίνω, & βόσκω: & generatim omnibus linguis, paſcendi verbum exprimit, quod caeteroqui latiſſimè patet.

Quamobrem ad eum ſenſum Prophetae, tum eo verbo רעה *ranha*, tum eo nomine רעה *ronhe*, vti conſueuerunt. Sicut de verbo habetur apud Micheam, cap. 7. Vbi ſupplex orans Deum Propheta, vt imperij populi ſui, clauum teneat & gubernacula tractet, in hunc modum fatur.

רעה עמך בשבטך

Renheh nhammecha besciutecha.

צאן נחלתך׃

Tson nachalathecha.

Id est, secundum nostras conuersiones.

Pasce sceptro tuo populum tuum,
Gregem hereditatis tuae.

νομόδε σκήπτρῳ σῦ τὸν λαὸν σῦ,
βόσκημα κληρονομίας σῦ.

Hoc est. Rege & moderare electos tuos, tu Deus: ex cuius tui vnius, salutem pendere omnium, omnes intelligunt. Neque enim aliunde, nisi à te, salus nobis praestari potest.

Et sparsim in Psalmis. Vt Psal. 2. Vbi praeuidens Psalmographus, quod Iudaei Messiam non essent recepturi: aeterni patris iussa, vt sontes puniret, referentem inducit.

תרעם בשבט ברזל

Theronhem besceuet barzel.

Pasces (id est) *Reges eos sceptro ferreo.*

νομόσεις ἀυτὺς σκήπτρῳ σιδηρῷ.

Hoc est. Sic Reges eos, vt seuerè admodum, omni supplicio, eorum maleficia vendices: vtque eorum iniurias vlciscaris, prosequarísque scelera. Quoniam cum tibi parere deberent, ad quem ius & iurisdictio potestásque orbis terrarum, regnúmque mundi, coelíque naturaliter spectat. Psal. eod. & Matth. 28. Ob eorum perfidiam & iniquitatem te respuerunt & repudiarunt: factáque in te coniuratione impiè occiderunt.

Et de nomine habetur lib. Iob, cap. 2. in fin. Vbi de tribus consolatoribus narrat historia: qui ad omnium mortalium miseriorem Iob (si res humanas spectes) liberis fortunísque omnibus orbatum, totóque corpore exulceratum, consolandum accesserunt. Ibi.

וישמעו שלשת רעי איוב את כל

Vaiscmenhu sceloosceth renhe Iÿob eth col.

הרעה הזאת הבאה עליו

Haranhah hazzoth habbaah nhalau.

Id est, ad versum de Hebraeo exprimendo.

Et

Et audierunt tres Paſtores Iob omne
Malum iſtud, quod venerat ſuper eum.

καὶ ἤκουσαν οἱ τρεῖς ποίμενες, ἰὼβ ἅπαν
κακὸν τοῦτο, τὸ ἐληλύθει ἐπ᾽ αὐτόν.

Hoc eſt, aptè & emendatè vertendo.

Cúmque intellexiſſent omnia mala, quibus Iob oppreſſus fuerat tres Paſtores.

Videlicet tres Reges, qui Paſtorum nomine appellantur: quoniam vt greges & armenta Paſtores, ſubiectos populos regunt, moderantur & paſcunt.

Vbi qui Graecè reddiderunt φίλοι tranſtulerunt, id eſt, Amici, qui אהבים *ahauim*, lingua Sancta nuncupantur à verbo אהב *ahab*, de quo infrà in tertio Praemiſſo praeſentis Annotationis. Et omnes Latini verterunt. Socij, qui חברים *chauarim*, eadem lingua appellantur. Sicut Pſal. 119. litera ח *chet.*

חבר אני לכל אשר יראך

Chauer ani lechol aſcer ireuchah.

ולשמרי פקודיך

Vleſciomere piccudechah.

Id eſt, ſecundum noſtras conuerſiones.

ἑταῖρος ἐγὼ πάντων σε φοβουμένων,
καὶ φυλασσόντων τὰ πρόσταγματά σου.

Socius ego omnium timentium te
Atque cuſtodientium mandata tua.

Hoc eſt. Sodalis ac particeps ego in terris, eorum, qui te metuunt: ac propter tui vnius metum, tui iracundiam formidantes, tuis ſcitis obediunt, paréntque iuſſis tuis. Sciens quoniam te timentes, malum in primis cauent, atque te Deum ſummum bonum nanciſcuntur.

Et habetur prima parte Cantici: Ibi ſecundum vulgatam conuerſionem. *Ne vagari incipiam poſt greges* חבריך *Chauarecha. Sociorum tuorum*, vel *ſodalium tuorum.*

Hoc eſt. Haereticorum, qui quoniam mecum ſacramenta communia habent, tui ſodales ſe faciunt, ac tanquam tui ſocij, ſe gerunt. Vel: Poſt greges ſociorum tuorum.

Hoc eſt. Doce me & inſtrue, qua via & arte in meis afflictationibus, gratam aliquam conſolationem reperire poſſim. Vt non nimis angoribus ſolicitudinibus, nocturniſque diurniſque metibus afflicta, à te Deo viuo & vero deſciſcam: ſequárque Deos alienos mortuóſque vanóſque,

vanósque, qui hominum insanissimorum opinione Dij appellantur: ac propterea socij tui, esse opinantur. Et vlt.par. in fin.

חברים מקשיבים

Chauarim macsciauim.

Socij auscultant.

Hoc est. Quoniam socij tui, ô Sponsa (Messias loquitur) id est, Angeli sanctique, qui mecum in coelo aeuum agunt, qui socij tui sunt, & tu illorum sodalis propter participationem gloriae, qua simul me frui vobis continget: tuas preces audiunt, & tuarum orationum dulcedine oblectantur, dum eas rogas, rogare me pro te. De quo in Annotatione Amor, loco vltimo.

Erant enim Reges illi tres cősolatores, quemadmodum scriptum est in lib. Thobiae, cap. 2. & ex ipsorum LXXII. omnium antiquiori versione manifestum est. Qui vbi in Hebraeo habetur.

אליפז התימני

Elifaz atthemani.

ובלדד השותי

Vualedad hasciuchi.

וצפר הנעמתי

Vetsofar hannanhamathi.

Id est, vt Latinae habent editiones.

Eliphaz Themanites,

Et Baldad Suites,

Et Sophar Naamithes.

Regis vbique nomen addiderunt.

ἐλιφὰξ ὁ θαιμανῶν βασιλεὺς,
βάλδαδ ὁ σαυχαιῶν τύραννος,
σωφὰρ μιναιῶν βασιλεύς.

Sic Graecorum vetusti illi Poëtarum & Philosophorum Coriphaei Homerus & Plato, alter ποίμενα λαῶν, Pastorem videlicet populorum: alter νομέα, καὶ τροφὸν ἀγέλης ἀνθρωπίνης, Pastorem & nutritium armenti humani Regem appellant. Immo verò etiam hoc magis: Deum Pastorem, priscis ab initio orbis terrarum seculis, sub Saturni Regum Plato commemorat: περὶ βασιλείας, his verbis.

Θεὸς ἔνεμεν αὐτοὺς, αὐτὸς ἐπιστάτων, καθάπερ νῦν ἄνθρωποι.
Ζῶον ὂν ἕτερον θειότερον, ἄλλα γένη φαυλότερα αὐτοὺς νέμουσι.

Id est, vt nos vertimus.

Deus

Deus pascebat eos, ipse moderator, quemadmodum nunc homines. Animal (etenim) *est aliud diuinius, alia* (secundum) *genera viliora, illorum Pastores sunt.*

Hoc est. Deus regebat ipse praesidens, sicut nunc homines: qui diuiniores caeteris animalibus vilioribus, eorum quidem Pastores Reges moderatores ac praesidentes sunt.

O amplum dictum, ô commemorandam sententiam: & in eorum memoriam, qui Christianã Rempublicam bene gerere volunt, penitus insidendam. Vt sicut caeteris speciebus humana ratione praedita, diuinior praeest: ita caeteris hominibus, non qualescunque, sed diuiniores praeficiantur. Quales ad Timotheum epistola prima D. Paulus describit, capite tertio. Tales enim, si praeficiantur: Sponsi tum quidem certè ad Pastricem Sponsam responsio exequetur.

Pasce haedos tuos iuxta tabernacula Pastorum.

Huiusmodi enim caeteris diuinioribus, non solum Apostolorum seculo, sed successiuis etiam temporibus, mandare Ecclesia consueuit: vt in Domino ciuitatum, prouinciarum, regionum curam agerent: quod ἐπίσκοπειν Graeci dicunt, vnde Episcopi nomen manauit. Tum suo exemplo, & summa eruditione, potentes erunt.

καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλεγόντας ἐλέγχειν. Id est.

Tum salubri doctrina hortari, tum contradictores confutare.

Vt diuus Paulus scripsit, ad Tit. cap. 1. Et vt vna comprehensione omnia complectar: bene valentes erunt, qui non per ora Vicariorum, sed vi sua, quamcunque in disceptationem, quaestionémque vocentur, copiosissimè respondeant: & scripturas interpretando explanent res obscuras.

Quod Hieremias Propheta tantopere suis lamentationibus lamentabatur, cap. 4. litera ד *dalet.*

עוללים שאלו לחם פרש אן להם:

Nholalim sciaalu lechem, poresc en lahem.

Id est, secundum nostras conuersiones.

ἄρτον οἱ μικροὶ ᾔτησαν, καὶ ἑρμηνεύων αὐτοῖς οὐκ ἔστιν.

Paruuli postalauerunt panem, & non fuit qui interpretaretur eis.

Hoc est. Simplices, illiterati, rudes, qui in sacra Scriptura prisca vocantur עוללים *Nholalim*, id est, μικροὶ, paruuli, vel infantes, sicut LXXII. verterunt νήπια. Cuiusmodi erant discipuli, antequam acciperent Spiritum sanctum. De quibus Psal. 8. in princ. Qui cùm non intelligerent, quae à Domino disserebantur, dicebant ei.

φράσον ἡμῖν τὴν παραβολήν.

Expone nobis parabolam.

Matth. 13. & 15. Et aliàs dicebant.

σκληρός ἐστιν οὗτος ὁ λόγος.

Durus est sermo iste.

Ioan.6. Et aliàs inter se.

οὐκ οἴδαμεν τί λάλει.

Ignoramus quid loquitur. Ioan.16.

Vnde post resurrectionem pueros Dominus compellauit.

παιδία μή τι προσφάγιον ἔχετε.

Pueritia, nunquid pulmentarium habetis. Ioan.21.

Talibus igitur petentibus interpretationem scripturae sacrae, nec verò solum veteris paginae, sed nouae etiam est enim Prophetia: quam interpretationem, panem enimuerò Hieremias appellat: quoniam vice panis animas pascit & saturat, sicut initio dicebamus huius secundae rationis: non erat, qui interpretaretur eis, qui declararet, qui explicaret. Hoc enim significat verbum. פרש *parasc:* vnde פירוש *pirusc,* glossa Hebraeis est.

PRAE

PRAEMISSVM III.

TERTIA, ſiquidem Salomon omnium ſapientiſſimus, vt habetur 3.Reg. cap.3. apprimè maternam linguam ſciens,ac per bene res ſuis certis vocabulis ſcribens:nequaquam nomine à verbo רעה *ranha*, ducto, ad Amicam,vel Proximam ſignificandum,vſus fuiſſet.Cùm non deeſſet,in ea lingua genuinum nomen אהבה *ahauah*,ad aptè commodéque Amicam deſignandum, accommodatum : à praecipuo amicitiae notionis verbo אהב *ahab*,emanãs:quod amare diligere & colere definit. Quod φιλεῖν, ἀγαπᾷν, βιδεῖν Graiis dicitur. Quae ad ſocietates atque amicitias tum conciliandas, tum partas tuendas ſunt neceſſaria. Quo nomine אהבה *ahauah*, pro Amica , quam φίλην καὶ ἀγαπὴν Graeci vocant,veluti nos vertimus : ipſe Cantici autor ter par.2. vſus eſt bis par. 3. ſemel par.5. ſemel par.7. & quater par.8. ſicut in alia Annotatione latiùs diſſeruimus. Et quo verbo אהב *ahab*, non ſolùm Salomon prima parte huius Cantici ter vſus eſt.

עלמות אהבוך
Nhalamoth ahebucha

מישרים אהבוך
Meſciarim ahebucha

שאהבת נפשי
Sceahabah naſſci.

Id eſt ſecundùm noſtram conuerſionem.

Nuptae virgines amauerunt te.
Recti dilexerunt te.
Quem coluit anima mea.

παρθένικαι γάμεται ἐφίλησάν σε.
οἱ ὄρθοι ἠγάπησάν σε.
ὃν ἐσέβη ἡ ψυχή μου.

Hoc eſt. Serui tui, qui ſe tibi Sponſo ſpoponderunt : qui in vita ſua, nunquam ſe violari paſſi ſunt,amauerunt te. Ij enim ſunt, quos Salomon ſpiritu Prophetico,nomine foemineo (quoniam in ſexu muliebri,vt plurimùm virginitas fulget) עלמות *nhalamoth*,appellat : quod virgines maritatas ſignificat. Prouerb.30.

Quales Sponſae ſunt, quae nondum viro copulatae ſunt. Quales animae Chriſti Sponſae ſunt: quae ſanctas in coelo, ac caſtiſſimas nuptias incredibili honore, cum coeleſti Sponſo celebrabunt.

Sed & boni inſuper, doli expertes, frugi homines & innoxij dilexerunt te. Tales enim lingua ſancta משרים *meſciarim*, nuncupantur. Pſalm. 125. Quod probos rectóſque ſignificat: qui à veri Dei cultu, tranſuerſum vnguem nunquam diſceſſerunt.

Et ego Sponſa tuarum ouium cuſtos Eccleſia, te Deum, meum Sponſum à rerum primordiis ſemper colui. Poſtquam tota humana natura in homine vitio corrupta, humanitatem, quae ex anima conſtat & corpore aſſumpturum, pactionem accepi.

Sed pluries etiam in Pſalmis, quemadmodum Pſal. 4. 3. vbi regius Propheta.

בני איש עד מה כבודי לכלמה

Bene iſc nhad mch chebodi lichlimah,

תאהבון ריק תבקשו כסב סלה :

Theehabun ric theuacceſcu chaſab, ſelah.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Filij viri, vſque quo honor meus confuſioni:
Vacuum coletis, quaeretis mendacium.

υἱοὶ ἀνδρὸς ἕως πότε ἡ τιμὴ μου ἀντροπὴ
Σεβήσεσθε τὴν κενότητα, ζητήσετε τὸ ψεῦδος.

Hoc eſt. Filij viri, pro virorum, numero ſingulari, pro plurali, figura ſynecdoche. Et non vtitur nomine אדם *adam*, quod homini Latino reſpondet: quo generatim quilibet plebeius homo intelligitur: ſed nomine איש *iſc*, quod viro reſpondet: quod homines inſignes ſignificat, quales ſunt, quibus à Deo poteſtas data eſt.

O igitur filij viri, id eſt Principes terrae, quos populus, reliquáque multitudo, imitandos ſibi proponunt. O Domini ciuitatum, qui, non eſt malum in ciuitate, quod non faciatis. Quoniam vt Orator inquit de legib. l. 2. non tantùm mali eſt peccare Principes, quam illud, quod permulti imitatores Principum exiſtunt.

O igitur mundi reges rectoréſque, vos alloquor, qui regitis terras: quouſque maculabitis honorem meum?

Hoc eſt enim כבודי *chebodi*, quod habetur bis Pſalm. 108. 2. & 6. quamuis in Graecis exemplaribus verſum ſit per nomen δόξα, quod gloriam ſignificat: de quo egimus in Annotatione Oſculis. Quouſque honor meus vobis ludibrio & deſpectui erit? Vt me Deum viuum & verum, qui feci mundũ, & omnia, quae in eo ſunt, coelíque & terrae ſum Dominus. Act. 17. 24. cum falſis, mortuíſque Diis confundatis?

Verbum

Verbum etenim כלם *chalam*, confundere eſt. Pſal. 69. 7. & ab eo fit כלמה *chelimmah*, confuſio: eod. Pſalm. 69. 8. Suos namque Deos, aut nouos, aut alienigenas coli, confuſionem habet religionum. Vel eodem Oratore autore eod. lib. 2. de legib.

Vſque quo coletis vacuum: id eſt Idola, quae ex auro, vel argento, vel alia materia, manibus humanis ſunt conflata?

Vſque quo quaeretis mendacium: petentes de futuris rebus, à Pythio, aut Dodonaeo, aut ab Ammone, vel aliis oraculis, in quibus diabolus habitat, pater mendacij? Ioan. 8. 44.

Etenim gentibus loquitur Idolatriae deditis. Non ſecus ac nomine אהב *oheb*, quod ab eodem verbo emanat: quo ſaepe & multum idem Regius Propheta autoris Cantici genitor vſus eſt. Vt Pſalm. 5. in fine.

אהבי שמך

Oheue ſcemecha

Amici nominis tui.

οἱ φίλοι τοῦ ὀνόματός σου.

Hoc eſt. Propheta loquitur.

Amici nominis tui.

Id eſt. Filij tui, qui eſt nomen tuum. De quo Iſa. 30. 27. *Ecce nomen Domini* בא *ba venit, quam longiſſimè.* Venit pro, veniet. Praeterito pro futuro, ob certitudinem Prophetiae.

Quam longiſſime. Quia à ſummo coelo, egreſſio eius. Pſal. 19. 7.

Amici igitur Filij tui.

Et per conſequens, *Amici tui,* qui cum Filio tuo, & Spiritu ſancto, vnus es Deus: gaudebunt & exultabunt. Hoc enim ſignificat יעלצו *ianhaltſu.*

In te. Id eſt. In coelo, tuae gloriae participes effecti.

Et alibi ſaepiùs, vt locos recenſere longum eſſet. Inſigniter autem ad propoſitum noſtrum, Pſal. 38. qui eſt tertius poenitentialium: quos cum ſuperioribus annis, à publicis muneribus vacantes, ociaremur, ante alios, ſecundum Hebraicam veritatem conuertimus. In eo enim, ad medium, vno verſu, ambo ſunt nomina, ab vtroque verbo אהב *ahab*, & רעה *ranhah*, deſcendentia. Sic enim Propheta illo Pſalmo, inducit Meſſiam loquentem.

אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו׃

Oheuai verenhai minneghed nighnhi iannhamodu.

Id eſt ſecundùm noſtras conuerſiones.

Amici & Pastores mei, à plaga mea procul stabunt.

οἱ φίλοι καὶ ποιμένες μου ἀπὸ πληγῆς μου στήσουσι πόῤῥω.

Hoc est. Discipuli & Apostoli longè consistent, latéque cùm patiar, ac mortifera infligetur mihi plaga. Apostolos enim & Discipulos homo factus Sponsus, amicos nuncupare consuescebat. Luc. 12. & Ioan. 15. Illam namque conuersionem verba Hebraea sonant. Non autem quemadmodum in Graecis habetur Codicibus.

οἱ φίλοι μου, καὶ οἱ πλησίον μου ἐξεναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν.

Vnde de verbo ad verbum, non de Hebraeo Latina vulgata editio desumpta videtur.

Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt.

Nam nomen plagae deficit: verbum autem ἤγγισαν, id est appropinquauerunt, abundat: cùm non sit in Hebraeo, in omnibus Codicibus, qui ad nostras manus peruenerunt. Nisi dicamus Graecè vertentes, temporibus illis legisse נגעו *nignhu*, per ו *vau*, sciurech, tertia persona, praeteriti numeri multitudinis verbi נגע *neganh*, quod tangere propriè significat. Vnde Psal. 105. qui de prim. Paralipomenon exaratus fuit, vers. 15.

אל תגעו במשיחי

Al thignhu bimsichai.

Purè LXXII. transtulerunt, neque nos in nostra Graeca versione immutandum duximus.

μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου.

Ne tangite vnctos meos.

Hoc est. Nolite laedere, offendere, vel violare, neque personam neque dignitatem vel existimationem eorum. Et intellige non solùm vnctos reapse: quales Episcopi & Sacerdotes, & Prophetae & Reges: de quibus 3. Reg. 19. 16. qui oleo vnguntur. Verum etiam vnctos spiritualiter fide. Sed ad verbum נגע *neganh*, redeuntes, LXXII. Ps. 38. 12. videntur vertisse per verbum ἐγγίζω, ducti affinitate significationis: quoniam praeit appropinquatio tactum. Sed quicquid Graecè vertentes legerint: hodie non cum ו *vau*, per verbum, quin cum י *iod*, per nomen legitur נגעי *nighni*: significans plagam meam. Quia plaga cùm infligitur, tangit, & ita, vt nonnũquam ad tempus, & aliquando perpetuò signum haereat.

Quem

Quemadmodum de plaga leprae habetur Leuit.13. per tot. Et in plaga vulneris, Cicero in Ant. demonstrauit, cùm inquit.

Luculentam ille plagam accepit, vt declarat cicatrix.

Provt nos hoc Psal.38. vertimus, per πλήγην, & aliis sacrae scripturae locis. Vt Psal.91. ad med.

ונגע לא יקרב באהלך

Ve neghahan lo icrob beaholecha.

Tentorio tuo, non proximabit plaga.

καὶ οὐκ ἐγγιεῖ τῇ σκηνῇ σου πληγή.

De Christo Domino loquitur Propheta Tentorio tuo, vel tabernaculo tuo, id est, corpori tuo, post resurrectionem, non appropinquabit plaga vltra: sicut in Passione. Quod Apostolus declarauit Ioan.6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.

Et ita cùm י *iod*, legendum, confirmat D. Hieronymi Psalterium Hebraicum, quod ad petitionem Sophronij Latinitate donauit. In quo scriptum est.

Chari mei & amici mei, quasi contra lepram meam steterunt, & vicini mei longe steterunt.

Et vt crediderim mendosè pro plagam, in curia librariorum, ante typos inuentos. Neque enim ignorasse crediderim, tantum ac talem sanctissimum Doctorem & interpretem, qui per quàm scitè & peritè scribere solet: nec lepra, nec alio morbo Seruatorem nostrum laborasse, vt Dominum decebat, qui vita erat, & aliorum aegrotationes sanabat, atque medebatur. Nec fugisse eum, non נגע *neghaanh*, Hebraeis lepram nuncupari, sed צרעת *tsaranhath*, frequenti nomine cap. Leuit. sup. cit. Vbi נגע צרעת *neghaanh tsaranhath*: quod Graecè vertentes, reddiderunt, ἀφὴ λέπρας, tactus leprae: nos πληγὴ τῆς λέπρας, plaga leprae vertimus.

Quod omne dicere debemus, vt sapienti excusatione, non modò probabili, grauissimis D. Hieronymi monimentis faueamus: ac Graecam translationem sustentemus.

In Hebraeo enim his temporibus, vnicum tantũ est verbum יעמדו *ianhamodu*, tertia persona numeri multitudinis futuri temporis, vt nos vertimus στήσουσι, stabunt. Non autem steterunt: sicut Graeci verterunt, ἔστησαν, per Aoristum.

Et nomen πλησίον μου, hoc est, proximi mei, non respondet cum nomine רעי *renhai*, quod pastores meos significat: à iam saepiùs repetito verbo רעה *ranhah*, quod est pascere.

Quemadmodum principio praesentis Annotationis, ex praecedentibus

tibus huius primae partis Cantici verſibus,ac aliis Scripturae ſanctae locis deduximus. Niſi eo modo, de quo dicebamus, cùm Paſtorum exempla poſuimus: qui agnatione vel affinitate, pecudum Dominis proximi erant. Sed dictum nomen πλησίον,ſequenti eiuſdem Pſal.38. verſui congruit. Vbi Propheta in eadem perſona Meſſiae,inquit.

וקרבי מרחק עמדו
Vcerouai merachoc nhamadu.

Id eſt,ſecundùm noſtras conuerſiones.

.Et propinqui mei longe ſteterunt.
καὶ οἱ πλησίον μου μακρὰν ἔστησαν.

Quod & impletum eſt, cùm & Alphaei & Zebedaei filij, vna cũ aliis Apoſtolis,dum ad necem Dominus raperetur, fugerunt. Non autem quemadmodum hactenus Graecè, & Latinè verſus tranſlatus erat.

Et qui iuxta me erant,de longè ſteterunt.
καὶ οἱ ἔγγιστα μου,ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν.

Quoniam vocabulum קרבי *cerouai*, non eſt aduerbium, vt verſum erat ἔγγιστα, quod ſignificat prope & iuxta: ſed eſt nomen,atque illud idem,quod habetur Pſal.15.cuius in primo Praemiſſo mentionem feci: cùm eius Pſal.verſus tres ex Graeca noſtra,ac Latina verſione poſui: quod ſignificat propinquos, proximos, cognatos, ſanguine coniunctos,atque vicinos. Vnde D.Hieronymus probè vertit.

Et vicini mei longè ſteterunt.

Quales propinqui Sponſi fuerunt Zebedaei & Alphaei filij.

Textus eſt Num. 27. Vbi deficientibus filiis, fratribus & patruis propinquiorem defuncti ad ſucceſſionem admittendum ſancitur, his verbis.

ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו׃
Venethatthem eth nachalatho liſcero haccharob elau.

Id eſt,ſecundùm noſtras conuerſiones.

Et dabitis haereditatem eius reliquo eius propinquo.
καὶ δώσετε τὴν αὐτοῦ κληρονομίαν τῷ λοιπῷ πλησίῳ αὐτοῦ.

Eſt autem eo Pſal.38. Prophetia vaticinationis D.N. cuius crebra in Pſalmis eſt repetitio. Sicut Pſal.88. In quo de materia afflictionis eiuſdem Meſſiae agitur. Vbi Propheta in eius perſona,poſtquam pleraque opprobria conuicia & mala percenſuit: quibus pro humano genere Meſſias excruciatus eſt.Pſalmum tandem hoc verſu claudit.

הרחקת ממני אהב ורע

Hirchactha mimmenni oheb vereanh

מידעי מחשך׃

Meiudanhai machsciach.

Id est, secundùm nostras conuersiones.

Amicum & Pastorem elongasti à me,

Notos meos tenebris.

φίλον, καὶ ποιμένα ἀπ' ἐμοῦ ἐμάκρυνας,

τοὺς γνωστούς μου ἐν σκότει.

Non autem quomodo hactenus Graecè expressum erat, ἀπὸ ταλαιπωρίας, à miseria, vel aerumna. Nam ad πλησίον, ex supradictis patet responsio. Nihil enim eiusmodi in Hebraeis Codicibus habetur: tametsi vnde hauserint cernimus. In omnibus enim Hebraeis exemplaribus, legitur מחשך *machsciach*: quod tenebras & obscuritatem significat. Qualis tenebris hoc est noctu, per vmbram terrae Soli officientis causatur. Sicut passim in sacra Scriptura. Vt Psal. 139. vbi Dauid inducit Messiam, insipientis personam sustinentem: omnia palam ante oculos Dei esse declarantem: nihilque in occulto tametsi ac tenebris inclusum abditúmque sit, eum latere.

אך חשך ישופני׃

Ach chosceech iescufeni.

Et infrà.

גם חשך לא יחשיך ממך

Gham chosceech lo iachascich mimmcha.

כחשוכה כאורה

Chachascechah chaorah.

Id est, secundum nostras conuersiones.

Forsè tenebrae obscurabunt me.

Sed tenebrae non tenebrabunt te.

Sic tenebrae eius sicut lux eius.

ἴσως σκότος ἐπικρύψει με.

ἀλλὰ σκότος οὐ σκοτισθήσεται σε.

ὅπως αὐτῆς σκότος, ὥσπερ αὐτῆς φῶς.

Vbi tenebrae peccata sunt, & iniquitates mundi, & mala huius seculi:

 quae

quae Messiam obscurare non potuerunt, repletum luce suae diuinitatis. Quin potius lux eius tenebras illuminauit.

Et habetur Genes. cap. 1. per tot.

Est autem eo Psal. 88. singulare vaticinium temporis, quo Messias primum nocte illius parasceues, nefario scelere praeuaricatoris: qui pecunia corruptus, signo osculi, eum ad caedem dedit, vinctus constrictúsque est. Quod à nemine, (vt & nonnulla alia mirè diuino numine disiecta & fusa in Psalmis, quae Hebraicè recitando notaui) animaduersum scimus.

Namque illa intempesta nocte Ioan. 13. in sanctissimum ordinem, senatum Apostolicum, antea lecti duodecim. Luc. 6. qui cum Domino permanere in tentationibus assolebant. Luc. 22. vnà simul cum eo coenati. Matth. 26. ac trans torrentem comitati ad hortum. Ioan. 18. ob armatorum violentiam timore perculsi. Matth. 26 captum eum tractúmque ad supplicium in fugam se conijcientes deseruerunt. Marc. 14. Quemadmodum multis antea seculis Regius Propheta praedixerat, non solum hoc Psalmo 38. sed etiam Psal. 40. cum Messiam inducens, de Iudaeorum iniquitate, totiúsque mundi peccatis, apud patrem valde dolentem: angi praeter caetera & cruciari eum facit, quoniam cor eum dereliquerat. vers. 17. Et iure merito. Ecquis enim non acerbissimè moereret, si eiusmodi illi casus accideret, vt eum cor desereret? Quando vitae sensúsque motúsque principium est cor: vt in pluribus locis Philosophus affirmat: & per eum sentimus, mouemur, & sumus? Erat autem cor Messiae, & vita ipsa Apostoli, per quos eius religio & soboles propaganda erat. Et ijdem illi sunt, quos idem Dominus, quem in Cantico par. 5. Sponsa Pastorem nuncupat: de quo agemus loco octauo: quique de se ipso dicit.

ἐγώ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός.

Ego sum Pastor bonus. Ioan. 10.

Pastores proprio, praeter caetera, per Prophetas nomine signat. Tanquam Imperatores facere consueuerunt; cum milites; commilitones appellant. Pastores autem Apostolos, suo, suaéque Sponsae nomine perhibet ipse ἀρχιποίμην, caput & princeps Pastorum (sic enim diuus Petrus princeps Apostolorũ eum nominat epist. 1. cap. 5.) ob suum ministerium praedicationis. Marc. 1. quod illis iniungendum erat. Marc. vlt. Et propter curam animarum, secundum quod dictum est.

βόσκε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, βόσκε τὰ πρόβατά μου. Ioan. vlt.

Pasce agnos meos, Pasce oues meas, Pasce oues meas. Et.

πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες

αὐτοὺς

αὐτὰς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς, τηρεῖν πάντα ὅσα ἐν-τειλάμην ὑμῖν.

Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas, in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Instituentes eas seruare omnia, quae mandaui vobis. Matth. 28.

Vnum est, à verbo אהב *ahab*, speciatim, amicitiam, dilectionem, cultum, & quae eiusdem sunt modi deriuari & declarari. Diuersam autem & dissimilem, vt pote pascendi & regendi significationem à verbo רעה *ranhah* fluere.

PRAEMISSVM IIII.

ET haec sunt rationes, quibus sum adductus: vt omnibus locis Cãtici, vbi tex. Hebreaus habet רעי *renhi*, רעים *renhim*,& רעיתי *ranhiathi*, pro Amico,& Amicis,& Amica:& pro Nepote,& Proximis,& Proxima: Pastorem, ac Pastores, & Pastricé summutaré:& illos versus quã propriè ad Hebraicam veritatem, meo modo Graecè & Latinè conuerterem. Quemadmodũ etiam vltra locos Cãtici, de quibus singulis agemus, in omnibus Psalmis fecimus,& aliis sacrorum scriptorum libris: in quibus nomen illud רעת *ronheh*, eiúsque verbum רעה *ranhah*, variè reperitur conuersum. Sicut exempli causa fecimus Psalm. 139. superiùs allegato ipso exordio. In quo Propheta inducit Messiam, propria virtute ab inferis excitatum: sibi & prae electis, ob suum laborem, passionem, mortémque ac resurrectionem, à patre omnium gnaro & sciente, mercedem tribui.

יהוה חקרתני ותדע

Iehouah chacarthani vatthedanh

אתה ידעת שבתי וקומי

Atthah iadanhtha sciuthi vecumi

בנתה לרעי מרחוק:

Banthah lerenhi merachoc.

Sic enim nos illos versus vertimus.

Domine inuestigasti me & cognouisti.
Tu scisti captiuitatem meam, & resurrectionem meam.
Intellexisti pascere meum à longe.

Κύριε ἐξιχνιάσάς με, καὶ ἔγνως με,
σὺ ἔγνως αἰχμαλωσίαν μου, καὶ ἔγερσιν μου,
συνῆκας νομεύειν μου, ἀπὸ μακρόθεν.

Hoc est. Pater aeterne, tu scrutatus es me & explorasti. Est enim חקר *chacar*, synonymum cum סכן *sachan*: quod habetur paulò infrà.

Et loquitur humano more: quia Deus non indiget, vt scrutetur quippiam, cũm omnia sint plana & aperta oculis eius. Et nosti me. Tu nosti me vinciendum, vt paterer pro humano genere:& patiendo

more

moreter. Rom.5. & 1.Pet.2. Tu nosti quomodo per meam mortem, chirographum decreti delerem, generi humano contrarium. Col.2. Tu nosti me moriendum & resurgendum: vt viuorum & mortuorum dominarer. Rom.14. Tu nosti quomodo genus humanum paui doctrina mea tua. Ioan.7. Et haec iam ante omnium rerum primordia. Quod intellige de omnibus suprà dictis. Non autem,

Intellexisti cogitationes meas.

Vel. διαλογισμοὺς μου.

Cogitationes enim, & διαλογισμοὺς, lingua Sācta per nomina מחשבה *machscebah*, & מזמה *mezimmah*, exprimit. Quorum alterum מזמה *mezimmah*, habetur hoc eodem Psalmo 139. 20. Ibi in editione vulgata. Quia dicitis למזמה *limzimmah*, in cogitatione. Alterum habetur Psal.33. 10.

Ibi Dominus dissipat consilia gentium.

Reprobat autem מחשבות *machsceboth*, cogitationes populorum. Et vers.seq. Ibi in vulgata editione.

Consilium Domini in aeternum manet.

מחשבות לבו

Machscheboth libbo.

Cogitationes cordis eius in generationem & generationem.

Sed Psal.139. animaduertendum, quod vbi textus Hebraeus habet.

בנתה לרעי מרחוק

Banthah lerenhi merachoc.

Intellexisti pascere meum à longè.

Vel. *Intellexisti me Pastorem.*

Magnum hactenùs mysterium latuit, quod nos pandimus: & est huiusmodi. Quoniam verbum בנתה *banthah*, ab origine aedificare significat: & inde ad intelligentiam tractum, quasi ille solus intelligat, qui aedificium construxit. Modò sic.

בנתה לרעי מרחוק

banthah lerenhi merachoc.

Aedificasti me Pastorem à longe.

Hoc est. Quoniam tu pater ab aeterno aedificasti me filium tuum Pastorem, id est Regem humani generis: generando tibi consubstantialem. Tu (inquam) & magis adeò, vt nihil addi possit, quàm qui murum aedificauit, caementarius, comprehendisti me, non solùm ap-

 prehen

hendisti. Vt potè, qui non solùm vt caementarius, qui lateres, saxula, lapidesque omnes, tam rudes, quàm expolitos, omnémque calcem & arenulas sabulúmque, tantùm ab extra in interioribus etiam muri partibus extrinsecus non apparentibus vidit, cùm coagmentaret, strueretque: verùm etiam infinitam (vt ita dicam) vim illam innumerabilium atomorum, qui inter se cohaerentes iam dicta corpora sabulum, arenulas calcem, lapidésque saxáque & lateres, & quaelibet alia efficiunt: vidisti, vides, sempérque videbis. Qui potest capere capiat.

Et aduertat Lector. Quia non dicimus nos, hactenùs hoc mysterium latuisse, cùm axioma, id est conclusio in Theologia sit: sed eo versu delitescere, clam fuisse.

Alius etiam eodem Psalmo versus est: qui in Hebraicis exemplaribus ad hunc modum legitur.

ולי מה יקרו רעיך אל

Veli mah iacceru renhecha el.

Vbi nomen רעיך *renhecha*, in Latinis omnibus editionibus, quae circunferuntur, versum est: Amici tui.

Mihi autem valde honorati sunt Amici tui Deus.

Pro vt etiam in Graecorum Codicibus.

ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου Θεός.

Cùm Pastores tuos significet, vt nos vertimus.

Mihi autem quàm pretiosi Pastores tui Deus.

ἐμοὶ δὲ ὡς τιμίοι οἱ ποιμένες σου Θεός.

Vbi per Pastores, non solùm Apostolos & Episcopos intelligit Propheta, qui ab Apostolis eorum vice in prouincias & Ciuitates mittebantur, ad seminandum Euangelium. Inter quos D. Paulinus, primus Lucensium Antistes missu D. Petri, antiquissimam nostram totius Hetruriae dulcissimam patriam Christo consecrauit, baptizauitque: ac suo corpore, illustri morte, sub Nerone, sanguinem pro Sponso profundens, decorauit. Et reliquos omnes Episcopos, qui successiuis temporibus, in locum Apostolorum suffecti sunt; caeterósque Sanctos vtriusque sexus: qui virtute fidei roborati, Reges Imperatores, Tyrannósque Sponso subegerunt: ac barbaras etiam nationes, vbique terrarum & gentium, vsque ad fabulosas olim Antipodas: qui aduersis vestigiis stant contra nostra vestigia: in Sponsi potestatem atque ditionem redegerunt. Verùm etiam alios Praelatos diuersorum generum, qui primas in Ecclesia tenent, secundùm vniuscuiusque ordinis dignitatis gradum.

Et sicut fecimus lib. Genes. cap. 26. Vbi de Abimelech Moyses

narrat. Quod postquam Isaac è Palestina eiecerat: quod gregibus armentorum, reliquique pecoris affluens, opibúsque praeditus, Palestinorum haberet iniuriam: non multo post, Deum esse cum Isaac agnoscens, ac propterea eius potentiam veritus, Bersabee ad eum venit: amicéque exceptus Abimelech, foedus cum Patriarcha iecit. Ibi enim cùm duos duntaxat Regis socios, comitésque Moyses in haec verba recenseat.

ואחזת מרעהו ופיכול שר צבאו

Veachuzath merenheu, vpichol sar tseuao.

Hactenus Latinè vertentes interpretati sunt.

Et Ochozat amicus illius: & Phicol dux militum.

Cum tamen ex ante actis nostris inductionibus, primus in ordine Achuzat, Pastor Regius esset: sicut מרעהו *merenheu* nomen officij declarat: & nos vertimus.

Et Achuzat eius Pastor, atque Pichol Dux exercitus.

καὶ ἀχοζὰθ ὁ ποιμὴν αὐτοῦ, καὶ φιχὼλ τοῦ αὐτοῦ στρατεύματος στρατηγός.

Nam מ *mem* in principio dictionis מרעהו *merenheu*, nihil facit, cùm non sit radicalis, sed accidentalis. Tantúmque nomen מרעהו *merenheu*, Pastor eius significat; quantum רעהו *renheu* de quo infrà. מ *mem* enim est solum linguae proprietas (διάλεκτον Graeci vocant.) Erant enim ij duo Achuzat & Pichol, ex illis, qui Regis officia & munera exequebantur: quales Latini praepositos, praefectósque appellare consueuerunt. Vnde apud Oratorem, Praefectus classis. Praepositus imperio, & alia eiusmodi.

Namque mos fuit, perinde vt nunc, priscis temporibus, vt Reges etiam greges pecorum, & armenta haberent: quibus partim ad vescendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum; partímque etiam ad corpora vestiendum vterentur: quae adhibitis pecuariis, magistris videlicet pecoris, pastorúmque ducibus pascerent.

Cum interim non secus ac castrorum Imperatores, administratorésque bellorum; qui suos habent tribunos centuriones signiferos, caeterósque, qui varia & diuersa munia bellica exercent: illi magistri pecorum, suos armentarios, bubulcos, caprarios, opilionésque, & subulcos, caeterósque eius generis custodes, suo dicto audientes, haberent: qui pecudes ad pascua agerent, eásque cum venit hesperus, herbis, stirpibus, arbustis, virgultis, baccis, omnísque generis foliis saturatas, in haras, caulas, mandrásque, stabuláque reducerent, tonderent, mulgerent, lac coagularent, caseum premerent, butyrúmque agitarent, reliquáque pastoralia munia obirent.

Quam

Quamobrem eodem libro Genes.legitur,cap.47. Quod simul ac Patriarcha Ioseph Aegypti Regis Vicarius, sui patris, & vna secum fratrum nepotúmque aduentum in Aegyptum, Pharaoni nunciauit: illud inter alia Rex iussit. Vt si inter eos essent.

אנשי חיל

Ansce chail.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ἄνδρες λιπάροι βαρύες, καὶ τοῦ ἄχθος ἔθιμοι.

Viri maturi, graues, dolorisque assueti.

Hoc enim significat אנשי *ansce:* in quibus.

ῥώμη εἴη καὶ ἀρετή.

Robur esset & virtus.

Vtrumque enim sibi vult חיל *chail:* eos Regio pecori, Ioseph praeficeret.

Tales etenim & gregem bene pascere, exhortando in doctrina sana, & eos qui contradicunt redarguere idonei sunt. Vt Apost. inquit ad Tit.1.9. Et gregis infirmitati, compati, cum & ipsi circundati sint infirmitate. Hebr.5.2.

Et lib.1. Samuel. cap.21. scriptum est. Quod quando Dauid, vt Saul euitaret, ad Achimelech sacerdotem Nobe, cum pauculis admodum se contulit: cuius rei causa admiratus sacerdos, cur solus aduenisset sciscitabatur: dum esurientibus panem propositionis dedit, ad depellendam famem: Doeg Idumaeus, de regiis ministris, non seruis, coram in tabernaculo aderat.

אביר הרעים אשר לשאול׃

Abbir haronhim ascer lescaul.

Id est, quemadmodum nos vertimus:

Praepotens Pastorum Saul.

ὁ δυνάστης τῶν ποιμένων τοῦ Σαοὺλ.

Hoc est. Praefectus, vel praepositus Pastorum. Vel. Qui pastoribus Regis praeerat. Qualem ἀρχιποίμενον Graeci vocant.

Sed in historia Abimelech, etiam animaduertere & notare licet: quanti etiam tunc Pastores aestimati essent. Cum illum Achuzat Pastorem, vel potius (vt credere par est, argumento alterius, qui Dux erat exercitus) Pastorum Regis praepositum: socium sibi itineris, Rex ascisceret. Eúmque ipsum Achuzat, tantus historicus, tanti faciat: vt exercitus Imperatore digniorem fuisse scribat, dum anteponit. Valet namque argumentum ab ordine scripturae. Auth. de haered. & falcid. §. inordinatum.

Quare

Quare saepe numero mirari soleo, quomodo qui antiquissimum volumen, ante duo millia annorum Graecè reddiderunt: altero loco, qui est lib. 1. Samuel. cap. 21. 7. conuerterint.

אביר הרעים

Abbir haronhim.

νέμων τὰς ἡμιόνους. Id est.

Pascens mulas.

Altero autem, qui est Genes. 26. 25. transtulerint.

מרעהו *merenheu.*

νυμφαγωγὸς αὐτοῦ.

Quod nomen, ad illum seruum, domus, Abrahae, dispensatorem (οἰκονόμον Graeci dicunt) aptum esset: qui Mesopotamiam proficisci iussus, vt de stirpe & genere Domini, filia Isaac nuberet: Rebeccam gnatam Bathuelis, filij Nachor fratris Abrahae, Isaac despondit: datísque nuptialibus donis sponsam duxit in Canaam. Genes. 24.

Ille enim νυμφαγωγὸς fuit. Id est, ac si Hebraicè dixeris.

כלה שובב

Challah scioueb.

Latinè autem.

Sponsam ducens.

Etenim de Achuzat nihil tale accepimus: sed tantummodo מרעהו *merenheu*, textus Hebraeus habet. Quod nomen, non minus Pastorem significat, quàm in locis supra citatis: & in locis infrà per totam Annotationem examinandis. Et quàm etiam in cap. 38. eiusdem libri Genes. Vbi memoriae prodita res gesta est: quando Iudas complexu venereo, cum Thamar iunctus est, nesciens nurum.

Nam cum Suanh vxor Iudae mortem obiisset, eiúsque acerbum interitum lugere desiisset vir: Thamnas se conferebat, causa tondendi oues. Et sicut ibi scriptum est.

הוא וחירה רעהו

Hu vechira renheu.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

αὐτὸς καὶ χεῖρας ὁ ποιμὴν αὐτοῦ.

Ipse & Chiras pastor eius.

Cúmque in itinere Thamar reperisset, quae iamdudum viduitatem & solitudinem vitae in paternis aedibus pertaesa, agere molestè ferens, vt eum tunc falleret, habitum vestésque mutauerat, ac instar

ſcorti ſedebat in biuio: eius amore potitus Iudas, cum primum ad gregem peruenit, cupidus ſatisfacere promiſſo, atque pignora recuperare, quae dederat: haedum ad mulierem miſit. Et ſicut ibi ſcriptum eſt.

ביד רעהו

Beiad renheu.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοῦ ποιμένος.

Per manum Paſtoris ſui.

Et vt ex paulò ante ſcriptis coniicere licet, per manum eiuſdem Chiras, qui ſecum Thamnas venerat: qui eius Caprarius eſſe debebat, vt mihi videre videor, per haedum mercedem amoris. Vel quoniam oppidò in paſtorali officio, adiutor, & adminiſter Iudae eſſet Chiras: qualis operarius, vel mercenarius mercede conductus, cuius non ſunt oues.

Qualem apud Homerum, Eumeus ſubulcus, ignotum ſibi Vlyſſem, ſtabulorum cuſtodem ſeriò optabat: cum eum Telemachi iuſſu, cui pater ſe patefecerat, quaſi pauperem hoſpitem, ex agro, Ithacam ducturus eſſet. Odyſ. ρ.

.... ἧς ἂν ἐγώ γε
αὐτοῦ βουλοίμην σταθμῶν ῥυτῆρα γενέσθαι.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

.... *aſt ego certè,*
Ipſius eſſe hunc vellem cuſtodem ſtabulorum.

Et qualem eundem Vlyſſem, Melanthius Caprarius, exprobrandi cauſa, vellicabat: cum petulanter nimis cum eodem Eumeo ſubulco, ad fontem prope ciuitatem, inter alia iurgia, ſic iurgaret. Odyſ. ρ.

τόν κ' εἴ μοι δοίης σταθμῶν ῥυτῆρα γενέσθαι
σηκοκόρον τ' ἔμεναι θαλλόν τ' ἐρίφοισι φορῆναι
καί κεν ὀρὸν πίνων μεγάλην ἐπιγουνίδα θεῖτο.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Hunc mihi ſi fieri des cuſtodem ſtabulorum,
Atque gregis noſtri ſpeculatorem, quo alat haedos.
Quippe gulam ſero faceret pinguedine plenam.

Et tales enim largo modo Paſtores vocantur: licet magis propriè cuſtodes. Sicut lib. 1. Reg. cap. 17. 20. Quando Dauid adhuc paſtor, mandato patris, ex agro deſerto in caſtra iturus, reliquit gregem על שמר *ahal ſciomer*, cuſtodi. Vel quod ſocius paſtor Chiras Iudae eſſet: vt qui,

qui, cum Iuda, pecorum ſocietatem coiſſet. Tales enim & hodie ſocij vocantur, & paſtores magis propriè.

Et id potius crediderim, propter nomen רעו *renheu*, quod Paſtorem eius ſignificat: quod repeto, ob vehementem vtilitatem. Qui namque opilio eius vetterunt, neſcio, qua permoti animi diuinatione fecerunt. Tametſi ſub Paſtore, Opiliones contineri, omni aſſeueratione affirmamus. Quemadmodum etiam, idem dicimus de Caprariis, Bubulcis, caeteriſque pecudum cuſtodibus: quos ſupra commemorauimus. Omnes enim veniunt appellatione Paſtoris: ſicut eius ſpecies. Vt enim equus, aſinus, bos, elephas, caeteraéque ſpecies animantium, veniunt ſub genere animalis. Ita Opilio Caprarius bubulcus, reliquíque, qui equos, camelos caeteráſque pecudes cuſtodiunt, veniunt ſub genere Paſtoris.

Pro vt etiam de pecore idem contingit: quod praedicatur de pluribus differentibus ſpecie. Quoniam quidem pecudis appellatione quadrupedes continentur, quae gregatim paſcuntur. l. legatis. §. pecoribus, & l. ſeruis. ff. de leg. 3.

Quemadmodum videre ignoro, quamobrem de praepoſito Paſtorum Regis Saul, ſcripſerint, qui Graecè vetterunt.

νέμων τὰς ἡμιόνας.

Paſcens mulas.

Cum in textu Hebraeo non ſit, an mulas, vel equos, vel boues paſceret: ſed tantummodo, ſcriptum ſit.

אביר הרעים

Abbir haronhim.

Praepoſitus Paſtorum.

Ac quemadmodum fecimus lib. Iudicum, cap. 14. in Samſonis hiſtoria: vbi textus Hebraeus habet.

ויהי בראותם אתו

Vaiehi berotham otho.

ויקחו שלשים מרעים׃

Vaÿcchu ſceloſcim merenhim.

Vbi editio vulgata, & aliae Latinae, & etiam Pagnini conciuis: nec non, & Graecae editiones.

καὶ ἐγένετο ὅτι εἶδον αὐτὸν,
καὶ ἔλαβον τριάκοντα κλητοὺς.

Cum ergo ciues illius loci, vidiſſent eum,
Dederunt ei ſodales triginta.
Et fuit, cum vidiſſent eum,
Acceperunt triginta ſocios, & fuerunt cum eo.

Cum nomen מרעים *merenhim*, non ſodales, vt vulgata:neque ſocios vt Pagnin:neque κλῆτες, id eſt,celebres,vel vocatos, aut optatos, vt Graeci Codices:ſed Paſtores ſignificet. Quemadmodum iam dudum Graecè & Latinè nos vertimus.

Et factum eſt, quod videntes eum,
Acceperunt triginta Paſtores.
καὶ ἐγένετο ὅτι εἴδοντες αὐτὸν,
ἔλαβον τριάκοντα ποιμένας.

Hoc eſt. Videntes Samſonem Thaumanthaei, ciues videlicet ciuitatis Thamna,vnde Samſon vxorem acceperat : vt familiaritatem cum eo coirent, dederunt ei triginta Paſtores,qui vnà cum eo eſſent.

Nihil enim appetentius ſimilium ſui:nihilque magis familiaritatem conciliat,quàm morum ſimilitudo. Etenim Samſon Paſtor erat, vt patet cap.15. Cum vxorem inuiſere volens,haedum ei afferebat.

Sed iam ad ipſorum verſuum Cantici explanationem accedamus, quibus Salomon eo nomine רע *reanh*, vſus eſt, eiúſque verbo: ſeruato ordine,vt ſe habent in Cantico,ſicut fecimus in praecedenti Annotatione Amor.

LOCVS PRIMVS.

PRIMVS igitur locus, qui se offert, vbi Salomon eo nomine רע *reanh*, vsus est: est versus primae partis, vbi insignibus equis & curribus, sanctorum populorum Pastricem Sponsam assimilauit. Vbi per currus, & equos, quorum in militia maximus est vsus: bella Ecclesiae ostendit, quae ad expugnandos hostes Christiani nominis, mundúmque carnémque & diabolum, & ad debellandos haereticos, gerere debebat, atque opus habet.

> לססתי ברכבי פרעה
>
> [a] *Lesusathi beribche Pharnhoh.*
>
> דמיתיך רעיתי:
>
> *Dimmithich ranhiathi.*

Id est, quemadmodum nos vertimus.

> *Equis cum curribus Pharaonis,*
>
> *Pastrix mea comparaui te.*
>
> Ἵπποις σὺν τοῖς δίφροις τοῦ φαραὼ,
>
> παραβέβληκά σε ὦ ποιμήν μου.

Nam (misso nomine רעיתי *ranhiathi*, de quo satis suprà diximus, in praemissis tribus rationibus & earum conclusione) י *iod*, appositum nomini לססת *lesusath*, non stat loco pronominis possessiui, sed abundat: sicut crebrò in lingua Sancta. Sicut Psal. 68. In quo agitur de donis gratiarum, quae in die Pentecostes Apostoli recepturi erant, per Spiritum sanctum. vers. 5.

> אבי יתמים ודין אלמנות
>
> *Abi iethomim, vedayan almanoth.*

Vbi י *iod*, appositum nomini אב *ab*, nihil significat. Neque vertitur versus.

> *Pater meus.*

Sed absolutè.

> *Pater pupillorum & Iudex viduarum.*
>
> ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν

Hoc est. Cui שמו ביה *beiah scemo.* Nomen F V I T. τὸ ὄνομα Ἦ N, coram eo exultate. Sic 1.Petri 1.6.

In quo exultabitis.

Hic namque pupillorum: eorum videlicet, qui omni studio sensúque mentes suas ad ipsum Deum flexerunt: pater est. Huiusmodi enim orphani sunt, qui patrem ampliùs mundum non habent. Atque hic oppidò viduarum: animarum scilicet, quae mundum maritum funditùs repudiarunt: Iudex est. Huiusmodi enim animae verè viduae sunt, quibus mundus mortuus est. Taléſque alacres ante Deum exultabunt in victoria: quoniam mundum enimuerò vicerint, ac subegerint.

Sic Genes.4.20.& 21. Vbi primi nati progeniem Moyses numerans percenset: Lamech (qui Cain atnepos fuit, Adae verò trinepos) ex Ada altera vxore, binos filios habuisse narrat. *Quorum alter* (inquit) Iabal, היה אבי *haiah abi, Pater fuit, habitantium tentorium.*

Alter autem Iubal היה אבי *haiah abi, Pater fuit pulsantium citharam & organum.*

Cùm tamen vocabulum אב *ab*, per se nomen patris sit. Sicut eod. lib. Genes. cap. 17.4.& 5. Vbi cùm Deum cum Abraham foedus iecisse diuinus idem historicus exponit: Deum in haec verba, cum Abraham loquentem inducit.

Ecce enim ego ferio foedus tecum.
והיית לאב המן גוים
Vehaÿtha leab hamon ghoim.
Eriſque pater multarum gentium.
Neque vltrà vocabitur nomen tuum Abram:
Sed Abraham erit nomen tuum.
כי אב המן גוים נתתיך
Chi ab hamon ghoim nethatthicha.
Quoniam patrem multarum gentium dedi te.

Sic Genes.29.10. Vbi Iacob, vt ex animi patris sui sententia, de sua agnatione coniugem duceret, Padan venit: cùm in agro in pastores incidisset, qui Rachelem illi ostenderunt, pascentem gregem patris: illicò à fonte ablato puteali postquam.

וישק את צאן לבן אחי אמו
Vaÿasc eth tson laban achi immo.
Potum dedit gregi Laban fratris matris suae.

Quem-

Quem Rachel paſcebat: Rachelem Iacob oſculatus eſt, cùm illi ſignificaſſet.

כי אחי אביה הוא

Chi achi abiah hu.

Quod eius patris frater eſſet.

Cùm tamen vocabulum אח *ach*, per ſe nomen fratris ſit. Sicut Pſ. 35. 14. Vbi regius Propheta de glorioſa paſſione agens: dum Meſſiam inducit pleraſque moleſtias commemorantem, quas pro eius beneficiis Iudaeus populus, omníſque peccator illi retribuit: verſum eximij in illum populum, omnéſque peccatores, amoris, Meſſiam interſecare facit.

כרע כאח לי התהלכתי

Chereanh cheach li hithallachthi.

כאבל אם קדר שחותי:

Cheauel em coder ſciachothi.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus:

Quaſi paſtor, quaſi frater meus ambulaui.

Quaſi mater moerens atratus interij.

ὡς ποιμὴν, ὡς μου ἀδελφὸς ἐπορεύθην

ὡς μήτηρ στένει, μελάνθος ἀπέθανα.

Hoc eſt. Ego quidem pater aeterne (Meſſias loquitur) per omne vitae tempus, quod mihi circumſcripſiſti: vt paſtor, in meo munere fungendo me tractaui: & vt frater meus hic populus omníſque peccator eſſet, aduerſus eos me geſſi. Atque vt te placarem, qui eorum ſceleribus laeſus violatúſque, nulla alia re, niſi meo ſupplicio expiari poteras: quaſi mater, quae vnici filij mortem moerens, pullo amicta incedit amiculo, proprio ſanguine atratus prodij, mortémque obij.

Sic Pſal. 49. 8. qui eſt contra gentes, & generaliter contra eos, qui incorrecti & inemendati ex hac vita diſcedunt: de inferni aeternitate, moeſto & flebili carmine reprobis Propheta canit,

אח לא פדה יפדה איש

Ach lo padoh iſdeh iſc,

לא יתן לאלהים כפרו:

Lo itthen lelohim choſro.

 Id eſt,

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Frater non redimet, redimet vir? (certè non)
Non dabit expiationem eius Deo.

ὁ ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ὁ ἀνήρ;
οὐ δώσει τῷ Θεῷ τὸ αὐτοῦ κάθαρμα.

Hoc est. O peccator, qui nihil aliud praeterquam mundi huius bona fortunas, opes, possessionésque parare studes, partísque fidis. Quasi verò, res humanae perennes sint, & perpetuae, & non potiùs breues ac fugaces: & tales vt de inferno eximere non valeant.

O pecccator, qui nil aliud, quàm opulentiam, copiam, abundantiam, atque affluentiam omnium rerum, ex sanguine humano accumulare desudas: inque cumulatis spem ponis. Quasi verò, quae omnia infra Lunam sunt, stabilia firmáque sint, & non potiùs mortalia atque caduca: & quae letho dato liberare non possint.

O peccator, qui nihil aliud, quàm honorem, amplitudinem, dignitatem gloriámque, etiam saepè contra ius fásque congerere curas. Quasi verò, post funera illis diuinum numen expiari queat.

Quod profectò non est sic. Immò verò praeterquàm quod non sunt diuturna quae mundus dat: sed ad exiguum tempus durant, & malè parta malè dilabuntur. Vna summa est, quod cùm semel in infernum descenderis: non falsa virtus, non simulata religio, non inanis gloriola, non fallaces diuitiae te iuuabunt, Non fratres, non propinqui, non necessarij, non beneuoli, non denique ad extremum Messias iterùm te redimet. Stat enim immutabilis sententia Dei: quod de inferno quidem pedem referre non licet. Et haec de nomine לססתי *lesusathi*.

Et ב *beth*, affixum nomini רבכי *ribche*, non stat pro in: sed vice עם *nhim*, cum Latinorum. Quemadmodum Exod. 15. in historia submersionis Aegyptiorum, quam modò tangam, in fine Cantici.

כי בא סוס פרעה
Chi ba sus Pharnhoh
ברכבו ובפרשיו בים
Beribcho vbparasciau baiam.

Id est ad verbum de Hebraeo exprimendo.

Quoniam intrauit equus Pharaonis
cum curru suo, & equitibus eius in mare.

ὅτι εἰσῆλθεν ἵππος τοῦ φαραὼ
σὺν τῷ δίφρῳ αὐτοῦ, καὶ ἱππεῦσι αὐτοῦ εἰς θάλασσαν.

Et

Et eſt figura ſynecdoche, pars pro toto,equus pro equis, currus pro curribus : modus loquendi vſitatus in ſacra pagina. Vt ſcripti ſignificatio ſit, verborum ſententiam accipiendo: Quia cum bigis quadrigíſque & equitatu,mare Pharao ingreſſus eſt.

Aſſumit autem Salomon in Cantico equos, quorum magnus eſt vſus in bello,dum eos, in exercitu equitant electi equites : éxque eis varia armatura armati, contra hoſtem praelio dimicant. Pharaonis autem equos,ob equorum excellentiam, quos Aegyptus gignit:quare inde Rex Salomon magno emere ſolitus erat. 3.Reg.10.

Currus autem Pharaonis ſimiliter accipit, quoniam aurigarum artifices Aegyptij, ſingulari opera,& ſumma arte quadrigas elaborabant : non ſolùm ad inſtrumenta & ſarcinas & impedimenta circunferendum , & itinera faciendum , vehendúmque recreationis gratia: verùm enimuero etiam ad bellorum vſum.

Quandoquidem in bigis quadrigíſque conſiſtentes inſtructi paratíque pugnabant antiqui priſcíque : qui praeter equeſtres pedeſtréſque copias , curules etiam habebant. Sicut veteres illi Aegyptij , de quibus paulò ante mentionem fecimus:qui Dei populum perſequentes,rubri maris voraginibus ſubmerſi ſunt. Quorum exercitum ex illis tribus copiis conſtitiſſe, ſacra pagina docet : ſi prototypum quis attentè legat. In quo habetur,quod cum decreuiſſet Rex Pharao,perſequi filios Iſrael (non erubeſcens, quod non ſolùm ipſe Rex praecidiſſet licentiam libertatémque exeundi:ſed etiam quod totus Aegyptus timore magno perculſus proſtratúſque, eorum terra expuliſſent) currum ſuum regium apparari iuſſit, & praeterea ſexcentos currus electos:& inſuper omnes currus Aegypti.Cum quibus & equitatu & peditatu, caſtra populi Dei ſequutus eſt : maréque ingreſſus eſt ipſe Rex, non eques , ſed curru vectus , ſicut etiam principes regni eius. Exod.14.

Sic Philiſteos legimus,contra Regem Saul pugnaturos,exercitum confeciſſe triginta millia curruum,atque equitum ſex millium : pedutúmque adeò magnum conuentum, vt nemo eſſet, qui rationem numerúmque haberet. 1.Reg.13.

Sic de eodemmet Rege Salomone noſtri Cantici autore , ſacra pagina narrat : quod poſtquam regnum praeſidiis firmare decreuit, copias comparauit : curruum quidem mille quadringentorum, equitum verò duodecim millium : quas per ſingulas ciuitates diſpoſuit. 3.Reg.10.

Ac quemadmodum ad Troiam pugnatum ſcimus,& in Latio,cum à Troia fugiens Aeneas cum Teucris venit : vel maxime Homero & Virgilio autoribus. Apud quos paſſim cum res geſtas , & bella narrant & praelia,ex curribus dimicatum legimus. Velut cum de acri Graecorum Diomede & Hectore omnium Troianorum fortiſſimo

canit Homerus. Quorum alter. ιλ.ε.

> ἔνθ' ἕκτορ δύω φῶτε κάτεκλαν, εὖ εἰδότε χάρμης
> εἰν ἑνὶ δίφρῳ ἐόντε, Μενεσθῆα Ἀγχίαλόν τε.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

> *Tunc Hector binos occidit marte peritos*
> *Meneſthem in curru ſtantem & Anchialúmque.*

Alter ſimiliter duos Priami filios. Et velut de Ductore Dardanio Virgilius, ſtrenuóque Pallante. Quorum alter.

> *Tum Pallas bijugis fugientem Rhoetea praeter*
> *Traijcit. ....*

Alter ſimiliter Lucagum, fratrémque Ligerum.

Igitur per equorum praeſtantiam, currúſque Pharaonis: qui regio ornatu & magnificentia (vt credere par eſt) elaborati, omnium ſermone celebrabantur, caeteróſque Aegyptios currus: Eccleſiae belligerandum proponit. Atque vt mihi pium videtur: pro religione, pro cultu, pro fide aríſque Sponſi: & pro ipſius Sponſae focis, ſedibúſque & depulſione mali, & adeptione boni, quod eſt vita aeterna.

Quod ſanè quidem omnibus temporibus impletum eſt. Cum ab ipſo ſui primordio, vſque ad Meſſiae ortum, per Abraham, per Moyſem, per Ieſum Naue, per Gedeonem, reliquóſque Iudices & Reges: & poſt eiuſdem mortem, per innumeros Duces, Imperatores, Praefectos, tot bella geſſerit Sponſa Paſtrix, eadémque Regina: tot praelia fecerit: toties cum hoſte in acie pugnauerit, vt nunquam modum finierit, ſicut annales & hiſtoriae ſuggerunt: nec finitura ſit, donec Eccleſiae imperium, orbis terrarum terminis finiatur.

Neque verò ſolum bella exhauſta, contra barbaricas gentes, feras potius, quam homines: qui Deum non agnoſcentes, omnia iura diuina & humana peruertunt, geſſit Eccleſia Paſtrix, gerétque: & aduerſus etiam falſos Dei cultores, & haereticos, caeteróſque ab ea diuiſos: ſed & inexhauſta etiam aduerſus ſenſualitatem, & daemones principes tenebrarum harum.

Quemadmodum noſtris temporibus vidimus, anno noſtrae ſalutis M. D. LXXI. cum Sponſi Vicarius Pius V. icto cum Hiſpano, Venetíſque foedere, M. Antonio Columna, nobiliſſima Romani ſanguinis ſtirpe progenito: & Ioanne Auſtriaco Caroli V. Imperatoris notho, Hiſpani Regis fratre: & Sebaſtiano Veniero viro clariſſimo, Reipublicae Venetae ſupremo decore, inuictis bellorum Ducibus, claſſi Praepoſitis, Turcas nauali conflictu, ad Echinadas Inſulas deuicerunt.

Et cum anno poſt, iuſſu Chriſtianiſſimi Regis Caroli IX. ad purgandum Chriſtianiſſimum regnum, de Sponſa, multis modis, benemeritum

nemeritum ad L x.millia haereticorum (vt historiarum monumentis est proditum) caedes facta est in Gallia. Inter quos Lutetiae Parisiorum, vbi ad x. millia occisi scribuntur, Princeps Gaspar Colignus, Praefectus maris, cum aliis Principibus, Galliae Proceribus, trucidati sunt. Poena debita, in mitiorem commutata: vt qui igne cremari debuerant, gladio interimerentur. Ac sicut quotidie fideles, Sponsi gratia adiuti, tentationibus carnis daemonum mundíque resistunt.

Quapropter viri fortes Sponsae Pastricis commilitones, qui rem bellicam administrant, qui ad vsum ac disciplinam belli peritissimi sunt, quorúmque opera eximia in maximis rebus gerendis Sponsa vtitur: omnes accincti sunt gladio, propter pauorem nocturnum. infrà part.3.

Quo scilicet & tueantur fines Ecclesiae, ab excursionibus inimicorum, haereticorúmque omniúmque infidelium, qui de nocte semper tenebrísque inuadunt, ob eorum horribilem caecitatem mentis: & vt corporeas voluptates execent, reliquásque illecebras, quae nocte praecipuè infestant: atque humanos sensus procul pellant, vt diuinos assequantur.

Quamobrem & Apostolus Ephes.3. pluribus verbis fideles hortatur, vt se arment armatura Dei: lorica iustitiae, scuto fidei, galea salutis, & gladio spiritus, quod (inquit) èst verbum Dei. Vt in ea, quae fidelibus est colluctatio aduersus insidias diaboli, & carnem & sanguinem, tenebrásque resistere possint: & tela ignea extinguere, & stare. Hoc est. Non cadere, neque vinci. Quod profectò Pastrix Sponsa facit, atque efficit, quae (vt diximus) tenet semper arma: quae continenter scutis telísque armata est: vt & tecta ipsa esse possit, & prouocare incredulos, & reulcisci lacessita. Itaque nimirum hoc illud est, quod par.6. de ea Sponsus semel atque iterum canit.

אימה כנגדלות

Aiummah chammigdaloth.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

καταπληκτήκη οἷον τὰ σημεῖα.

Perterrens vt vexilla.

Ecce alia synecdoche. Signa pro copiis, pro legionibus, pro exercitu, Non enim signa timentur, nec castra: sed militum cohortes cunei & phalanges, equitúmque turmae, ex quibus exercitus constat. Sicut alias ad sensum respicientes verteramus.

φοβερὰ οἷον οἱ ἰσχυροὶ στόλοι.

Formidabilis vt fortis exercitus.

Pauenda vt instructa acies.

Sed de hoc versu suo loco agemus.

LOCVS SECVNDVS.

SECVNDVS locus nominis רעיתי *ranhiathi*, quod hactenùs Amica mea & Proxima, id est, πλησίον μου, conuersum reperitur: est versus eiusdem primae partis Cantici: vbi alternis versibus, vicissim alterius laudes amantes, canentes, pulchram Pastricem suam Sponsus appellat.

הנך יפה רעיתי

Hinnech iafah ranhiathi.

הנך יפה עינך יונים׃

Hinnech iafah nheneech ionim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ἰδοὺ σὺ καλὴ ὦ ποιμὴν μου
ἰδοὺ σὺ καλὴ, ὀφθαλμοὶ σου περίστεραι.

Ecce tu formosa, Pastrix mea
Ecce tu formosa, oculi tui Columbae.

Cùm enim suprà Sponsus Ecclesiam Sponsam suam populorum Pastricem à collo, genísque laudasset: genas cum turturibus comparando, & collum monilibus. Quorum alterum, quod capiti subiectum est, Apostoli sunt, qui sapientia & operibus fulgent, vt auro torques gemmísque: alterum sanctae animae, quae nequaquam se alteri copulant, instar Turturis, cùm coniugem amisit. Pastrix autem Sponsa, vt laudum vices redderet, ligustro & Myrrhae Pastorem contulisset: de quo scriptum est à nobis in Annotatione Amor. ll. 3. & 4. Tunc Pastor.

Ecce tu formosa Pastrix mea.
Ecce tu formosa, oculi tui Columbae.

Hoc est. Quid Pastrix mea, tui praestantis corporis, singulas partes, quid singula membra commemorem? cùm formosa tu sis, formáque pulcherrima Pastrix?

Formosa, inquam formosa, quae ius naturale seruas, quo binis tantùm capitibus, quisque iubetur, alteri facere, quod sibi vult: & prohibetur, alij inferre, quod sibi nolit.

Formosa

Formoſa,inquam formoſa,qua duarum tabularum praecepta exau-ris: quorum alterum cultum diuinum includit: alterum cum caeteris hominibus commercium.

Formoſa,inquam formoſa,quae Deum diligendo ſuper omnia: & proximum ſicut te ipſam: bina maxima mandata efficis, in quibus omnis lex poſita eſt,& Prophetae.

Formoſa, inquam formoſa, quae in binis meis teſtamentis, meae voluntatis iuſtam ſententiam ſcriptam, curas diligenter: quam non quiuis alius praeter te, poteſt agnoſcere.

Et formoſa tandem, quoniam praeter caeteras tuas formoſitates, quae mouent oculos & delectant. Oculi tui,id eſt Praelati, qui caeteris pręſunt,ſunt Columbae.

Quoniam profectò,ſicut Columbae gregatim volant, & extraneas ſecum in ſocias ſibi aſciſcunt: ita tui Praelati congregant extraneos ſecum ad mei cultum, atque peregrinos aduenáſque recipiunt & hoſpitantur.

Quoniam quidem,inſtar Columbarum,quae tam ſuos,quàm alienos pullos nutriunt: & tui Praelati tam extraneos,quàm ſuos propinquos nutricantur,benefaciendo, praebendóque victui neceſſaria, docendóque & inſtruendo, quae ad fidem pertinent animarúmque ſalutem.

Quoniam ſanè,ſicut Columbae felle carent,oſculantúrque ſe inuicem: ita & tui Praelati ſe inuicem cunctúmque populum amplectuntur,oſculantúrque oſculo pacis: & amaritudinem ipſi non habentes, curant ne quid ſit amari: neque ſtomachantur cum gregibus, niſi ad coërcenda peccata.

Ac tum praetereà, quemadmodum Columbae pugnant eleuatis alis: ſic & tui Praelati pugnant oratione, quae eſt eleuatio mentis ad Deum,& priuatim Deum rogantes,& publicè in templis,eleuatis manibus vt Moyſes ſeruus meus, & Rex Salomon, ad mei memoriam, hoſtias mihi iugiter offerunt.

Et ſicut Columbae, paruos lapillos edunt: ita & tui Praelati, paruos gregum ſuorum,& quoſuis puſillos, vnde vnde ſint, edunt,id eſt, aggregant Eccleſiae. Vt meorum Apoſtolorum Principi, figuratè oſtenſum fuit in linteo, in quo erant animantia omnis generis; dicto. Macta & manduca.

Atque ſunt enimuerò tui Praelati Columbae, quoniam vt vndique poenitētiam aucupentur, in lectis, non ſtratis conchyliato periſtromate dormiunt: verùm laneis duríſque, vt Columbae, quae duros ſibi nidos conſtituunt: non vt caeterae aues, quae quam molliſſimos ſibi ſubſternunt.

Et ſunt denique tui Praelati Columbae, quoniam praeter caetera, in quibus Columbas imitantur, vt in eſu, gemitu, volatu, & aliis quam

plurimis, quae enumerare longum esset, simplices & mundi sunt: sicut esse oportet & decet, ad mundè & simpliciter intuendum, contemplandúmque sacramenta, résque sacras, diuináſque literas.

Quae omnia magis enimuerò mansuetudine spiritus, quàm artificiosis argumentationibus, & sophismatibus intelliguntur. Qua de causa, cùm tecum in terris degerem, tibi me tradidisse memini: simplicem oculum esse debere. Luc. 11. & simplicem te sicut Columbam. Matth. 10. Simplices enim digni sunt, qui Dei filij sint. Philip. 2.

Quamobrem quoniam magnum specimen pulchritudinis in te est, meritò ac iure, coniux astas ad dexteram meam, amicta aureo amiculo, gemmis distincto: sicut meus Regius Propheta cecinit. Ps. 45. 10.

> נצבה שגל לימינך
>
> *Nitsenah sceghel liminchà*
>
> בחתם אופיר
>
> *Bechethem ofir.*

Id est, quemadmodum nos vertimus.

> *Adstitit coniux à dextera tua*
>
> *In vestimentis aureis.*
>
> παρέστη ἡ δάμαρ ἐκ δεξιῶν σου
>
> ἐν τῷ χρυσῷ τῷ ἱματισμῷ.

Non autem ἱματισμῷ διαχρύσῳ: vestitu videlicet aureato.

Aureis namque vestibus, donis nuptialibus Pastrix regina amicitur: quas illi Pastor aeternus donatione propter nuptias donauit, & induit, cùm filio suo eam despondit: ad eam quàm maximè ornandam, decorandámque. Quae sunt virtutes Theologicae, caeteréque virtutes, & gratiae; per quas credit in vna diuina essentia Trinam personarum distinctionem, cum humanitate secundae: per quas Deum agnoscit summum bonum, ac creatorem & Redemptorem, & glorificatorem: & per quas post funus, promissam gloriam, magno & erecto animo sperat. Quare continenter absque vlla intercapedine, in bonis se exercet operibus, ob binam eximiam pulchritudinem consequendam: propter coelestia scilicet promissa, & propter Deum creditum amatum, optatúmque.

Et probatur vestis aurea, non autem deaurata ex loco Isaiae. 13. 12. Vbi Propheta. *Praeciosior homo* מפז *mippaz, lapide precioso.* Vel secundùm alios, auro puro puto. Et tum repetit ob magnam certitudinem. *Et homo (preciosior)* מכתם *micchethem, pila vel mole quae massa dicitur,* אופיר *Ophir,* auri optimi: quale est, quod nascitur in loco, qui dicitur Ophir, qui secundum aliquos est India. Et vtitur Propheta nominibus אנוש *enosc,* & אדם *adam.*

Quorum

Quorum alterum hominem ſignificat terrenum,qui terrena cogitet. Quales ſunt plerique hominum, qui terrena duntaxat ſapere volunt. Reſpondétque cum Latino nomine,homine,quod ab humo deriuatur: quemadmodum ipſum nomen אדם *adam*, à luto,vel argilla rubra, ex qua homulus fictus eſt.

Alterum autem hominem ſignificat (ſicut ſuprà quarta parte dicebamus) dolore aſſuetum: neque habet Latinum nomen,neque Graecum,quod illi reſpondeat.

Nomen enim Latinum, vir, quo, fortes animo & excellentes lingua Latina nuncupat: & Graecum ἀνὴρ, quibus in Pſalmis & alibi Graecè,& Latinè vt hic, אנוש *enoſc*,hactenùs conuerſum eſt: reſpondent nomini איש *iſc*,quod virum pariter & maritum ſignificat: vt vir & ἀνὴρ.

Ambo autem nomina אנוש *enoſc*, & אדם *adam*, hominem operarium ſignificant: & eum, qui artes mechanicas exercet: eúmque, qui ſudore & labore victum quaeritat. Et generatim miſerum hominem: tum propter infinitas miſerias,quibus in hac vita, caeteris animantibus miſerior eſt: tum propter exiguum vitae tempus.

Et intendit Propheta oſtendere, quod nemo peccator, nunquam temerè deſperare debet, propter peccatum: ſed poenitentiam agens, ſperare in miſericordia Dei. Quoniam quilibet homo vulgaris ſe exercens in bonis operibus: & quilibet vilis ſeruulus, licèt peccatores,pœnitentes tamen,auro atque auri maſſa pretioſiores ſunt.

Et ratio rationis ex ſuperioribus elicitur. Quia cùm anima plus ſit quàm corpus, & corpus plus quàm veſtimentum. Matth.6.25. coniux amicta auro,auro pretioſior ſit, neceſſe eſt.

LOCVS

LOCVS TERTIVS.

TERTIVS locus Cantici nominis רעיתי *ranhiathi*, ex tredecim, quos in hac Annotatione Pastrix, interpretandos suscepimus: est versus secundae partis, secundùm vulgatam Latinorum partitionem & Graecorum: vbi Salomon Sponsae Pastorem inducit, Ecclesiam suam Sponsam Rosae comparantem.

כשושנה בין החוחים

Chesciosciannah ben hacchochim.

כן רעיתי בין הבנות

Chen ranhiathi ben habbanoth.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Sicut Rosa inter spinas,
Non secus Pastrix mea inter filias.

ὥσπερ ῥόδον, ἐν μέσῳ ἀκανθῶν,
οὕτω ἡ ποιμήν μου, ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων.

De quo, quoniam in proxima Annotatione Rosa dicturi sumus, vbi propior locus erit: in hac agere supersedebo.

LOCVS QVARTVS.

QVARTVS locus Cantici nominis רע reanh, est versus eiusdem secundae partis, secundum vulgatam Latinorum partitionem & Graecorum: qui tertiae partis est, secundum eos, qui Canticum in decem cantica diuidũt: & secundi actus, iis, qui tragicoemediam faciunt. Vbi Salomon Spiritu sancto afflatus, Pastricem Sponsam inducit referentem filiabus Hierusalem: quomodo ipsam à tenebris, ad nouam vitam Pastor excitauerit.

קומי לך רעיתי

Cumi lach ranhiathi.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Surge tu Pastrix mea.

ἀνάστηθι συ ὦ ποιμήν μου.

Praeuidens enim Salomon, qualiter stato tempore Messias nasceretur, ac peracto cursu suae peregrinationis, pro humano genere pateretur, resurgerétque à mortuis: quasi iam tunc haec omnia peregisset, ad vna secum resurgendum, atque fructibus suae resurrectionis fruendum, potiendúmque, Pastricem Sponsam inuitare facit.

Cum enim per primi parentis praeuaricationem, omnia bona amisisset homo, quae habebat ante peccatum: quando vsum habebat omnium rerum naturalium; quando innatam scientiam habebat omnium rerum creatarum: quando omnia animalia ad eius nutum obtemperabant: quando caro animae parebat, & rationi sensualitas: quando tanta erat suae libertas voluntatis, quod poterat stare in gratia, nec labi in peccatum: quando liber erat ab omni poena corporali: quando poterat non mori, si voluisset, nec aegrotare, edendo de ligno vitae, quod liberè esse poterat. Ab his & innumeris aliis miseriis, hominem, Messias Sponsae Pastor liberauit. Canit igitur Sponsus Pastor.

Surge tu Pastrix mea.

Hoc eſt. O Sponſa Eccleſia, mearum ouium, fidelium Paſtrix, non amplius ignorantiae claudaris carcere, néve in obſcuro, & in occulto iaceas: ſed ſurge à legę ad Euangelium, à tenebris ad lucem, & à morte ad vitam. Surge (inquam) & quod tuum proprium munus penſúmque eſt, & vndę tibi Paſtrix, cognomen partum: paſce, inſtrue, doce fideles meos: exortum eſſe in tenebris Meſſiam lumen rectis, paſſúmque reſurrexiſſe, vt & ipſi reſurgant. Et haec enim vt fideles mei credant, neceſſarium eſt, ad aeternam ſalutem.

LOCVS

LOCVS QVINTVS.

QVINTVS locus Cantici nominis רעיתי *ranhiathi*, est idem versus cum superiori:qui intercalaris, bis eadem secunda parte habetur. Vbi signis datis Propheta Salomon Messiae aduentus:surgendum iam à Sponsa,atque à tetris tenebris,terraéque cauernis recedendum, secundum consilium à Pastore acceptum,eam canentem inducit.

קומי לך רעיתי

Cumi lach ranhiathi.

יפתי ולכי לך

Iafathi vlechi lach.

Id est, quemadmodum nos vertimus:

Surge tu Pastrix mea
Formosa mea & abi tu.

ἀνάστηθι σὺ ὦ ποιμήν μου
ὦ καλή μου, καὶ πορεύου σύ.

Hoc est: Non amplius ô Pastrix mea,tempus est,vt Aegyptiacam seruitutem perpetiaris : non amplius, vt modò huc,modò illuc captiua ducaris necerísque : non amplius te decet manere sub iugo peccati: non amplius te esse sub vmbra veteris legis:non amplius conuenit requiescere sub caecis nubibus caeremoniarum:néve amplius in abditis & obscuris solitudinibus clàm esse : sicut hactenus propter hyemem,& aduersas tempestates,magnósque & assiduos imbres.

Cum enim ille ego aduenerim , qui ventis & mari impero : qui vultu coelum tempestatésque sereno:qui hyemem fugo tenebrásque noctésque:quique tandem noua facio omnia : surgendum tibi est, vt relicta impiorum turba securius liberiúsque me colas. Quemadmodum vt facias,& ager allicit,& tempus inuitat.

Nunc etenim, postquam ego veni in mundum, hyems seu bruma, id est,tempus seruitutis tuae,quae apud diuersas nationes in seruitute & ergastulo fuisti:vna simul cum captiuitate Satanae, atque frigiditate & nocte & obscuritate prioris legis,transierunt.

Nunc pluuia peccatorum recessit : & omnia vetera nouis succedentibus abierunt in melius.

Nunc omnis ager,nunc omnis tellus floret : signis manifestis, at-

que dęprehensis generis humani salutis.

Nunc tempus הזמירים *hazzemirim*, id est, cantuum, Psalmorum & symphoniarum aduenit: vt omnes populi laudem gloriámque & confessionem meam versibus celebrent: vt cantu vocum, neruorum & tibiarum omnis personet terra.

Nunc auium dulcedo, nunc vox Turturis: lex videlicet gratiae & intelligentia mysteriorum rerum celsissimarum, obscurarúmque, per Spiritum sanctum audita est, id est, patefacta & adaperta.

Ac ne quicquam desit ad summam foelicitatem, ficus ad victus humani commoditatem nata, quae tamdiu infructuosa fuerat: nunc foecunda facta, fructum fecit bonorum initiorum, bonorúmque operum. Simúlque Vinea Euangelica floruit, racemúmque protulit & omphacem: vt tranquillitas animi adsit & securitas. Quandoquidem & ego illum antiquum serpentem fugaui, hostem humani generis: & omnes qui in me credunt daemonia eijciunt, serpentésque tollunt pellúntque: instar florum vinearum, quorum odor serpentes exanimat & interimit.

Quare age, rumpe moras: surge Pastrix mea, è foraminibus petrae, ex abscondito scalarum: surge è rupibus specubúsque in quibus latitas: surge è latebris & recessibus in quibus metu Tyrannorum absconderis. Vt in apertis & propatulis locis te videam, ac principalibus orbis terris te audiam: omnia enim pacata sunt.

LOCVS SEXTVS.

SEXTVS locus Cantici nominis רעיתי *ranhiathi*, est versus primus quartae partis, secundum vulgatam Latinorum partitionem & Graecorum: & quintae similiter primus, secundum eos, qui in decem partes Canticum secant. Vbi Salomon, binis primae partis versibus repetitis: Messiam inducit, laudantem pulchritudinem Ecclesiae, è gentibus conuersae.

הנך יפה רעיתי

Hinnech iafah ranhiathi.

הנך יפה עיניך יונים

Hinnech iafah nhenech ionim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Ecce tu formosa Pastrix mea.
Ecce tu formosa, oculi tuae columbae.

ἰδοὺ συ καλὴ ὦ ποιμένη μου,
ἰδοὺ συ καλὴ, ὄφθαλμοι σοῦ περίστεραι.

De quo quoniam supra egimus in praesenti Annotatione Pastrix, loco secundo: & alias etiam, in alia Annotatione acturi sumus, dicere nunc praetermittam.

LOCVS SEPTIMVS.

SEPTIMVS locus Cantici nominis רעיתי *ranhiathi*, verſus eſt, qui in eadē quarta parte habetur, circa medium, ſecundùm LXXII. diuiſionem, & vulgatam Latinam editionem: & qui initio habetur ſecundae partis Cantici quinti, ſecundùm aliorum Latinorum partitionem, qui Canticum in decem Cantica diuidunt. Vbi Salomon ſingularem, eximiámque pulchritudinem Eccleſiae oſtendere volens: omni ex parte eam abſolutam & perfectam canit.

כלך יפה רעיתי

Cullach iafah ranhiathi,

ומום אן בך:

Vmum en bach.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Tota tu pulchra Paſtrix mea.
Et macula non in te.

ὅλη καλὴ ὦ ποιμήν μου,
καὶ ὁ μῶμος οὐκ ἐν σοί.

Meſſias loquitur. Adeò Eccleſia Paſtrix mea, praeclara forma tua, adeò ſumma pulchritudo tua, adeò magna formoſitas tua: vt ne Momus quidem, quem Deum conuicij gentes autumant: qui omnia carpit, omnia rodit, omnia vellicat: cui nihil ſatisfacit: cuíque conſuetudo eſt, omnibus in rebus, bonis etiam obtrectandi: quid in te reprehendat, inueniat: quídue tibi exprobret, aut obiiciat reperire queat.

Et iure merito. In quo enim accuſeris, cùm ſine macula & naeuo tu ſis? In quo crimineris, cùm ab omni prorſus reprehenſione tu abſis & labe? Nam cùm ego ob eximium meum erga te amorem, me ipſum tradiderim pro te, vt te ſanctificarem: mundans te lauachro aquae, in verbo vitae: vt exhiberem mihi glorioſam, non habentem maculam, neque rugam: tota pulchra tu, & macula non in te.

Neque verò ſolùm, quo ad praecipuas & nobiliores tuas partes: Matrem meam Virginem, omnino omnis peccati expertem, quemadmodum Deiparam decebat: Patriarchas, Prophetas, Praecurſorem, Apoſto-

Apostolósque: & alia membra tua, vasa Spiritus Sancti: quae tanta perfectione fulgent, tantis virtutibus lucent, tantísque gratiis splendent: vt sine macula & labe dici mereantur, quo ad perfectionem viae.

Verùm etiam quo ad totum corpus tuum, collectum, in conciliis oeconomicis. In quibus tu mea Ecclesia, Pastoris, Regis videlicet, officio fungens, iuráque dans populis: sanctam & Catholicam fidem explicas, haereses condemnas, sacramenta declaras, mores corrigis, abusus tollis, decreta de reformatione sancis: ac denique omnia Paracleto praesidente suo, non multitudinis arbitrio moderaris.

*

LOCVS

LOCVS OCTAVVS.

OCTAVVS locus Cantici nominis רעה *reanh*, est versus quintae partis, quem suprà exposuimus in Annotatione Amor, l. 15. qui ita se habet.

אכלו רעים שתו

Ichlu renhim scethu,

ושכרו דודים׃

Vesciacheru dodim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Comedite Pastores bibite,
Et inebriamini amoribus.

φάγετε ὦ ποιμένες πίετε,
καὶ μεθύσθητε τῶν ἐρώτων.

Vbi Salomon (haec summa est) Messiam inducit, parato conuiuio, mensísque conquisitissimis epulis extructis: inuitantem Sanctos, ad secum epulandum, hilarémque in modum edendum & bibendum, seséque inebriandum potionibus suis, escísque spiritualibus, fructibus videlicet suae passionis. Sicut suprà latè dicebamus loco citato, ad quem Lectorem remitto.

LOCVS

LOCVS NONVS.

NONVS locus Cantici, vbi Salomon, eodem nomine רע *reanh,* vſus eſt: locus eſt eiuſdem quintae partis, qui octauo loco continens eſt: in quo mirificam Sponſae vigilantiam Salomon oſtendit. Quippe cum (ſicut ſuprà proximo loco dicebamus) Sancti cum Amore epulentur: potóſque & paſtos complectatur ſomnus, perfugium omnium vt laborum, ſic ſolicitudinum: Sponſa tamen, quae è Sanctis conſtat, ſic poſt epulas, ſe dat quieti, vt ſopito corpore animus vigilet. Quamobrem iam non Sponſam ſemiſomnem: vt quae vero ſopore, quo placat artus languidos, eſt ſoporata, verùm cor Sponſae, filiabus Hieruſalem audiamus canentem.

אני ישנה ולבי ער

Ani iaſcenah velibbi nher,

קול דודי דופק

Col dodi rofec,

פתחי לי אחתי

Pithchi li achothi

רעיתי יונתי תמתי:

Ranhiathi, ionathi, thammathi.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ego dormiens & cor meum vigilans.
Vox Amoris mei pulſat.
Aperi mihi ſoror mea.
Paſtrix mea Columba me perfecta mea.

ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου γρηγορεῖ
φωνὴ τοῦ ἔρωτός μου κρούει
ἄνοιξόν μοι ὦ ἀδελφή μου,
ποιμνώ μου, περιστερά μου, παντελής μου.

Hoc eſt. Filiae Ieruſalem, tametſi me cubantem videtis: non proptereà me ita dormire credatis, ſicut caeteri homines faciunt, quibus per ſomnum curis eſt animus vacuus. Imò verò, licèt corpore ſopitam,

animo tamen me excubare ſciatis:tum ob procurationem rerum humanarum,ac operoſa negocia, quae me iugiter occupatam exhibent: tum ob inſtantiam quotidianam, & ſolicitudinem omnium Eccleſiarum.

Semper enim, haec me cura ſolicitat, angítque vehementer : quomodo munus mihi delatum expleam : quomodo partes mihi aſſignatas peragam ; ac perſonam Paſtricis Eccleſiae ſuſtineam, quam mihi Amor meus impoſuit. Ob quam omnes fideles, vbi vbi reperiantur, regere & gubernare,moderarique debeo,ex officio,quo fungor. Sicut eodem meo Amore,eodémque meo Sponſo auſpice facio,faciámque perpetuo.

Et quonam modo, quaeſo vos, ſi me arctior ſomnus opprimeret: velut caeteros homines ſolutos ac curis liberatos ſolet : & non potiùs dormiens vigilarem : vocem mei Amoris, omnibus momentis, ad meum me munus penſúmque reuocantis,audirem ? Quemadmodum nunc cubantis eiuſdem, eiuſdémque excubantis complet aures meas dulciſſimus eius ſonus, honorificentiſſimè me compellans Sororem, Paſtricem,Columbam,atq; Perfectam?

Et certè Sororem me alloquens compellat : quia Deus ab aeterno Amor meus,homo factus eſt,quando venit plenitudo temporis.

Paſtricem autem, propter meam adminiſtrationem, quae látiſſimè enimuerò patet : ob curam mihi mandatam paſcendi gregis.

Columbam verò,quoniam benignè omnia tractans : quaſi columba,quae vel modicum fel habet, curo vt quam minimũ inſit amari.

Ac demum Perfectam,nam cùm me fecit Amor,omni parte expoliuit,& numeris omnibus abſoluit : ita vt omnino nil mihi deſit.

LOCVS DECIMVS.

DECIMVS locus Cantici nominis רע *reanh:* est versus prope finem eiusdem quintae partis: qui idem in Annotatione Amor venit l.27. Vbi Salomon, postquam plurimis ornatissimis atque optimis versibus, Sponsam exponere fecit filiabus Herusalem, signa & notas sui Amoris: ex quibus bene illis cognitus fuit: ita eam concludentem & perorantem inducit.

זה דודי וזה רעי

Zeh dodi vezeh renhi

בנות ירושלם׃

Benoth Ieruscialaim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Talis Amor meus & talis Pastor meus
Filiae Hierusalem.

τοιοῦτος ὁ ἔρως μου, καὶ τοιοῦτος ὁ ποιμήν μου
ὦ θυγάτερες τῆς Ἱερουσαλήμ.

Sed quoniam in Annotatione Amor l.27. citato, latissimè de hac Sponsae peroratione scripsimus: vt qui singulatim vtramquamque ex decem Amoris corporis partem commentati sumus, eo ordine, quo à Sponsa sunt recensitae, vlteriùs hic repetere praetermittam.

LOCVS VNDECIMVS.

VNDECIMVS locus Cantici, de tredecim propositis, vbi Propheta Salomon, eo verbo רעה ranhah, à quo רעיתי ranhiathi, & רעים renhim, & רעי renhi, de quibus hactenus egimus, secundum eiusdem propriam significationem, vsus est: versus est, ipso initio sextae partis. In quo Sponsam Pastricem, inducit Propheta choro respondentem, ad interrogationem, de Sponso, vbi terrarum esset. Etenim quoniam filiae Hierusalem, de Amore Sponso, ab eademmet Sponsa, res in omni memoria omnino inauditas, acceperant: aestuantibus desiderio eum videndi, & propterea, in quam partem abijsset, declinassetve, scitantibus, illa respondit.

דודי ירד לגנו

Dodi iarad leghanno,

לערוגות הבושם

Lanharughoth habboscem

לרעות בגנים

Lirnhoth bagghannim

וללקט שושנים:

Velilcot sciosciannim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

2 V *Amor meus descendit in hortum suum,*
Ad Sulcos aromatis,
Vt pascat in Hortis,
Et ad legendum Rosas.

ἔρως μȣ κατέϐη εἰς ὄρχατον αὐτȣ͂,
εἰς τȣ̀ς ὄρχȣς τȣ͂ ἀρώματος,
πρὸς ποιμαίνειν ἐν τοῖς ὀρχάτοις,
καὶ συλλέγειν τὰ ῥόδα.

Siue vt Aquila, & Symmachus verterunt, πρασιάς. Id est: Porcas. Non autem, εἰς φιάλας, quarum aliud est nomen Hebraeum, quam לערוגות lanharu

tanharngboth: vt in propria egimus Annotatione, cui nomen Phiala. Praeter quam quod Phialae, cum Sponsae praesenti sermone, non quadrant: stando in metaphora Horti. Tametsi habeat Ecclesia, argenteas, & aureas Phialas: in quibus Sponsae Pastricis Amor Christus Dominus, prolatis per Sacerdotes, eiusdem Domini verbis, quae in coena docuit, dicto eorum obediens, descendit, habitátque & colitur, sub accidentibus panis, & vini. Praeter alias Phialas, in quibus per Pontifices oleum tripartitum consecratum, sub fida custodia clauibus adhibitis, cõseruatur, cap. 1. de cust. Euchar. crism. & alior. sacram. Ac praeter Phialas etiam, in quibus Sanctorum sanguinem & reliquias conditas, bene informata à Spiritu sancto Ecclesia piè veneratur.

Vt sit sensus responsionis Sponsae. Quod rogatis filiae Hierusalem, animae Deo deuotae, vt planè dicam, quorsum Sponsus Amor meus diuerterit: equidem deprecantibus, non recusabo. Si tamen, vt tota res, à vobis, manifestè deprehendatur, notum prius faciam: non simpliciter hominem esse meum Amorem: verùm Deum & hominem, filium aeterni Patris, Messiam, in scripturis promissum. Qui quidem, sicut viri assolent, copiis & opibus affluentes, qui hortos sibi parant, fructus & delectationis causa: ditior omnibus hominibus, vt pote Dominus coeli & terrae: vbi venit plenitudo temporis, è coelo delapsus, descendit in me Ecclesiam, Hortum suum consitum ante mundi constitutionem.

Horti enim nomine, inter alia attributa, ego Pastrix Amoris mei, eadémque Sponsa & coniux appellor: quoniã ab ipsomet meo Amore, grauidata seminibus vocationis, dum fideles populos pario, flores, odorésque, & fructus suppedito: quales Horti ferre solent. Atque, vt mihi videre videor, propter multas causas, descendit Amor meus in Hortum suum: sed ob tres praecipuè.

Altera, vt in viridi inambulans, visitánsque Aromatum satus, sui, cum amicis, oblectandi causa, tum olitores, agricolas, qui Hortũ conducunt, excitet, ad debitum fructum soluendum: tum mirificam voluptatem capiat, ex suauitate odorum, qui afflantur, ex eisdem lectissimis Aromatibus, omni tempore anni. Cum dies noctésque, hyeme & aestate, nullo puncto temporis intermisso, à clero ad aras, cerei, thura, & odores incenduntur: stata sacrificia, cum solemnibus ceremoniis fiunt: sacramenta conficiuntur & ministrantur: verbum Dei, in scripturis Sanctis collectum, per Oratores explicatur: & cum choro Clericorum cantu vocum, neruorum & tibiarum, ipsi Amori meo Messiae, hymnis tota Ecclesia persono: omnésque populi dant laudem Deo.

Et, vt summatim dicam, sic in bonis operibus corporalibus & spiritualibus versatur in Horto: vt fideles etiam cum cessant, exercita-

tione aliqua salutari exerceantur. Exercitationes enim salutares, opera bona, laudes, hymni, psalmi, omnisque harmonia & symphonia, interpretationes scripturarum, praedicationes verbi Dei, ministratio & confectio sacramentorum, solemnes ceremoniae cum statis sacrificiis, candentes taedae, incensae faces lampadésque, thymiamata, caeteraéque odorationes, omniáque munera Deo oblata, si vera fateri volumus, filiae Hierusalem, fructus & aromata sunt, Sulcorum Horti Amoris mei.

Praeter mille alia opera, quae & populus & clerus facit, orando, obsecrando, precésque & vota faciendo soluendóque: & obseruando Decalogum, legémque & Euangelium: nec non & scita & iussa mea.

Et ita quemadmodum varia & diuersa sunt Aromata, variíque & diuersi fructus: sic enimuerò multiplices in Horto, & dispares Sulci sunt: in quibus minutissima sparsa semina, malleolíque & surculi plátaéque diuersarum specierum satae, truncos & ramos procreant, & in arbores adolescunt, vigéntque, atque fructus & odores edunt.

Nam qui Amoris Vicarius, primas in re Amoris gubernanda tenet; Horti cum primis Aromatum Sulcus est.

Et qui Ecclesiae praesunt Pontifices, summíque Sacerdotes, quos Episcopos Graeco vocabulo nuncupatis: Sulci sunt.

Quique eiusdem Vicarij, in consiliis capiendis, rebúsque agendis, adiutores, simul cum eo, velut Atlas coelum, humeris me Ecclesiam sustentant, Cardinales, à cardinibus, qui fores sustinent, appellati; Sulci sunt.

Reliquíque etiam Praesules sacrorum, cunctíque Sacerdotes, caeteríque religiosi: qui in alterius potestatem sese dederunt, claustrísque sunt mancipati: Sulci sunt.

Et Antistitae sacratarum Virginum, cum Virginibus in septis degentes: Sulci sunt.

Ac tum praeterea Reges & Principes mundi, qui cum sceptro, & insignibus regiis sedent: quíque omnes magistratus gerunt, quibus fasces praeferuntur: cunctíque iudices terrae: nec non & omnes populi fideles, quibus denuò natis, hortúmque studiosè colentibus, vt odorem bonum redoleant, fructúmque reddant, maxima praemia in coelo, Amor meus Deus pollicitus est: & ipsi filiae Hierusalem, Aromatum Sulci sunt.

Quamobrem si fas esset, & mihi liceret, mei Amoris Hortum, cum alio conferre: non equidem, nisi cum illo magno & mirando Alcinoi Phaeacum Regis, compararem: qui semper virens, semper florens, omni tempore fertilis & fructuosus & frugifer est. Sicut de eo, heroicis versibus, egregius Homerus optimus Poëta, persequitur, canens:

ἔκτοσθεν δ' αὐλῆς μέγας ὄρχατος ἄγχι θυράων
τετράγυος. περὶ δ' ἕρκος ἐλήλαται ἀμφοτέρωθεν.
ἔνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθόωντα.
ὄγχναι καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι.
συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι
τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται, οὐδ' ἐπιλείπει
χείματος, οὐδὲ θέρους ἐπετήσιος, ἀλλὰ μὲν αἰεὶ
ζεφυρίη πνείουσα, τὰ μὲν φύει ἄλλα δὲ πέσσει.
ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δὲ ἐπὶ μήλῳ.
αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ, σύκον δ' ἐπὶ σύκῳ.
ἔνθα δὲ οἱ πολύκαρπος ἀλωὴ ἐρρίζωται.
τῆς ἕτερον μὲν θειλόπεδον λευρῷ ἐνὶ χώρῳ
τέρσεται ἠελίῳ. ἑτέρας δ' ἄρα τε τρυγόωσιν.
ἄλλας δὲ τραπέουσι, πάροιθε δέ τ' ὄμφακές εἰσιν
ἄνθος ἀφιεῖσαι, ἕτεραι δ' ὑποπερκάζουσιν.
ἔνθα δὲ κοσμηταὶ πρασιαὶ παρὰ νείατον ὄρχον
παντοῖαι πεφύασιν, ἐπηετανὸν γανόωσαι.
ἐν δὲ δύω κρῆναι. ἡ μέν τ' ἀνὰ κῆπον ἅπαντα
σκίδναται, ἡ δ' ἑτέρωθεν ὑπ' αὐλῆς οὐδὸν ἵησι
πρὸς δόμον ὑψηλὸν, ὅθεν ὑδρεύοντο πολῖται.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Extra aulam propè portas, magnus cernitur hortus,
Quatuor hunc fortè circundant iugera vallo.
Plurimus hic arbor, naturae sponte virescens,
Punica mala rubent, pyri cum fructibus adsunt:
Hic dulces ficus, fructus quoque promit oliua.
Harum nec fructus perit, aut tibi deficit vnquam
Non aestate hyemêque aeterno tempore durat.
Altera pars dulcet, Zephyro pars flante virescit.
Pyrus post pyrum, post malum mala senescunt

Vuáque

Vuáque post vuam, post ficum ficus habetur.
Vinea fructifera est illic, radicatáque multum
Cuius ager cliuo plano manet, alter ad æstum:
Hic aliae magnis siccantur solibus vuae
Et calcant alias, alias dum habet orbis acerbas
Efflorentque aliae, dum aliae subito maturescunt.
Sunt quoque venustae porcae, sulcíque nouales
Omnigenae totum dantes sua poma per annum.
Inde duo fontes; quorum horto spargitur alter,
Alter in excelsae penetrabat culmina sedis,
Quo proceres omnes, ac ciues semper aquantur.

Sed hactenus de prima causa, ob quam Amor meus descendit in hortum suum.

לערוגות הבושם

Lanharughoth habboscem.

Ad Sulcos aromatis.

Et ad aliam ex tribus propositis veniamus, quae est.

לרעות בגנים

Lirnhoth bagghanim.

Vt pascat in Hortis.

In Hortis (inquã) in quos mei Amoris Hortus diuisus est. In quo duo videnda sunt. Primùm, quinam sint isti Horti. Alterùm, quid hoc sit.

Vt pascat in Hortis.

Et quo ad primum, Horti, in quos mei Amoris, Hortus diuisus est, sunt maxima multitudo Ecclesiarum, quae vbique locorum sunt: & inter se cognatione iunguntur. Sicut per numerum septenarium, septem Ecclesiarum Asiae significatur. Apoc. 1.

Quo verò ad secundum, dicimus. Quod pascere in Hortis Amorem meum, est exercere liberalitatem, partem iustitiae potentialem. Quae quidem est appetitus dandi ordinatè. Quod tunc fieri dicitur, cum datur. Quid, Cui, Vbi, Quomodo, & Propter quod oportet. Quae omnia valde bene Amor meus seruat. Cum descẽdens in Hortum suum, non solùm, vt Sulcos reuisat, & odoretur Aromata, fructúsque legat: sed etiam vt pascat in Hortis, id est, vt particulatim vnam quamque Ecclesiam visitet.

Largè

Largè & copiosè tribuit carnem suam & sanguinem, in animae potionem & escam: & tum praeterea pastum, ad viuendum, necessarium. Hoc est. Quid.

Singulis quibúsque hominibus fidelibus suis, tam foeminei, quàm virilis sexus, vbi vis gentium degentibus: quos lauit in sanguine suo. Hoc est. Cui.

In Ecclesiis, id est, congregationibus populorum, vbique terrarum & marium, existentibus: vsque ad Indos, & antipodas, colétibus eum. Et hoc est. Vbi.

Per sese Apostolis, & per Sacerdotes, omnibus obedientibus Euangelio: & per terram, quae eius iussu fundit pastus varios. Et hoc est. Quomodo.

Vt per seruationem mandatorum, atque tolerantiam malorum, per quae ingredi oportet in regnum Dei, credentes salui fiant. Et hoc est. Propter quod oportet.

O diuinam liberalitatem, ô magnificentissima & digna Homine & Deo dona. Quae non solum magni illius Alexandri, Artaxersis Persarum Regis, Hieronis Siracusani, caeterorúmque Principum donis praestant: sed etiam populi Romani Domini Regum, victorísque atque Imperatoris omnium gentium, Asiae, tertiae tunc orbis terrarum partis putatae, donum Regi Attalo factum, excedunt: atque ipsius etiam Reginae Sabae dona pretiosissima, Regi Salomoni data, longè superant.

Quoniam nempe Reginae Sabae gemmae & Aromata, cum centum viginti auri talentis: & Hieronis auri pondera, & frumenta: & Artaxersis ciuitates, Alexandríque oppida: nec non & totius Asiae imperium: caeterorúmque simul omnium Regum dona, commodis tantummodo, vtilitatíque huius vitae, cuius exiguum natura curriculum circumscripsit, seruire potuerunt. Cum mei Amoris dona, non solùm vitae praesentis bellissima sint subsidia atque praesidia: sed ad futuram etiam, cuius immensum & infinitum spacium temporis erit, gloriam assequendam conducant.

Atque haec binae causae sunt: cur in Hortum suum descenderit Amor meus. Et, vt initio vobis dixi, secundum morem diuitum huius mundi: qui Hortos habent, vbi fructus legunt, & vbi se oblectant, atque munera largiuntur, coenántque cum amicis. Quemadmodum haec omnia facillimè vnusquisque vestrum scire potest, ex consuetudine omnium gentium, & ex probatis autoribus.

Vt enim mittam conuiuium, quod Assuerus Persarum & Medorum Rex fecit omni populo, in Horto ciuitatis Susan, quae Regia regni erat. Semper locupletum mos hic fuit, & tum maxime, cum diem suum natalem agunt, in Hortis se oblectandi, largiendíque munera,

domeſticis,vernaculis & familiaribus : & aliquando etiam per luxuriam,turpiſſimis & inhoneſtiſſimis hominibus.

Sicut de M. Antonio ſcitis, in quem Orator inuehens, Philip.2. probro illi obijcit, ſumptus effuſos in paraſitos,ganeos planóſque natali die, in hortis.

> *Hodie* (inquit) *Antonius non deſcendit,cur? dat natalitia in Hortis: cui? neminem nominabo, putatote, tum Phormioni alicui, tum Gnatoni, tum Ballioni.*

Qua in re conſiderandum eſt, quod illud,quod Antonio homini largo & prodigo,vituperationi fuit,vt die natali in Hortis per luxuriam, famoſis hominibus largiretur:illud ipſum equidem meo Amori ſplendido & magnifico, maximae laudi dandum eſt. Qui in ſuis Hortis,non ſolùm die natali,ſed quotidie,corpus ſuum & ſanguinem, bonis pariter & malis, dignis & indignis, per ſummam amplitudinem praebet.

Et haec hactenus : quoniam de tertia cauſa, dicetur infrà, in Annotatione Roſa.

LOCVS

LOCVS DVODECIMVS.
ET DECIMVSTERTIVS.

DVODECIMVS & DECIMVSTERTIVS loci Cantici, vbi *δραμαδιδασκαλὸς* Salomon eodem nomine רע *reanh*, vſus eſt, eiúſque verbo רעה *ranhah*, verſus ſunt propter principium ſextae partis, qui proximè ſuperiorem ſequuntur loci vndecimi : de quorum altero, primo in ordine, egimus in Annotatione Amor locis 31. & 32. & infrà etiam agemus in Annotatione Roſa. Vbi ad filias Hieruſalem, de ſuo Amore Sponſa referens pleraſque laudes, quibus eam magnopere commendando, ad Coelum Sponſus extulerat; canendo complectitur & numerando percenſet. Ibi.

אני לדודי ודודי לי

Ani ledodi, vedodi li,

הרעה בשושנים׃

Haronheh baſcioſciannim.

יפה את רעיתי כתרצה

Iaſah atthe ranhiathi chethirtſah

נאוה בירושלם

Nauah chiruſcialam.

אימה כנדגלות׃

Aiummah channidghaloth.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ego Amori meo, & Amor meus mihi
Qui paſcens Roſis. Vel. *Qui paſcit.*
Pulchra tu Paſtrix mea, ſicut Thirtſa
Decens vt Hieruſalem,
Formidoloſa, vt fortes exercitus.
ἐγὼ τῷ ἔρωτι μου, καὶ ἔρως μου ἐμοὶ
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς ῥόδοις
καλὴ σὺ ὦ ποιμήν μου ὡς θύρτσα

εὐπρεπὴς οἷον ἡ Ἱερουσαλὴμ,
φοβερὰ οἷον οἱ ἰσχυροὶ στολοί.

Nam quoniam Sponſae Amor de Coelo in terram deſcenderat, vt Eccleſiam videret & viſeret : quemadmodum ipſo initio ſextae partis Sponſa ſignificauit, per eiuſdem Amoris deſcenſum in Hortum, & in Hortorum paſcua : prudens Sponſa, quae ſingulari vigilantia, ſui Sponſi aduentum iugiter praeſtolatur : vt de maximis rebus, ad ſuum paſtorale officium pertinentibus, cum eo agat : occaſionem nacta, cum eo alloquendi, non praetermittendum putauit.

Igitur cùm diu multúmque cũ Amore ſermonẽ haberet : cùm reddẽdo rationẽ de rebus geſtis, & adminiſtratis, ac de ſtatu omnium Eccleſiarũ, quae vbique ſunt: tum prolixè cumulatéque laudando, orando, rogando, plorando, maximámque vim lachrymarum profundendo, pro vniuerſi gregis ſibi commiſſi ſalute : adeò eius cogitationes, deliberationéſque, atque conſilia & actiones, plenae pietatis placuerunt: adeò ſuſpiria fletúſque gemitúſque, totáque eius laudatio & oratio, ad miſericordiam inflexa, mouerunt : vt eius precibus lacrymíſque mirabiliter Sponſus placatus, dictíſque & factis mirificè delectatus: Sponſae in beneficij loco & gratiae, populis indulgeri peccata petenti conceſſerit : atque tutum & tranquillum portum, terram videlicet promiſſionis dare ſpoponderit. Neque verò ſolùm illam terram promiſſionis, quae eſt trans Iordanem, in quam populum ſuum electum, ante tria millia annorum, Amor duxit, per ducem.

יהושע משרת משה

Iehoſciuanh meſciareth moſceh.

Id eſt.

Ieſum miniſtrum Moſes.

In qua, praeter quam quod omnia ſunt caduca & corruptioni obnoxia, ſicut in caeteris terris, mortem etiam oppetere ius eſt : ſed altiſſimum omnium domicilium Coelum, vbi omnis omninò perturbationis expertem coelites vitam degunt, mortem non guſtantes in aeternum.

Etenim ibi eſt vera terra promiſſionis, in quam introducit Amor ſuos fideles conuenas, qui cuſtodiunt ſcripta in lege, & Euangelio. Ioſu. 23. 6. & Matth. 19. 12. Ipſéque Amor eſt verus יהושע *Iehoſciuanh*, Id eſt Saluator : qui habet nomen conſequens rei, ſicut noſtro Caeſareo iure cauetur. l. decernimus. C. de Epiſ. & cler. & §. eſt & aliud Inſt. de donat.

Hunc enim Deus Pater miſit in mundum, vt ſaluetur mundus per eum. Ioan. 3. 17. Atque ipſe eſt verus משרת משה *meſciareth moſceh.*

Ideſt. Miniſter Moyſes, quod interpretatur Extractus: ſcilicet: de aquis. Exod.2.10. Namque ipſe Amor extractis de aqua, hoc eſt, de ſacro fonte venit miniſtrare. Matth.20.28.Marc.10.45.& Luc.22.27.

Sed neque haec Amor duntaxat gratiosè Sponſae impertiuit: ſed plurimis etiam, eiſdémque veriſſimis laudibus, eam laudauit. Pulchram Paſtricem appellando, ſicut Thirſa: decentem vt Hieruſalem: ac formidoloſam ſicut exercitus.

Pulchram Paſtricem, ob peraequam proportionem membrorum, bene & ratione partitam. Dum per ipſam reginam populorum, ac principem prouinciarum, ſingulis Eccleſiae partibus, ordine & menſura definitis: ac omnibus,quo vnaquaeque loco ſua iudicia,ſuáque munia exercere debeat diſtributis: omnes toto corpori Eccleſiae, in generalibus conciliis collecto, aſſentiunt, & obſecundant: vníque Sponſi Amoris Vicario parent & obediunt. Quemadmodum probè compoſiti muliebris corporis membra. Ea enim vera eſt pulchritudo.Sicque Thirſa Ciuitas quondam metropolis regni decem tribuum fuit. D.

Decentem propter aptitudinem & conuenientiam. Vti cui maximè conſentaneum ſit, altiorem reliquis omnibus locum tenere: ob amplitudinem & maieſtatem dignitatis, congruentem cum perſona, quam gerit. Quippe quae eminentiſſimum, in populis, gradum obtinet: regendi moderandi, iura ſanciendi, leges deſcribendi, magiſtratúſque mandandi: caeteráque omnia faciendi,quae reginae omnium gentium dominae,à Deo conſtitutae,imperia ſunt. Quemadmodum olim Ieruſalem Ciuitas Dei, ſedéſque religionis. Quae ſoli Coelíque foelicitate: cum omnis generis ornamentis, caeteris omnibus ſplendidior anteibat. D.

Formidoloſam, quoniam cum rectoris numine Dei, ſummam in toto orbe terrarum,poteſtatem habeat,atque potentiam: quae in vrbium,prouinciarum,regnorum,marium denique,terrarúmque dominatu, atque in vi,& armis poſita eſt: non ſolùm vndequaque prudentiſſimis, & ſapientiſſimis hominibus abundat, quorum mente & conſilio, leges & iudicia adminiſtrat: verùm etiam vndique innumeros fortes viros habet, quorum opera eximia in rebus bellicis vtitur. Quamobrem non ſolùm malis horrorem & formidinem iniicit: ſed barbaricis etiam gentibus, quae nec dum ſub eius ſuauia ſunt iuga redactae timorem incutit. D.

TVCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. C. AC PROTONOT.
APOST.

ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM
SALOMONIS.

Ad Sanctiſs. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio ROSA.

ARGVMENTVM.

Loci duodecim Cantici Canticorum, in quibus Salomon ſemel vſus eſt nomine Lilium, Hebraicè חבצלת chabatſeleth: *& octies nomine Roſa, Hebraicè* שושנה ſcioſciannah: *& ſemel nomine Flos, Hebraicè* נצה nitſah: *atque bis verbo Floreſcere, Hebraicè* נצה natſah: *nouè hac vnica Annotatione Roſa, interpretantur & declarantur.*

Et

Et quidem ſecundae partis loci quinque.
Qui in Codice Hebraeo leguntur.
Et in Latina editione verſi ſunt.

Lilium 1. אני חבצלת השדון:
Ani chabatſeleth haſciadon.
Ego flos campi.

Roſa 1. שושנה העמקים:
Scioſciannah hanhamacim.
Et lilium conuallium.

Roſa 2. כשושנה בין החוחים:
Cheſcioſciannah ben hachochim.
Sicut lilium inter ſpinas.

Flos 1. הנצנים נראו בארץ:
Hannitſanim niru baarets.
Flores apparuerunt in terra noſtra.

Roſa 3. הרעה בשושנים:
Haronheh baſcioſciannim.
Qui paſcitur inter lilia.

Quartae partis locus vnus.

Roſa 4. הרעה בשושנים:
Haronheh baſcioſciannim.
Qui paſcuntur in liliis.

Quintae partis locus vnus.

Roſa 5. שפתותיו שושנים:
Siſthothau ſcioſciannim.
Labra eius lilia.

Sextae

Sextae partis loci tres.

Roſa 6. וללקט שושנים׃
Velilcot ſcioſciannim.
Et lilia colligat.

Roſa 7. הרעה בשושנים׃
Haronheh baſcioſciannim.
Qui paſcitur inter lilia.

Florere 1. הנצו הרמנים׃
Hannetſu harmonim.
Et germinaſſent mala punica.

Septimae partis loci duo.

Roſa 8. סוגה בשושנים׃
Sughah buſcioſciannim.
Vallatus liliis:

Florere 2. הנצו הרמנים׃
Hannetſu harmonim.
Si floruerunt mala punica.

ANNOTATIO SEXTA.

QVOD in omnibus linguis, cum sua vetustate consenuerunt, vsu venire consueuit: vt ex ea significatione pleraque vocabula, in qua nata erant, vel in aliam longè, vel in proximam decedant: nec me fugit, nec veterum scriptorum, scitè & literatè peritos, ignorare arbitror. Sed vertentes de lingua in aliam, diuersas voces plerunque confundere, & vnius significationem alteri impertire: pluráque vocabula in eandem sententiam accipere, cùm oppositum probabilius sit, quoniam plura sunt negocia, quàm vocabula, l. natura ff. de praescript. verb. bellè enimuerò ferre non possum.

Vt ecce, cùm tria sint nomina apud Hebraeos צִיץ חבצלת שושנה *Tsits chabatseleth, Sciosciannah:* quorum primum flos, alterum lilium, tertiũ Rosa reddi oportet, sicut in progressu praesentis Annotationis patebit: Latinae editiones, & Graeci pariter eorum significationem peruertunt. Lilium reddentes שושנה *sciosciannah*, florem autem חבצלת *chabatseleth*, vt in primis versibus secundae partis Cantici. Nec verò solùm חבצלת *chabatseleth*, sed etiam nomen אשישה *ascisciah*, cuius plurale habetur par. 2. 5. floribus itidem Latinae editiones reddunt.

סמכוני באשישות

Sammechuni baasciscioth.

Fulcite me floribus.

Cùm diuersum planè significet, sicut eo loco vertimus & annotauimus propria Annotatione Phiala. Quamuis nomen אשישות *Ascioth*, secus fortasse legisse vertentes, contendere quis posset: vt ea Annotatione tetigimus. Nec me mouet, quod ab interpretibus linguae Sanctae, nomina שושנה, *sciosciannah*, & חבצלת *chabatseleth*, & Lilium, & Rosa, & Flos, promiscuè interpretata reperiantur. Sicut in hoc Salomonis Cantico, manifestum est, & in titulis quatuor Psalmorum 45. 60. 69. & 80. quorum sexagesimus habet inscriptionem.

למנצח על שושן

Lamnatseach nhal Sciroscian.

Reliqui verò tres habent.

למנצח על שושנים׃

Lamnatseach nhal sciosciannim

Vbi Aquila,qui primus post Christum natum, vetus testamentum Graecè reddidit.

τῷ νικοποιῷ ἐπὶ τοῖς κρίνοις. Id est,

Ad victoriam super liliis.

Et Symmachus,qui post Aquilam annis centum,vertit.

ἐπινίκιον ὑπὲρ τῶν ἀνθῶν. Id est,

Celebritas victoriae super floribus.

Vsurpatiò enim magis est,quàm interpretatio.

Cùm enim genus sit flos,ad plures differentes specie flores:Liliúmque & Rosa, specie differentes flores sint: differentibus etiam, Hebraeis, vt Latinis & Graecis, aliisque nationibus, & genus & species florum,non iisdem nominibus appellari consueuisse, probabile est. Proptereáque bina eorum nomina species, aliud genus, à primordio declarasse, necesse fuit,

Quod saepè nobis odorantibus, & quodnam dictorum nominum genus, quod Rosam & quod Lilium exprimeret,exquirentibus: opportunè, secundae partis Cantici initium, & alij versus, quos citabimus & commentabimur,vnde dilucidari possit,occurrunt.

De genere igitur primùm differentes,dicimus:non nomen חבצלת *chabatseleh*, florem Hebraeis esse: sicut initio secundae partis Graeci transtulerunt,& Latinae editiones.

אני חבצלת השרון:

Ani chabatseleth hasciadon.

Ego flos campi.

ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου.

Sed ציץ *tsits*,florum genericum nomen esse,à verbo צוץ *tsuts*,quod florescere lingua Sancta significat, & deflorescere. Non aliter, quàm apud Latinos & Graecos,flos,à florendo, ἄνθος ἀπὸ ἀνθεῖν. Quemadmodum perspicuum est cap.14.libri Iob. Vbi vir sanctissimus, humanarum miseriarum casus,grauiter recensens, cùm hominis vitae paruitatem deploraret,de tam exiguo vitae curriculo,quod nobis circunscriptum est,innocens ille seruus Dei inquit.

כציץ יצא וימל:

Chetsits iatsa vaijammal.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quasi flos exibit, & vastabitur.

ὥσπερ ἄνθος ἐξελθὸν ἐστι καὶ διαφθείρει.

Sic

Sic Pindarus Lyricorum princeps ad lyram cecinit in Pythia. Od.8.

σκίας ὄναρ ἄνθρωποις.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Mortalis umbrae somnium

Sic Psal.90.in quo, inter caetera, agitur de contemptu praesentis vitae. & de amore aeternae canit Propheta.

בבקר יציץ וחלף

Babbocer iatsits vechalaf,

לערב ימולל ויבש׃

Lenhereb iemolel vaÿabesc.

Id est, quemadmodum nos vertimus:

Manè florebit & mutabitur,

Vesperi vastabitur & arescet.

πρωία ἀνθήσῃ καὶ μεταβαλλήσεται,

ἑσπέρας διαφτέρει καὶ ἐξηράνθη.

Vix enim natus miser homo, quod est יציץ *iatsits*, id est florebit tot mutationibus subditus est, quantas ipsa natura omnia ciens & agitans motibus & mutationibus suis, efficere potest.

Nam non solùm mutationem faciens, de infantia in pueritiam, de pueritia in adolescentiam, & de adolescentia in iuuentutem, simul mutatur de miseria in miseriam, de labore in laborem, & de malo in malum, quod est וחלף *vechalaf*: verùm etiam ferè aetatis virilis factus, nil moratus, ad eam, quae per se morbus est, senectutem maturat: in qua omnes sensus hebescunt, membra languescunt, & ipsa corpora putrescunt: & per putrefactionem vastantur, quod est ימולל *iemolel*: atque continuò occidunt & arescunt, quod est יבש *iabesc*.

His enim & aliis omnibus locis linguae Sanctae, quotquot omni aetate verterunt, suffragiis ציץ *tsits*, nomen, flos redditum est. Et hoc proprium Hebraeis est vocabulum, quo generaliter omnes species florum, appellantur. Eique synonimum est nomen נצרה *nitsah*, à verbo נצרה *natsah*. Vnde par.2 Cant. vbi Sponsum Propheta inducit in scenam, à somno veteris legis excitantem Sponsam: & ac si venisset plenitudo temporis, iam iámque misisset Deus filium suum in mundum, ad nouae legis gratiam amplexandam hortantem.

הנצנים נראו בארץ׃

Hannitsanim niru baarets.

Graeci verterunt, nec nos immutauimus.

τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ.

Flores visi sunt in terra.

Vbi Propheta intelligit per flores, tum principia & initia militantis Ecclesiae: tum etiam eiusdem bonorum operum certissimam spem. Nam in arboribus, cùm floruerint, fructus expectamus: & ver anni, flores autem Verni temporis sunt initium. Vnde apud Anacreontem, de vere.

ἰδὲ πῶς ἔαρος φανέντος

χάριτες ῥόδα βρύουσι.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

En vt Rosas iam pullulant.

Surgente vere Gratiae.

Et par.6. & par.7. vbi Salomon diuinitùs illuminatus, vberes fructus Ecclesiae, foetúsque recensens: stragem horribilem, caedémque Sanctorum, qui pro Sponsi nomine, acerrimis cruciatibus, exquisitísque suppliciis, vitam profusuri erant: sub malorum punicorum figura commemorat.

הנצו .הרמנים

Hannetsu harmonim.

Nos vertimus.

Si floruerunt mala punica.

εἰ ἤνθησαν αἱ ῥόαι.

Cùm enim, sicut instinctu diuino afflati concitatíque Prophetae praedixerunt, gentilitatem fidem suscepturam: per descensum in Hortis Nucis, cecinisset Sponsa, subdidit:

Ad aspiciendum pomos vallis.

Non fructus arborum, sed ipsas arbores, quae Pomos producunt: fideles scilicet populos, Ecclesiae per regenerationem, aggregatos. Et ad aspiciendum,

Si Vinea germinauit.

Hoc est. Si ad fidem exterae nationes conuersae, ad fructus se instruunt. Sicut vites, cùm oculos primùm emittunt, iámque turgent in palmite gemmae. Et.

Si floruerunt mala punica.

Hoc

Hoc est. Si Sponsi diuinitatem testatae testium myriades: sanguinis etiam fusione testificata obsignare parabant. Haec enim renascentis, post Sponsi aduentum, Ecclesiae primitiae, vineae germina, ac mala punica fuerunt.

Et haec de nominibus, florem Hebraeis, in genere significantibus, dicta sufficiant. Et ad reliqua bina nomina, iuxta seriem propositae disputationis, transeamus.

Dicimus igitur, omissis Iudaeorum, & Graecorum, & Latinorum autoritatibus: ex Salomonis Cantico (nisi nodum in scirpo quaerere quispiam velit) dilucidè satis elici: nomen שושנה *scioscìannah*, quo eximia facie, & egregia forma, casta illa, & augusta mulier Ioachimi vxor, Susanna appellata est: de qua apud Dan. c. 13. quod semper in Cantico, Lilium à Graecis, & aliis omnibus redditum est: & in titulis Psalmorum. 45. 60. 69. & 80. ab Aquila quidem, Lilium, & à Symmacho, Flos: Rosam Hebraeis esse. Alterum autem חבצלת *chabatsceleth*, quod in Cantico, à Graecis, Flos, versum est, Lilium Hebraeis esse: causis & rationibus inferiùs examinandis.

Vt sic titulus Psalm. 45. qui habetur.

למנצח על שושנים

Lamnatseach nhal Sciosciannim.

Vertendus sit quemadmodum nos vertimus.

Ad victoriam super Rosis.

εἰς νικητήριον ὑπὲρ τῶν ῥόδων.

Cùm enim in eo Psalmo Propheta amores caneret inter Deum & hominem inter Ecclesiam & Messiam, vt diximus in Annotatione Amor Praemisso 3. ex quibus connubio stabili, stato tempore, Ecclesia iuncta Messiae, victoria Christi secuta est: cùm homo factus in castissimo Sanctissimae Virginis vtero, diabolum vicit & mundum. Cùm igitur eos amores, nuptias, & victoriam, caneret Propheta Psalmum inscripsit. Ad victoriam super Rosis?

Ad victoriam videlicet, quam Messias gloriosam consecutus est: cùm duplici gladio armatus, altero verbi Dei, & Crucis altero, Principe tenebrarum, superato, & eiecto de mundo, omnes, quot sunt, oras terrarum, subegit, & in eius ditionem redegit.

Super Rosis autem, vt quae mirificè amoribus conueniunt; sicut amantium mos declarat, qui ex Rosis coronas sibi facientes, capiti reuinciunt. Vnde apud Anacreontem. εἰς ῥόδον.

τὸ ῥόδον τὸ τῶν ἐρώτων
μίξωμεν Διονύσῳ

τὸ ῥόδον τὸ καλλίφυλλον
κροτάφοισιν ἁρμόσαντες.

Id eſt,quemadmodum nos vertimus.

Roſam ſacratam amoribus
Ad Bacchum ſociemus.
Nitenti folijs Roſa.
Reuinciamus tempora.

Et quoniam myſticae Roſae ſunt animae fideles, quas Meſſias per regenerationem ſibi deſpondit, ſicut latiùs in fine praeſentis Annotationis deducemus.

Roſae inquam,ob ſanguineum Roſarum colorem: quoniam peccata & generaliter turpia & impudica omnia, non ſolùm facere, ſed loqui & audire erubeſcunt.

Roſae inquam, ob ſuauitatem odorum, qui ex eorum bonis operibus,afflantur continuò.

Roſae inquam, quoniam vt Roſae inter ſpinas, in maximis periculis, iugiter, inſidiíſque verſantur.

Et Roſae denique ob vitae praeſentis breuitatem:cum velut Roſae ferè ortae, occidunt.

Atque ita etiam vertendum cēſemus titulum Pſ.60. qui habetur.

למנצח על שושן

Lamnatſeach nhal ſciòſciam.

Videlicet vt nos vertimus.

Ad victoriam ſuper Roſa.
εἰς τὸ νικτήριον ὑπὲρ τῦ ῥόδου.

Cum enim Rex Dauid, Regem Ammonitarum praelio deuiciſſet,expugnaſſetque Regem Soba:reducta Syria tributaria, aliiſque praeliis vſus ſecundis:de quibus 2.Reg.8. & 10.& 1.Paralip.19. laetus victoriis, pro gratiarum actione, Spiritu ſancto dictante, hunc Pſalmum cecinit: inſcribens. *Ad victoriam ſuper Roſa.* Id eſt, ob laetitiam de victoriis partis. Roſa namque Hebraeis à laetitia nomen habet: vt inferiùs quarta cauſa deducemus.

Vel ſic myſticè. *Ad victoriam ſuper Roſa.* Id eſt, ad victoriam, quam Meſſias reportaturus erat de diabolo & mundo, per conuerſionem gentium ad fidem. Chriſtus enim myſticus Dauid, debellaturus erat Regem Ammonitarum, Hebraicè עמון *nhammon.* Id eſt, populi: & Regem Saba, Hebraicè שובך *ſciobach,* id eſt, intricationis. Quorum vterque diabolus erat, qui Princeps huius mundi. Ioan.12.31.

vſque

vſque eò mundum inuoluerat, atque intricauerat: vt omnes gentes, ſub variis Idolis eum colerent: vno Iſraëlitico populo excepto. Et inſuper Chriſtus tributarium mundum redigere debebat: figuratum per regionem terrarum maximam, & pluribus nominibus diſtinctam, vt in titulo Pſalmi: quae Syria Graecè appellatur, Hebraicè autem ארם *Aram*, id eſt, maledictio eorum.

Quae omnia impleta ſunt, cum Meſſias, extricatis, per Euangelium, omnibus intricationibus, & perplexitatibus Satanae, vniuerſum mundum, in quo omnes terrarum regiones ſunt, diuerſis nominibus nuncupatae, redemit.

ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου,

de maledicto legis, factus pro mundo maledictum. Galat. 3. 13. & tributarium voluntarium Deo redegit, per cultum & latriam.

Praeuidens igitur Propheta, Spiritu ſancto illuminatus, gentium conuerſionem, per miſericordiam Dei: gaudio perfuſus, hunc Pſalmum cecinit, inſcribens. Ad victoriam ſuper Roſa. Id eſt, ob laetitiā, qua exultabat Spiritu ſancto repletus: quoniam Chriſtus Dominus de mundo & diabolo mundi Principe, gloriosè triumphaturus erat.

Atque ita titulos etiam Pſalmorum 69. & 80. vertendos, cenſemus: vt non de ſingulis nobis dicendum ſit.

Redeuntes igitur ad verſus Cantici, primum & ſecundum, ſecundae partis, de quibus initio ſcripſimus, vertendos dicimus.

אני חבצלת השרון

Ani chabatſceleth haſciadon.

שושנה העמקים:

Scioſciannah hannhamacim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ego agrorum lilium,

Roſa vallium.

ἐγὼ κρίνον τῶν πεδίων,

τὸ ῥόδον τῶν κοιλάδων.

Eſt autem breuitatis temporis, imbecillitatis, fragilitatíſque humani generis (quod Sponſae cum gentibus commune eſt) conculcatio, per tautologiam. Cum enim breui, & contracto tempore, vigeat Roſa: quae manè aperta & viuacitatem oſtendens, peracto die, languida & fragilis, vero rubore deperdito, apparet: quamobrem Veneri, ab antiquis, dicata eſt, quae celeriter cum ſuis illecebris voluptatibus fluit.

Et Lilium ſimiliter vna die floreſcat & defloreſcat: vnde ἡμεροκαλλὴν,

καλλὼν, Graeci vocant, ac ſi Latinè dixeris, pulchritudinem diei. His Sponſa miſeram naturae debilitatem comparat ſuam: ad dolentis Iob, & Regij Prophetae, atque Pindari imitationem.

Sed iam, quaeſo, cauſas deducamus, quae nomen שושנה *ſcioſciannah*, non florem, non lilium, ſed Roſam, contra omnium antiquorum, ac recentium opinionem, vertendum, me impulerunt. Quibus agnitis, nomen חבצלת *chabatſeleth*, Lilium Hebraeis eſſe, conſequens erit. Quarum eſt.

PRIMA

CAVSA I.

PRIMA, quia in secunda par. Cantici; in qua Salomon, Sanctissimae Virginis, tum Ecclesiae Sponsae Christi, specimen virtutum, ac gratiarum praerogatiuam, carmine celebrare sequens: Sponsum de Sponsa, canentem inducit.

כשושנה בין החוחים

Chesciosciannah ben hacchochim,

כן רעיתי בין הבנות

Chen ranhiathi ben habbanoth.

Vbi si illos versus conuerterimus

Sicut Lilium inter spinas,
Sic amica mea inter Filias.

Quemadmodùm Latinae habent editiones, & Graecae

ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν
οὕτως ἡ πλησίον μου ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων.

Magnum necessariò sequetur inconueniens, ignorasse Salomonem Liliorum naturam: cum Spina nasci, Liliis attribuisset. Quandoquidem satis constat (sicut quì de iis scripserunt, tradidere) siue album sit Lilium, quod κρίνον Graecis dicitur: siue croceum, quod ἡμεροκαλλὶν, Graeci vocant: siue quodlibet aliud, vt gladiolus, vt spatula foetida, vt breue Lilium: siue quod ob varios colores, Iris, ab arcu coelesti, nomen accepit; non spina nasci, sed frutice. Secundùm ea, quae Theophrastus scripsit de Hist. plant. lib. 6.6. Plin. lib. 21.5. & alij.

Sed quoniam hoc dicere maximum omnium esset absurdum, cùm Salomon, longè omnium, quicunque fuerunt sapientia praediti, Princeps, & Orientalium, & Aegyptiorum, & vniuersi mundi: vt habetur 3. Reg. 4. omnia sciuerit, nihil omnium rerum ignorauerit, φυσικῶν καὶ μεταφυσικῶν, naturalium & supernaturalium; Rosam, quae spina nascitur, secundùm ea, quae Plin. ponit lib. 21.4. per שושנה *sciosciannah*, Salomonem intellexisse, dicere profectò debemus. Vt sic versus non conuerti debeant.

בשושנת בין החוחים

Cheſciuſciannah ben hacchochim,

בן רעיתי בין הבנות׃

Chen ranhiathi ben habbanoth.

Sicut Lilium inter ſpinas
Sic amica mea inter filias.

Velut ab omnibus hactenùs verſi ſunt. Sed vt nos vertimus.

Sicut Roſa inter ſpinas
Ita Paſtrix mea inter filias.

ὥσπερ ῥόδον μεταξὺ ἀκανθῶν
οὕτως ποιμήν μου μεταξὺ τῶν θυγατέρων.

Quae noſtra conuerſio confirmatur, propterea quòd ad ſenſum etiam anagogicum, aptiùs & congruentiùs congruit. Quoniam tum Eccleſiae, tum Sanctiſſimae Deiparae altiſſimum omnium creaturarum honoris & dignitatis gradum, apertiùs & ſignificantiùs ſignet. Nam quoniam Roſa caeteris omnibus floribus praeſtat, quo circa bene illi regnum inter caeteros flores deferendum eſſe, Poëtae cenſuerunt, ſi floribus vellet Iupiter imponere regnum.

Quemadmodum apud Sapphon, in illo encomio Roſae habetur, ex Ode quadam, quae eius fuiſſe exiſtimatur, in proſaicam orationem diſſoluto.

Bona ratione (vt ego arbitror) Roſae Sanctiſſima Deipara comparatur: cui perſonam impoſuit ipſe Deus magna cum excellentia praeſtantiáque reliquorum Sanctorum, omniúmque creturarum (Chriſtum ſemper excipio) cùm praeter caetera eam Deus ab aeterno regale ſuum ſolium ſanciuit, in quo ſedens, carnem & humanam naturam indueret: ſicut de ea toties per ora Prophetarum praenunciatum fuerat.

Ipſa etenim fuit Salomonis כסא כן גדול *chiſſe chen ghadol, Solium magnum eburneum*, obductum auro puriſſimo, quod ὄβρυζον, Graeci vocant.

Nam per magnitudinem Solij eburnei, ſignificabatur magnitudo caſtimoniae & continentiae, quae in Virgine virginum redundabat; fomite extincto per gratiam.

Quod autem ebur, auro puriſſimò, quod maximè Deo conuenit, erat obductum, hoc eſt enim.

ויצפהו זהב מופז

Vaitſapeu zahab mupaz.

3. Reg. 10. 18. quod Graecè redditum fuit.

καὶ περιεχρύσωσεν αὐτὸν χρυσίῳ δοκίμῳ. Id eſt.

Et deaurauit illud auro probato.

Deum ſignificabat, qui de coelo delapſus, in corpus & animam Virginis, illam obumbrans, ſe demiſit, & homo factus eſt: carnem aſſumens de Virginis ſanguine, & animam rationalem, creatam à Deo in ſanctiſſimo aluo, puncto temporis quo infuſa eſt.

Et ipſa virgo fuit.

תבת נח

Thebath Noach.

Arca Noë.

Id eſt conſolatoris, vel conſolationis: per quam Deus genus humanum conſolatus eſt: cùm in tantis tenebris, & perpetuis malis iacentem erexit, ferens opem & ſalutem mundo.

Atque ipſa fuit

ארון ברית

Aron berith.

Arca foederis.

Videlicet pactionis & amicitiae: per quam Deus cum humano genere eius hoſte, per peccatum, reconciliatus, fidem deuinxit: hominémque reſtituit in veterem gratiam. Vnde iure merito eam mater Eccleſia Coeli & mundi Dominam & Reginam ſolet appellare.

Provt etiam, idem mihi dicendum videtur, de Roſa inter ſpinas, quod eiuſdem Sanctiſſimae Virginis peculiare ſit & ſingulare inſigne. Non ſolùm, quoniam ſola Dei genitrix, velut Roſa ex ſpinoſo frutice, abſque ſpinis floreſcit, ex ſpinoſo protoplaſto Adamo, omninò omnis peccati expers fuerit: verùm etiam propter aſſiduos angores, quibus anxia ſemper angebatur.

Non equidem propter paupertatem, reíque familiaris anguſtiam: cùm ſimul cum Sancto marito, inopes ambo, hic ferrarius, ſiue lignarius faber, ſuo opificio: illa autem tela ac lana, ſibi ipſis & gnato victum quaeritarent.

Id enim propter immenſam humilitatem, qua cum caeteris virtutibus, longè multúmque caeteris aliis hominibus praeſtitit, parui ducebat: cùm eum teneret & poſſideret, cuius ſunt omnes ferae ſyluarum, iumenta in montibus & boues, Coeli volatilia & pulchritudo agri, orbis terrarum & plenitudo eius. Pſal. 50. 10.

Sed enimuerò ob magnum timorem, quo omnes dies noctéſque perculſa & afflicta erat, ne ſibi extorqueretur & eriperetur charus & iucundus filius. Ac tum etiam ob irreuocabile, magni conſilij Sanctiſſimae

ctiſſimae Trinitatis conſultum, quod de filij ore acceperat: eiuſdem pro humano genere, ignominioſae mortis Crucis, trucis omnium, quot reperiri poſſunt. Quamobrem iugiter futura paſſio filij, matris ante oculos verſabatur.

Non quod redemptionem humani generis fieri nollet, quam continenter à filio & eadem Sponſo ſuo, Deóque omnium ſimul genitoréque patréque petebat & precabatur: ſicut in coelo coronata, ſine vlla intermiſſione, pro iuſtis & Sanctis, pro malis & ſceleſtis, & pro vniuerſi mundi ſalute, orat, & obſecrat. Sed potiùs, quoniam alia quapiam ſalutari medicina vulnus humani generis ſanari maluiſſet.

Vt ipſum paſſionis tempus mittam, in quo non ſemel, ſed millies, ſuam ipſius animam pertranſiuit gladius: vt Dei oraculo, S. Senex Simeon ediderat. Luc. 2. 35. Vt non martyr, ſed plus quàm martyr auguſtiſſima & beatiſſima virgo appellanda ſit: quemadmodum Sanctiſsimi Eccleſiae Doctores, & alij Sancti viri autores ſunt.

Vt diuinitùs Mariae, Mariae Sanctiſsimum nomen, conſequens rei, inditum à Spiritu Sancto, profectò & dicere, & affirmare audeam. Eſt enim compoſitum nomen Hebraeum מרים *Mariam*, ex dictionibus מר *mar*, & ים *iam*: quarum haec quidm mare ſignificat, illa autem amarum; ſimul verò iunctae, amarum mare. Neminem namque mortalium aequè ac Mariam, dolores vnquam, & amaritudines torſerunt. Quemadmodum amaritudo vnà cùm vaſto aequore, pelagíque immenſis tempeſtatibus praenunciabant, quibus iactata eſt.

Et hactenus de ſanctiſſima Virgine. De Eccleſia autem, recta item ratione per שושנה *ſcioſciannah*, Roſam Salomonem intellexiſſe, itidem iudicium facimus: ob eas praeſertim ſimilitudines, quas Roſa & Eccleſia inter ſe habent. Quemadmodum enim Roſae inter caeteros flores, primae ſine controuerſia deferuntur: quoniam omnium florum optima eſt, Diíſque placens: vt de ea Poëta Anacreon carmine cecinit.

Ῥόδον, ὦ φέριστον ἄνθος,
Ῥόδον, ἔαρος μέλημα.
Ῥόδα καὶ θεοῖσι τερπνά.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Excellit Roſa flores
Eſt veris Roſa curae
Et gratae ſuperis Roſae.

Sic & Eccleſia, primas inter omnia, quae Deus creauit, nemine penitus diſcrepante, tenet: ſicut quae omnium, quae Deus fecit, optima eſt, Deóque placens facta eſt dilecta. Sapien. 4. 10. Quod ex eo planè equidem colligitur, quoniam ex homine conſtat, propter quem Deus fecit

fecit omnia : & propter quem, ruina peccati oppreſſum, filium ſuum vnigenitum miſit in mundum,in ſimilitudinem carnis peccati. Rom, 8.3. Atque propter quem hominem, vt eum ſanctificaret, Chriſtus tradidit ſemetipſum. Epheſ.5.25.

Quibus addo, quod cum Eccleſiam militantem ſpecto, reprobis vſque à primordio, ſemper mixtam, malíſque : vndique à barbaris gentibus obſeſſam : quam vehemens ſaepè ſaepius agitat contrarius ventus, quamobrem in remigando laborat : ad breue exiguúmque tempus duraturam, triumphantis aeternitatis relatione, quam nulla vnquam temporis circumſcriptio metiri poterit, nihil aliud profectò eſſe comperio, niſi inter ſpinas Roſam, quam : Ipſa dies aperit, conficit ipſa dies.

*

CAVSA II.

SECVNDA, quia eadem ſecunda parte Cantici 16. & par.6.2. vbi Salomon exponere facit Sponſam, varios ſermones, cum Sponſo, in colloquiis, collucutionibúſque familiaribus, habitos: eam hos verſus, canentem inducit.

דודי לי ואני לו

Dodi li, veani lo,

הרעה בשושנים׃

Haronheh baſcioſciannim.

אני דודי ודודי לי

Ani dodi, vedodi li.

הרעה בששנים׃

Haronheh baſcioſciannim.

Si Latinorum hactenus editiones ſequamur, & Graecorum, expoſitio literalis locum habere non poteſt: propter nomen שושנים *ſcioſciannim*, quod in omnibus Graecorum codicibus *κρίνα*, verſum eſt: & in Latinis Lilia.

2. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi,*
Qui paſcitur inter lilia.

6. 2. *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi,*
Qui paſcitur inter lilia.

2. 16. ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, κἀγὼ αὐτοῦ,
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.

6. 2. ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ,
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.

Iam diu enim exploratum eſt, nec lilia, nec eorum fruticis frondes, ob foetorem à pecore paſci. Sicut firmiſſimè Paſtores aſſeuerant. Et egomet, ſemel, ac ſaepius opera data, expertus comperi: cum ſexennio praeeram gubernio parochialis Eccleſiae Villae Baſilicae. Sic nuncupatae à Deſiderio Rege Longobardorum, qui ſedem Lucae & domicilium habens: ob loci ſalubritatem, & aquarum copiam, bellè ſanè fluentium, rus ibi amoenum, Villámque habuit: quam Baſili-

cam

cam Graeco vocabulo, id est, Regiam appellauit. Cum vt sanitatem exercitationibus corporis tuerer: manè, vel solus iens, mecum commentandi causa, vel vno & altero itinerum sociis, in montibus inambulans, ouium greges caprarúmque, tum in caulis, tum in saltibus, pascentes reperiebam. Nam neque oues, neque caprae in syluis, Lilia, nec eorum fruticis frondes oblatas, gustare volebant. Licet in stabulis inclusum pecus, frondes porrectas libaret, alio pastu carens.

Quemadmodum hominibus etiam contingit, cum obsidione fame enecti, vel alia necessitate coacti, duris vrget in rebus egestas: ad depellendam famem, sitimque, aquam putidam, & malè olentem potant: cibósque edunt, quos bestiae non ederent, cicures vel ferae, quae alij generis bestiis vescuntur. Sicut de Dario scimus, cum in fuga, aquam turbidam & cadaueribus coinquinatam bibit. Cuius & Tullius meminit, Tuscul. quaest. lib. 5. Et de Casilinis, Liuius memoriae mandauit, lib. 33. Cum obsidente eos Annibale, lora, detractásque scutis pelles, feruida aqua mollitas, mandebant, & omne herbarum radicúmque genus: muribus, alióve animali non abstinentes. Et de Hierosolymitanis à Tito Imperatore obsessis, Iosephus refert. De bel. Iud. lib. 7. cap. 12. Quod cum fame dominante, nec cingulis, nec calceamentis abstinerent, coriáque scutis detracta manderent: foeni etiam veteris laceramenta victui habebant. Vt eius mulieris, immane facinus mittam: quae dum propriae esuriei se miseret, Medea crudelior, infantem filium, mater flammis torrere, esséque non horruit. Quemadmodum Hieremias prophetauerat. 19. 9.

Quamobrem cum omnes vna mente, & vno ore cóssentiant, Cantici carmina à Salomone esse condita, immo potius à Spiritu sancto dictata, & à Salomone scripta, in morem pastoralis Eclogae: & quod in Cantico omnia propemodum sunt pastoricia: quomodo aptum, quaeso, & conueniens Eclogae esset, vt Pastor induceretur in dramate, qui Capras pasceret Liliis, quae putrescunt, quaéque pecudes non pascuntur ob foetorem? Certè equidem nullo modo. Consentaneum est igitur, vt sensus literalis elici possit: vt nomen שושנים *sciosciannim*, non lilia vertamus, quibus nequaquam pecudes vescuntur: verum Rosas potius, quemadmodum nos vbique vertere solemus, & iam vertimus in nostris Cantici Graecis Latinísque versionibus, ad hunc modum.

2. 16. *Amor meus mihi, & ego illi,*
Qui pascit ex Rosis.

6. 2. *Ego Amori meo, & Amor meus mihi,*
Qui pascit ex Rosis.

Vel potius.

Qui pascit in Rosis.

Vel

Vel potius quod mihi magis placet.

Qui pascit Rosis.

Quemadmodum Graecè vertimus.

2.16. ἔρως μοῦ ἐμοὶ κἀγὼ αὐτοῦ,
ὃς ποιμαίνει τοῖς ῥοδόοις.

6.2. ἐγὼ ἐρωτῆ μου, καὶ ἔρως μου ἐμοὶ,
ὃς ποιμαίνει τοῖς ῥοδόεις.

Hoc eſt. Ille mei creator & factor, qui ab omni aeternitate, priuſquam me formaret luteum hominem, ad imaginem & ſimilitudinem ſuam: mei amore captus, me quam diligit, ſe ipſo, chariorem habet. קנ

Ille vnicus Dei filius, qui à Patre ſolo eſt, genitus non factus: qui cum Patre & Spiritu ſancto, vnica ſpiratione, ab vtroque ſpirato, vnus Deus, atque vnus Dominus, me creauit ex nihilo. קנ

Ille Deus & homo, omnium ditior & locupletior, qui non exercitum, ſed vniuerſum mundum alit: qui nulla ſua indigentia, nulla ſua vtilitate quaeſita, me amat, atque in delitiis habet. קנ

Ille, qui propter meorum Aboriginum peccatum, quod omnis peccauit poſteritas: nomen peccatoris ſubiens, me profligatam, perditam, & obrutam, ſua morte redimens, denuò exoriri fecit. קנ

Ille Chriſtus, qui vinculis aſtrictus, ſputis foedatus, palmis caeſus, virgis verberatus, atque omni ſupplicio excruciatus: in crucem tolli, necaríque voluit, vt me à morte liberaret. קנ

Ille Meſſias, quem ego factura eius, ſoror atque eadem Sponſa: meum Sponſum, fratrémque Deúmque, tantopere dilecta diligo, & amata amo, tantáque beneuolentia proſequor, veneror & colo. קנ

Ille redemptor omnium, quem omnibus horis, corde credo, ore fateor, & teſtificor, faciens eius mandata: oculíſque, auribúſque complexu teneo, & in ſinu foueo, propter retributionem. קנ

Ille, quem quotidie, in eius memoriam, ſui ipſius iuſſu Deo Patri immolans, in manibus habeo: adoránſque edo & bibo, geſto & odoror, ſeruóque meis ſcitis, poculis aureis argenteiſque. קנ

Ille, inquam, paſtorum Paſtor Amor meus inquit mihi, & ego illi. Qui oues ſuas paſcit Roſis. Quas teneras attendent oues, ſimaéque Capellae. Quarum Caprarum ſcilicet & ouium nomine, myſticè in vtraque ſacra pagina homines ſignificantur: non ſecus ac gregis nomine. Sicut par.4.5. Sponſus cecinit. Cum vtriuſque ſacrae Scripturae doctrinarum copiam, ac gratiae ſacramentorum, abundantiam celebrando: quibus gemellos populos, vna ſtirpe generatos, ſicut lacte nutrices, infantes pueros, nutricatur Eccleſia: catulis Capreae geminis, Roſas paſcentibus, Sponſae Mammas compoſuit.

שני שדיך
Scene ſciadaich.
כשני עפרים
Chiſcne nhafarim.
תאומי צביה
Theome tſebÿah.
הרעים בשושנים׃
Haronhim baſcioſciannim.

Id eſt, vt nos Graecè & Latinè vertimus.

Ambo hubera tua,
Sicut duo hinnuli
Gemelli Capreae
Paſcentes Roſas.
ἄμφω ὦ μαϑὼ σοῦ
ὡς δύο νέϐϱοι,
διδυμοι τῆς δοϱκάδος
νεμόμϵνοι τὰ ῥόδα.

Vt ſit ב *beth*, nota cauſae materialis. Sicut Exod.31.4. vbi agitur de opere tabernaculi teſtimonij.

לעשת בזהב
Lanhaſoth bezahab,
ובכסף ובנחשת׃
Vbcheſef vbnacheſcieth.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Ad faciendum ex auro,
Et ex argento, atque ex aëre.
τοῦ ποιῆσαι ἐκ τοῦ χϱυσίου,
καὶ ἐξ ἀϱγυϱίου, καὶ χαλκοῦ.

Vel ſtet ſimpliciter vice עם *nhim*, id eſt cum. Sicut Exod.15.19. in Cantico Moyſes.

כי בא סוס פרעה
Chi ba ſus farnhoh

ברכבו ובפרשיו׃

Birchabo vbparaſciau.

Quoniam eques Pharao (mare) *intrauit*
Cum curribus, militibúſque ſuis.

ὅτι ἵππος Φαραὼ (εἰς θάλασσαν) εἰσῆλθεν
σὺν ἅρμασι, καὶ ἀναβάταις αὐτοῦ.

Vel ſit ב *beth*, praepoſitio, ſine qua Latinè dilucidè ſententia ſtare poteſt.: ſecundum noſtrum Latinè ſcribendi, vertendíque modum. Sicut initio Geneſis fecimus, vertentes.

ברשית ברא

Bereſcith bara.

Principio creauit.

Sic etenim Latini ſermonis, incorrupta ſeruatur integritas: caſtáque & incolumis, ſanctae priſcae ſcripturae ſententia manet. Sine illa orationis praepoſitione IN. ſine qua, ornatè & emendatè, ſuas locutiones, boni inprimis Poëtae, & Oratores (quos Latinae eloquentiae autores habemus) verſibus orationibúſque, variis modis & numeris fuderunt.

Vel ſit ב *beth* ſuperabundans, metri cauſa: quemadmodum ו *vau*, pluribus locis in Pſalmis, caeteríſque carminibus. Vel ſolitus vocis, vel iucundioris vocalitatis cauſa addita: quomodo εὐφωνίαν Graeci vocant.

Quemadmodum in titulo libri Eccleſiaſtes.

דברי קהלת בן דוד

Diure Coeleth ben Dauid

מלך ברושלם׃

Melech biruſcialaim.

Id eſt, de Hebraeo, Latinè exprimendo.

Verba Eccleſiaſtes filij Dauid
Regis in Hieruſalem.

Veluti Graeci reddiderunt.

ῥήματα Ἐκκλησιαστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ
βασιλέως ἐν Γερουσαλήμ.

Cum tamen ſecundùm conſuetudinem Latini ſermonis, planè & ſimpliciter titulus vertendus ſit.

S

Verba

Verba Ecclesiastes filij Dauid
Regis Hierusalem.

Vel (quod mihi maxime libet) sit linguae proprietas, quam ἰδίωμα καὶ διάλεκτον Graeci dicunt. Cuiusmodi est Graecorum articulus, quem singulis ferè dictionibus adhibent: interdum certitudinis gratia, interdum etiam ornatus causa. Sicut celebri illo, & decantato Psalmo 95. vnde Dei laudum initium, singúlis diebus, ducit Ecclesia, vers.4. secundum vulgarem versuum partitionem.

Hodie si vocem eius audieritis.

Vbi in textu Hebraeo, non, Vocem, habetur: sed, In vocem, vel In Voce. Est etenim, vox, cum affixo literae ב *beth*. Cui etiam Masoretae daghes apposuerunt.

איום אם בקלו תשמעו

Aÿom im becolo thismanhu.

Quem Graeci scitè transtulerunt.

σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε.

Et tamen nemo Latinè caneret.

Hodie, si in voce eius audieritis.

Veluti Hebraicè purè versus respondet. Nec

Hodie, si huius vocis eius audieritis.

Veluti Graecorum habet verborum compositio. Sed quisque Latinè bene caneret, vt Ecclesia Latina in diuinis canit

Hodie, si vocem eius audieritis.

Ea sanè ratione. Quoniam oppido dispar linguarum, apta est verborum constructio: quam consequutionem Orator, Graeci σύνθεσιν καὶ σύνταξιν appellant.

Et in duobus supradictis locis, par.2.16.& par.6.2. vbi cum choro Sponsa, de Sponso loquitur: per pastum Rosarum, intelligit Propheta, magnum cumulum plurimarum & maximarum voluptatum, quibus seruos suos egregiè fideles, animas scilicet sibi dicatas, Sponsus Messias perfundit. Hoc est enim Rosis pascere, vel in Rosis: & in Rosa potare.

Sic Orator de finib.lib.2.cum L.Thorium Balbum Lanuinum meminisset: ita viuentem, vt nulla posset reperiri voluptas, qua nō abundaret. Postquam multa de eo cōmemorauit: cuius vita denique conferta voluptatum omnium varietate fuit. Cum nō haberet ipse quenquam, quem illi Lanuino in beatitudine auderet anteponere: virtutem inducit, quae illi beato, M.Regulum anteponit. Clamat namque

 (inquit)

(inquit) virtus, beatiorem fuisse Regulum, quam potantem in Rosa Thorium. Propterea quod cum sua voluntate, nulla vi coactus Regulus, praeter fidem, quam dederat hosti, ex patria Carthaginem reuertisset: vigilus & fame cruciatus interiit.

Nam magis magísque perpetientes voluntariè, tristes firmitate & constantia, beatos censet virtus, quantumuis miserabiles vulgo videantur: quam qui hilaritate, lasciuia, risu, aut ioco comite leuitatis, redundant.

Quemadmodum igitur Orator L. Thorium Balbum Lanuinum, omnibus voluptatibus abundantem, & affluentius voluptates vndique haurientem, potantem in Rosa appellauit: sic Sponsa, Sponsum coelestem, omnibus delectamentis, deliciísque spiritualibus, suos deuotos oblectantem, pascentem Rosis nuncupat. Sed meo iudicio, plus plúsque aptè & congruenter, quàm Orator, Sponsa: ob genus equidem bucolici carminis.

Sicut pariter Sponsus, quando (vt paulò antè hac eadem Caus. 2. dicebamus) cum Ecclesia Sponsa sermonem habēs par. 4. 5. illam laudat, à pabuli genere. Quoniam Pastrix gregum praeposita Ecclesia (sicut in propria egimus Annotatione Pastrix) non velut alij Opiliones, Caprarij, Bubulci, reliquíque pecoris Magistri, herba, gramine, cythiso & hibisco, caricibúsque palustribus, teneris virgultis, stirpibus, amarísque salicibus, greges pascat: verum enimuero, suaueolentibus Rosis, Horti ipsiusmet Sponsi, Ecclesiae Amoris, Pastorísque, Principísque Pastorum. Coelestibus nimirum Sacramentis, quibus pasti diuini homines, omnes sensus, dulcedine omni perfundi mouerísque sentiunt. Ac tum praeterea praedicatione verbi Dei: quod tum dulcius sapit fidei palato, quàm mel gutturis faucibus: tum veluti lac nutrit, atque vt temetum temulentos facit, quod magnopere Sponsus à fidelibus suis requirit.

Quemadmodum dictum est a nobis in Annotatione amor L. 5.

CAVSA

CAVSA III.

TERTIA, quia parte quinta ad medium, à Choro puellarum, quarum misericordiam Sponsa implorauerat, fidémque obtestata erat, vt eius Amanti, suam inualetudinem nunciarent.

Quisnam eius esset Amans.

Interrogata Sponsa: & eius ipsa vsquequaque optimam figuram, ac praestantes totius corporis partes designans: cùm multas enumerasset, in quibus suo Sponso, praecellentissimae (vt par erat) formae pulchritudinem impertiuerat: inquit.

שפתותיו שושנים

Sifthothau sciosciannim.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

τὰ χείλη αὐτοῦ τὰ ῥόδα.

Labra eius Rosae.

Quae nempe sanguinei coloris sunt. Quemadmodum apud Claudianum. Cùm Ennenses agros describit turgidos in flores à Zephiro factos. Cùm Nympharum coetus, celsáque tonantis germina, tres Deae, filiarum Iouis maximae, Diana, Venus, & Minerua, per eos campos cum Proserpina luderent, flores sociantes, sertísque se coronantes.

Quáque volat, vernus sequitur color, omnis in herbas.
Turget humus, medióque patent conuexa sereno.
Sanguineo splendore Rosas, vaccinia nigro
Induit: & dulci violas ferrugine pingit.

Non autem.

Labra eius Lilia.

Vt habent omnes Latinae editiones, & Graecorum Codices.

χείλη αὐτοῦ κρίνα.

Rosea enim labra, cùm aptiùs ad naturam quadrant humanam: quam perfectè planéque Sponsus, formam hominum indutus, ex substantia matris assumpsit: quàm Lilia: qualia nunquam natura, ex omnium seculorum memoria genuit. Tum Sponsi praedicationem, quam sub

labrorum figura Salomon mysticè designauit; magis propriè referunt. Cùm enim praecipuus oris ruber sit color, in labris adamatus, mouens oculos & delectans: vigidior etiam, exaggerata altiùs oratione, docendo, monendo, mandando, increpando consequitur. Qualis in Rosis, & purpura rubens fulget.

Quamobrem par. 4. 3. Sponsus, & par. 7. 5. cùm Sponsae aptam figuram membrorum, ex qua pulchritudo corporis constat: tum coloris venustatem ac leporem caneret: purpureum os recensuit, labiáque coccina. De Apostolis loquens, & eorum successoribus, caeterísque omnibus, quibus munus praedicationis creditum, ac commissum est.

כחוט השני שפתותיך

Checut hasciani sifthothaich.

ודלת ראשך כארגמן

Vedallath roscech chaargghaman.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

ὡς ταινία κοκκίνη τὰ χείλη σου,
καὶ θύρον τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα.

Vt vitta coccina labra tua,
Et ostium capitis tui, vt purpura.

Non autem.

πλόκιον κεφαλῆς σου.

Plexus capillorum capitis tui.

Vel Trichae, vel capilli. Qui singulatim lingua Sancta nominantur nomine שער *sanhar*, cum smol: & astrictim comptus gratia nomine צמת *tsamath*. Provt dictis nominibus diuinus noster vates in Cantico vsus est: initio 4. par. & par. 6. circa medium.

Vbi nomen צמת *tsamath*, quod capillos ad ornatum intortos significat: quales Cincinnos Latini appellant, σιωπήσεως Graecè vertentes reddiderunt, id est, taciturnitatem. De quo scripsimus in Annotatione Cincinni: in qua locum Isaiae proposuimus, vbi idem nomen צמת *tsamath*, habetur pro Cincinnis Latinis. Vbi qui Graecè hactenùs reddiderunt, per κατάλυμμα, verterunt: quod velamen, vel ornamentum reddi Latinè potest. Qui locus Isaiae à nobis ad Hebraicam veritatem, Latinè Graecéque redditus, ad verum Prophetae sensum, ea Annotatione explicatus est.

Et nomen דלת *dallath*, vniuocum est, cum nomine שער *scianhar*, cum iamim. Non aliter, quàm apud Latinos porta, ianua, & ostium.

Sicut

Sicut passim in Scriptura. Et habetur Psalmo septuagesimo octauo, vers.

ודלתי שמים פתח

Vedalthe sciamaim pathach.

καὶ θύρας τοῦ οὐρανοῦ ἀνέῳξε.

Et portas coeli aperuit.

Vnde nos in Cantico.

ודלת ראשך כארגמן

Vedallath roscech chaargghaman.

Et ostium capitis tui sicut purpura.

Vel portula, vel ostiolum, vt Graecè vertimus.

καὶ θύριον τῆς κεφαλῆς σοῦ ὡς πόρφυρα.

Qui versus, quoties à me legitur, consimilis toties in memoriam Simonidis redit versus, cuius Athenaeus meminit. Deipnosoph. 13.

πορφυρέου ἀπὸ σόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Oréque purpureo vocem tunc virgo loquuta.

Est autem amborum locorum 4 & 7 part.

Vt vitta coccina labra tua,
Et ostium capitis tui vt purpura.

Vnus & idem sensus, vna eadémque sententia. Quod qui Ecclesiastica officia & munera exequuntur: os & labra Sponsae sunt. Quia nimirùm ad eos spectat, instituere & erudire fideles, ad legis & Euangelij instituta: vt per obseruantiam mandatorum, salui fiant.

Labra namque & os, ad sermonem homini, praeter caetera, dedit Deus: linguam cordis praeconem (vt Baldus appellauit in tract. scismat.) in ipso ore locando, finitam dentibus, ad vocis sonos distinctos, efficiendum, inflexum, acutum, & grauem: quorum cùm in cantibus, tum in docendo, monendo, increpando, terrendóque, est mira varietas. In hoc enim Episcopi, caeteríque Praelati, omnésque Concionatores verbi Dei, omni cogitatione & cura incumbere debent: vt magno amore inflammentur, & excandescant in dicendo aduersus peccatores & improbos. Vt per demonstrationem deformitatis ac obscenitatis peccati, poenarúmque consequentium mala, quae in cordibus suis cogitant homines refrenent, quasíque vinculo stringant: atque per significationem rectè factorum, & certae sempiternaéque glo-

riae

riae, conuerſos à via mala, virtus praemiúmque accendat: & non conuerſos, per ſe, foeditate ſua, turpitudo horrórque deterreat.

Dixi refrenent & ſtringant, quia hoc per vittam ſignificatur: qua comam, qui gerunt homines, mulieréſque cincinnos, dum ornantur dum comuntur, vincire ſolent, ad ornatum partim, partim ne vltra modum, à circumfuſo aëre ſpargantur.

Dixi inflammentur, & exardeſcant amore, quia hoc per purpuram & coccum demonſtratur: quorum color igneus flammam charitatis ſignificat, qua ij ardere debent, qui ſummos honoris gradus, in Eccleſia ſunt conſecuti. Vt eorum exemplo, reliqui omnes de populo, cuiuſque ſint ordinis, accendantur amore in Deum & proximum.

CAVSA

CAVSA IIII.

QVARTA, quia Rex Salomon, Ecclesiae diuersorum temporum amplitudinem, maiestatem ac dignitatem, pro status eius disparitate, sub excellentis muliebris formae pulchritudine designans: ac decem Ecclesiae membra sub decem Sponsae corporis partibus figurans: aluum Sponsae, Dei scilicet ciuitatem, tritici agrum vel Cumulum nuncupauit, sepe vallatum par. 7. 2. Vbi de sepe Rosarum Salomonem intellexisse, probabilis ratio reddi potest. Nempe quia ex Rosis, quae ex spinis nascũntur (sicut initio scripsimus praesentis Annotationis) Hortis commodè & agris sepes fiunt. Sicut qui de agricultura, déque rebus rusticis scripserunt, tradidere, vt Crescentius lib. 5. 48. & alij. Non autem de sepe Liliorum, vt Latinae editiones habent.

Vterus tuus sicut acervus tritici,
Vallatus Lilijs.

Cùm ex Liliis, frustrà praetensa segeti sepes esset. Cùm enim ob eam causam aruũm sepe circundetur, vt hirtis sentibus prohibeatur ingressus: quamobrem ex dumis ac vepribus fieri sepes consueuerunt, vt earum aculeis, ingredi audentium, vestibus corporibúsque adhaereant: quomodo Liliis sepiretur ager, quae aspris spinis sentibúsque carent? Quod nec Graecè vertentes animaduerterunt.

κοιλία σου θημωνία σίτου,
πεφραγμένη ἐν κρίνοις. Id est.

Venter tuus, Cumulus frumenti,
Septus Lilijs.

Quamobrem nos, qui more & instituto nostro, omnium dominam & reginam rationem semper sequimur, cùm Salomonis Canticum Graecè & Latinè redderemus, sic Sponsi Messiae binos versus de Hebraeis expressimus.

בטנך ערמה חטים
Vittnech nharemah chittim

סוגה בשושנים׃
Sughah basciosciannim.

Vterus tuus Cumulus frumenti,
Septus Rosis.
ἡ γαστήρ σου σωρὸς μα τοῦ σίτου,
τοῖς ῥόδοις πεφραγμένον.

Vterum autem Messias appellat, per os Salomonis, Sponsae suae Ecclesiae Ciuitatem, id est, vnionem credentium, multis variisque rationibus, sed quatuor potissimùm.

Prima, quoniam sicut per eiaculationem foecundi seminis, in feracem Vterum foeminae, generatur homo mortalis dissolubilis & caducus: sic in Ecclesia, per effusionem verbi Dei, in animam suscipientem, generatur homo immortalis, diuinus & aeternus.

Secunda, quoniam sicut Vterus seminis desiderio flagrãs & ardens, emissum semen, ore interno, quasi manu prendit, ac in suos sinus recondit: & posthaec osculum ita claudit, vt ne aciculae quidem cuspis ingredi posset: sic Ecclesia, quae nihil vnquam magis appetiuit, atque etiam efflagitauit, quàm coeleste semen: verbum Dei auribus acceptum, cum consilio & cura perspicit, diligentérque custodit, penitùs animis mentibúsque mandans: non permittens alia doctrina fideles doceri, nisi Euangelica, quae sola ducit ad beatam vitam.

Tertia, quoniam sicut in Vtero grauidae semine, sanguine alitur foetus & augescit: sic in Ecclesia grauida praeordinatis ad vitam aeternam, Christi sanguine nutricantur fideles & augescunt. Praeterquam quod & dum martyres sanguinem fundunt, iam credentes confirmantur in fide, & numerus quàm maximè augetur credentium. Vnde in historiis Ecclesiasticis legimus, in martyrum passione, gentes ad fidem conuersas.

Quarta, quoniam sicut Vterus, non solùm illud agit, vt cõceptum foetum contineat, foueátque, quandiu plantae vitam viuat imperfectissimam, postmodùm animalis, & postremo hominis: sed post nonimestrem, vt plurimum gestationem, expletis ad pariendum mensibus, è suis obscuris latebris prosilire faciens, mundo edit: sic & Ecclesia, renatos, per misericordiam Dei, in fonte Baptismatis, non solùm complexos tenet, tuetúrque, quousque mortalis haec & caduca vita supperit: sed vnumquemque post spatium vitae circunscriptum, è corporis carcere, mundíque ergastulo, euolare sinens, Deo creatori reddit.

Et hactenùs de Vtero.

Cumulum autem frumenti, in quo innumera sunt grana congesta, Sponsae Vterum, videlicet ipsam Ecclesiam, Spiritus sanctus appellat, ob sacrosanctum Eucharistiae Sacramentum, ab ipso Ecclesiae Sponso Domino nostro, in suprema cena institutum: quod vnum semper & idem, in Ecclesia, sub interminatis panis frumẽti particulis,

exhi

exhibetur & asseruatur. In hoc namque nunquam defecturo coelesti Sacramento, corpus cũ anima & deitate, reapse continetur, ipsiusmet Domini nostri institutoris: qui granum frumenti est, quod de coelo cadens in terram, mortuum fuit: & tam multum fructum attulit, vt tritici aceruus factus sit, nunquam deficiens: tum quia esus non consumitur, tum quia ob eius infinitatem, nunquam exhauriri potest.

Atque ipsum est Sacramentum, cuius quotidianam monstrationem, quae fit in Missa, cùm Sacerdos, effatis verbis consecrationis, hostiam ambabus manibus reuerenter supra caput eleuat, ostendítque populo adorandam: Psalmographus prophetauit. Ps. 72.16. Cùm rogans pro aduentu regni Dei, per Messiam: de eius regni amplitudine, aequitate, foelicitate, & diuturnitate, sub figura regni Salomonis caneret.

יהי פסת בר

Iehi pissath bar.

בארץ בראש הרים׃

Baarets berosc harim.

Id est, quemadmodùm nos vertimus.

Erit particula frumenti,

In terra, in capite montium.

ἔςαι ἡ μέρις τῦ σίτυ,

ἐν τῇ γῇ ἐν κεφαλίδι τῶν ὀρέων.

Hoc est. Cùm aduenerit Messias, praeter alia mirabilia, & in omnĩ memoria omninò inaudita, quae euenient, & quae ipse faciet, quaéque sequentur: res videbitur inusitata & noua, pars frumenti in terra, in capite montium: videlicet Sacerdotum.

Sacerdotes namque montium nomine intelliguntur, propter elationem & altitudinem scientiae, rerum diuinarum, vitaéque sanctitatatem: quibus longè multúmque caeteris praestant, eminéntque inter omnes, instar montium. Quare etiam Graeco vocabulo, presbyteros, id est senes, appellat Sancta mater Ecclesia, quoscunque quacunque dignitate praeditos, sacerdotio fungentes: quoniam tales, publicae salutis custodes, praesides & propugnatores, prudentiores & peritiores esse decet, quales vetustas facit.

Quo nomine Lacedaemonij, Oratore autore, publici Consilij Consiliarios & administratores nominabant. Ex quo, & Latinè etiam, Senatum & Senatores à senio dictos, accepimus. Haec enim pars tritici, quae vbicunque terrarum, sacerdotum immolantium, in capite

cernitur: est Cumulus frumenti, qui omnes homines, vbi vis gentium, locorúmque sitos, explere ac saturare potest.

Quippe qui totum globum terrae eminentem à mari, fixum in medio, mundi vniuersi, loco, qui mare vastissimum, qui coeli ambitum, mundúmque ipsum vniuersum, & quicquid maius excogitari potest, magnitudine superat. Quod cùm per se manifestum sit, quando ipse Cumulus, ipse est Deus, qui loco nó continetur, sicut terra, mare, coelum mundúsque: tum praetereà ex duobus, quae in textu Cantici habentur, clarissimè innotescit.

Quorum alterum est, quod tametsi triticum & frumentum numero singulari, pluralitatem significent, sicut arena & eiusmodi: in Cantico tamen, non Cumulus tritici, vel frumenti numero singulari, sed pluris numero, frumentorum habetur. Scriptum est enim חטים *chittim*, pluris numero, non singulariter חטה *chittah*, vt Psalm. 81. in fin. Cùm ad maximam copiam & infinitam abundantiam denotandum: tum ad designandum multitudinem Ecclesiarum, in quibus frumenta distribuuntur, ab vno & eodem Cumulo.

Alterum, quod vbi antehac omnes verterunt, & nos modò vertimus, frumenti Cumulus vel aceruus: textus Hebraeus videtur vertendus, ager frumenti: vt aliàs nos Graecè vertimus.

ἡ ὀσφὺς σοῦ ἀγρὸς τοῦ πυροῦ.

Vterus tuus tritici ager.

In quo copia maior esse potest, ob immensitatem enimuero longitudinis, & latitudinis: vt qui non clauditur aedificio, cum sit sine villa. l. ager, & l. fundi appellatione. ff. de verb. signific. Nam verius de agro, nudum esse, quod ערמה *nharemah* significat, praedicatur: quando non gramine, non floribus, non arboribus, non denique frugibus, ager est vestitus. Quàm de aceruo, vel Cumulo, qui in horreo conditus asseruatur. Matth. 13. Qui propriis, ac certis vocabulis תל *thal*, & גל *ghal*, nuncupatur lingua Sancta. Quemadmodum par. 4. 10. Cant.

גל נעול

Ghal nanhul.

ἀθροισμὸς ἀποκλειστός.

Cumulus obseratus.

Est scilicet Ecclesia mea Sponsa (Messias loquitur) quia populi, qui in me credunt, adeò frequentes & multi sunt, vt prae multitudine numerari non queant. Sicut Cumuli grana, siue tritici, siue alterius frumenti, quae innumera sunt. Et quia mea Sponsa Ecclesia, piratis praedonibúsque & grassatoribus, qui in caede, & ex caede viuunt, minimè est patefacta. Sicut Cumulus obseratus, furibus non est patefactus:

factus: quemadmodùm non obſeratus, de quo nullo negotio fures furantur, vel ob ſolam commoditatem, quae fures facit. Vnde Orator dicebat. Furacem ſeruum ſolum eſſe, cui, domi nihil nec obſignatum ſit, nec occluſum.

Praeterquam quod etiam alia de cauſa, mea Sponſa Eccleſia eſt Cumulus obſeratus. Nempe ob magnitudinem & multitudinem rerum diuinarum, coeleſtiúmque ſacramẽtorum, ac myſteriorum, quae in ſe continet: quorum ſenſus ſpiritualis, haereticis, caeteriſque, qui extra Eccleſiam ſunt, & generaliter omnibus indignis eſt obſeratus, id eſt, abſconditus.

Sed ad frumentá redeuntes dicimus, quod non ſolum hoc verſu,

Vterus tuus Cumulus frumenti.

Laudat Meſſias Eccleſiam ſuam Sponſam, à poſſeſſione huius agri vel Cumuli frumenti, quo fideles nutricatur: verum etiam à perſona eorundem fidelium, qui frumento comeſo, in illud ſunt transformati. Videlicet in ipſum Deum Meſſiam, qui (vt ſuprà dicebamus) eſt frumentum, quod in Crucis piſtrino piſtum molitúmque fuit.

Verè etenim in Meſſiam ſunt transformati, qui nihil niſi Deum, dies & noctes cogitant: nihil, niſi coeli caerulea templa intuentur: nihílque, niſi hominis nouiſſima meditantur.

Verè ſunt transformati, qui non ampliùs viuentes ſecundùm prudentiam carnis, quae mors eſt: ſed ſecundùm prudentiam ſpiritus, quae vita eſt & pax: mundo poſthabito, omnia humana à ſe aliena putant.

Verè ſunt transformati, qui probris, conuiciis, contumeliiſque iactati, non defendendo, aut vlciſcendo, à ſe propulſant iniuriam: ſed pro amore Meſſiae, aequo animo ſufferentes, voluntaria obliuione conterunt.

Verè ſunt transformati, qui ad patiendum tolerandúmque non maledicta tantum & ſupplicia, ſed omne genus horrificae mortis, ſunt parati: vt Chriſtum lucrifaciant, in quo viuunt.

Verè ſunt transformati, qui catenas, carceres, quaeſtiones, verbera, ſicas, ignes, ardentéſque laminas, crucéſque, caeteróſque cruciatus, difficiles perpeſſu, ad Meſſiae ſimilitudinem, contra fas, ſua ſponte & voluntate ſuſtinent: vt ſecuri ad regnum coeleſte perueniant..

Verè in frumentum transformatus fuit D. Ignatius Antiochenae Eccleſiae tertius Epiſcopus, poſt principem Apoſtolorum: qui (vt ſcribit D. Hieronymus, in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis) ad beſtias damnatus, ſub Traiano, ardens deſiderio patiendi, cùm audiuit rugientes Leones, ait:

Frumentum Chriſti ſum, dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar.

Sepe verò Rosarum cincta est ciuitas Dei: tum pro vallo & fossa, & aggere maximo, contra ascensum, transgressionémque infidelium, exterásque nationes & gentes: tum vt ciues intelligant, in supernam Dei ciuitatem, cuius terrena haec imago est, & exemplar, non nisi per medias spinas, atque aculeos, aditum esse. Sicut diuinitùs scriptum est in Actis Apostolorum.

ὅτι διὰ πολλῶν θλιψέων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Id est.

Quoniam per multas anxietates, necesse est, nos ingredi in regnum Dei.

Hoc est. Per tolerantiam passionum, & omnis generis malorum, & mortis: vt sanguineus nobis, color Rosarum ostendit. Qualia Messias Sponsus Dominus noster, pro sua Sponsa Ecclesia passus est: nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Et qualia Apostoli, caeteríque, qui pro Christo, mortem, non dubitarunt, occumbere: quemadmodùm cuius modò mentionem fecimus, D. Ignatius, perpessi sunt: cum etiam sepis rorabant sanguine vepres. Sicut longiùs prosequitur Apostolus ad Hebr. cap. 11. Ex quibus tamen leuibus in primis, libenti animo & studiosè perferentibus, cùm singularis & propè incredibilis iucunditas capitur: tum mira etiam, qualis afflatur Rosis, sentitur suauitas. Dicente Sponso Domino nostro.

ὁ ζυγὸς μου χρηστὸς, καὶ τὸ φόρτιον μου ἐλαφρὸν ἐστίν.

Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Matth. 11.

Vt enimuerò (si comparare liceret) mihi dici posse videatur, simillimam ciuitati Dei esse virtutem: quam tot corporis laboribus, atque animi contentionibus, homines adipiscuntur: vt propterea eam antiqui in alpestribus montibus, accessu perdifficilibus, degere commenti sint. Sicut in veteribus Graecorum scriptis habetur.

Ἐστί τις λόγος, τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις, νῦν δέ μιν θοὰν χῶρον ἁγνὸν ἀμφέπειν. οὐ δὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ᾧ μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν, ἵκητ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας. Id est.

Sermo est (diuulgatus) *in montibus accessu difficillimis, habitare virtutem:* (atque ibi) *sanè illam sedentem locum castum fouere: nequaquam omnium mortalium palpebris se aspiciendam, praebens.* (Vt) *cui non molestus sudor intimus venerit, peruenire,* (detur) *ad apicem virilitatis.*

Ac,

Ac, quemadmodùm etiam, Hesiodus Poëta grauissimis versibus expressit.

> τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
> ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
> καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον. ἐπεὶ δ' εἰς ἄκρον ἵκητε,
> ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Id est, quemadmodùm nos vertimus:

> *Praeposuere grauem virtuti Diua laborem*
> *Numina: longa quidem, altáque quae perducit ad illam,*
> *Est via principio: sed summo vertice tacto,*
> *Tum facilis, tum fit dulcis, licet ante molesta.*

ROSA.

ROSA.

ATQVE his quatuor rationibus expeditis, facilis est responsio (vt mihi videtur) ad quatuor contraria, quae in medium afferunt, contrariam sententiam sequentes, relati per doctissimum Genebrardum.

Primùm, שושנה *sciosciannah*, florem esse candidum, qui vulgò Lilium dicitur, & ita vocari, propterea quòd perpetuò habeat sex folia.

Secundum, quod lingua Punica Susanna sit Lilium.

Tertium, à Liliis Susan vrbem, de qua in Esther, vocatam esse.

Quartum, & vltimum, à Susanna dictum Oleum Susinum ex Liliis confectum.

Nam vt ab vltimo ordiamur, non obstat argumentum veterum Graecorum, de oleo Susino, ex Liliis confecto: cùm inuentor decipi potuerit, vel qui nomen imposuit: sequendo communem opinionem, quod שושנה *sciosciannah*, esset Lilium. Vnde bene dici potest. Non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse.

Nec obstat tertiũ de vrbe Susan, de qua Esther 1. & Dan. 8. cùm sic Susan regia quondam Regis Assueri, & metropolis Persici regni, potuerit vocari à Rosa, sicut Rhodus Insula, à voce Graeca *ῥόδον*: quemadmodùm à Liliis.

Neque secundum obstat, quod lingua Punica, Susanna sit Lilium: quia non valet argumentum de lingua ad aliam. Nam apud Latinos nomen Sus speciem animalis significat, quod alio nomine Porcus, eadem lingua Latina appellatur: & tamen lingua Hebraea סוס *Sus*, non porcum, sed equum significat.

Neque primùm tandem obstat Eliae in Tisbi, eorum qui dicebant, quod שושנה *sciosciannah*, flos sit candidus, qui vulgò Lilium dicitur: atque ita vocari, propterea quòd perpetuò habeat sex folia. Puto ego à שש *sces*, quod sex significat. Quia respondetur tripliciter.

Primò quod si hoc verum esset, quod שושנה *sciosciannah*, flos candidus esset: nequaquam Spiritus sanctus, per os Salomonis de Messia Deo & homine caneret:

ספתותיו שושנים

Sifthotahu sciosciannim.

Labra eius Lilia.

Cùm sensus literalis tergiuersari non possit: atque labiorum ruber color

color ſit, & idem praeſus cum ſanguineo Roſarum, de quibus apud Claudianum, verſibus ſupra citatis. Et ſi ad myſticum ſenſum ſpectes, non alius quàm Roſeus color quadrare poſſit: ob inflammationem enimuerò labiorum, quae placidè & ſedatè dicentem, nedum ſtomachosè & iracundè increpantem & accuſantem conſequitur.

Secundò, quod argumentum ab etymologia non concludit: quia valet negatiuè, non autem affirmatiuè. Barr. & DD in l. mutuum, §. appellata. ff ſi cert. pet. Vnde flos non habet ſex folia: ergo non eſt Lilium, valet: ſed habet flos ſex folia, ergo eſt Lilium non valet.

Tertiò & vltimo reſpondetur, quod quemadmodũ nomen שושנה *ſcioſcíannah*, pro Lilio poteſt conſiderari deductum à שש *ſces*, per ſiimim adiectiuo, quod ſignificat ſex: pariter pro Roſa, poteſt conſiderari deductũ à שוש *ſos*, per ſmol, verbo, quod ſignificat laetari, ſynonimo cum שמח *ſamach* à quo ששון *ſaſon*, & ששן *ſeſon*, laetitia. Quo verbo Regius Propheta vſus eſt Pſalm. 119. 162. litera ש *ſcin*.

> שש אנכי על אמרתך
> *Sas anochi nhal imrathecha*
> כמוצא שלל רב:
> *Chemotſe ſcialal rab.*

Id eſt, quemadmodum nos vertimus

> *Laetus ego ob ſermones tuos*
> *Sicut qui reperit praedam multam*

> Εὔφρων ἐγὼ ἐπὶ τοὺς λόγους σου,
> ὡς ὁ εὗρε σκύλα τὰ πολλά.

Vbi editio vulgata Latina habet. Laetabor

Hoc eſt. Etſi multis tribulationibus & perſecutionibus: quaſi telis, vndique ſtipatus ſum, non tamen de ſalute deſpero: immò verò non ignarus, quod tu Deus, probatis per multas tentationes, beatitudinem polliceris: confiſus quod perſeuerando, victor per patientiam eandam ſpem habeo, quae non confundet, me gauiſurum, cùm praemiis me afficies beatae vitae. Quod autem ſequitur.

> *Sicut qui reperit praedam multam.*

Metaphora eſt, à victis hoſtibus: maximam ſignificans laetitiam, ob duplicatum gaudium, alterum de victoria, & de manubiis alterum. Nomina autem ששן *ſeſon*, & ששון *ſaſon*, habentur Pſal. 51. 10.

> תשמיעני ששון ושמחה
> *Thaſcminheni ſeſon veſimchah*

תגלנה עצמות דכית:

Thaghelnah nhatsamoth dichitha

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Audire me facies gaudium & laetitiam.
Et exultabunt ossa (quae) contriuisti.
ἀκούειν με ποιήσεις χάραν καὶ εὐφροσύνην,
καὶ ἀγαλλιάσονται τὰ ὀστέα (ὅσα) συνέτριψας.

Hoc est. Non solùm ego gaudebo & laetabor (Propheta in persona Ecclesiae loquitur) cum dono humilitatis, à te mihi elargito, ore me & lingua & manu & vita omni inquinatum, per aquam lachrymarum, per contritionem, confessionem & satisfactionem, tribus poenitentiae sacramentalibus partibus ablueris: verùm etiam ossa mea, quae contriuisti (hoc est enim דכית dichitha) id est, quasi in puluerem per tribulationes redegisti, vt subigeres & domares & domata humiliares: Praelati videlicet, qui Ecclesiae fabricam, velut massam corporis ossa, sustentant, laetitia exultabunt in tribulationibus, cum gaudio Spiritus sancti, ob magna & ampla praemia, quae retribues. Et infrà 14.

השיבה לי ששון ישעך

Hasciuah li seson Iesciunhecha.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Redde mihi laetitiam Iesu tui.
ἀπόδος μοὶ εὐφροσύνην τοῦ Ἰησοῦ σοῦ.

Quicquid hactenùs illud Sanctissimum nomen versum fuerit, Salutaris tui, aliter punctatum. Retinendum est enim nomen proprium Domini nostri Iesus, iam receptum pro Hebraeo ישע iesciuanh: sicut passim in nouo testamento, vt in aliis nominibus propriis antiquus Ecclesiae vsus obtinuit. Vnde Moyses dicitur pro משה mosceh, & Iacob pro יעקב Ianhacob.

Quemadmodum in famulo Moyses, cuius nomine liber primus post Pentateuchum, de eius gestis, inscribitur, LXXII. & alij omnes vertentes obseruarunt. Illi etenim, qui Moysi, in populi ducatu successit, idem fuit nomen Iesus: quamuis in Hebraeis codicibus legatur יהשוע iehosciuanh, additis literis ה he, & ו vau. Sic enim & Latinis idem nomen est Marcellinus cum Marcello, & Iulianus cum Iulio.

Nam cùm à Spiritu sancto edoctus, Regius Propheta sciuisset incarnationem secundae personae Sanctissimae Trinitatis: vt colligitur ex suprà dictis 8.

Incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.

Vbi textus Hebraeus magis (vt mea fert opinio) efficax habet.

ובסתם חכמה תודיעני:

Vbsathum chochmah thodinheni.

Id est, quemadmodùm nos vertimus.

Et de arcano sapientiam scire me fecisti.

κὰι ἐκ κρύφε τὴν σοφίαν γνῶναι με ἐποίησας.

Hoc est. Tu enim Deus spiritus, trinus personaliter, & vnus essentialiter, quem colimus, omnium quaecunque cogitari, vel potiùs excogitari possunt, multis modis arcanus: vt quoniam te nemo vidit vnquam: vt quoniam, quomodo ab aeterno Deum Filium tibi cósubstantialem generasti, nobis latet: vt quoniam, quomodo cum eodem Filio tuo, vnica spiratione, Deum Spiritum Sanctum spiras, clam nos est: licet haec omnia fideliter firmitérque credimus: aliísque mille modis arcanus: illum ipsum Filium tuum, qui est sapientia tua, accepturum formam serui, & genus humanum, sua morte, à morte liberaturum, quod erat arcanum, vt sciret luteus homo indignus, dignum fecisti.

Cùm igitur id scisset Rex: atque quod de fructu ventris sui, Messias nasciturus esset. Psal.132. 11. nomen etiam, ei reuelatum fuisse, intelligere debemus. Quia scilicet ישע *iescuanh*, Messias vocaretur, id est, Seruator: quoniam ipse saluum faceret populum suum a peccatis eorum: vt ab angelo dictum fuit Matth.1.21.

Quasi talibus supplicibus verbis, Deum oraret Rex.

Postquam tu Deus tantum mihi impertisti ad salutem, quod non solum misisti ad me Nathan Prophetam, vt reatum meum agnoscerem, sed ob tuam immensam bonitatem, quoniam ingenuè & syncerè me peccasse, confessus sum, non me purgans, neque in Bersabeam, vel alium culpam conferens, & tu quoque peccatum à me transtulisti, & imposuisti in humeros Christi tui: vt eius supplicio, cum ille venerit, expietur: redde etiam quaeso mihi, poenitenti de adulterio, & homicidio, & aliis peccatis, ab vno emanatis, quam antea habebam, & mea culpa perdidi, laetitiam eiusdem Iesus tui, Filij tui: quem de meo semine, nasciturum, spopondisti, quando illum in mundum mittes, ad saluandas gentes. Psal.132.11. Act. 2.30.

Summa haec est, quod Rosae nomen, Hebraicè שושנה *Sciosannah*, à laetitia deductum censemus, causis & rationibus supra deductis. Atque huic nostrae sententiae tria belle hinc suffragantur.

Alterum sacra Aegyptiorum monimenta, sculptis rerum figuris, significantia: quae Hieroglyphica, apud eos dicebantur. In quibus,

Rosa laetitiam significabat. Quemadmodum Ioannes Pierius Valerianus annotauit, lib. 41. cap. Hilaritas.

Aliorum autoritates autorum, quae in causis allegantur, l. si pater, §. nam & Aristoteles. ff de solut. Vbi dicitur, quod statur dicto Aristotelis de quincuplici mulieris foetu. Et l. proponebatur ff. de iudic. Vbi dicitur, quod creditur Philosophis, licet partibus mutatis, eandem rem existimari. Et l. septimo. ff. de stat. hom. Vbi dicitur, quod creditur Hippocrati de partu septimestri. Rosam etenim laetitiam significare probatur autoritate Poëtarum, quibus statur, vt tradita per Bart. & DD. in l. 1. ff. si cert. pet. Quoniam Anacreon de Rosa suis amatoriis lyricis cecinit.

> εις ῥόδον
> στεφανηφόρου μετ' ἦρος
> μέλπομαι ῥόδον θέρειον,
> συνεταιρεῖ αὔξει μέλπειν.
> τό δε γὰρ θεῶν ἄημα,
> τὸ δὲ καὶ βρότων τὸ χάρμα

Id est, quemadmodum nos vertimus.

> *Cum verè, qui portat coronas,*
> *Aestiuam pariter celebro Rosam*
> *Cantus, quae socia auget.*
> *Nam flatus est Deorum*
> *Et gaudium mortalium.*

Tertium Rosa aurea, quam Romani Pontifices, quotannis, Dominica laetare, quae est quarta Quadragesimae, & Septuagesimae vltima, benedicunt: & alicui Principi praesenti, & in primis nobili donant: vel per quempiam primarium virum, ad aliquem Regem, vel Principem absentem, nobilitate praeditum dono mittunt. Sicut Pius IIII. anno nostrae salutis M. D. LXV. nobis adolescentibus, per Iulium Columnam Romanum, claro genere ortum, dono misit nostrae Reipublicae.

Nobili ob ciuitatis antiquitatem, claritatémque maiorum: quae ante ipsam vrbem Romam conditam memoratur. Et à Lucumonibus trahit originem, qui Romulo aduersus Sabinos suppetias tulerunt: vnde in vrbem recepti, Tribum Lucerum confecerunt. ┐

Nobili ob rei bellicae vsum, in quo semper enituit. Non solùm priscis seculis, quando robur militare, & equitum multitudo (à quibus Senatus Romanus militares cepit ordines) hinc educebantur; sed & omni aetate, cum finitimis populis bella gerendo. ┐

Nobili ob citam susceptionem fidei, quae vsque ab Apostolorum seculo,

fecalo, credidit Euangelio, & Baptismi gestum percepit ad praedicationem Diui Paulini, primi Episcopi, a Principe Apostolorum missi: qui Nerone Imperante, pro fide occisus est. ⁊

Nobili ob Domini nostri ad viuam imaginem, quae diuinitus, Octingentis iam annis, naui ad mare nostrum appulsa, sine nauta, & neque remige, Lucam curru vecta, ductu beati Ioannis Episcopi, in cathedrali, ad memoriam veri typi, Dei viui, pie colitur. ⁊

Nobili ob sanctitatem senum eius Episcoporum, Paulini martyris, Fridiani, Theodori, Anselmi, Follarij etiam martyris, & Ioannis: quorum, trium priorum, sextique corpora, honoribus in magnificis templis condita, populus Lucensis veneratur. ⁊

Nobili ob triginta & duo alia corpora Sanctorum, Martyrum, Pontificum, Confessorum, Virginum, Sanctarúmque mulierum, praeter infinitum numerum Reliquiarum Exuuiarúmque Sanctorum: quibus Deus praecipuis honoribus ciuitatem decorauit. ⁊

Nobili ob multos insignes toga viros, quos genuit. Sicut Lucium tertium, qui sua virtute honorem purpurae adeptus, Collegij Decanus, ob magnam literarum eruditionem, atque prudentiam Reipublicae gerendae, ad summum Pontificatum est elatus. ⁊

Nobili ob multos insignes armis viros, quos genuit. Vt Castrucium Lucensium & Pistoriensium Ducem, ac Pisanorum Principem: qui animi magnitudine, & scientia bellicae artis, triumphisque de hostibus victis, antiquis ducibus est aequatus. ⁊

Nobili quoniam bonos ciues, qui vicissim magistratus communiter gerunt, populus Lucensis, eiúsque oppida, ac totum territorium obseruant: seruántque magistratus leges: cunctáque ciuitas & ditio plena religionis est, & referta pietatis. ⁊

Nobili ob nobilitatam spectatámque virtutem optimorum Consiliariorum, Communis gubernacula decernentium: quorum opera in omni actione, atque administratione, Respublica semper floruit, & nostra aetate belli pacísque tempore floret ⁊

Et nos eius donationis memoriam conseruamus, qui simul cum c c c. amplius ciuibus, ex ciuitate ad M V. passuum, honoris gratia obuiam Columnae venienti processimus.

Suffragatur autem haec Rosa, quoniam praeter caetera, quae mysteriis non carent, sicut omnis Ecclesiae actio: per Rosam, quae laetitiam prae se fert, duplicem suam laetitiam Ecclesia repraesentat, qua perfruitur.

Alteram liberationis populi Israëlitici de Babylone, & reuersionis in Hierusalem, post L X X. annos, quibus captiuus seruitutem perpessus erat.

Alteram, cuius prima figura erat, ascensionis fidelium, in coelestem Hierusalem, de hoc mundo, qui totus est Babylon, id est, confu-

Rosa laetitiam significabat. Quemadmodum Ioannes Pierius Valerianus annotauit, lib. 41. cap. Hilaritas.

Alterum, quod dicitates autorum, quae in caulis allegantur, l. si pater, § nam & Aristoteles. ff de solut. Vbi dicitur, quod statur dicto Aristotelis de quintuplici mulieris foetu. Et l. proponebatur. ff. de iudic. Vbi dicitur, quod creditur Philosophis, licet partibus mutatis, eandem rem existimari. Et l. septimo. ff. de stat. hom. Vbi dicitur, quod creditur Hippocrati de partu septimestri. Rosam etenim laetitiam significare probatur autoritate Poetarum, quibus statur, ut tradita per Bart. & DD. in l. 1. ff. si cert. pet. Quoniam Anacreon de Rosa, suis amatoriis lyricis cecinit.

> εἰς ῥόδον
> στεφανηφόρου μετ' ἦρος
> μέλπομαι ῥόδον θέρειον,
> συνεταίρει αὔξει μέλπειν.
> τό δὲ γὰρ θεῶν ἄημα,
> τὸ δὲ καὶ βροτῶν τὸ χάρμα

Id est, quemadmodum nos vertimus.

> *Cum verè, qui portat coronas,*
> *Aestiuam pariter celebro Rosam*
> *Cantus, quae socia auget.*
> *Nam flatus est Deorum*
> *Et gaudium mortalium.*

Tertium Rosa aurea, quam Romani Pontifices, quotannis, Dominica laetare, quae est quarta Quadragesimae, & Septuagesimae vltima, benedicunt: & alicui Principi praesenti, & in primis nobili donant: vel per quempiam primarium virum, ad aliquem Regem, vel Principem absentem, nobilitate praeditum dono mittunt. Sicut Pius IIII. anno nostrae salutis M. D. LXV. nobis adolescentibus, per Iulium Columnam Romanum, claro genere ortum, dono misit nostrae Reipublicae.

Nobili ob ciuitatis antiquitatem, claritatémque maiorum: quae ante ipsam vrbem Romam conditam memoratur. Et à Lucumonibus trahit originem, qui Romulo aduersus Sabinos suppetias tulerunt: vnde in vrbem recepti, Tribum Lucerum confecerunt. ¬

Nobili ob rei bellicae vsum, in quo semper enituit. Non solùm priscis seculis quando robur militare, & equitum multitudo (à quibus Senatus Romanus militares cepit ordines) hinc educebantur: sed & omni aetate, cum finitimis populis bella gerendo. ¬

Nobili ob citam susceptionem fidei, quae vsque ab Apostolorum seculo,

ſeculo, credidit Euangelio, & Baptiſmi gratiam percepit, ad praedicationem Diui Paulini, primi Epiſcopi, à Principe Apoſtolorum miſſi: qui Nerone imperante, pro fide necatus eſt. ⁊

Nobili ob Domini noſtri ad viuum imaginem, quae dicitur. Octingentis iam annis, naui, ad mare noſtrum appulſo, ſine nauta, ſineque remige, Lucam curru vecta, ductu beati Ioannis Epiſcopi, in cathedrali, ad memoriam veri typi, Dei viui, pie colitur. ⁊

Nobili ob ſanctitatem ſenum eius Epiſcoporum, Paulini martyris, Fridiani, Theodori, Anſelmi, Fullarij etiam martyris, & Ioannis: quorum, trium priorum, ſextique corpora, honorifice, in magnificis templis condita, populus Lucenſis veneratur. ⁊

Nobili ob triginta & duo alia corpora Sanctorum, Martyrum, Pontificum, Confeſſorum, Virginum, Sanctarúmque mulierum, praeter infinitum numerum Reliquiarum Exuuiarúmque Sanctorum: quibus Deus praecipuis honoribus ciuitatem decorauit. ⁊

Nobili ob multos inſignes toga viros, quos genuit. Sicut Lucium tertium, qui ſua virtute honorem purpurae adeptus, Collegij Decanus, ob magnam literarum eruditionem, atque prudentiam Reipublicae gerendae, ad ſummum Pontificatum eſt elatus. ⁊

Nobili ob multos inſignes armis viros, quos genuit. Vt Caſtrucium Lucenſium & Piſtorienſium Ducem, ac Piſanorum Principem: qui animi magnitudine & ſcientia bellicae artis, triumphiſque de hoſtibus victis, antiquis ducibus eſt aequatus. ⁊

Nobili quoniam bonos ciues, qui viciſſim magiſtratus communiter gerunt, populus Lucenſis, ciúſque oppida, ac totum territorium obſeruant: ſeruántque magiſtratus leges: cunctáque ciuitas & ditio plena religionis eſt, & referta pietatis. ⁊

Nobili ob nobilitatam ſpectatámque virtutem optimorum Conſiliariorum, Communis gubernacula decernentium: quorum opera in omni actione, atque adminiſtratione, Reſpublica ſemper floruit, & noſtra aetate belli paciſque tempore floret. ⁊

Et nos eius donationis memoriam conſeruamus, qui ſimul cum c c c. amplius ciuibus, ex ciuitate ad M M. paſſuum, honoris gratia obuiam Columnae venienti proceſſimus.

Suffragatur autem haec Roſa, quoniam praeter caetera, quae myſteriis non carent, ſicut omnis Eccleſiae actio: per Roſam, quae laetitiam prae ſe fert, duplicem ſuam laetitiam Eccleſia repraeſentat, qua perfruitur.

Alteram liberationis populi Iſraelitici de Babylone, & reuerſionis in Hieruſalem, poſt L x x. annos, quibus captiuus ſeruitutem perpeſſus erat.

Alteram, cuius prima figura erat, aſcenſionis fidelium, in coeleſtem Hieruſalem, de hoc mundo: qui totus eſt Babylon, id eſt, confu-

ſio vitiorum: & de infectis partibus terrae, vbi eſt confuſio tormentorum.

Quare cum Iſaia Propheta 66.10. *Laetare Hieruſalem, & conuentum facite, omnes qui diligitis eam:* canit Sancta mater Eccleſia. Et cum Pſalmographo. Laetatus ſum in his, quae dicta ſunt mihi: in domum Domini ibimus. Pſal. 122. 1.

Et ſic noſtra ſententia, exquiſitis rationibus firmata, שושנה *Scioſciannah, Roſam eſſe, & laetitiam* ſignificare: euulſa tanta opinione, tam penitus inſita, tam vetuſta, de Lilio: vndecim loci Cantici, de duodecim, initio huius Annotationis propoſitis, remanent declarati. Reſtat nunc locus, qui initio habetur ſextae partis: vbi choro Sponſa tres cauſas narrat, quamobrem in Hortum deſcenderit Amor: quarum duas priores iam ſupra expoſuimus, in Annotatione Paſtrix, loco vndecimo.

ROSA.

ROSA.

DVODECIMVS igitur locus Cantici de propositis, qui de octonis sextus est nominis שושנה Sciosciannah, quod Rosam nos vertimus: versus est (vt suprà dicebamus) initij sextae partis. Vbi canens Propheta descensionem Messiae in Ecclesiam: simúlque eius causas, Sponsam de tertia canentem inducit.

וללקט שושנים׃

Velilcot sciosciannim.

Id est, quemadmodum nos vertimus:

Et ad legendum Rosas.

καὶ συλλέγειν τὰ ῥόδα.

Hoc est. Causa autem tertia, filiae Hierusalem, ob quam, meus Amor descendit in hortum suum, est ad legendum Rosas. Id est, vt olitores, agricolas, caeteró́sque colonos, conductoré́sque & operarios, qui in breui tēpore, ab ipsomet meo Amore, assignato, Hortum debita cultura coluerunt: spinas, id est, tribulationes mundi, pro eius amore, sedatè ferendo: ab vmbratili vita huius terreni Horti seiungat: atque secundum pacti & conuenti formulam, mercedem illis tribuat laborum, conductionis denarium: praemium scilicet vitae aeternae, sempiternaéque gloriae, in coelesti Horto fruendae: quod maximum homini dari potest à Deo.

PATRIARCHAE.

א Rosae etenim filiae Hierusalē fuerunt antiquissimi illi & prisci, qui à summi rectoris & domini nomine, digni habiti: vt compotes & participes essent, quòd illucesceret aliquando dies, cum meus Amor Deus, vnigenitus Dei patris, vnctus ab aeternò Rex, & haeres vniuersorum constitutus, indueret carnem humanam, formam serui accipiens: crediderunt & adorauerunt. ש

PROPHETAE.

ב Rosae fuerunt, qui meum Amorem nouum Adam, in hunc mundum profligatum atque perditum, per peccatum protoplasti veteris Adami,

Adam, Spiritu sancto illuminati & instructi, venturum prophetauerunt: vt in omnibus obediens patri, iustus & innocens, pro humano genere morietur: & sua morte mortem superans, hominem redimeret, delendo quod aduersum nos erat chirographum decreti. ω

ISRAELITAE.

ג Rosae fuerunt, qui ex ore Prophetarum & Patriarcharum, meum Amorem Messiam venturum certo credentes: vt mundum morte nutritiae confectum, sanaret, & in tenebris peccatorum & ignorantiae obuolutum, liberaret: eum donec veniret praestolantes, legem sicut sororem & amicam dilexerunt, custodientes eius ceremonias, iudicia, & moralia, quae ad salutem ferebant. ω

PRAECVRSOR.

ד Rosa fuit Amoris mei Praecursor dilectus & lucerna lucens ante Dominum, veteris Testamenti figura, in se praeferens formam legis: qui plusquam Propheta: priusquam nasceretur ex vtero vetulae & sterilis, sanctificatus: natus eidem meo Amori viam praeparauit in eremo, digito seruatorem demonstrans, quem praenunciauit, quemadmodum lex gratiam praecucurrit. ω

DEIPARA.

ה Rosa honor decúsque Rosarum, omniúmque florum, & omniu creaturarum, quae in terra, coeloque sunt, fuit Augustissima paritérque sanctissima Virgo, quae omnino omnis peccati expers vt Deiparam decebat, & [illegible] virum, virum circundedit: cum Gabriele Archangelo nunciante, concipiens de Spiritu sancto, eundem meum Amorem, in aluo meruit continere. ω

INNOCENTES.

ו Rosae tunc nascentes fuerunt, flores martyrum infantes bimi: quos propter meum Amorem Regum Principem, vt eum e medio tolleret, successorem formidans, quem e sermone Regum recens natum in Bethlehem audierat: vagientes lactentésque in gremio matrum, mammásque appetentes, proh scelestum & nefarium facinus! respergens cunas sanguine, occidit Tyrannus impius. ω

Ὅσοι τὸν αὐτὸν ἔλαβον.

ז Rosae fuerunt filij Dei, qui in nomine mei Amoris credentes, cum

cum de coelis descendens in hunc mundum, in propria venit, & caro factus est: sicut hominem & Deum receperunt, eique per quem gratia & veritas facta est, illo exiguo támque breui vitae curriculo, quo in terris versatus, inter nos habitauit, seruierunt & ministrauerunt, quemadmodum decebat vnigenito filio Dei. ש

APOSTOLI ET DISCIPVLI.

ח Rosae fuerūt, qui ab eodem meo Amore vocati ad Collegium Apostolatus, & electi Discipuli, agnoscentes agnum Dei esse & Messiam Ecclesiae promissum, de quo scripsit Moyses in lege, & Prophetae: quemadmodum Ioannes testimonium perhibuit dicens. Quia hic est Filius Dei, viso spiritu descēdente de coelo, & manente super eum: relictis omnibus, secuti sunt Dominum. ש

MARTYRES.

ט Rosae fuerunt, qui mei Amoris amore, non formidines, non minas, non verbera, non virgas, non flagella, non eculeos, non rotas, non vincula, non catenas, non carceres, non quaestiones, non supplicia miserrima & crudelissima, non omnem vim acerrimorum tormentorum, non tortores, non sicarios, non carnifices pauentes: omne genus horrificae mortis oppetere, non dubitarunt. ש

PONTIFICES.

י Rosae fuerunt, qui in Apostolorum locum suffecti, Sacerdotes magni, Pontificia administratione fulgentes, constantes aduersus eos, qui Ecclesiasticae dignitati repugnabant, in suo munere manentes: Amori meo incensum obtulerunt, sacrificarunt, & innumeros filios per Euangelium genuerunt: flentésque inter vestibulum & altare, pro grege commisso, iusti inuenti sunt. ש

DOCTORES.

כ Rosae fuerunt, qui in mei Amoris schola, rerum coelestium ac diuinarum scientiae, quae sola sapientia appellari meretur, vacantes: excellentes in ea, atque singulares euasi: tam multa super vtriusque testamenti voluminibus, piè & sanctè, subtilitérque & copiosè scripserunt, quod Christianam doctrinam maximè illustrarunt, ac mirum in modum Ecclesiam adiuuarunt. ש

CONFESSORES.

ל Rosae fuerunt, qui nec post aurum abeuntes, nec pecuniae in-

cubantes,quae omnes dignitates exequare putatur:mei Amoris ergo, regna,imperia, principatus, gradus, magiſtratus, honores,mundíque diuitias omnes,opéſque & voluptates,ac blandiméta naturae,táquam floſculos decidentes,floccifecerunt:atque per bona opera lucis exempla & normam proximis demonſtrarunt. ש

VIRGINES.

ם Roſae fuerũt tot Virginum Myriades,quae commiſcendorum corporum libidines abhorrentes & corruptelarum illecebras,Amori meo Regi & Domino coeli & terrae , virginitate dicata : doloribus corporis potius cruciari & conſumi,ſuppliciíſque mactari ,quàm cum viris mundi principibus, iure connubij nubere , elegerunt : vt coeleſtem Sponſum terrenis anteponerent. ש

GENTES CONVERSAE.

נ Roſae ſunt omnes fideles,qui per baptiſmum,denuò nati:deleto originali & actuali peccato : ſiue viri,ſiue mulieres, ſiue patres, ſiue matresfamilias, ſiue filij: ſiue liberi, ſiue ſerui, ſiue in coniugio, ſiue ſine duitate viuentes : ſiue iure ſuo vitam degentes, ſiue aliis mancipati:in hac peregrinatione laudauerunt Deum, iugiter in bonis operibus, ſe exercendo. ש

VICARII MESSIAE.

ס Roſae ſunt,qui mei Amoris & Sponſi,vicem tenentes in terris, duobus accincti gladiis,omnium Principum mundi,ſupremam poteſtatem habentes, ipſo etiam ſacratiſſimo Imperatore,nec nõ & Conciliis generalibus , ſuperiores : ſequentes, pleni clementia , maiorum vias, paſcunt haedos,id eſt,etiam paruulorum curam gerunt:iuxta tabernacula paſtorum,id eſt,more Patrum. ש

CARDINALES.

ע Roſae ſunt, qui eximiis virtutibus, & viuendi diſciplina , inſignes, ex omnibus Chriſtianae Reipublicae nationibus , adhibita accurata diligentia,caeteris praeſtantiores inuenti,& Cardinales creati: apud ſanctiſſimum Romanum Pontificem , vniuerſalis Eccleſiae adminiſtrationem ſuſcipientes , aſſiduis vigiliis , atque laboribus , rem Chriſtianam ſuſtentant. ש

EPISCOPI ET RECTORES.

פ Roſae ſunt Pontifices & Epiſcopi , autoréſque ſacrorum , & magiſtri religionis , ſanctarúmque ceremoniarum : & Parochi , pro ſale & lignis, coeleſtia ſacramenta praebentes:Rectoréſque Eccleſiarum,caeterorúmque locorum, in quibus pietas colitur:omnéſque rerum

rum

rum diuinarum Praepositi, cunctíque Sacerdotes, & ministri, qui sacris initiati, purè & castè altari seruiunt. ש

PRAEDICATORES.

צ Rosae sunt, qui oratorio munere fungentes, quasi tubae argenteae, in omni concione, clamare non cessant, peccatores reprehendendo, cum debita proportione, modo & mensura, ad mouendum castra sua à mundo: id est, ad relinquendum peccata, & insuper caduca & vana, quae natura fluunt, atque labuntur: & castra sua in coelum collocandum, per sanctas cogitationes, & pia opera. ש

REGVLARES.

ק Rosae sunt, qui paternis possessionibus, ac saepè etiam lautis patrimoniis venditis, & pauperibus distributis: quo paratiores sint ad seruiendum Amori meo, in solitudinem, aut alio quopiam secedunt: vel votis eidem factis, religionis, castitatis & paupertatis, propria quoque libertate abdicata, vultum & sermonem, ad sensum alterius, & voluntatem commutant. ש

REGES ET PRINCIPES.

ר Rosae sunt Reges, & Principes, omnésque qui cum purpura & sceptro sedentes, bene morati diligunt iustitiam, cuius fruendae causa, sunt constituti: & cum populis, quos in ditione habent, meum Amorem colentes, me Ecclesiam, totis viribus atque opibus à barbaricis gentibus, & haereticis, hostibúsque omnibus, defendunt: atque pro fide & religione propaganda, propugnant. ש

IVDICES ET SENATORES.

ש Rosae sunt gubernatores Rerumpublicarum, Senatores boni, moderatores publicorum consiliorum, Iudíces, Praefecti, quíque omnes publica munera exequentes, funguntur officio iustitiae: qui solum meum Amorem Deum, in gubernando, consulendo, mandando, iudicandóque, prae oculis habentes, proprio bono posthabito, ad eorum, quibus praesunt, commodum, respectum habent. ש

CVNCTI FIDELES.

ת Et Rosae sunt omnes boni, temperantes & integri vitae & morum: qui in meo gremio educati, & mea doctrina alti: tum Euangelij & Decalogi, tum mea etiam praecepta seruant: forti animo tolerantes res aduersas, & genus hominum, quasi rationalium, & sapientium, aliorum officia exprobrantium: ac tum etiam si populus & plebs & infima multitudo eos derideat & contemnat. ש

TVCCII TVCCII

PATRITII LVCENSIS

I. V. C. AC PROTONOT.

APOST.

ANNOTATIONES

Super

CANTICO CANTICORVM

SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio PHIALA.

ARGVMENTVM.

Nomen Hebraeum אשישות Asciscioth, *extremum versus Cantici Canticorum 2. 5. & verbum pariter Hebraeum* רפדוני Rafduni, *versus sequentis initium: examinantur. Et non: Stipare, verbum, neque Floribus, nomen, vertendum: at verò Phialis nomen, verbum autem Reclinare, reddendum: subijciuntur & supponuntur rationes. Atque inibi, Reclinare in pomis, & Phialis sustentare: mysticè quid significent, expromitur. Ac tum praeterea nomen tertij versus* אהבה Ahabah, *nonè interpretatur, & declaratur.*

ANNO

ANNOTATIO SEPTIMA.

סמכוני באשישות
Sammechuni baaſciſcioth,
רפדוני בתפוחים
Rafduni batthafuchim,
כי חלת אהבה אני:
Chi choleth Ahabah ani.

Qui verſus in Graecis exemplaribus, ſic habentur.

στηρίσατέ με ἐν μύροις,
στιβάσατέ με ἐν μήλοις,
ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

Et in editione vulgata Latina.

Fulcite me floribus
Stipate me malis.
Quia amore langueo.

PRAEMISSVM.

NEMINI mirum videri debet, ſi eorum, quae bis binis verbis,ſenis ſepteniſque literis, primis duobus verſibus, continentur:ob Hebraeae linguae antiquitatem,rerúmque,de quibus agitur,occultationem : cùm intimam penitùs vocabulorum ſententiam : tum ſenſum,anguſta & conciſa comprehenſione deuinctum, prorsùs adipiſci, difficile factu fuit,grande opus mouentibus. Cùm enim amborum cognitio,multis obſtructa ſit difficultatibus, maximáque ſit in ipſis rebus obſcuritas: duriorem etiam intelligentiam ſicut & totius ſacrae Scripturae priſcae,effecit ipſa vetuſtas. Sicut manifeſtum eſt. Pſal.74. cuius eſt exorſus in Latinorum Pſalteriis. *Vt quid Deus repuliſti in finem.*

In quo ſceleſti ac nefarij,praeſagitio eſt,haereticorum facinoroſorum facinoris : qui facinoroſiſſimis manibus, feri agreſtéſque,noſtris aetatibus,omni diritate, atque immanitate teterrimam rem fecerunt.

Cùm fana, templa, aedes ſacras,loca religioſa,in quibus Deus colitur,praecatúrque,veneratúrque,expugnarunt,exciderunt. ק

Delubra cum ſacris fontibus,in quibus paruuli atque adulti,diluti, fide & aqua regenerantur,depopulati inflammarunt. ק

Dei eiúſque ſemper Virginis matris,ſigna marmorea, aenea,eburnea,nobiliſſimorum opificum,ab ipſis aris,demoliti ſunt. ק

Diuorum ſtatuas,ſpecies, figuras, ſimulachra, in excelſis baſibus poſita,ſimul cum altaribus,euerterunt & deiecerunt. ק

Sanctorum res geſtas,mortéſque oppetitas, picturae textilis, & in tabulis,perfectorum pictorum,delerunt,induxerunt. ק

Ac vaſa denique argentea, magnificè & precioſè coelata, ad vſum ſolennium ſacrorum,propalam compilarunt & ſurripuerunt. ק

Poculáque aurea,in quibus ſanguinem Agni obbibit Eccleſia,corpúſque cuſtodit abſtulerunt,rapierunt,aſportauerunt. ק

Quamobrem multimodis ſacrilegium commiſerunt : ac contra vetuſtam Eccleſiae diſciplinam venerunt : quae Dei & Sanctorum imagines, non ad adorationem, ſed ad memoriam & recordationem hiſtoriae,ab Apoſtolicis vſque aetatibus,imbuta,conſeruauit, & retinuit,ſempérque retinebit,& conſeruabit.

Vſque enim à tempore Apoſtolorum, vſus imaginum initium duxit:cùm S.Lucas Euangeliſta Domini Noſtri & Virginis,& item Collegij Principis, Doctoríſque gentium, ad viuum, imagines pinxit.

Quarum

Quarum Virginis, vſque ad noſtram aetatem Romae remanet.

Et hoc iccircò ſanè quidem facit Eccleſia: vt fidelibus ſuis, praeſertim verò imperitis & idiotis, Domini Noſtri ac Seruatoris, eiúſque Sanctiſſimae Parentis, fratrúmque, & tum praetereà Martyrum, reliquorúmque Sanctorum, vitas, paſſiones & generaliter, geſta, in memoriam reducat. Ad fidelium animos excitandum, vt pro collatis beneficiis, quàm maximas Deo gratias agant: atque ad ipſius Dei & Sanctorum imitationem ſe componant: naturae inuitamentis atque incitamentis blandimentíſque poſthabitis, caeteríſque omnibus peccandi illecebris.

Atque (vt mihi videtur) optima ratione. Quia enimuerò imagines, ſiue pictae, ſiue ſcalptae, ſiue fictae, eo modo ſe habent cum literarum ignaris: quomodo ſcripta hiſtoria rerum geſtatum, ſe habet cum legentibus. Vel, vt gloſſ. inquit in cap. perlatum. de conſecrat. diſt. 3.

Quoniam, *quod facit ſcriptura legentibus: hoc faciunt imagines & picturae illiteratis.*

In eo igitur Pſalmo, in quo Propheta, in perſona fidelis populi, graui viſcerum morbo affecti: tantam inſolentiam & inſulſitatem noſtrorum temporum haereticorum, praeſagiendo deplorat: trium, ad diruendum, & euertendum, inſtrumentorum meminit, quorum propter antiquitatem, omnium nobis eſt forma ignota. Niſi quod ad excidendum apta & congruentia fuiſſe, perſpicuum eſt. Sicut Latinis, ſecures, bipennes, mallei.

Sed haec minimè miranda ſunt, propter rerum varietates, & nouas rerum formas: quae ex temporum commutatione, ſingulis penè aetatibus oriuntur. Quandoquidem non ſolùm in vetuſtiſſimis linguis id accidere compertum eſt: ſed in iis etiam, quae proximè ad nos accedunt, ſi cum illis priſcis conferantur. Quis enim labrum, cuius Cicero ad Terentiam meminit, his verbis.

Labrum, ſi in balneo non eſt, fac vt ſit.

Lib. 24. epiſt. 371. cuius modi & menſurae vas eſſet (nam & de Hebraeorum vaſis ſcripturi ſumus) dicere vnquam poſſet? Niſi quòd vas quoddam, ad formam oris humani & labiorum, factum, ad lauandum accommodatum fuiſſe, non ignoramus.

PHIALA.

PHIALA.

HIs praemissis dico, quod verbum fulcite, & nomen malis, ritè respondent cum תפוחים *thafuchim*, & סמך *samach*: & cum στηρίξατε, & μήλοις. Quorum alterum תפוחים *thafuchim* Hebraicè & μήλοις Graecè, mala, siue poma, tam fructus mali arboris, quàm arbores, interpretatur. Alterum סמך *samach*. & στηρίζω, fulcire, firmare & sustentare exponitur.

Sed floribus cum nomine אשישות *ascisciothi*: & stipate cum verbo רפדוני *rafduni*, nihil commune. Verbum enim רפד *rafad*, non stipare: sed sternere & reclinare exponitur. Vnde fit nomen רפידה *refidah*: quod reclinatorium & stratum à Latinis dicitur. Quod infrà habetur par.3.10. vbi de Salomonis Regia, ἀρχεῖον Graeci vocant, mentio habetur.

Quo loco רפידה *refidah*, pauimentum nos vertimus. Solùm eo vocabulo intelligentes, arte factum & stratum in curia, aliqua materia: quod pedibus inambulantes pauiunt. Ita vt verbum Hebraeum רפד *rafad*, par Graeco sit ἀνακλίνω; & Latinis sterno & reclino: ac idem valens. Vt enim à רפד *rafad*, formatur רפידה *refidah*; & reclinatorium & stratum, à sterno & reclino: sic ab ἀνακλίνω ἀνακλινθηεῖον.

De quo loco diffusè agemus, in secundis octonis Annotationibus: quas Sponso fauente, post has primas edemus. In quibus pleraque Tertiae partis Cantici, de qua in praesentibus, nihil attigimus, praeter alios locos, vt Annotationum materia dictabit, nouè commẽtabimur.

Nomen autem אשישה *asciscιath*, cuius plurale est אשישות *ascisciοth*, non flores significat: sed ad laticis vsum, vasis speciem, ex aliqua materia facti. Non ampli, vt amphora, cadus, vel dolium: in quibus, in annum, vel longius tempus, ad conseruationem latex reconditur: sed modici & ad ferendum habilis. Quale Graecis & Latinis, qui à Graecis acceperunt, Lagena, vel Phiala nominatur. Cuiusmodi φιαλαῖσι τοῦ χρύσου, Phialis aureis, Pindarus in Isthmia Od.1. Castorem cecinit, aliósque heroas curruum agitatores, in ludis solemnibus, certaminibus potiti: cum tripodibus & lebetibus adornasse domum.

κεῖνοι γὰρ ἡρώων διφρον-
λάται λακεδαίμονι καὶ Θή-
βαις ἐτέκνωθεν κράτιστοι

ἐν τ' ἀέθλοισι θίγον πλείστων ἀγώνωμ
καὶ τριπόδεσσιν ἐκόσμησαν δόμομ
καὶ λεβήτεσσιν, φιάλαισί τε χρυσοῦ.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Heroum soboles namque
Illi gubernatores Curruum
Spartis creati, & Thebis, optimi,
De praemiis certaminum complurium
Domum tripodibus, lebetibus simul
Ornauerunt, Phialísque aureis.

Et cuiusmodi Athenaeus meminit, lib. 11.

λάγηνον δὲ μέτρον λέγουσιν εἶναι ὄνομα παρὰ τοῖς Ἕλλησιμ: ὡς χοὸς καὶ κοτύλης, χωρεῖν δὲ αὐτὸ κοτύλας Ἀττικὰς δώδεκα. Id est.

Lagenam mensurae nomen esse, aiunt, apud Graecos, vt Chum, & Cotulam, duodecímque cotulas Atticas capere. Cotula autem nouem capiebat vncias.

Tametsi non hoc nos negotium agimus, vt de absoluta Hebraei vasis, mensura disseramus: quam & Budaeus de Asse & partibus omisit. Sed vt innotescat Hebraeum nomen אשישה *asciściah*, vas significare: ad vitigenum, vel alium liquorem continendum, aptum, atque ad portandum habile.

Quale procul dubio vas aquae erat, quod homo ille gestabat, quem duo ex discipulis, Petrus & Ioannes, Domini iussu, sequuti Hierosolymam, coenaculum repererunt: Luculli Apolline, omniúmque Regum coenaculis conclauibus, tricliniísque celebrius: vbi parauerunt Pascha. Quod vas erat κεράμιον: Vt Marc. scribit, 14. & Luc. 22. fictile scilicet, opere figulino, ex creta & luto fictum.

Et qualia Phialae erant, de quibus Pindarus in Isthmia, Od. sup. citata. Et melius qualia Phialae vinariae erant, quas idem Pindarus in Nemea Od. 10. in victoria Thiaei Palestritae meminit.

σικύωνόθεν δ' ἀργύρῳ
θέντες σὺν οἰνηραῖς φιάλαις ἐπέβαμ.

Id est, quemadmodùm nos vertimus:

Argentum adepti à Sicyone (plurimum)
Rediere (laeti) *Phialis cum vinariis.*

Et patet quidem nostra sententia & opinio 2. Reg. 6. & 1. Paralip. 16.

 vbi

vbi habetur historia, quando Rex Dauid, cum ingenti gaudio, reducta Arca Dei, in ciuitatem suam, populo cibaria praebuit. Quod Romani Imperatores, auram popularem, & fauorem multitudinis aucupantes, facere consueuerunt: munera, congiaria, epulásque erogantes. Ibi enim dicitur, quod Dauid diuisit populo, à viris vsque ad mulieres, panem, carnem, & lagenam vnam.

חלת לחם אחת

Challath lechem echath.

ואשפר אחד

Veescfor echad.

ואשישה אחת׃

Vaascisciah echath.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Vnam placentam panis
partémque carnis vnam
Atque Phialam vnam.

κολλύραν ἄρτου μίαν,
καὶ μερίδα κρέατος μίαν,
καὶ φιάλην μίαν.

Vel si magis placet, ἐν λάγηνον. Vnam Lagenam.

Vbi lagena, vel Phiala in textu Hebraeo, scribitur per nostrum Cantici vocabulum אשישה *Ascisciah.* Cum enim vnicuique viro & mulieri, panem vnum, vel placentam vnam panis, & frustum carnis distribuerit: comparatiuè etiam אשישה *Ascisciah,* quod Phialam, siue Lagenam vertimus, nō plus capere debebat, quàm homo vno die absumere posset: circiter videlicet Nouem libras: iuxta modum mensurae Lagenae Athenaei d.lib.11.

Vbi animaduertendum, quod & si in textu Hebraeo, non scribatur, aridorum, an liquidorum Lagena contineret: probabiliter tamen, de certa vini mensura intelligendum, affirmare profectò possumus.

Sicut cum apud Latinos, congiaria donata legimus, intelligimus de certa vini quantitate: nam Cōgiarium genus mensurae erat. Licet progressu temporis, pecunia beneficij gratia data, Congiarium sit appellata.

Etiam si Pagninus conciuis, vir Hebraicae linguae peritissimus, in huius vocabuli אשישה *Ascisciah* interpretatione, non satis sibi constiterit.

Cum in Osea 3. Dolium verterit. Et in Cantico Phialam vitream,

Fulcite

Fulcite me Phialis vitreis.

Cum in Cantico non ſit materia, ex qua. Et 2.Reg.6. Lagenam. Et 1.Paralip.16. Pultem. Quae cibum ſignificat pane vetuſtiorem: qub Romanos & Latium, longo tempore vſos fuiſſe, Plinius autor eſt, lib.18.8. è medulla tritici, quae ſimila, à Latinis & ſimilago nominatur: aqua, melle, caſeo, ouis, & aliis condimentis confectum.

Nam deceptus eſt Sanctes, pace tanti viri dixerim. Nomen enim אשישה *Aſciſciah*, vas omnino ſignificare indubium eſt, ex locis ſuprà citatis Paralipomenon & Regum: iuncto eodem textu in Oſea cap.3. circa principium. Ibi.

ואהבי אשישי ענבים׃

Vehoue aſciſce nhanabim.

Vbi nos vertimus.

Et diligentes Lagenas vuarum.

καὶ ἀγάπωσι λαγυώυς μετὰ ςαφυλῶν.

Vel φιάλας, Phialas vuarum. Videlicet. Amantes vinum, quod fit ex vuis, & in Phialis, vel Lagenis, de Doliis & Amphoris hauritur, ad miſtrandum in menſis, pocula conuiuis. Sic Perſius Poëta ſatyrico carmine cecinit

De maiore domo, modicè ſitiente Lagena.

Id eſt. Sitiente vinum. Non autem vt alij verterunt.

Diligentes vinacea vuarum.

Quae medicis, torminibus proſunt, & ſtomachi fluxibus, mammarúmque inflammationibus: applicata ſecundum artem. Nec Dolia vuarum, vt Sanctes vertit, immemor aliorum locorum. Quamuis quo ad ſenſum myſticum, idem propemodum ſit.

Etenim, ſi אשישה *Aſciſciah* Dolium ſignificaret, neutiquam Rex Dauid quando populo congiaria dedit, poſt reductionem Arcae in ciuitatem ſuam, aequa proportione vſus fuiſſet: dando cuique viro & mulieri, placentam panis, & fruſtum carnis, & vini Dolium.

Quandoquidem Dolium vas praegrande & peramplum eſſe conſtat: in quo (vt ſuprà dicebamus) vinum in annum reconditur, & in longius tempus: vt inde in craterem, & de cratere in pateram fundatur ad menſas. Sicut in Amphora, & Cado quae apud antiquos idem fuiſſe tradidit Philocorus in lib. De lingua Attica: vt refert Pollux, in decimo, de vocabulis. Vnde Horatius de vino veterrimo, ad Phillidem amicam, inuitans eam ad epulas.

Eſt mihi nonum ſuperantis annum
Plenus Albani Cadus.

Et Cicero de vino, in Dolio recondito, vt inde in dies hauriatur.

Num igitur, qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet.

De Claris Oratoribus.

Liceat enim mihi hoc modo de אשישה *Asciściah*, Regis Dauid, ratiocinari: quemadmodum Budaeus de Asse, & part. libr. 5. de mensura modij tritici, quod Caesar, autore Suetonio Tranquillo, populo diuisit, ratiocinatus est,

Namque si Caesar frumenti denos modios, ac totidem olei libras, praeter trecenos nummos, quos populo pollicitus erat, viritim diuisit: intelligimus modium non magnam mensuram fuisse.

Sic igitur, si Rex Dauid, panis, carnísque partem dedit: intelligere debemus אשישה *Asciściah*, non magnam mensuram fuisse: qualis dolium fuisset: sed qualem oportuit, ad carnis panísque proportionem: vt Phiala, vel Lagena.

Est autem omnibus sanctae Scripturae locis, quos induximus, nec non & loco Persij, elegans metonymia: continens videlicet, pro contento. Atque eadem propemodum, qua Euangelistae vsi sunt: cum institutionem Sacramenti altaris describerent: ibi in vulgata Latina editione.

Et accepto Calice, gratias agens, dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Marc. 14. 23.

Non enim Calicem biberunt, sed vinum, quod poculum continebat, in sanguinem Domini conuersum, virtute verborum, eiusdem Domini, Sacramentum instituentis. Id est.

Hic est sanguis meus, noui Testamenti, qui pro multis effundetur. Marc. 14. 24.

Quae quidem verba, in ipsa datione poculi, protulit Dominus noster: sicut in datione panis fecerat: quemadmodum Matthaeus narrat in haec verba.

Coenantibus autem eis, accepit IESVS *panem, & benedixit, ac fregit, dedítque Discipulis suis, & ait. Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens Calicem, gratias egit, dedit illis:* λέγων, dicens. *Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus, noui Testamenti, qui pro multis effundetur, in remißionem peccatorum.* 26. 26.

Tunc

Tunc etenim, in illo instanti, cum accesserunt Domini verba, ad elementa, confecta sunt Sacramenta. Sicut & in Ecclesia, per dictionem eorundem verborum, à Sacerdotibus, super eisdem elementis, eadem fiunt Sacramenta: per potestatem ab eodem Domino nostro datam Ecclesiae: cum praecipiens Apostolis, inquit.

Hoc facite in meam commemorationem. Luc.22.19.

Sic igitur Sponsa in nostro Salomonis Cantico.

Sustentate me cum Phialis.

Vel cum Lagenis. Id est, Sustentate me, cum latice, vel liquore, vel potione, quae in Phialis est, seu Lagenis. In quo cum rerum omnium humanarum, diuinarúmque scientiam, insitam, & innatam in Sponsa, vel ei potius à spiritu Sancto datam affluenter, omnes agnoscimus: tum rei etiam medicae, singularem eximiámque notitiam, quis non miretur? Quando ob grauem morbum, eundémque diuturnum, recreari, corroborari, nutririque egens Sponsa: id fieri potione, atque odore petit.

סמכוני באשישות

Sammechuni baasciscioth.

רפדוני בתפוחים

Rafduni batthafuchim.

כי חלת אהבה אני:

Chi choleth Ahabah ani.

Id est, quemadmodum in nostris nos versionibus vertimus.

Sustentate me cum Phialis,
Reclinate me in pomis,
Quoniam aegra Amica ego.

στηρίσατέ με μετὰ φιαλῶν,
ἀνακλίνατέ με ἐν τοῖς μήλοις,
ὅτι ἀσθενὴς ἡ φίλη ἐγώ.

Sunt enim recepta à Medicis, Hippocratis axiomata, περὶ τροφῆς. De alimento.

ὁκόσοι ταχίστης προσθέσιος δέονται, ὑγρὸν ἴκμα εἰς ἀνάληψιν δυνάμεως ἄριστον. ὅκου δὲ ἔτι ταχυτέρης, διὰ ὀσφρήσιος.

Id est.

Quicumque celerrima indigent adiectione, iis liquidum remedium,

dium, ad recuperandas vires, optimum eſt. Vbi verò adhuc celeriore egent, per odores reſtituuntur.

Cum igitur cita & citiſſima, refectione, Sponſa opus habeat, vtrumque petit: humidum ſcilicet alimentum, & odorem. De quo altero, in ſecunda huius Annotationis parte dicemus: cum de malis agemus. Primum namque, vt de potione agatur, verſus contextus requirit. In quo duo conſideranda veniunt. Alterum, quamobrem potum magis quàm cibum ſibi optet Sponſa. Alterum, quaenam tandem iſta ſit potio.

Et quo ad primum, dicimus ex doctrina principis medicorum Hippocratis quaeſtionem ſolui: quoniam liquidum, optimum remedium ad recuperandas vires. Loco ſupra citato, iuncta doctrina eiuſdem Aphor. 11. ſect. 2. quae habet:

Ῥᾷον πληρῦσθαι ποτῦ, ἢ σιτίῳ. Id eſt.

Facilius eſt potu refici, quàm cibo.

Cuius rei ratio eſt, quoniam cum citiùs humidum alteretur & concoquatur: promptius exinde diſtribuitur, ac nutrimentum praebet. Quod cibo ſeriùs valde contingit: quem in ventriculum primùm, in ſuccum abire, neceſſum eſt, antequam in ſanguinem conuertatur & nutriat.

Quo ad ſecundum dicimus. Quod quamuis, qualis ſit potio, ſuis verſibus Sponſa non memoret: vinum tamen eſſe, potius quàm ius, vel alium liquorem ex coctis pullis ſtillatum expreſſúmve, vel aliam dulciculam potionem, veriſimilius & apertiùs affirmare poſſumus. Vinum enim, & magis craſſum & rubrũ: quàm album & tenue, quod ὑδατώδεις, aquoſum Galenus appellat. d. Aphor. 11. non ſolùm hominem educat & alit, roborátque: verum enimuero moderatè potum, ſtomacho valde prodeſt, praeſertim imbecilli. Qualem Timotheus habebat, ad quem Apoſtolus ſcribens.

Οἴνῳ (inquit) ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου.

Vino modico vtere, propter ſtomachum tuum.

Et qualem Sponſa quaéque anima fidelis habet, cum praeuaricatur turpiſſimè, & ab officij ſui praeſcripto deflectit, atque aberrat. Tunc enim ſauciata peccato, eius ſtomachus reſolutione laborat: quod cibi ſalubris doctrinae, non tenax euomat: vnde ali deficit, tabéque conſumitur.

Sicut illis contingit, qui ſuggeſtionibus Satanae irretiri ſe paſſi, Eccleſiam aſpernantur. Qui quoniam ſunt ſtomacho languidi, nec cor illis ſapit, nec palatus: Sacramenta refutant, renuúntque. De quibus bene regius Pſalmographus propheta uit. Pſal. 107. 18. in quo omnes ſanatos inuitat confiteri Deo, eíque ſacrificare.

כל אכל תתעב נפשם

Col ochel thethanhib nafsciam

ויגיעו עד שערי מות׃

Vaÿagghinhu nhad scianhare maueth.

Id est,vt nos vertimus in nostris Psalteriis.

Omnem cibum fastidiuit anima eorum,
Et applicauerunt vsque portas mortis.

πᾶν σῖτισμον ἐβδελύξατο ἡ ψύχη αὐτῶν,
καὶ ἐκάταξαν πρὸς τὰς πύλας θανάτου.

Verissimè namque,omnem escam stomachatur,qui altaris respuit Sacramentum: quod verissimus cibus est, & potus, & in quo est omnis gustatus, omnium conquisitissimarum epularum. Ipsum etenim est Sacramentum,de quo Messias inquit.

ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.

Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ioan. 6.55.

Et ipsum est figuratum Mannae,in quo sunt omnes sapores,qui gustu percipi possunt.

Sed neque solùm praedictam vim vinum habet, vt prosit stomacho, in quo primùm illabuntur ea, quae accepta sunt ore, vt concoquantur: concoquens sua caliditate cibos esos, nec non se ipsum consumens,praesertim ἄκρατον, id est merum.

Vt Philosophus inquit Problem.sect.3. Sed aliam etiam, vt sicut aqua agros,cor laetitia afficiat,praecipuum inter viscera, vitaeque sedem .Sic etenim Regius Propheta Dauid autoris Cantici genitor, cùm commendaret diuinam sapientiam,circa creationem mundi,angelorúmque naturam & Ecclesiam,cecinit Psal. 104.15.

ויין ישמח לבב אנוש׃

Veÿaÿn ismach lebab enosc.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

καὶ οἶνος εὐφραίνει τοῦ ἀνθρώπου, τὴν καρδίαν.

Vinum autem cor hominis laetitia afficit.

Quod cùm perspicuum quidem sit, & in vulgari prudentia situm; tum in syncopantibus apertissimè deprehenditur: qui statim è poto vino,

vino,motum,ſenſúmque recuperant,laetantúrque. Sicut pluribus locis Galenus autor eſt : tum verò de Meth.meden.lib.12.

Et in illis,qui integra valetudine ſunt, & ſani, exemplum clarum, & illuſtre eſt,Perſarum ac Medorum Regis Aſſueri. De quo ſacra pagina narrat,quod laetificus vino,pulcherrimam Reginam Vaſthi, ornatam cum diademate,in conſpectum ſuum,omniúmque populorum & Principum regni ſui,quos conuiuio exceperat;venire iuſſit.Illáque recuſante imperio Regis parere : Eſther natione Iudaea, eximia facie & forma egregia puella,Regina aſcita eſt, Vaſthi altera repudiata.

Quàm plurimùm autem vino ſuſtentari, Sponſae opus erat, inter caetera,ante Sponſi aduentum : quando propter originale peccatum, cor eius obſtructum erat. Quia nempe caro non parebat animae, nec rationi ſenſualitas. Quare iudicio rebellis cor, longè quaſi in gyrum abiens euolabat : ac nequaquam ſuo munere fungebatur.

Quemadmodum etiam poſt eiuſdem Sponſi aduentū,omnibus credentibus naufragis accidit,propter actuale peccatum. Sicut Propheta Pſalmographus de vtriſque cecinit Pſalm.38.11. qui eſt tertius Poenitentialium. In quo primum hominem,omnémque eius poſteritatem, atque omnem naufragum inducit, deflentem ſuam ruinam, ob eiuſdem primi parentis inobedientiam contractam, propriúmque naufragium reſpectiuè.

לבי סחרחר

Libbì ſecharchar.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

ἐκύκλωσε ἡ καρδία μου.

Cor meum gyrauit.

Vel circuiuit,ſicut qui proprium domicilium liquit.

Hoc eſt : Vſque eò miſer homo oppreſſus peccatis meis, meum munus penſúmque praetermiſi : non ſeruando legem Dei, quam dedit Deus in viſceribus meis, & in corde meo ſcripſit. Hierem.31. 33. Vſque eò infoelix homo obſeſſus propriis iniquitatibus,ab officio declinaui : non faciendo legis iuſſa, nec me refrenando, à vetitis legis. Quin potiùs,cum ea, quae lex iubet, exequi deberem, & ab his, quae interdicit, continere me : me ipſum ipſe non cohibens à carnalibus mundaniſque deſideriis,diabolíque tentationibus,quae cùm renaſcerer,fui deteſtatus : poſt carnem mundúmque abiens, nec praecauens diaboli abſtruſas inſidias, variis multiplicibúſque criminibus illaqueatus,iram merui.

Nihil eſt enim aliud,Cor gyrare,quàm ab eo aberrare, quod vehementer intereſt propriae ſaluti. Hoc enim ſignificat verbum סחרחר *ſecharchar.* A quo סחר *ſocher,* mercator Hebraeis eſt. Quoniam circuire

euite mercatores regiones assolent: multa vndique apportantes, multísque impertientes. Sicut libro primo de Officiis Orator aiebat. Vnde Caesar In suis Commentariis, Belgas fortissimos ostendere volens, inter omnes Galliae populos.

Horum omnium (inquit) *fortissimi sunt Belgae: quoniam minimè ad eos mercatores saepè commeant, atque ea, quae ad effoeminandos animos pertinent, important.*

Et sicut simili modo, idem Propheta canebat, vltimo eorundem poenitentialium, qui est Psal. 143. 4.

בתוכי ישתומם לבי:

Bethochi ischthomem libbi.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

In medio mei oppilatum est cor meum.

ἐν μεσῷ μου ἐπικαλύφθησα ἡ καρδία μου.

Id est, obstructum & clausum. Quia nempe propter multiplicia peccata mea (Propheta in persona peccatoris Deum affatur) quibus irritaui iram tuam: vt qui peccaui super numerum arenae maris, respirare nequeo, sicut in aqua demersus.

Sed ad Vinum redeamus.

Enimuerò, vt iure optimo crediderim, non Temetum simpliciter naturale expetit Sponsa, ad se recreandum: sed illud potiùs, supernaturale & diuinum, quod in sanguinem Sponsi conuersum, Temeti tantùm accidentia retinet. Neque sitim solummodò, per quam homo tristatur & deficit, pellendo, refocillat, & laetificat cor, quod est peculiare Temeti: sed famem etiam sedans, inediam fugat, córque viréśque restaurat, viuificat, & sustentat, quod panis est proprium. Quemadmodum eodem Psal. 104. 15. Psalmographus canebat.

ולחם לבב אנוש יסעד

Velechem lebab enosc isnhad.

Vbi purè LXXII. transtulerunt.

καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. Id est.

Panis verò cor hominis sustentat.

Et intellige per Panem, non Panem solum frumentarium, qui multiplex est: sed omnes cibos, quos terra fert, & vt mater homini suppeditat. De quibus Genes. 1. 29. Et omne quod mouetur, & viuit, quod est homini in cibum. De quo Genes. 9. 3. Et manna pariter, de qua Exod. 16. per tot. Omniáque denique esculenta, quae escas redolent,

variis ſaporibus, condimentíſque condita. Omnia namque, quibus homo veſcitur, alitur, nutritur & ſuſtentatur, augeſcitque & pubeſcit, viuítque vſque ad ſenium, Panis nomine continentur. Et haec quidem, quo ad literam.

Myſticè autem per Panem, carnem Domini noſtri intellige: quae eſt verus Panis, qui non ſolùm corpus, ſed animam ſuſtentat. Ipſe etenim eſt verè Panis Angelorum, ſignificatus per manna, Panem ſignificatiuum, ſeruans hominem, vt non moriatur. Ioan. 6. 50. Quod Panis frumentarius etiam candidus non praeſtat, quamuis magis, quam cibariũs nutriat: nec piſces praeſtant, nec carnes quadrupedum, nec volatilium, nec omnes conquiſitiſsimae epulae, nec terrae fruges, nec fructus.

Eſt namque סעד *ſanhad*, ſynonymum, cum סמך *ſamach*, ſicut apud Latinos, ſuſtineo, & ſuſtento. Cum eodem (inquam) verbo סמך *ſamach*, à quo ad filias Hieruſalem canit Sponſa in noſtro loco Cantici.

סמכוני באשישות

Sammechuni baaſciſcioth.

Suſtentate me cum Phialis.

Quod vtique huic diuino Temeto contingit: quoniam ſimul eſt cibus & potus, caro & ſanguis, ratione concomitantiae. Ipſúmque eſt verum Temetum: quod animae fidelis, mentem tenet, & à caducis ad aeterna ducit. Quod caetera vina non praeſtant, quantumuis pretioſa. Non Albanum, in magno olim pretio: vt ex Horatij loco ſuprà citato. Non Setinum, à Setia ciuitate Campaniae: quod in maximo pretio Diuum Auguſtinum habuiſſe, memoriae proditum eſt. De quo Martialis.

Pendula Pontinos, quae ſpectat Setia campos.
Exigua vetulos miſit ab vrbe cados.

Et de ambobus Iuuenalis dum diuitum coenas notat.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis. ......

Quoniam nempe ſolius Sponſi Vinum aptiſsimum animae, ne dum corpori eſt medicamentum. Vt quod non fictè & fallaciter, ſuauis, incorruptibilis, diuináque potio ſit, ſicut vinum illud nigrum, cuius caprinum vtrem, ſibi dediſſe Maronem Euanthis filium, Sacerdotem Apollinis, Vlyſſes, cùm labores narraret ſuos, Alcinoi Regi commemorabat. Od. 1.

ἡδὺν ἀκηράσιον θεῖον ποτόν.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Diuinum

Diuinum dedit incorruptum dulcéque vinum.

Non falſo & inaniter Poëtarum more & modo, ſicut Deorum gentilium Ambroſia Nectárque: ſed veriſſimè potantem immortalem reddit. Dum taliter hominem cum Deo coniungit, copulat & conſociat, vt maneat homo in Deo, & Deus in homine maneat: ſociúſque & particeps, homo terrenus, coeleſtis & diuinae gloriae efficiatur. Dicente Domino.

ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam aeternam. Ioan. 6.54. Et infrà.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem.

ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.

In me manet, & ego in illo. 56.

Quod caetera vina non praeſtant: quae praeſentis tantum vitae longaeuitatem tribuunt. Vt de vino Pucino, quod in ſinu Adriatici maris naſcitur, non procul à Timauo fonte, memoriae proditum eſt. Iuliam Auguſtam LXXXII. annos vitae, illi non alio vſa, retuliſſe acceptos. Plin. lib. 14.6.

Et hoc eſt verbum סמך *ſamach*, quo Regius Propheta Dauid, autoris Cantici genitor, bis vſus eſt. Pſal. 37. In quo Eccleſiae perſona ſuſcepta, eiúſque perſonam gerens, inter caetera monet: ne admiratione quis afficiatur, videns. Omnia aduerſiſſima accidere hominibus bonis: malis autem ſecundiſſima. Vt qui proſpera ſemper vtantur, aequabilíque, perpetuáque fortuna: ſecundo vitae, ſine vlla offenſione curſu.

Non enim ita ſe rem habere, ſicut quidam exiſtimauerunt. Improborum proſperitates, ſecundáſque res, redarguere vim diuinam, ac poteſtatem. Inter quos Diogenes Philoſophus fuit: relatus ab Orat. de nat. deor. lib. 3. Cum potius, fauſtè foeliciter, proſperéque res huius mundi, malis eueniant in deceptionem. Quoniam nempe omnia illis proſperè procedere, ſinit Deus, ad illos illaqueandum & irretiendum, vinciendúmque vinculis, quibus trahantur ad patibulum. Vt apud Hierem. 27.2. & ſeqq. Cum interim viros iuſtos, Deus in manibus teneat. Sicut diuinitus ſcriptum eſt. Sap. 3.1. foueátque, & ſuſtentet per gratiam in hoc mundo: vt eos, poſt aliquanto ſuſtentet in coelo per gloriam. Sic etenim eo Pſal. 37.17. & 24.

כי זרועות רשעים תשברנה

Chi Zeronhoth reſcianhim thiſcianarnah.

וסומך צדיקים יהוה׃

Vesomach tsadicim iehouah.

כי יפל לא יוטל

Chi ippol, lo iutal.

כי יהוה סומך ידו׃

Chi iehouah somach iado.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Quoniam brachia peccatorum frangentur.
Iustos autem Dominus sustentat.
Quando ceciderit, non collidetur.
Quoniam sustentat Dominus manu sua.

ὅτι βραχίονες ἁμαρτωλῶν διαῤῥάγωσιν
τοὺς δὲ δικαίους ὁ κύριος στηρίζει.
ὅταν πέσῃ οὐ καταραχθήσεται.
ὅτι στηρίζει ὁ κύριος χεῖρά σου.

Sic idem Regius Propheta, illo tam celebri & decantato Psal. 51. 14. secundo hemistichio. Postquam primo hemistichio Deum orauit, vt redderet ei amissam gratiam, per peccatum: vt videlicet, de eius progenie nasceretur Seruator mundi (de quo egimus in Annot. Rosa) hoc secundo hemistich. versum claudit.

ורוח נדיבה תסמכני׃

Veruach nedibah thismecheni.

Id est, quemadmodùm nos vertimus:

Et Spiritu voluntario me sustenta.

καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἑκουσίῳ με στήριζον.

Hoc est: Vnica paraphrasi, pro omnibus tribus locis: cum omnium sensus planus sit, & euidens. Postquam Tu Deus tantum mihi debitum remisisti, transferendo à me peccatum meum, & imponendo illud in humeros filij tui Messiae: Te oro atque obsecro, vt reddita mihi laetitia, vt de mea regia progenie exoriatur: in posterum me sustentes Spiritu voluntario, vt non peccem.

Quemadmodum sustentas Sanctos tuos, manu tua, id est, gratia tua: vt cadentes non collidantur. Vt videlicet peccantes venialiter, mortaliter non peccent. Atque hoc mihi condones, Te obtestor, Spiritu tuo voluntario: Scilicet per temetipsum, qui es Spiritus voluntarius:

tarius: qui voluntariè genuisti nos, vt simus primitiae creaturarum tuarum, Iac.1.13.

Vel etiam. Vt sustentes me Spiritu voluntario. Hoc est. Vt tantum mihi gratiae impertias, vt deinceps cohibendo me à peccato, promptus paratúsque sim, voluntariè, id est, non coactè, sed spontaneè tibi seruire, iussísque tuis parere: faciendo voluntatem tuam, & obseruando praecepta tua, vt decet, sine vlla cunctatione, in Regia potestate mihi commissa: respuendo omnia illecebra, quae naturae humanae dulcia videntur. Quod hactenus non feci, cum vicinae amore capi me sinens: eò prorupi, vt tot simul scelera patrarim.

Hoc enim significat נדיבה *nedibah*. Sicut Psal.53.8. בנדבה *bindabah*. Voluntariè sacrificabo tibi.

Si extrahés me de manibus inimicorum meorum, illos dissipabis.

Qui autem verterunt, spiritu ἡγεμονικῷ, id est, principali: ducti fuerunt ab alia vocabuli significatione. Quia נדיב *nedib*, princeps dicitur, id est voluntarius: à munificentia, quam voluntariè liberalitérque exercere debet: munificè & largè dando largiendóque. Talem enim par est Principem esse: munificum in dando, & in exigendo non acerbum.

Sed cùm Graecè vertentes, in omnibus locis, quos hactenùs citauimus, verbum סמך *samach*, verterint per verbum στηρίζω: & rectè, vnde neque nos immutauimus: saepè mirari soleo, quomodo aliis locis, vt Psal.119. litera ס *samech*, & apud Isa.63.5. vbi bis idem verbum habetur, in Graecis codicibus per duo diuersa verba, conuersum reperiatur. Videlicet per ἀντιλαμβάνω & πίτλω. Quorum hoc quidem ad sensum vertentium, mollire, Latinè reddi potest: illud autem succurrere, vel vt vulgata Latina editio habet, dicto Psal.119.15. octonario, suscipere. Cùm tamen vtrobique στηρίζειν, hoc est, sustentare significet, vt nos vertimus. Nam cùm Propheta Christū Dominum dolentē inducat, quòd tristissimo tempore suae passionis, nemo illi opem tulerit, nemo subuenerit, nemo succurrerit: sic eum lamentantē facit.

ואביט ואין עזר

Veabbit veen nhoser

ואשתומם ואין סומך

Veescthomem veen somach,

ותושע לי זרועי

Vatthoscianh li zeronhi

וחמתי היא סמכתני:

Vechammathi hi semacthani.

Id est, quemadmodùm nos vertimus.

Et aspexi, & non (fuit quisquam) *auxiliator,*
Et obstupui (eos aspiciens) *& non* (fuit me) *sustentans.*
Sed brachium meum saluauit me,
Et Sol meus ipse me sustentauit.

καὶ ἔβλεψα καὶ οὐ (τὶς) βοήθος
καὶ ἐξέστησα (βλέπων αὐτοὺς) καὶ οὐ (τίς με) στηρίζων.
ἀλλ' ὁ βραχίων μου ἔσωσέν με,
καὶ ὁ ἥλιός μου αὐτός με ἐστήριζεν.

Hoc est. Ego autem, qui nemini iniuriam feci, qui nihil nocui, quin potiùs de omni genere humano merui optimè: Ego (inquam) qui innocens accusatus absolui debui, insons, pro sontibus condemnatus, cùm ad mortem ducerer, circunspectans huc & illuc, si quispiam fortè contra tantam vim auxilium ferret: & non fuit. Dúmque moror mirórque stupesco simul, quod in tanta frequentia hominum, qui me tot lictoribus militibúsque cinctum, & contra ius fásque ad supplicium raptum, circunsepiebant: non esse, qui misericordia commotus, me sustentaret. Quando hominum afflictae fortunae, grauésque & miserabiles casus, facilè multos ad misericordiam alliciunt. Hoc namque est.

ואין סומך

Veen somach. Id est.

Et non sustentans.

Quod tripliciter exponi potest.

Altero modo. Et non sustentans. Id est, non fuit sustentans me defessum insomnia praeteritae noctis: qua captum in Horto, ante Annam Caiphae socerum, ac tum ante ipsum Caipham principem Sacerdotum, vinctum, vt maleficum, sceleratúmque sisterunt pulsarúntque Iudaei. Non fuit, sustentans me defatigatum itinere eius diei: quo ad Praesidem Pilatum ducentes, & à Pilato ad Herodem, rursúmque ab Herode ad Pilatum, Hierosolymam, per omnia fora concursare fecerunt. Ob haec enim lassus corporis, animíque labore, opus habebam, vt quis me sustentaret. Quemadmodum Aharon & Chur graues manus Moysi תמכו *thamechu*, sustentauerunt, vsque ad occasum Solis, quando Iosue Duce exercitus, cum Amalech pugnauit, fugauítque. Exod. 17. 12.

Altero modo. Et non fuit sustentans. Id est, non fuit qui in mea grauissima afflictione, vires meas fractas ac debilitatas flagellis, coronáque spinarum, milléque aliis malis & incommodis, aliqua potione cibóve reficeret. Quin potiùs, cùm me sponte pro vniuerso genere humano

humano mori volentem (sicut vltrò per Prophetas pollicitus eram) in Crucem sustulissent: atque ego sitim sitirem, vt mea mors & passio, omnibus, sine vllius exceptione, opem ferret & salutem: acetum impij mihi potandum porrexerunt.

Tertio modo, mysticè. Et non sustentans. Hoc est. Et non fuit, qui me, in se sustentans, in fide maneret: firmiter credens me esse Messiam in Scripturis promissum. Sed omnes me abiicientes, desciuerunt à me, fidémque amiserunt: videntes me, à propriis Iudaeis capite damnatum, morte mulctari. Non animaduertentes, leues, & imbecilles, quia sic oportebat, me pati, & ita intrare in gloriam meam. Luc. 24. 26. Quemadmodum multò antè, non obscurè Prophetae praedixerunt.

Sed brachium meum saluauit me. Hoc est, Ego ipse Deus, qui dextera aeterni Patris sum, propter creationem, & brachiũ propter fortitudinem: saluum me feci. Quia suppliciis infinitis, pro mundi salute perpessis, mortéque turpissima obita, me ipsum, propria virtute, ex manibus Iudaeorum extorsi: mundúmque de manibus Satanae principis tenebrarum liberaui.

Sequitur vltima pars propositi textus Prophetae.

וחמתי היא סמכתני

Vethammathi hi semachthani.

Id est, quemadmodum nos legimus חמתי *chammathi*, cum מ *mem*, *daghessato*.

Et Sol meus ipse sustentauit me.

Supple, in se. Talis est enim sermo Hebraeus sanctus: vt semper sit aliquid addendum. Sicut Lyranus alibi scripsit: vocans sermonem decurtatum. Sustentauit igitur me, meus Sol solus. Vt insinuat pronomen foemininum primitiuae speciei (vt Grammatici vocant) היא *hi*, ipsa. Est namque Sol Hebraeis, foeminini generis חמה *chammah*. Sicut masculini Latinis & Graecis, Chaldaeísque: qui est שמש *scemes*.

Ipsa ergo חמתי *Chammathi*, id est, ipse meus Sol solus, & non alius sustentauit me. Hoc est. Ecclesia, quae est Sol meus, quae instar coelestis Solis, totum orbem terrarum illuminat, lumine doctrinae Euangelicae, fugans vmbras tenebrásque: in quibus ante meum aduentum mundus iacebat. Ecclesia, inquã, quae est Sol meus, quia nunquam deficit in fide: instar Solis, cuius nũquam lumen deficit. Ecclesia, inquam in qua natus & altus sum, velut Sol, qui omnia gignit, & hominẽ cum homine generat, vegetátque & sustentat: me sustentauit, videntem, quod non deficeret. Quoniam Sanctissima Virgo mater meã, Ecclesiam repraesentans, in ipsa mea morte & passione, in fide mansit. Sicut bene Regius Propheta Salomon multò antè cecinerat.

Quae

Quae est ista.

ברה כחמה

Barah chachammah.

Creata vt Sol. 6. 9.

Et statura tua assimilata est Palmae. 7.8.

Cùm propter alias proprietates tum propter iugem viriditatem. De quibus duobus locis fusiùs agemus in aliis Annotationibus, quas post has primas octonas edemus.

Sed si quis est,cui,huius loci,nostra haec interpretatio,non satisfacit : amat autem vulgatam.

Fulcite me floribus

Stipate me malis,

Quia amore langueo.

Is sciat,nullo alio modo , contrarias nostras, vulgatae editioni Graecísque versionibus,argumentationes(si modo ex textu Hebraeo,vulgata Latina editio conuersa existimatur) non dilui, sed infirmari, seu extenuari posse,quàm solita illa clausula:vertentes in Hebraeo exemplari,aliter legisse,quam hodie typis mandatur.Legisse autē בשושנים *basciosciannim*, floribus vertentes , ego dicerem : à singulari שושנה *sciosciannah.* Quod nomen Rosa tamen potius (sicut in Rosa Annotatione disseruimus) Latinè redditur, quàm Flos : qui Hebraicè ציץ *Tsits* proprio vocabulo nuncupatur.

Verùm mihi quidem dicendum videtur:ex hoc loco Cantici,iunctis aliis , percipi comprendíque , probabilem rationem reddi posse: vulgatam Latinam Cantici editionem,non de Hebraeo,sed de Graeca LXXII. versione, translatam : adhibitis aliquando , aliis Graecis versionibus,vt Aquilae & Symmachi,& aliorum.

Tametsi id ipsum affirmare,& firmissimè asseuerare quis audeat? Cum versus aliquando occurrant , in quibus tum à textu Hebraeo, tum à Graecis etiam versionibus , vulgata Latina editio discrepare dignoscitur : sicut ex aliis Annotationibus elucet. Sed vtcunque sit, primus hic trium versuum, de Graecis ad verbum exemplaribus,pro-vt etiam secundus,si cum illis conferatur,liquidò conuersus apparebit. Et si enim in Graecis Codicibus scriptum sit.

στηρίσατέ με ἐν μύροις,

στοιβάσατέ με ἐν μήλοις.

Vbi nomen μύρον , non florem , quinimmo vnguentum significat: quemadmodum in ea sententia,supra in 1.par.Cant.positum fuit 3.

שמן תורק שמך

Scemen thorac scemecha.

Vbi Graeci Codices habent.

μύρον ἐκκένωθεν ὄνομα σοῦ.

Vnguentum sparsum nomen tuum.

Pro eo, quod Latinae editiones habent.

Oleum effusum nomen tuum.

Vtrumque enim שמן *scemen* significat. Vbi versus est Sponsae, ad Sponsum: qui Hebraicè Messias, & Graecè Christus appellatur, nominibus vnctionem significantibus. Tum ob vnctionem vnguenti, quo naturam humanam, cum diuina conglutinauit, copulauítque & coagmentauit: tum propter vnctionem olei exultationis, videlicet Spiritus sancti, quo vnctus Sponsus Dominus noster, mirum in modum, omnes virtutes, gratias praerogatiuas, omnésque denique perfectiones accepit. Dicente Euangelista Ioan. 1. 14.

Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, πλήρης χάριτος, Pleni gratiae & veritatis.

Neque sibi soli duntaxat accepit, sed ad hominibus impertiendum. Hoc namque est, quod idem Ioan. aiebat.

Et de plenitudine eius omnes accepimus. Et epist. 1. 2. 27.

Et vos τὸ χρίσμα, vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: sed sicut τὸ αὐτὸ χρίσμα, vnctio eius, docet vos, de omnibus, & verum est, & non est mendacium.

Et propterea dicitur oleum, vel vnguentum sparsum. Verbum autem *στοιβάζω* sternere significat: quod per verbum רפד *rafad*, exprimunt Hebraei. Vnde רפדוני *rafduni*, & *στοιβάσατέ με*, genuinè & propriè, sternite me, reddi debuisset: vel reclinate me, vt ex Hebraeo nos vertimus.

Est tamen considerandum, quod *μύρον* Graecè, non pro vnguento solùm, verùm etiam pro virgulto odorifero accipitur. Vnde cum ex virgultis flores oriantur floribus, etiam non incongruè *μύροις* verti potuit. Licet nomen floribus, Latinae vulgatae editionis, ex Symmachi potius versione, acceptum putem. In qua habetur.

ἐπανακλίνετέ με ἐν ἄνθει.

Vbi, *ἐν ἄνθει*, dixit, pro *ἐν ἄνθεσι*.

Inclinate me in floribus.

Et verbum στοιβάζω, non ſternere ſolum,in quo cum רפד *raſad* concordat: ſed ſtipare etiam ſignificat. Vnde.

Stipate me Malis.

Latinè de Graecis tranſlatum fuit. Ac ob eam cauſam,nos Hebraeorum verborum vim & notitiam attendentes: multò aliter ex ipſo archetypo vertimus.

Suſtentate me cum Phialis,
Reclinate me in Pomis,
Quoniam aegrà Amica ego.

Sunt autem verſus Sponſae. Quae Spiritu ſancto (à quo regitur & moderatur) afflata,quas duris temporibus, paſſura erat, infirmitates, ante ſagiens,quàm acciperet:proptereáque ſine remedio, atque alleuamento permanere nolens:quid turbulentis aetatibus, agere debeat Eccleſia, ſub figura aegrotationis corporis, praeclara, praepoſteris verſibus, edocet hiſterologia.

Hoc eſt. Cum tu Eccleſia, aliquo morborum oppreſſa, laborabis: vel laterum dolore, vel inteſtinorum:vel alia quapiam aegritudine, vel cruciatu vexaberis, vnde conualeſcere cupias, & ſanari. Vt ſi in manus inimicorum incideris, vel domeſticorum tendantur inſidiae, vel alia afflictione afflicteris,vel haereſis,vel dihaereſis,quam alio vocabulo σχισμὰ Graij appellant. Et inſidias vitare, aut in libertatem vindicari optes: aut alio periculo,aut haereſis, aut ſciſmatis liberari. Vt apud Deum, à quo vno ſalutaria medicamenta, cunctáque bona emanant, te in gratiam ponas: vt placidum eum tibi, placatúmque reddas:vt à ceruicibus tuis hoſtem repellas: vt dolos malos tuorum effugias: téque ab omni ſecta & diuiſione incolumen & ſaluam conſerues, Phialis tu te ſuſtenta,ac tuere. Vtpote ſolennibus ſacramentis, gratiam conferentibus: quae ſuauiſſimus potus, paſtúſque animarum,in Phialis argenteis, tuis ſcitis decretíſque cuſtodis.cap.vaſa, de conſecrat.diſt.1.

Dein verò te in Malis reclina: non arborum terrae,quas grauidata ſeminibus parit,& fundit ex ſe ſe,vel hominum manu ſatarum. Quorum guſtatus voluptarius, odoratus ſuauis, aſpectus pulcher: viſibilem aſpectus virtutem reficit, quae eſt in oculis: odoratus, vitalem, quae eſt in corde: guſtatus verò animalem,quae eſt in cerebro:& naturalem,quae eſt in epate.

Sed coeleſtis omniúmque altiſſimae arboris ad omnes fideles populos opacandum, ſuáque vmbrâ refrigerandum, ac recreandum,patulis diffuſae ramis: cuius ſub tegmine paulò ante me recubuiſſe canebam. Diuorum ſcilicet, qui in coelo beati aeuo ſempiterno fruuntur, opem inuocando: ac Sanctorum, qui ſunt in terra, qui tecum adhuc

adhuc aetatem agunt, ſuffimentis te expiando. Orationibus videlicet, Sanctorum quibus Phialae aureae plenae erant, quas Ioannes vidit Apoc.cap.5.

Ij enim Sancti, in quibus omnis voluntas Dei. Pſalm.16. eius diuinae, ſimúlque humanae arboris Mala ſunt, ſuper omnia Mala, Citrea, Medica, Punica, Maſſilica, Perſica, Cydonia, Epirotica, Appiana, Muſtea, ſiue alterius cuiuſuis generis guſtu dulciſſima, olfactu iucundiſſima, viſúque formoſiſſima, pretioſiſſima in oculis Dei. Per quae Deus circum te ſemper, à dextris tuis erit: vt non obruaris à fluctibus, ſed à te potiùs fluctus velut à ſaxo frangantur.

Nihil enim magis vnquam, rebus in aduerſis, Eccleſiae profuiſſe conſtat: quam ſupplices Deo habitae precationes, & Sacramentorum frequentia. Vnde vetus conſuetudo Eccleſiae, & priſtinus mos fuit, quando in maximo periculo, de vniuerſo naufragio erat: vt omnes quotidie credentium populi, ad aram, agnum ſacrificatum eſſent. Sicut annales & vetuſtatis monumenta loquuntur.

Quod deſitum poſteà aliquanto, Anacletus Papa lege ſanciuit, circiter annos X C. ab orbe redempto: decernens vt in Miſſa poſt conſecrationem, omnes communicarent. Ita in eius geſtis.

Et in actis legimus Apoſtolorum, quod ſaeuiente in Eccleſiam Herode Agrippa, cùm Iacobum Ioannis fratrem occidiſſet, ſummíque Collegij Principem conieciſſet in carcerem:

Προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ.

Aſsidua ad Deum pro eo, ab Eccleſia fiebat oratio.

Atque haec eſt ſyncera & enucleata Graeca & Latina verſuum conuerſio. Quorum tertium infrà par.5.8. repetit Sponſa. Cùm Sanctorum inuocationem, & interceſſionem inſinuans, ſupernae Hieruſalem filias, Diuos ſcilicet, de quibus ſuprà verba fecimus, obteſtatur & obſecrat, nunciare Sponſo ſuam aegritudinem. Neque ipſos Sanctos auxilium ſuum, à bonis viris, fruſtrà implorari paſſuros, pro comperto habens: nec quicquam Sponſum à Diuis, pro eius ſalute, ſe rogari laturum.

השבעתי אתכם

Iſchanhthi ethchem.

בנות ירושלם

Benoth Hieruſcialaim.

אם תמצאו את דודי

Im thimtſeu eth dodi,

מה הגידו לו

Mah hagghidu lo,

שחולת אהבה אני׃

Scecholeth Ahabah ani.

Id est, secundùm nostras conuersiones.

Adiurabo ego vos
Filiae Hierusalem
Quando inuenistis Amorem meum,
Vt nuncietis illi.
Quoniam aegra Amica ego.

Ὁρκίσω ἐγὼ τὰς ὑμᾶς
θυγάτερες Ἱερουσαλὴμ,
ἡνίκα εὕρετε τὸν ἔρωτά μου,
ἀπαγγέλειν τῷ αὐτῷ,
ὅτι εἰμὶ ἀσθενὴς φίλη ἐγώ.

De quo loco egimus in Annotatione Amor. loc. 21. Non autem.

ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

Quia vulnerata dilectione ego.
Vel, vulnerata charitatis. Neque
τετρωμένη τῷ φίλτρῳ.
Nam amore saucia. Nec
Quia amore langueo.

Languet enim certissimè Sponsa, & saucia est amore Sponsi: sed versus, vt nos vertimus, vertendus est.

Quoniam aegra amica ego.
ὅτι εἰμὶ ἀσθενὴς φίλη ἐγώ.

Quia nomen אהבה *Ahabah*, quod vndecies in Cantico reperitur, Sponsae est cognomen, quo, propter firmam & perpetuam amicitiam, quae illi cum Deo est, se ipsam nuncupat Sponsa: & ob amorem, quo adeò eximio eam prosequitur, vt nullo casu exhauriri possit, Sponsus eam vocitat. Postquam arcanis occultísque in suo sacrario, vt pote scriptis sacris, reconditis, illi patefactis, Amicam sibi elegit. Sicut suprà Sponsa canebat. 2.4.

אביאני אל בית היין

Abiani el beth hayayn

ותגלו עלי אהבה:

Vediglo nhalai Ahaba.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Venire me fecit in cellam vini
Atque sibi me Amicam ordinauit.

εἰς οἶκον οἴνου ἥκειν με ἐποίησε,
καὶ φίλην με αὐτοῦ οὗτος διέταξε.

Quod tunc impletum est, cùm aetatem inter homines degens Sponsus, supera omnia atque coelestia, quaecunque à Patre audierat, Ecclesiae manifestauit. Ioan.15.15. Et cùm post resurrectionem suam Dominus noster, de terra recessurus, & iturus in coelum ad Patrem, aperuit Apostolis, id est Ecclesiae suae Sponsae, sensum, vt intelligerent Scripturas. Luc.24.45. Haec est namque dilucidatio sensus, quem Sponsus nobis, licèt indignis, aperuit, primi duum versuum citatorum Cant.2.4. qui est.

Venire me fecit in cellam vini.

Quemadmodum nos vertimus: vel quemadmodum habet vulgata editio.

Introduxit me in cellam vinariam.

Vinum etenim Scripturam sanctam notat & designat, eiúsque sensum spiritualem: & generaliter mysteria omnia, & arcana, quae in vtraque sacra pagina sunt recondita. Quoniam instar Vini, immò magis, magísque quàm Vinum, intelligentia & sapientia rerum diuinarum cor hominis laetum facit.

Sicut ambo illi Discipuli experti sunt, Cleophas, & ille alter: quibus cùm in via, qua ab Hierusalem Emmaus itur, ore proprio, Sponsus Dominus Noster, cùm eum non agnoscerent, omnes Scripturae locos explanaret, qui de ipso erant: ardebat cor. Luc.24.32. Pro immenso gaudio enimuerò, quo completi perfundebantur: & ingenti laetitia, qua affecti perfruebantur, cùm res sacras, priùs in omni memoria, omninò inauditas audirent: & mysteria anteà obscura & ambigua enodata perciperent.

Nam cor est fons laetitiae. Vt inquit Arist. de partt. animal. lib.3. cap.4. Et sicut id sciri facillimè potest ex iis, quibus per Spiritum Dei, datur sermo sapientiae: & ex iis quibus sermo scientiae: & ex iis, quibus interpretatio sermonum. De quibus Apost.1. Cor.12. Qui omnes, omnibus laetitiis, laetos se esse narrabunt: sicut qui thesaurum inuenit. Non autem.

εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου.
τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγαπήν. Id est.

Introducite me in cellam vini,
Ordinate in me dilectionem. Neque

ἐπισωρεύσατε μονογαπήν.

Cumulate solam dilectionem, vel charitatem. Nec
Constituite me in dilectione. Vt alij scribunt.

Non enim à filiis Hierusalem petit Sponsa, initiari, quae tradantur mysteriis: nec ordinari in se dilectionem, vel coaceruari. Sed narrat. à Sponso sacris se diuinitatis imbutam: & Amicam eius ab eo se electam. Quod significat cognomen אהבה *Ahabah*, à verbo אהב *ahab*, deducto nomine אהבה *Ahabah*, quod est amare.

Omnis enim anima, vt vel Sacramenti Baptismi, quod est ianua omnium Sacramentorũ, particeps est effecta: consors continuo, dilecta & Amica Sponso efficitur, per eurationem mandatorum. Dicente Sponso.

ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.
Vos Amici mei estis, si feceritis quantum mandaui vobis. Ioan. 15. 14.

Et post haec.

Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius.

ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους.

Vos autem dixi Amicos: quia omnia quaecunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.

Haec est enim dilucidatio sensus, quem Sponsus nobis quamuis immeritis, aperuit: alterius, nempe secundi versus ex citatis. Cant. 2. 4. qui est.

Atque sibi me Amicam ordinauit.

Quemadmodum nos vertimus. Sed Symmachus & alij, qui Graecè transtulerunt (vt mihi ante oculos versatur) legerunt דגלו *diglu*, per ו *vausciurech*: cùm legendum esset דגלו *diglo*, per ו *vaucholem*. Quemadmodum nostra aetate, in omnibus punctatis codicibus legitur.

Nec quicquam facit dictio על *nhal*, apposita literae י *iod.* formatiuae pronominis primae personae: quae praepositio aliquando, & aliquando syllabica tantũ adiectio est, nihil significans. Sicut Graecis

γὶ,

γὲ, quae interdum, saltem, & certè, interdum verò syllabica tantùm adiectio est, nihil denotans. Sicut etiam Latinis, dum, in nondum, nec dum, &, quid dum. Non enim vertendus est locus.

ודגלו עלי

Vediglo nhalai.

Et elegit super me. Vel. *In me.* Sed.

Et elegit me Amicam sibi.

Dictio namque על *nhal*, (vt dixi) nihil eo loco facit: vel certè linguae est proprietas: sicut in Annotatione Rosa, de aliis particulis disseruimus: vt Graecè & Latinè vertendo abundent. Quemadmodum de hac ipsa particula על *nhal*, contingit Psal. 103. In quo Regius Propheta & humanam, simul & angelicam naturam, ad gratias Deo agendum, pro beneficiis reparationis, redemptionisque alliciens, de infinita Dei misericordia canit.

כרחם אב על בנים

Cherachem ab nhal banim.

רחם יהוה על יראיו:

Racham Iehouah nhal ireau.

Vbi purè & emendatè, Graecè & Latinè conuersus est versus.

Quomodo miseretur pater filiorum,
Misertus est Dominus timentibus se.

καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς,
ᾠκτείρησε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

Dicimus enim Graecè & Latinè. Misereri aliquorum & aliquibus. Pro eo, quod Hebraicè dicitur. Misereri super aliquos. Sicut in textu Hebraeo, Latinè ad verbum, de Hebraeis exprimendo.

Sicut miseretur pater

על בנים

Nhal banim,

Super filios.

Misertus est Dominus,

על יראיו

Nhal ireau,

Super

Super timentes se.

Quoniam enimuero (ſicut in Annot.Roſa, Cauſ.2. dicebamus) non eadem omnibus linguis, ſed diſpar eſt verborum conſtructio.Quamobrem & in Annot.Amor,ſine illa particula עַל *nhal,* vertimus illum verſum octauae partis, quem in decem Canticum ſecantes, decimae initium faciunt,& quinti actus,qui tragicomoediam.De quo in dicta Annot.Amor, loco duodequadrageſimo.

Eſt autem verſuum Pſal.103.13. Prophetae ſententia.Quod ſicut pater filios, membra & partes ſuas gratuito nutricatur & alit: victum veſtitúmque praebendo,docendo inſtruendóque,tum laboribus,tum omnibus ingenuis artibus egregiè:obiurgandóque & caſtigando vbi opus eſt,nó ſolùm verbis,ſed etiam verberibus:& praeter haec etiam commouetur miſeriis & periculis eorundem. Sic Deus ſuarum creaturarum, timentium eum aerumnis perturbatur, commouetúrque cum diſcrimen habent: atque eas corripit, caedítque flagellis, ad emendationem morum: imbuítque bonis diſciplinis & opinionibus per Moyſem & Prophetas & Euangelium:gratíſque eis donat omnia, quae ſunt ad vſus vitae neceſſaria.

Sed praeter multa myſteria, quae abdita in ſacris carminibus Cantici,vt in tota ſacra pagina, Sancti viri Doctoréſque & interpretes Scripturarum ſanctarum dilucidarunt:quaéque nos aperuimus, vt Spiritus nobis ſubminiſtrauit: & quae Spiritus ſanctus ad tempus coelata volens, poſt hac, per quos placuerit, patefaciet: aliud etiam myſterium latens, in his Sponſae Paſtricis verſibus, inquirentibus nobis, oſtendit ſe & occurrit.

Et eſt Sacramentum extremae vnctionis; quod non Eccleſia, vt perperam haeretici autumant, ſed ipſemet Paſtricis Sponſae Amor, & idem Sponſus Deus inſtituit:vt primum Diſcipulis poteſtatem dedit, curandi omnes infirmitates. Et iam enim illo tempore, miſſi à Domino duodecim,vngebant aegros,& ſanabantur. Marc.6.13. Paſtrix enim Sponſa,non ignara legis Euangelicae,vt quae omnia,quaecunque Sponſus adueniens ad ſaluandas gentes,ſancire debebat,multis antea ſeculis, per Spiritum ſanctum acceperat:in perſona cuiuſuis animae fidelis, Meſſiae deſponſatae per baptiſmũ, infirmae & aegrae cum diſcrimine vitae:ſiue etiam ex ſenio morientis: petit ab aſtantibus,acciri Sacerdotes,qui ipſam vngant, ad depellendum aegritudinem,& remittenda peccata:lepido ſanè & concinno, ſententiae cum verbis, ordine mutato.

Suſtentate me cum Phialis,
Reclinate me in Pomis,
Quoniam aegra Amica ego.

Hoc

Hoc eſt, praepoſteris verſibus. Quaeſo à vobis propinqui cognatíque & affines, caeteríque domeſtici, atque intimi aſtantes, quibuſcum poſſum familiares conferre ſermones: quos (vt oculis facilè cerno) infirmitatis meae valetudinis taedet.

Quoniam aegra Amica ego.

Quoniam me veſtram confidelem, Sponſam Chriſti & Amicam grauiter aegrotare videtis, cum periculo vitae: vt magis animae quàm corpori, ſalutaria medicamenta parare expediat. Ne me inermem & immunem, armis praeſidiiſque Sacramenti extremae vnctionis, improuiſo, vis aliqua morbi opprimat, aut natura ipſa conſumat.

Suſtentate me cum Phialis,
Reclinate me in Pomis.

Aduocate Sacerdotes, qui ſalutarem medicinam animae, ſimul & corpori meo adhibeant: orantes ſuper me, & vngentes oleo, quod in Phialis argenteis, per Pontifices conſecratum, cuſtoditur in Eccleſiis. Ipſum namque oleum ſanctum, gratiam mihi conferet, peccatáque remittet, & infirmam alleuiabit. Atque ipſi Sacerdotes, qui perfecti fideles, in ſortem Domini electi, Poma & Mala ſunt, omnium altiſſimae arboris mei Amoris, vndè eum redolent: ſuo me conſpectu reficient, & bono odore erigent, & recreabunt.

TVCCII TVCCII
PATRITII LVCENSIS
I. V. C. AC PROTONOT.
APOST.

ANNOTATIONES
Super
CANTICO CANTICORVM
SALOMONIS.

Ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Dei Vicarium.

Annotatio CINCINNI.

ARGVMENTVM.

Enadantur loci tres Cantici Canticorum, duo 4.part. & tertius 6.part. in quibus Salomon nomine צמת Tsamath *vsus est: quod hactenus in Graecis exēplaribus, aliàs pulchritudo, aliàs reticulum, & aliàs taciturnitas redditum fuit: & autor Cincinnos conuertit. Atque ibi locus Isaiae, cap. 47. declaratur, vbi idem nomen* צמת Tsamath, *Graeci tegumentum transtulerunt. Et quid apud Isaiam, & quid in Cantico Cincinni significent, expromitur. Duóque loci 5.part. enucleantur,*

cleantur, in quibus Salomon nomine קוצות Ceuutſoth *vſus eſt: quod hactenus in Graecis Codicibus, Cincinnos, redditum fuit, & autor Comam vertit. Ac tum praeterea alij duo loci Cantici, alter 4. part. & alter 8. part. exponuntur. Et quidem Cantici loci ſunt.*

Quartae partis loci tres.

Qui in codice Hebraeo leguntur.

Et in Latina, editione verſi ſunt.

עיניך יונים
Nhenaich ionim.
Oculi tui Columbarum.

Cincinni 1. מבעד לצמתך׃
Mibbanhad letſammathech.
Abſque eo, quod intrinſecus latet.

שערך כעדר העזים
Scianharaich chenheder hanhazim.
Capilli tui ſicut grex Caprarum.

שגלשו מהר גלעד׃
Sceghaleſcu mehar ghilnhad.
Quae aſcenderunt de monte Galaad.

כפלח הרמון רקתך
Chefelach harmon racathech.
Sicut fragmen mali punici, ita & tempora tua.

Cincinni 2. מבעד לצמתך׃
Mibbanhad letſammathech.
Abſque eo, quod intrinſecus latet.

Quintae partis loci duo.

שראשי נמלא טל

Scerosci nimle tal.

Quia caput meum plenum est rore.

Coma 1. קוצותי רסיסי לילה׃

Ceuutsothai resise lailah.

Et Cincinni mei guttis noctium.

ראשו כתם פז

Roscio chetham paz.

Caput eius aurum optimum.

Coma 2. קבצותיו תלתלים׃

Ceuntsothau thalthallim.

Comae eius sicut elatae palmarum.

Sextae partis locus vnus.

כפלח הרמן רקתך

Chefelach harmon racathech.

Sicut cortex mali punici, sic genae tuae.

Cincinni 3. מבעד לצמתך׃

Mibbanhad latsammathech.

Absque occultis tuis.

Octauae partis locus vnus.

שימני כחותם על לבך

Simeni chechotham nhal libbech.

Pone me vt signaculum super cor tuum.

כחתם על זרועך׃

Chechotham nhal Zeronhech.

Vt signaculum super brachium tuum.

ANNOTATIO OCTAVA.

PRINCIPIO quartae partis Cãtici, vbi Messias Sponsus, Sponsae Ecclesiae, primùm quidem in genere, totam figuram & formam & staturam laudibus effert, verba geminando & duplicando : quod etiam fecit in fine primae partis : ac tum posteà speciatim, singulas corporis partes carminibus celebrat : versus est, qui paulò pòst initium eiusdem quartae partis, & tertiò ad medium sextae partis, repetitus est, & ita se habet.

מבעד לצמתך

Mibbanhad letsammathech.

De quo saepè mihi cogitanti, & modò ad mutationem punctorum, modò ad alicuius literarum variationem respectans : si fortè aliter superioribus aetatibus legissent : indagare non potui, quomodo eorum, qui Graecè reddiderunt, quidam quidem verterint initio quartae partis.

ἀπὸ πλήθους τοῦ καλλοῦς σοῦ. Id est.

Ex magnitudine, vel multitudine pulchritudinis tuae.

Alij autem ad medium sextae partis, verterint:

σκεπόμεναι καλύμματι. Id est.

Tectae reticulo. Genae videlicet tuae.

Alij autem omnibus locis.

ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου. Id est.

Praeter taciturnitatem tuam.

Nam vt ab vltimis initium repetamus, eiusmodi passionem, quam reticentiam, silentium, taciturnitatem (sic enim Graecum nomen σιωπήσις Latinè conuertitur) appellant, Hebraea lingua tribus verbis exprimit : quibus vnico versu, preclara tautologia Psalmographus vsus est. Psal. 39. Cùm monens vnumquenque fidelium, vt quàm maximè fieri potest, absque peccato viuere studeat : se cohibendo, & ab omni lapsu continendo. Atque quod magni ponderis est, tuendo, custodiendoque vias suas : & refrenando linguam, ex qua non solùm multa & varia & grauia delicta exeunt : ob quae à delinquentibus

poenas expetit Deus: ſed ex qua etiam ſaepè ſaepiùs in nimias ruinas homines incurrunt: de quibus in epiſtola canonica. Iac.cap.3. quomodo quiſque os ſuum coërcere debeat, vt non labatur, ſuo exemplo docet. verſ.3.

נאלמתי דומיה החשיתי מטוב

Neelamthi dumijah hecheſcethi mittob.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Obmutui,ſilui,conticui de bono.

ἐκωφώθην σιγήθην ἐξ ἀγαθοῦ ἐσιώπησα.

Hoc eſt. Vſque eo,coram peccatoribus, tacitus fui, vt quaſi mutus & elinguis, ne etiam de bono loquerer abſtinerem:quandoquidem peccatores bonum deſpicatum habent.

Sic Pſalm 83.à Deo,qui peccatorum vindex eſt, petens Propheta, ſceleſtiſſimorum hominum flagitia,facinora,ſcelera,conatúſque perditos inimicorum Eccleſiae vindicari,canit ipſo exordio.

אלהים אל דמי לך אל תחרש

Elohim al domi lach,al thecheraſc.

ואל תשקט אל׃

Veal thiſcot El.

Id eſt, quemadmodùm nos vertimus.

Ne ſileas tu Deus,ne ſurdeſcas,

Neutiquam tu Deus conticeſcas.

σὺ μὴ σιγήσῃς θεὸς, μὴ κωφάνθω,

οὐδαμῶς ἂν ὁ Θεὸς σὺ σιωπάτω.

Dum ſcilicet populus tuus Sanctus, tot, tantíſque exterorum hoſtium incurſionibus, bellis, cladibus, atque occiſionibus afflictus periclitatur. Quorum Hebraeorum verborum, neutrum eſt in noſtro verſu Cantici. Pro vt nec etiam verba adſunt, quae pulchritudinem, quoquo modo exprimant: neque reticulum, vel aliud muliebris capitis tegumentum.Quae ſuis propriis vocabulis lingua Sancta מכמור *Machmor*,appellat, & יופי *iofi*: ne de ſingulis dicere compellar. Et nomen צמתך *tſammathech*,à verbo צמת *tſamath*,(שרש *ſciorèſc*, videlicet radice,dicunt Hebraei) deriuari manifeſtum ſit: ſynonimo cum verbo אסר *aſar*, quod obſtringere & obligare ſignificat, & vincire. Vnde הסהר *haſſohar*,carcer, & הסורים *haſſorim*, vincti. Geneſ.39. in fin.quando à procaci hera culpatus Ioſeph de adulterio attentato

in car

cerem trudit. Textus est in Thren.Hier.cap.3 litera צ *tsade*,vers.2.

VbiPropheta postquam in totius populi Israëlitici luctu, & squalore ciuitatis, suae gentis seruitutem,regníque euersioné deplorauit: cum Nabuchodonosor Rex, sexqui anni obsidione Hierosolymam cepit: Messiam tum quidem,quem crucis, tetro cruciatu Iudaeos necaturos,spiritu prophetico praeuidebat: suam passionem, sub pauperis & afflicti persona,recensentem,inducens,canere facit.

צמתו בבור חיי

Tsammethu babbor chayaj.

Id est,quemadmodum nos vertimus.

Obstrinxerunt in cisterna vitam meam.

ἔδησαν ἐν τῷ λακκῷ ζωήν μου.

Consequentia est metaphorae superiorum versuum. Cùm enim superioribus versibus dixisset.

Venatione venati sunt me,
Sicut auem inimici mei sine causa.

Tum quidem posteà suggerit.

Obstrinxerunt in cisterna vitam meam,
Et desuper mihi iecerunt lapidem.

Id est, operculum, vel puteal, posuerunt ad ostium. Hic est enim venatorum & aucupum mos: vt postquam laqueis,plagísve,aues,feráșve ceperint,alligent,obstringant,deuinciant, septis contineant, cauea includant: si viuas seruare malint, quàm occidere. Locus est apud Ezechiel.cap.19. Vbi plorans Ezechiel,vltimum Regem Iudaeorum, qui ob suam crudelitatem & impietatem, vt Leo, caetera animalia, populos, qui in suo regno & ditione erant, dilacerabat: quamobrem iusto iudicio Dei, bello captus, cum ignominia & dedecore interfectus,sepultura & iustis exequiis caruit, eius cadauere inhumato projecto. Illius igitur casum, tam grauem, & tam horribilem, funesta lamentatione,lugens Propheta: quomodo eum Chaldaei obsederint, & expugnauerint,in metaphora venantium feras,sic prosequitur.

Et conuenerunt aduersus eum gentes,vndique de prouinciis,
Videlicet Babylonij,missi à Rege Nabuchodonosor.

Et expanderunt super eum,rete suum.

Videlicet exercitum,quo illum obsederunt,& expugnarunt.

In vulneribus eorum, captus est.

Vide

Videlicet, quia non abſque ſanguinis effuſione, eum ceperunt, reportantes victoriam cruentam.

ויתנו בסוגר בחתים:

Vaitthenu baſſughar bachathim.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Et poſuerunt eum in carcere ſecreto.

καὶ ἔθεντο τὸν αὐτὸν εἰς φυλακὴν κρύφιω.

Videlicet, Capta Hieroſolyma, & ipſo Rege in poteſtatem redacto, poſuerunt eum in loco clauſo & abdito, ſub cuſtodia ſecreta. Vel ſic, quia חתים *Chathim*, eſt numeri pluralis.

Dederunt eum in carcerem, in ſecretis.

In quibus rei de maleficiis contruduntur & retinentur, vt omnium colloquiis careant, dum pro diligenti criminum inquiſitione quaeſtiones habentur à Iudice: donec publicatis argumentis atque indiciis ſcelerum, terminus aſſignetur ad ſe defendendum, diluendúmque crimina, data facultate habendi copiam actorum. Tunc enim è carcere ſecreto educti rei, in publicum includuntur: vt patronos & aduocatos ſibi adoptent, qui patrocinio ſuſcepto, pro ipſis reis cauſam dicant, & in iudicio ius ſuggerant.

Quod etiam ſeruatur, poſtquam peracto Iudicio, Iudicum ſententiis, ſiue iuſtis, ſiue iniuſtis, rei poenis affici debent: vt in publico carcere condantur, vt omnibus eos viſendi & alloquendi poteſtas ſit, vſque dum ſupplicium de eis ſumatur. Vnde tam multa Plato memoriae prodidit in Dialogis περὶ πρακτοῦ, καὶ περὶ ψυχῆς, quae à Socrate poſt damnationem, ſunt dicta & facta & diſputata, praeſentibus multis ſuis familiaribus, ciuibus & indigenis & peregrinis, permittentibus magiſtratibus. Cùm longum tempus, Socrates eſſet in cuſtodia publica, inter iudicium & mortem: quod pridie, quàm iudicaretur principium ſpectaculi nauis fuerat, quàm quotannis Athenienſes Delum mittebant.

Quo tempore, dum Delum perueniret nauis, rurſúmque Athenas reuerteretur, neminem ex lege, publicè necabant. At verò Babylonij non alicuius quaeſtionis habendae gratia, in cuſtodia ſecreta Regem incluſerunt: ſed vt eum potiùs quàm tutiſsimè cuſtodirent, quoad vinctum Babyloniam ducerent.

Niſi fortè alia noſtra verſio, tibi lector magis probatur: quae aequè nobis placet.

Et poſuerunt eum in carcere, cum ſigillis.

καὶ

καὶ ἔθεντο τὸν αὐτὸν εἰς φυλακὴν μετὰ σφραγίδων.

Hoc eſt. Obſignauerunt oſtium carceris,ſignis,vel ſigillis, vel annulis, quibus literae obſignantur. Et hoc namque ſignificat nomen חתים *Chathim*,ſynonimum cum טבעת *Tabnhath*: à חתם *Chatham*, quod eſt ſignare, claudere & abdere. Quia tunc literae, vel tabulae teſtamenti, vel huiuſmodi, ſignantur & clauduntur, cum ſigillo, vel annulo firmantur & obſignantur.

Vnde in Cantico, pat.8.6. Spiritu Prophetico Salomon imbutus: cum didiciſſet,quod Meſſias,in eius aduentu,inter ſacramenta nouae legis, inſtituere debebat ſacramentum corporis & ſanguinis ſui: in ſcena illum inducit, hortantem Eccleſiam, & omnem animam fidelem,quā in ſacramento baptiſmi ſibi deſpondit:ad vtendum & fruendum illo ſui corporis & ſanguinis ſacramento, tanto & tàm ingenti bono: ſub figura ſigilli,vel annuli,ad hunc modum.

שימני כחותם על לבך

Simeni chechotham nhal libbech.

כחותם על זרועך:

Chechotham nhal Zeronhech.

Id eſt, quemadmodum Graecè verterunt,& nos Latinè reddimus.

θές με ὡς σφραγίδα ἐπὶ καρδίαν σου,
ὡς σφραγίδα ἐπὶ βραχίονα σου.

Pone me ſicut ſigillum, ſuper cor tuum,
Sicut ſigillum, ſuper brachium tuum.

Hoc eſt. Miſce ô Sponſa, cum corpore tuo & anima, animam meam & corpus, quod penes te habes: ſicut miſcetur annulus cum cera, cum eius ſigno imprimitur. Vt ſic mixti duo ſimus in carne vna,ſicut Sponſum & Sponſam decet.

Ede carnem meam, & pota ſanguinem:in quibus, Deus ego ſum, & homo. Vt mei imaginem, in corpore tuo & anima colloces: ſicut ſigilli imago in cera imprimitur,cum literae obſignantur,vel tabulae, vel lagenae,vel quid eiuſmodi.

Adhibe carnem meam, in cibum, & ſanguinem in potionem. Vt annuli ſimilitudinis inſtar,ego in te maneam,& tu mei ſimilis efficiaris,& ſis Sancta, ſicut ego Sanctus ſum. Quandoquidem ab alimento nutrimentum & mores.

Veſcere me, in quo praeter omnes ſuauitates, omnéſque dulces ſapores,qui guſtu percipi poſſunt,vita eſt,& fons vitarum, omníſque beatitudo. Vt mei paſtu nutricata,viuas propter me:& ſicut ego bea-

tus ſum, ita & tu beata, mecum in coelo, aeuo ſempiterno fruaris. Vel ſic.

Pone me, ſicut ſigillum ſuper cor tuum,
Sicut ſigillum, ſuper brachium tuum.

Hoc eſt. Fac quaeſo, ô Sponſa, vt tanto amore me ames, ac tanto deſiderio mei aeſlues, ac tanta cupiditate ardeas mei fruendi: vt mei Sponſi binas naturas, alteram diuinam, qua ab aeterno ſum, & alteram humanam, quam in tempore pro tua liberatione ſumpſi, in te imprimas. Quemadmodum mundanus amator, eius, quem amat, ſimilitudinem in ſe contrahit & effigiem. Quoniam haerens infixus in pectore vultus, in veníſque cum ſanguine mixtus, amati ſimulachrum, in amante efficit.

Fac quaeſo, ô Sponſa, vt tam aſſidua, & vehementi voluntate, omnes actiones tuas, atque omne ſtudium, ad me dirigas: vt in tuo corde, principio motus ſenſuúmque & termino, & in tuo brachio, initio omnium operum & fine, mei Dei, ſimul & hominis, lineamenta ſcalpas & figuram. Quemadmodum praegnans mulier, cupitae rei, in foetu, quem vtero gerit, pingit imaginem. Quoniam vehemens cogitatio ſanguinem mouet, & interiores ſpiritus: atque in tenera materia, excogitatae rei formam coelat.

Fac, quaeſo, ô Sponſa, vt adeò me colas & diligas, charúmque habeas: adeò me delecteris, oblecteríſque & perfruaris: vt meo amore ſaucia & inflammata, & mecum perpetuo degere & cohabitare cupias: & in te perenniter me transferre, atque in te iugiter me tranſfundere ſtudeas. Quemadmodum terrenus amans, qui totum in ſe capere optat amatum. Sicut de Artemiſia Cariae Regina, Graecorum monumentis, ad poſteritatis memoriam, editum non ignoras. Quae tanta affectione Regem Mauſoleum virum ſuum adamauit: vt eius defuncti corpus, in puluerem redactum, aqua inditum ebiberit. Vel ſic.

Pone me, ſicut ſigillum ſuper cor tuum,
Sicut ſigillum ſuper brachium tuum.

Vt ſcilicet dies noctéſque de me cogites, & de mandatis meis meditere: nihil aliud animo ac ſpe ſuſcipias: nihil aliud corde concipias, niſi me. Vt ſcilicet nihil aliud agas, nihil aliud tractes, & nil aliud pangas, praeter legitima opera, quae in lege & Euangelio ſcripta ſunt: & quae tibi praecepi, vt facias. Caeteras omnes alias operationes & cogitationes, à corde, & brachio tuo repellendo: aditus intercludendo, prohibendóque ingreſſus. Quemadmodum literis obſignatis, tabuliſve teſtamenti, nil vltra additur. Sic etenim me, ſicut annulo, obſignabis cor tuum, id eſt, cogitationes tuas, quae de corde exeunt: & brachium tuum, id eſt, opera tua, quae brachio aguntur.

Non

Non autem catenam significat חחים *Chathim*: neque κημὸν, id est, frenum. Catena namque Hebraicè dicitur נחשה *nechusciah*, sicut 4. Reg. 25. 7. Vbi Rex Sedechias bello captus, vinctus catenis Babylonem ducitur. Et aliàs שרשרה *sciarscerah*, Exod. 28. Et aliàs שלשלת *scelsceleth*, vel aliis nominibus. Et frenum dicitur מתג *methegh*, & רסן *resen*, sicut Psal. 32. 9.

Sed ad Regem vltimum Iudaeorum, de quo apud Ezechielem. Sic Rex Darius, misso Daniele in lacu Leonum, allatum lapidem, positum super os laci, obsignauit annulo suo, & annulo suorum optimatum. Daniel. 6. 17.

Sed iam ad locum Hieremiae, vnde huc digressi sumus, reuertentes, dicimus. Quòd eius Hieremiae loci, ea quam diximus, conuersio est, & sententia, literalis. Non autem, ἐθανάτωσαν, interfecerunt, occiderunt, necauerunt. Quod Hebraeis dicitur יהרגו *Iaharoghu*, & ירצחו *Ieratsechu*: à verbis רצח *ratsach*, & הרג *haragh*. Sicuti passim, vt Psal. 94. In quo Propheta Dauid, Deum appellans, atque obtestans, vt contra impuros, impiósque homines, ad nefanda scelera natos, iustum iudicium suũ exerceat: capitalia eorum facinora grauiter moerens, lugubri carmine canit. vers. 6.

אלמנה וגר יהרגו -

Almanah veghir iaharoghu,

ויתומים ירצחו:

Vithomim ieratsechu.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Viduam & peregrinum interfecerunt.
Atque etiam pupillos occiderunt.

χήραν καὶ παρεπίδημον ἀπέκτειναν,
καὶ τοὺς δὴ ὀρφάνους ἐφόνευσαν.

Et intellige, partim manus sacrilegas inferentes: partim vi aut fraude necari, iugulari, trucidaríque mandantes. Dummodo impiorum crudelitas, piorum sanguine expleatur: atque innocentum possessiones, pecuniam, & fortunas, bonáque omnia, contra ius fásque consceIerati surripiant. Ac saepè etiam frugi homines & iustos, non caede & occisione mactantes: sed auro, argento, suppellectili, caeterísque rebus spoliantes, prout effrenata cupiditas incitauerit,

Quibus adde aes alienum, & item pretia, quibus debent, non soluentes: sed improbissimè, mille technis, creditores fallẽtes. Sicut mercatores faciunt, qui suppressis nummis, à viduis & pupillis acceptis: & tum etiam suppositis falsis nominibus, suo non aliorum vitio decoquunt.

quunt Omnes enim tales,qui talia agunt, ſicarij, & homicidae ſunt. Quemadmodum diuinitus ſcriptum eſt in libro Eccleſiaſtici,c.34.25.

Quia Panis egentium vita pauperum eſt:& qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt.

Et, *Qui aufert in ſudore panem:quaſi qui occidit proximum ſuum.*

Et, *Qui effundit ſanguinem:& qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.*

Myſticus autem Hieremiae ſenſus eſt. Quòd cum Iudaei, inimici Meſſiae,ſceleratiſſimam conſpirationem conflaſſent. Marc.14. Quaſi autem ſine cauſa, eum ceperunt: pedicas amico proditore ponente. Matth.26.Quamobrem Cruci affixus Meſſias:iudicante eorum Praeſide,nullam cauſam in eo inuenire, quare plectendus foret. Luc.23. Poſt reſurrectionem, humana carne indutus, de terra, in coeleſtem locum ſubuolauit. Act.1. Strinxerunt autem tum in ciſterna:cum eo, poſt pollincturam,tumulato. Ioan.10. Ex rabie, fallentes ſemetipſos, munierunt ſepulchrum,ſignantes lapidem,cum cuſtodibus. Matt.27.

Quoniam verò in Cincinnis, connexi capilli, & circunuoluti, & quodammodo irretiti obſtringuntur: ab illa obſtrictione צמת *Tſamath*, Hebraeis Cincinnus dicitur. Non ſecus ac Graecis πλοκάμος & πλέγμα: id eſt implicatio, παρὰ πλεγματίζω, quod eſt implico. Implicati videlicet,& colligati crines,& capilli circum Tempora & Frõtem:vt Frons & Tempora,& Oculi, formoſiores eluceant.

Et hoc propriè צמת *Tſamath*, in noſtro Cantico ſignificat, locis ſupra citatis 4.& 6.par. Sub quorum figura, Meſſias Sponſus, laudat colligationes & connectiones innumerabilium populorum credentium. Secundum ea, quae ſcripta ſunt.

Multiplicabo ſemen tuum,ſicut ſtellas coeli.

Geneſ.27.17.& 26.4.

Et, *Adorabunt eum omnes familiae gentium.*

Pſalm. 22. 28.

Et, *Multiplicati ſunt* (fideles) *ſuper numerum.*

Pſalm.40. 8.

Et, *Docete omnes gentes.*

Matth.6. Et iterum in Pſalmis.

Omnes gentes ſeruient ei.

Pſal.71.11. Et Pſal.67. verſu intercalari.

יודוך עמים אלהים

Ioducha nhammim Elhoim.

Ioducha

יודוך עמים כלם׃

Iod:cha nhammim chullam.

Id est,quemadmodum nos vertimus.

Confitebuntur tibi populi Deus,
Confitebuntur tibi populi omnes.

ἐξομολογήσονταί σοὶ λαοὶ ὁ θεὸς,
ἐξομολογήσονταί σοὶ πάντες οἱ λαοί.

Totus enim Psalmus,qui aduentus Sponsi praesagitio est , per indicandi modum reddendus est. Per ea, quae in Annotatione Osculabitur , exquisitis rationibus disseruimus. Quemadmodum versu sequenti,sub eadem capillorum figura , eosdem populos laudat Sponsus, dum eos, gregi Caprarum Galaad componit ; vbi magis , quàm alibi greges augentur Caprarum,atque gignuntur. Secundum, quod naturaliter contingit.

Sicut enim non omnem frugem,neque arborem , in omni agro, reperire possis. Vt Orator inquit, pro S. R. A. Sed aliqua terra caeteris vberius alias fruges effundit. Sicut Poëta cecinit.

Hic segetes, illic veniunt foelicius vuae.

Sic aliqua regio & aptior est caeteris , ad alicuius animalis species procreationem : & in ea illa species saepius foetat. Quemadmodum de Insula China scribit Ioannes Gonzales de Mendozza , sua lingua Hispana. Quòd in ea Insula , Vaccae & Oues saepe , Caprae autem ferè semper geminos foetus procreant. Quamobrem tum propter vbertatem foeturae, tum ob magnitudinem pastionis, qua Insula fertilis est,tanta copia illarum pecudum redundat, quòd minimo pretio venundantur. Atque multi accolarum, boum decem millia mactant: non alia de causa,nisi vt in Hispaniam coria mittant : carnes in campis relinquentes, ad volucrum pastum. Quare Sponsus Messias , ad Sponsam Ecclesiam.

Capilli tui, sicut grex Caprarum,
Quae ascenderunt de monte Ghilnad.

Atque hic etiam tropus, Prophetia est tot nationum, populorumque & gentium, quae mille iam sexcentorum ampliùs annorum spatio, fidem Sponsi susceperunt : & in dies, apud Occidentales Indos suscipiunt, & post hac suscepturae sunt : quando toto orbe terrarum, vt aliàs dicebamus,religio propaganda est. Vt sic versus,qui habentur initio 4.par. 1. & paulò post initium eiusdem 4.par. 3. & ad medium 6.par. 6. qui ita se habent.

עיניך יונים

Nhenaic Ionim.

מבעד לצמתך:

Mibbanhad letſammathech.

כפלח הרמון רקתך

Chefelach harmon racatech,

מבעד לצמתך:

Mibbanhad letſammathech.

Graecè & Latinè quemadmodum nos vertimus,vertendi ſint.

Oculi tui Columbae
Intra Cincinnos tuos.
Vt fruſtum mali punici,genae tuae,
Intra Cincinnos tuos.

Ὀφθαλμοί σου περιστεραὶ,
ἐντὸν τῶν πλοκάμων σου.
ὡς κλάσμα τῆς ῥοᾶς αἱ παρειάδες σου,
ἐντὸν τῶν πλοκάμων σου.

Prout etiam L X X. iam annos ampliùs, Latinè vertit Sanctes Pagninus conciuis meus, ordinis Praedicatorum, vir excellens in Theologia. ſingularíſque concionator verbi Dei: cui ſacrarum literum ſtudioſi,ob eximiam linguarum Hebraicae,Chaldaicae,Syriacae Graecaéque cognitionem, quam eius ſcripta teſtantur, plurimùm ſe debere fatentur.

Cùm enim Meſſias initio 4.par. Sponſae laudes gloriámque generatim celebraret, appellando eam Pulchram:propter magna enimuerò dona quibus idem Meſſias,eandem ſuam Sponſam donauit, decorauítque,quamobrem omnibus admirationem mouet.

Ecce tu Pulchra Paſtrix mea,
Ecce tu Pulchra.

Quemadmodum in propria Annotatione Paſtrix diffusè egimus: A nobilioribus tunc ſanè Sponſae corporis partibus, eandem, laudare aggrediens:ab Oculis, vt aequius erat,orditur,vndè priùs Amore ſaucius. Sicut infrà hac eadem 4.par. habetur. In qua Rex Salomon, vt aſſolet,ſuis coloribus,Spiritus ſancti penicillo, Sponſae corporis partes pingens: Meſſiam amore flagrantem, excordem ſe factum,canentem

tem inducit, Sponſae Oculo,& Colli crine, vel potiùs torque (vt nos vertimus ענק *nhanac*) in quibus Oculus praecedit in ordine Scripturae.

Et rectè, quando in Oculis praecipuè eſt amoris ſedes:& in nullam aliam partem amantes inſpiciunt, quàm in Oculos, ſicut Ariſtoteles tradit. Quamobrem de Sappho Poëta memoriae proditum : ad eum, qui valde admirabili forma erat,& pulcher habebatur, dixiſſe.

Στᾶθι κἄντα φίλος, καὶ τὰν ἐπ' ὄσσοις ἀμπέτασον χάριν.

Id eſt.

Conſiſte aduerſus amice, & quam in Oculis (habes) *pande gratiam.*

Et confirmatur autoritate ſacrae Scripturae, in qua narrat hiſtoria, amorem tam repentinum Holofernis, ergo caſtiſſimam & ſanctam foeminam Iudith, de qua paulò pòſt dicemus, ab Oculis eſſe profectum. Vt ſuo libro 10.17.

Transfodiſti cor meum, ſoror mea
Sponſa transfodiſti cor meum.
Vno Oculorum tuorum,
Vno torque Colli tui.

Ab Oculis igitur Sponſam laudare Meſſias, rſus, canebat.

Oculi tuae Columbae
Intra Cincinnos tuos.

Et paulò pòſt, ad Genarum Sponſae laudationem accedens, alios duos verſus canit, qui inf. par. 6. ad medium repetiti ſunt.

Vt fruſtum mali punici, Genae tuae,
Intra Cincinnos tuos.

In quibus non ille tãtùm modus comparationis, mirus eſt, dum Oculi Sponſae. Columbae dicuntur : & Genae eius fruſto mali punici, ſimiles perhibentur. Quoniam eiuſmodi ſimilitudinum collationes in vſu frequenti Poëtis ſunt. Vnde crebrò apud Homerum, de Iunone βοῶπιν; & de Chriſeida & Briſeida καλλιπάρῃον, pulchras genas, & bouinos oculos habentem, reperire eſt, atque his ſimilia. Quàm res noua & admirabilis eſt, laus à poſitione Oculorum & Genarum, intra Cincinnos. Si quidem Genae & Oculi, à Cincinnis, ex multitudine capillorum conflatis, compoſitíſque ; quaſi quibuſdam collibus à tribus lateribus, redimiti, & circundati, magis ac magis pulchriores apparent. Non ſecus ac in tabulis, hominum effigies & imagines pictae circundatae vmbris, viuidae magis & ſpirantes ſunt.

Sunt

Sunt autem temporibus nostris Sponsae Oculi & Genae, omnes, qui Sponso Vicarij succedunt: quíque summis dignitatis gradibus, praepositi, ostrea & violacea purpura fulgent: Episcopi in Apostolorum locum suffecti, Cardinésque Ecclesiae, viri puri, integri, casti & candidi: sicut Columbae, in quibus naturalis inest, non fucatus, nitor.

Ac tum praetereà caeteri, quibus administrationes, gubernationes, nec non & interpretationes, praedicationésque diuisae sunt. De quibus Apostolus 1.Cor.12. & Eph.4.

Qui docti & intelligentes, in speculis quodammodò positi, instar Oculorum & Genarum in capite: plurima circunspicientes, & munere suo fungentes, prospiciunt tempestates futuras: atque quemadmodum vnusquisque fidelium se gerat, in retinenda religione obseruant.

Et tum consulunt, tum iura dant, tum non ferunt, neque sinunt, tum compatiuntur & silent: vt causae natura, & temporis ratio postulat, expedítque animarum saluti: parati ad omnem euentum, omnia perpeti, sanguinémque pro Sponso profundere.

Sicut enim illae partes, Genae & Oculi eminent in corpore, & à Cincinnis vmbratae, venustiores elucent: ita huiusmodi primarij viri, qui ingenio praestantes, doctrina perfecti, moribus ac probitate insignes, iniuriarúmque perferentes, Ecclesiam moderantur & regunt: qui abscondita & recondita pandunt, nodósque soluunt: qui eruditione & sui exemplo, Beatae vitae disciplinam docent: quorum administratio latissimè patet: clariores & illustriores enitent intra Cincinnos. Videlicet in populis, & colligationibus & societatibus & conuentibus populorum, generalibúsque conciliis. Hoc namque est.

Oculi tui Columbae.

Intra Ciccinnos tuos.

Genae tuae, sicut frustum mali punici,

Intra Cincinnos tuos.

In quibus secundis versibus, animaduertendum est; quod non dicit Sponsus Ecclesiae.

Sicut cortex mali punici, sic Genae tuae.

Vt Latinae editiones habent, par.6.6. & Graeca exemplaria omnia, quae ad nostras manus deuenerunt, par.4. & par.6.

ὡς λέπυρον τῆς ῥόας μῆλόν σου.

Neque etiam canit Sponsus Ecclesiae

Genae tuae, sicut mala punica.

In qui

In quibus adhuc solidis, neque corticibus, rubra eorum grana, non videntur: ipso malicorio ea tegente. Sed.

Sicut frustum, vel fragmentum, mali punici, malae tuae.

Vt non solùm, sint grana rubra maturis pomis: sed videantur, sed appareant, sed omnibus manifesta sint: sicut in frustis grana conspiciuntur.

Hoc est. Quod Sponsae Genae, vel malae, Ecclesiae scilicet Principes, primarij, optimates, coryphaei, qui, qui sint, iam suprà diximus: palam & apertè profiteantur, praeseferant, & quasi inscriptum in malis gerant genísque se paratos omni vita, noctes & dies, quaelibet abiecta pati, & (quemadmodum modò dicebamus) omni supplicio excruciari, necaríque pro Sponso. Hoc enim significant, malorum punicorum grana, quae videntur in frustis, sanguinei coloris.

Et hoc idem nomen צמתך *tsammathech*, significat apud Isa. c.47. in princ. Vbi finem Babyloniorum regni Isaias prophetauit: ob eorum nimiam elationem, superbiámque & insatiabilem crudelitatem, quam in populum Dei exercuerant, acerbè nimis & crude victoria à Deo data vtentes: ac ob eorum multiplicia peccata & maleficia, quae in Deum commiserant: in quibus vnà cum seculis aetatibúsque hominum Babylon inueterauerat. Ibi.

גלי צמתך

Ghalli tsammathech.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Detege Cincinnos tuos.

ἀποκάλυψαι τὸν πλοκάμον σοῦ.

Hoc est. Tolle velum (dicit Dominus) quod tuos flexuosos capillos tegit. Amóve inuolucra, quibus implexi nodísque obtorti crines tui obtenduntur. Aufer integumenta, quibus insignis nequitia tua inuoluta non cernitur.

Et intelligit ibi Isa. per eam figuram verborum, grauia peccata errata delicta crimina, infinitáque scelera, quae Babylon in Deum patrauerat: & quotidie, vel potius in singulos dies, perditi homines, multis simulationum inuolucris tecta, & quasi velis quibusdam obducta, committunt. Quae praeuia contritione, & satisfactione subsequente, per confessionem, detegenda sunt, poenitentiae sacramento ministris.

Quo loco Isaiae, nomen צמתך *tsammathech*, per *κατακάλυμμα*, Graecè hactenus versum erat: quod tegumentum, reddi Latinè potest.

ἀποκάλυψαι τὸ κατακάλυμμά σου.

Reuela tegumentum tuum.

Vt non translatio de lingua in aliam, quàm ἑρμηνείαν Graeci vocant, sed magis παράφρασις, liberior videlicet expositio dicenda videatur. Sicut etiam eorum, qui Latinè reddentes, turpitudinem conuerterunt. Per bene antem sanè Isaias Babyloniorum peccata per Cincinnos figurat: quando mundi peccata Regius Propheta capillis comparauit.

Cum Messiae passionis, singulas partes, à Spiritu sancto edoctus: Iudaeorum illud obscoenitatis flagitium, posteritati indicare volens, cum Dominum consputantes, spurcissimi homines, alapísque pulsantes & colaphis, belluae vastissimae, velauerunt faciem eius: de quo apud Marc.14.65. eundem Messiam, per modum querelae Deo patri exponentem inducit. Psal.40.16.& 17.

Adeò vndique pater aeterne, tantis & innumeris mundi malis obsessus & oppugnatus sum: adeò ex omni parte, magnis, stipatus septúsque sum, iniquitatibus Iudaeorum: qui iniquitates iniquitatibus addendo, obnupserunt oculos meos, putantes, quòd sic nescius sim, quis eorum mihi manus inferat: vt eas quatenus homo.

לא יכלתי לראות

Lo iacholthi liroth.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Videre non queam.

οὐ δύναμαι τοῦ βλέπειν.

Atque eo magis, quoniam multiiuges horum iniquitates.

עצמו משערות ראשי

Nhatsemu miscianharoth rosci.

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Robustiores factae sunt capillis capitis mei.

ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου.

οὐδὲ ἐπληθυνθησαν, quod Hebraeis dicitur רבו *rabbu*, vt suprà Psal. 38.20.

Quia nempe, & numero, & granditate creuerunt: sicut capilli cum intonsi linquuntur. Sunt etenim vtrorumque capillorum scilicet & Cincinnorum eadem rationes. Sicut enim coma praelonga, capillus passus, prolixus, circumque caput, negligenter reiectus, oculos velat: ita peccatum inueteratum, putidum, & tabidum factum, homines excaecat, orbátque sensibus, quo minus veritatem, quae Deus est, agnoscant.

Et sicut

Et ſicut humorum exuperantia corporis, capillos generat: ſic & non aliter omnium peccatorum principia & cauſae, fontes & ſeminaria ſunt, externa commoda, abundantia, copia, & redundantia rerum humanarum:réſque proſperè geſtae,& ad voluntatem, ſecundo, ſine vlla offenſione,curſu. Ac tum praeterea, adeptio honoris, ſplendoris, gloriae & deliciarum,regnorúmque & imperiorum.

His enim rebus,elati & inflati homines, nec ſaturi vnquam, nec vnquam reſipiſcentes,nec modum ſtatuentes: dum ſibi omnia licere putant, Deo poſthabito,omne ius fáſque inexpiabili ſcelere peruertunt. Donec fatui,nihil minus prae ſtultitia ſuſpicantes,ſeuero iudicio Dei, inſtar Babyloniorum, temporalibus omnibus ſpoliati, poenas etiam ſempiternas luunt.

Neque alibi,non ſolùm in Cantico,ſed nec in aliis libris,quorum archetypa Hebraea ad noſtra tempora deuenerunt,hoc nomen צמת *tſamath*, nobis reperire contigit. In libris dico, quorum archetypa Hebraea ad noſtra tempora deuenerunt:propter locum,qui eſt in libro Iudith,quem Chaldaica lingua editum,non habemus.

Scriptum eſt enim in eo libro,quòd cum Sancta mulier, prehenſa coma Holofernis, pugione caput ceruicibus abſcidiſſet, Bethuliámque tuliſſet:re cognita per exercitum Aſſyriorum,omnes timore magno perculſi, in fugam ſeſe dederunt.

Quamobrem per manum foeminae Sanctae, re foeliciter geſta, pro parte Hebraeorum:qui maximos quaeſtus praedáſque ſibi fecerunt,ex pecudibus, omníſque generis bonis, quae Aſſyrij fugientes, in caſtris reliquerunt: parta victoria, Hebraeíſque ditatis, manubiis, fudit Iudith Domino Canticum.

In quo Deum laudans,qui ſibi, tantam ac talem virtutem dedit: memorans quomodo lugubrem veſtem viduitatis,in laetam fulgentémque mutauerit, capillúmque compoſuerit, vnxerítque, atque ornauerit ſe:vt ornata & oblita & compta & fulgens, formoſior appareret,atque Holofernem inflammaret amore:inter caetera canit.

Et colligauit Cincinnos ſuos Mitra.

Hoc eſt.Obligauit faſcia muliebri,quae μίτρα, Mitra Graecis dicitur: quae capitis ornamentum erat,quo antiquis ſeculis, apud Aegyptios, tam viri quam foeminae vtebantur.Vnde & eorum qui Epiſcopali dignitate fulgent,capitis operimentum,quo in diuinis vtuntur, nomen accepit. Vt Tempora & Oculi (vt credere par eſt) intra Cincinnos, pulchriores viderentur:per eorundem Cincinnorum,vinculo Mitrae, circum eminentium, inſtar collium, vmbram. Quemadmodum de Oculis Temporibúſque Sponſae:nec non & de picturis, initio huius Annotationis, dicebamus. Vbi probò ſanè de lingua Chaldaica, verſum locum exiſtimamus.

Et colligauit Cincinnos suos Mitra.

Quando sicut promiscuè & communiter, tam de muliebri, quàm de virili sexu coma dicitur. Vnde apud Homerum Iliad. β. epitheton Graecorum, καρηκομόωντες ἄχαιοι. Id est. Capite comati Achiui. Et lib. δ. Θρήικες ἀκρόκομοι. Id est. Traces longam comam habentes. Et lib. ζ. ἀθηνᾶ ἠύκομος. Minerua pulchram habens comam. Et apud D. Paulum 1. Corinth. 11.

ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι; γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῆς ἐστιν; ὅτι ἡ κόμη αὐτῇ περιβολαίου δέδοται. Id est.

An non ipsamet natura docet vos, quod vir equidem si comam nutriat, ignominia est illi? Mulier verò si comam nutriat, gloria est illi? quoniam coma pro velamine data est.

Quoniam enim more gentium Corinthij, omnes adhuc sine sexus discrepantia, comam gerebant: suadens Apostolus, non decere mares, sed foeminas solùm, causam edocet. Quoniam enimuerò (inquit) sexui foeminaeo à natura datum, comam gerere, ad velandum caput. Et ratio rationis est, vt palàm sit, quòd non sui iuris foemina, sed sub viri potestate est, propter quem creata est. Quia velum velando caput, illud reclinare facit: quod signum est, in alterius ditione & potestate esse.

Sic igitur, quemadmodum vtriusque sexus promiscua coma, vt firmatum est: ita foeminei sexus proprij duntaxat & peculiares sunt Cincinni, non autem cum virili communes. Vnde frequens apud Homerum adiectum mulierum πλόκαμος, nomen cum πλέγμα synonimum, quod capillum significat implexum & quibusdam volutationibus nodísque obtortum: qualis Cincinnus Latinis dicitur, à nomine cinnus, quod est commistio: quoniam in Cincinnis commiscentur capilli, dum intorquentur, ad Frontem & Tempora coronandum.

Velut Odyss. ε. de Calypso.

νύμφη ἐϋπλοκάμῳ.

Nymphae pulchrum Cincinnum habenti.

Et eodem lib. de Cerere ἐυπλόκαμος δήμητηρ. Et lib. κ. de Circe. κίρκη ἐυπλόκαμος. Et Iliad. λ. de Heca Nestoris pellice πλόκαμος ἑκαμήδη.

Et sic in tota sacra prisca pagina, de maribus dicitur comam gestasse. Quemadmodum de duce & praefecto exercitus Nabuchodonosor Regis, Holoferne, supra commemorauimus: cuius prehensa coma, caput pugione Iudith ceruicibus abscidit, cap. 13.9. Et de foeminis dicitur gestasse Cincinnos.

Quemad

Quemadmodum omnibus locis,quos citauimus, in quibus Cincinnorum eſt facta mentio. Nam vel ad muliebrem ſexum ſermo dirigitur,vel de mulieribus agitur. Sicut apud Iſai.cap.47.2.

Detege Cincinnos tuos.

Vbi ſermo Dei eſt ad Babylonem,tanquam ad virginem: vt quae non antea victa, non ſubacta, neque bello domita:ſicut initio eius capitis habetur.

Deſcende,ſede in puluere virgo filia Babylon.

Hoc eſt : quia nequaquam tu poſthac regnabis , ſed vilis & abiecta proſtitueris.

Et ſicut verſu Cantici, ter repetito, qui Sponſi eſt ad Sponſam.

Intra Cincinnos tuos.

Et ſicut hîc in libro Iudith, cap.16.10.

Et colligauit Cincinnos ſuos Mitra.

Atque vt ex iam notatis mihi videre videor , ad augeſcendam pulchritudinem,quam praecipuam mulieribus natura tribuit:ſicut viris prudentiam,vt Anacreon iudicauit,cum ad lyram cecinit.

φύσις κέρατα ταύροις,
ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις
ποδωκίην λαγωοῖς,
λέουσι χάσμ' ὀδόντων,
τοῖς ἰχθύσι τὸ νήκτον,
τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι,
τοῖς ἀνδράσι φρόνημα
γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν
τί οὖν δίδωσι; κάλλος
ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,
ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων,
νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,
καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.

Id eſt,quemadmodum nos vertimus.

Natura Tauro cornua
Equo dat acres vngulas.
Lepori velocitatem,
Rictum Leoni dentium
Natare verò Piſcibus,

Et volucribus volare.
Sed & viris prudentiam
Quae foeminis non funditur.
Quid ergo dat? formositas
Pro parmulis est omnibus
Et omnibus pro lanceis.
Vt ferrum & ignis percutit
Quae pulchra vultu fulminat.

Vt mirum videri possit, quomodo Romanis, non illis viris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit: sed hominibus quibusdam effoeminatis;qui (ita vt fit) illiniri se passi illecebris iuuentutis,animum gessere muliebrem: Cincinni in vsu fuerint, vt vel ex Oratore non ignoramus. Pace illius tanti viri Cincinnati dixerim, quem Romani ab aratro adduxerunt, vt Dictator esset: cui cognomen haereditarium fuit.

Nec quicquam facit locus Ezechiel.cap.8. in princ.Vbi Propheta, quomodo è Babylonia Dei similitudo,quae ei visa est,Hierosolymam illum ipsum spiritu adduxerit,recenset:vt Iudaeorum videlicet scelera nefanda videret,qui relicto veri Dei cultu Idola colebant. Vbi in Latinis editionibus, per Cincinnum captum Prophetam, & Hierosolymam portatum scribitur. Nam non equidem per Cincinnum, in Hebraeis codicibus comprehensum Prophetam, & portatum legitur: verùm per fasciam, seu vittam, qua eius crines nexi & ligati erant: siue ornatus causa gestaretur,siue vt capillos vinciret,vnde vitta à Latinis dicitur. Sicut apparet ex Scriptura Hebraea,quae habet.

וישלח תבנית יד
Vaisclach thabnith iad.
ויקחני בציצת ראשי׃
Vaÿccacheni betsitsith rosci.

Id est,quemadmodùm nos vertimus.

Et misit similitudo manus,
Et apprehendit me per fasciam capitis mei.
καὶ ἐξαπέστειλε τὸ ὁμοίωμα χειρὸς,
καὶ ἐπέλαβέ με διὰ ταίνιας τῆς κεφαλῆς μου.

Hoc namque significat nomen Hebraeum ציצת *tsitsith*: non autem Cincinnum, neque floccellum capillorum, neque intortos vel calamistratos crines: neque κορυφὴν, id est verticem, vt Graecè versus est locus.

καὶ ἂν ἔλαβέ με τῆς κορυφῆς μου. Id eſt.

Et vtique accepit me per verticem meum.

Et probatur Num.15.38. Quando Deus edixit, vt cunctus populus electus,in ſuo veſtitu,quo induebatur,ſingulare,coeleſte,inſigne,purpureae faſciae geſtaret.Tum vt eo ſigno ab aliis externis nationibus & gentibus populus Iſraëliticus diſtingueretur : tum vt omnes ſuas functiones,actiones curationéſque & munera ad Coelum dirigeret. Poſteáquam (vt inquit Apoſtolus.)

ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Noſtra ciuilitas in coelis eſt. Philip.3.20.

Noſtra videlicet reipublicae adminiſtratio..Vel ſi magis placet. Noſtra conuerſatio in coelis eſt. Quamobrem quae in coelis ſunt quaerere debemus. Quo loci Num.ad Moyſem Deus verba faciens. Dices (inquit) filiis Iſrael.

ועשו להם ציצת

Venhaſu lahem tſitſith

על כנפי בִגדיהם׃

Nhal chanſe bigdehem.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Vt faciant ſibi faſciam
In oris veſtium ſuarum.

ἵνα ποιησάτωσαν ἑαυτοῖς τὴν ταινίαν
ἐν χείλεσι τῶν αὐτῶν ἱματίων.

Videlicet vnuſquiſque habeat faſciam in extremitate ſui pallij, vel amictus. Et infrà.

ונתנו על ציצת הכנק פתיל תכלת׃

Venathenu nhal tſitſith hacchanac, petil thecheleth. Id eſt.

Ponántque in faſcia orae filum hyacinthinum.

καὶ τιθείησαν ἐν ταινίᾳ τοῦ χείλεος νῆμα ὑακινθινόν.

Videlicet in dicta faſcia ponenda,vel poſita in ora pallij,vel amictus, filum, id eſt,pannum:eſt namque ſynecdoche,pars pro toto : hyacinthinum,id eſt,purpureum:cuius coloris eſt coelum ſerenum. Et infrà.

והיה

והיה לכם לציצת:

Vehaiah lachem letſitſith. Id eſt.

Vt ſit vobis faſcia.

ἵνα ἔςαι ὑμῖν ἡ ταινία.

Videlicet vt ſit vobis faſcia, memoria coeli, per colorem: vt coeli memores, cuſtodiatis mandata, ſitiſque Sancti Deo veſtro, & digni, qui in coelo vita perfruamini aeterna.

Sic Exod. 28. 36. vbi de precioſis veſtimentis Aaron & filiorum agitur, quos ad ſacerdotia Deus elegit: praecepit Deus Moyſi dicens.

ועשית ציץ זהב טהור

Venhaſitha tſits zahab tahor.

ופתחת עליו פתוחי

Vpithactha nhalu pitthuche

חתם קדש ליהוה:

Chotham codeſc laihouah

ושמת אתו על פתיל תכלת

Veſamttha otho nhal pethil thecheleth.

והיה על המצנפת

Vehaiah nhal hammitſnafeth

אל מול פני המצנפת יהיה:

El mul pene hammitſnafeth iheieh.

והיה על מצח אהרן:

Vehaiah nhal metſach Aharon.

Id eſt, ſecundùm noſtras conuerſiones.

Faciéſque Faſciam, vel vittam de auro puro.

Non laminam, quae להב *lahab,* Hebraeis dicitur. Sicut Iud. 3. 22. & Num. 3. 3.

להב חרב

Lahab chereb.

Lamina gladij.

Scalpéſque in ea ſcalpturis

Signum (hoc) *Sanctus Domino*

Ponéſque

Ponésque eam (id est ligabis.) *cum filo hyacinthino*
Erítque in diademate,
Circum facies diademae erit
Erítque super Frontem Aaron.
καὶ ποιήσεις ταινίαν ἐκ χρυσοῦ τοῦ καθαροῦ,
καὶ ἐκτυπώσεις ἐν τῇ αὐτῇ τοῖς ἐκτύπωμοις
(ταυτὴν) τὴν σφραγίδιν, ἅγιον τοῦ Κυρίου,
καὶ ἐπιθήσεις αὐτὴν (δεσμώσεις videlicet) μετὰ τοῦ νήματος τοῦ ὑακινθίνου,
καὶ ἔσται ἐν τῷ διαδήματι
περὶ τοὺς προσωποῦς, τοῦ διαδήματος ἔσται,
καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ἄαρων.

Vbi notandum, non ita sanè perspicuum esse, quod in dicta fascia (vel lamina, vt habent omnes omnium editiones, nec non & Pagnini) scalptum esset, siue incisum solùm nomen Dei tetragrammaton: sicut hactenùs inter omnes scriptores & doctores constare videtur: cùm etiam in omnibus Bibliorum codicibus, in quibus effigies summi Sacerdotis picta est: in dicta vitta, in fronte figurae, inscriptum sit nomen יהוה *iehouah*, tantummodò.

Namque hoc textus non dicit: sed Scalpes קדש ליהוה *Codesc laihouah.* Et sic opinor Moysem incidisse קדש ליהוה *Codesc laihouah.* Eiúsque significationem scalpturae tres fuisse sententias.

Alteram, vt per illud חתם *chotham*, signum, ipse Aaron summus Sacerdos, & post eum, in eius locum suffecti temporibus illis: nostrísque Antistites ceremoniarum & sacrorum, atque autores & magistri religionis, quos Episcopos Pontificésque appellamus, nominibus, altero à Romanis accepto, à Graiis altero: omnes admonerentur, quales eos esse deceret. Vt pote quantum prudentia, simplicitate, castimonia, scientia colendi Deum caeteris praestare deberent: quantúmque omnes vitae, morúmque integritate antecellere: cùm illud amplissimum sacerdotium, illis detur, quo nec munus augustius, nec officium sanctiùs reperiri potest.

Alteram, vt per illudmet signum, populus instrueretur, in quanto honore summi Sacerdotes habendi, quanta obseruantia & aestimatione dignandi, quantáque reuerentia aduersus eos adhibenda esset, qui aeterni Dei, qui omnia genuit, omnémque hunc mundum regit, summi Sacerdotes essent. Quantúmque populus abstinere deberet, ne pulsatione, aut conuicio, aut aliqua turpitudine, vi vel fraude, cuiquam eorum iniuriam faceret, néve absentem ludibrio laederet, quem illo חתם *chotham*, signo קדש ליהוה *Codesc laihouah*, esse intelligeret. Id est.

Sanctum Domini, vel. *Sanctus Domino.*

Sic Legati Graecorum κηρύκεια, ſic populi Romani legati, ſagmina ferre ſolebant, ne quis eos violaret: vnde Sancti definitio, quid nominis. Quare illis ſignis ab iniuria hominum, vtrorumque legati defenſi, munitique erant: ſicut ſancti definitio quid rei, ſuggerit, l. ſanctum ff. de rer. diuiſ.

Tertiam, vt per ea nomina קדש ליהוה *Codeſc laihonah,* in faſcia aurea inciſa, & cum filo hyacinthino ligata, vt in fronte ferrentur: & populus & ſummus Sacerdos intelligerent, ſacerdotio fungentes diſtingui & ſeparari Deum velle à populo. Non ſecus ac populum electum à caeteris gentibus & nationibus diſtingui Deus voluit, per faſciam in oris veſtimentorum: de qua ſuprà dicebamus, ſuper loco Num. 15.38.

Ipſóſque ſummos Sacerdotes, id ſibi negotij credere debere, ſolùm dati, vt in omni ſuo munere obeundo σκόπος ſit, Deo maximè placere cuius nomen, quod eſt יהוה *iehonah,* in fronte gerunt, inciſum in auro, metallo, omnibus metallis, omníque materia ponderoſiore, ſimpliciore & potétiore, quamobrem Deo praecipuè congruit. Sicut latiùs egimus in Annotatione Amor l. 27. vbi de Amoris diuinitate ſcripſimus. Vt Deo placentes, facti dilecti, Sap. 4.10. Sancti, vnà cum populo Sancto, in Coelo, per filum hyacinthinum, deſignato, vbi Dei ſedes eſt, Pſal. 11.4. Matth. 5.34. beati aeuo ſempiterno fruantur.

Non obſtat etiam locus Cantici parte quinta. Vbi enim in Cant. par. 5. Meſſias Sponſus praeueniens Sponſam, quamlibet animam fidelem, vt velit bonum: ſtans ad oſtium & pulſans occultè inſpirat ignem Spiritus Sancti, vt conſenſum praeſtet. Vel maiores Eccleſiae praeueniens, quorum partes cùm ſint, omni cogitatione & cura iugiter in Eccleſiam incumbere: nimia ſocordia atque deſidia, ceſſatione bonorum operũ torpent: rogat aperiri ſibi. Ibi in Latinis editionibus.

Aperi mihi ſoror mea, amica mea.
Columba mea, immaculata mea.
Quia caput meum plenum eſt rore,
Et Cincinni mei guttis noctium.

Non eodem nomine צמת *tſamath,* Salomon vſus eſt, quod Cincinnum ſignificat proprium foeminei ſexus, ab illa obſtrictione, quae fit in connectendo capillos dum intorquentur: ſed nomine קוצות *cenutſoth,* vſus eſt, quod capillum ſignificat aliqua cura compoſitum, ſed non intortum: qualem Comam viris cum foeminis communem, Latini vocant, à Graeco vocabulo κόμη παρὰ τὸ κομέω, quod eſt orno. Et à verbo הקיצה *hacitſah,* deriuatur, quod calorem & aeſtum ſignificat: & inde excandeſcere & iraſci. Dicente Philoſopho problem. ſect. 27.

Διὰ

Διὰ τί ἐν μὲν τοῖς θυμοῖς εἰς τὸ ἐντὸς ἀθροιζομένου τοῦ θερμοῦ, διάθερμοι καὶ θαῤῥαλέοι; ἐν δὲ τοῖς φόβοις ἀνὰ πάλιν. ἢ οὐκ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὀργιζομένοις περὶ τὴν καρδίαν.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Cur in excandeſcentiis, intus ſe aggregante calore, valdè calidi (fiunt homines) *& audaces? in timoribus autem contra. An non in eundem locum.* (calor ſe colligit) *Sed iraſcentibus circum cor.* (congregatur calor.)

In qua ſignificatione Pſal. 44. Pſalmographus vſus eſt. Cùm de miſerrimis & crudeliſſimis ſuppliciis agens Propheta, quae Sancti pro Deo, pro fide, pro lege, & Euangelio, ac denique pro ſummi eorum erga Sponſum Meſſiam amoris teſtificatione patiuntur: poſt multa, Sanctos à Deo petentes inducit, vt contra hoſtes ſui nominis, qui ſanguinem Sanctorum ſuorum effundere non ceſſant, exardeſcat: vlciſcendo ſuas iniurias, in eorum perſonas per ſcelus illatas. Ibi ver. 25.

עורה למה תישן אדני

Nhurah lammah thiſcian adonai

אקיצה אל תזנח לנצח:

Hacitſah, al thiznach lanetſach.

Id eſt, quemadmodum nos vertimus.

Expergiſcere, quare tu dormis Domine?
Aeſtua, nequaquam differas ad triumphum.

ἐξεγέρθητι, διὰ τί οὐδεις κύριε;
καῦσου, μὴ ὑπερβάλλου εἰς θρίαμβον.

Facit autem Propheta cum Deo, loqui Martyres (hoc enim Graeco vocabulo Apoſtolos, caeteróſque Sanctos, qui pro Chriſto vitam cum ſanguine profuderunt, Eccleſia appellat: teſtes deitatis vitae miraculorum Sacramentorum Euangelij paſſioníſque & mortis & reſurrectionis eius) ſicut cum homine Rege. Velut apud Homerum, cùm Iouis nuncius ſomnij Deus, ad Agamemnonem miſſus, ſic eum affatur. Iliad. β.

οὕδεις ἀτρέος υἱὲ δαΐφρονος ἱπποδάμοιο;
οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλε.

 Id eſt,

Id est, quemadmodum nos vertimus.

Atrei dormis fili domitoris equorum.
Dormitare virum totam noctem haud decet illum,
Cui populi commissi sunt, sunt tantáque curae.

Sic Martyres. Cur dormis procreator mundi Deus, summúsque rector, cuius numini parent omnia? Cur in nostris calamitatibus tuum diuinum auxilium non nobis ostendis? Cur tantas nostras, immò veriùs tuas iniurias, tandiu impunitas atque inultas pateris? Dum nullus modus est hominis occidendi cruciandíque, quo impij tyranni, immanes & ferae gentes, non nos crucient & occidant? Iam age, rumpe moras, quaesumus excandesce, incendere ira, & vindica sanguinem nostrum. Néve tardes, vel proroges, vltionem, sicut qui potitus victoria, Reges hostes in bello captos non trucidat: sed asseruat, vt captiuos in triumphum ducat, tum posteà necaturus. Ab eo igitur verbo הקיצה *hacitsah*, à quo & קיץ *caits*, aestas, anni pars calidior, Hebraeis dicitur, nomen fit קווצות *ceuutsoth*, quo comam lingua Sancta nuncupat: quoniam caput calefacit, frigorúmque vim pellit.

Quare eo loco quintae part. Cant. supr. citato, vbi textus Hebraeus habet.

פתחי לי אחתי רעיתי
Pitchi li achothi ranhiathi.
יונתי תמתי
Ionathi thammathi.
שראשי נמלא טל
Scerosci nimla tal,
קוצותי רסיסי לילה:
Ceuutsothai resise lailah.

Vbi 1. vers. pro Amica mea, vertimus Pastrix mea: & 2. vers. pro immaculata mea, Perfecta mea: de quo in Annotatione Pastrix. loc. 9. quarto ver. pro Cincinnis meis, Comam reddidimus ad hũc modum.

Aperi mihi soror mea, Pastrix mea,
Columba mea, Perfecta mea.
Quoniam caput meum plenum est rore,
Coma mea guttis noctium.

ἄνοιξον μοὶ ὦ ἀδελφή μου, ποίμνη μου,

ὦ περι

ὦ περιςερά μου, παντέλης μου.
ὅτι ἡ κεφαλή μου ἐπλήσθη δρόσου,
ἡ κόμη μου ψεκάδων νυκτός.

Et haec quidem conuersio,quod nomen קוצות *ceuutsoth*, non Cincinnos,sed comam significet, Latinis etiam eiusdem Cantici exemplaribus fulcitur, In quibus eadem quinta parte post medium, à choro puellarum rogata Sponsa, vt qualis eius esset Amor indicaret : illáque morem gerens, illius effigiem suis coloribus pingeret : à capitis linea mentis orsa canebat.

ראשו כתם פז
Roscio chetham paz,
קוצותיו תלתלים:
Ceuutsothau thalthallim.

Id est,quemadmodum in Latinis editionibus.

Caput eius aurum optimum.
Comae eius sicut elatae palmarum.

Cùm tamen idem sit nomen קוצות *ceuutsoth*,de quo suprà in Sponsi versibus. De quo quoniam suprà egimus in Annotatione Amor. l. 27. vlteriùs dicere non progrediar. Inest autem illis versibus.

Aperi mihi soror mea,Pastrix mea,
Columba mea,Perfecta mea.
Quoniam caput meum plenum est rore,
Coma mea guttis noctium.

Elegans & luculenta descriptio magnitudinis Sponsi amorum : cùm adeò studiosè & cupidè amare describitur, vt illi ipsi accidat, quod saepiùs amantibus euenire Philosophi dicunt:vt à somno excitentur. Hoc est enim, quod intempesta nocte , ad aedes Sponsae, suos Amores,Sponsus se conferens,iam nunc sedulus in limine perstat,atque simul transit domum,& mox deinde reuenit:rogátque Sponsam, vt ianuam reseret,vt non diutiùs sub dio,gelido rore, qui Coelo noctibus fluit,madidus moretur : ad hunc modum.

O Ecclesia Soror mea,per naturam humanam,quam assumpsi,volens frater tuus esse : & per naturam diuinam,cuius homo factus,feci te esse participem.

Pastrix mea, per curam animarum, ad quam te elegi:cum te constitui regere, gubernare & moderari,quod est pascere, populos meos fideles.

Columba mea, per inſignem pudicitiam tuam, amorémque coniugalem: & per dona Spiritus ſancti, quibus praeter caetera dona, & gratias, te decoratam volui.

Immaculata mea, per eſſe tuum ſine labe: quia ſic te dilexi, vt exhiberem te mihi, non habentem maculam neque rugam, aut aliquid eiuſmodi.

Vel potius Perfecta mea (vt nos vertimus תמתי *thammathi*) per obſeruantiam legis Euangelicae, quae perfecta, perfectum reddit.

O inquam ſoror mea, Paſtrix mea, Columba mea, & Perfecta mea, aperi mihi fores, excute poſte ſeram, extrahe peſſulum oſtio, conuelle repagula, quibus valuae cordium clauſae ſunt. Perfringe peccati obicem, qui ſic animas occupat, vt aditum gratiae prohibeat. Inſere in pectora religionem, quam ego euangelizaui, Apoſtoli tradiderunt, Concilia ſanxerunt, Sanctíque cuſtodierunt & obſeruarunt. Sine me venire ad te redeundo ad tuum munus penſúmque: quod eſt cura de ſalute credentium.

Excuba, vigila, fungere officio, ſuſtine onera conſulendo ſaluti fidelium. Elabora omni amore, contendéque quàm maxime poſſis: vt quantum viribus tuis eniti, conſilio prouidere, & autoritate monere poteris, omnibus proſis, nemini deſis.

Hoc te ſemper ſolicitet, vt mei nominis dies feſti, caeteríque Sanctorum anniuerſarij, debito honore celebrentur. Vt ſicut par eſt, purè & caſtè ad me adeatur: decenter & congruenter Sacerdotes ſacra curent: atque cum omni attentione & reuerentia ſacramenta miniſtrent, ploréntque delicta populi.

Diligenter prouideas, vt non ſolùm ſacerdotio praediti, ſeptenis horis preces fundant ad Deum: ſed vt & populi etiam atque etiam verbis & exemplo hortentur, vt cernui orent, cum ieiunio & eleemoſyna ad extinguendum peccata.

Lectiones ſacrorum librorum, & interpretationes ſcripturarum Sanctarum, praedicationéſque verbi Dei: quibus quid credere, quídve reſpuere, quid agere, quídve cauere plebs debeat & populus, fac vt omnibus temporibus non deficiant.

Tu verò, cuius partes ſunt, inſpicere, ſpeculari, explorare, obſeruare cuſtodire & viſitare. quod vno verbo ἐπισκοπεῖν, Graeci dicunt: nam propterea tanquam in ſpecula locatus es: praebe te ipſum in omnibus actionibus, impigrum, moderatum patientem, placabilem, miſericordem & gratum, atque dignum tuis maioribus Apoſtolis meis, quibus ſucceſſiſti. Ad quorum imitationem, vt bene ſit tibi & gregi, dies noctéſque paratiſſimus animo eris, pro nomine meo, tela ac pericula, & quamuis carnificinam ſubire.

Haec namque ſunt, ob quae, tum deſerta & derelicta, tum neglecta & inculta, & ferae & ſomnolentiae & tenebrae: ignorantia videlicet

licet & pigritia & haeretici, demonésque vaferrimi, nempe horrores terroréſque, algidi noctis humores: populos fideles, caput meum perfuderunt: regnáque & imperia, prouincias & regiones, nationéſque & ciuitates, comam meam conſperſerunt. Quamobrem in multiplices variáſque ſectas, immo verius inſanias abeuntes, à tua obedientia deſciuerunt.

Hactenus Sponſus Meſſias. Ex cuius dictis colligitur, ob Praelatorum Eccleſiae negligentiam, ceſſationémque à propriis numeribus, quae illis, à Deo aſſignata ſunt, commiſſos greges in omne ſcelus flagitiúmque irruere. Sicut è contrario, ſi ſua peculiaria onera & munia obeant Praelati, quorum miniſtros ſe praebuerũt, cum ouium tutela eorum fidei commendata eſt: omnia proſperè cedere, augeríque & creſcere greges Chriſti.

Quemadmodum quadriennium eſt, cum gratia eiuſdem Sponſi, apud Orientales Indos, ob egregiam ſanè operam nauatam à Patribus Heremitanis, Ordinis S. Auguſtini, Prouinciae Luſitaniae, F. Leonardo de Gracia, & F. Sebaſtiano de S. Monicha aliiſque religioſis regularibus eiuſdem Ordinis, vitâ, moribus, & eruditione inſignibus: cum in caeteris piis officiis, tum praedicando Euangelium, docendóque doctrinam Chriſtianam, homines grandes natu ad numerum M. DC. LXXVI. fidem Sponſi receperunt, atque à dd. Patribus baptizati ſunt. Inter quos fuere duo Reges, & alterius Regis, primus gnatus, natus ad regnum.

Quorum alter Rex Pombae & Pate, cum ex dd. Patribus audiſſet ſingulares eximiáſque virtutes Philippi III. Regis Hiſpaniarum: ac tum praecipuè eius obſeruantiam, erga Sanctam ſedem Apoſtolicam, qua & pater eiuſdem nominis II. Rex Hiſpaniarum, more auito ſemper enituit: incenſus ſtudio, eum imitandi, eius nomine, ad ſacrum fontem nominari voluit. Cuius enimuerò conuerſio, eò eſt admirabilior, quando poſt baptiſmum, deſciſcentibus, ob fidei mutationem, ab eo, populis, qui eius imperio ſemper obedientes fuerant: ipſe perſtans in fide, bina regna, ſed mundi tamen, eáque temporalia, amittere elegit, vt vnum, at coeleſte regnum, atque illud aeternum nanciſceretur. Tametſi piè credimus, gratia Dei, Domini noſtri, & ipſum Regem, regna recuperaturum: & populos fidem Chriſtianam ſuſcepturos.

Alter verò Mahometanus Rex Badaron, in Inſula Goa ad fidem conuerſus, cum decem ex primariis ſuae familiae baptizatus: Alexius nominari voluit, nomine Archiepiſcopi Inſulae Goae, totiúſque Indiae Primatis, F. Alexij de Menoſes, eiuſdem Ordinis, S. Auguſtini: ob eius, in Archiepiſcopum amorem.

Et tertius filius Regis Ormus, qui poſt baptiſmum, amore Sponſi Meſſiae inflammatus, in religione eiuſdem met Ordinis, Fratrum Heremitarum

remitarum recipi voluit,& amiciri habitu. Quamobrem post, cum maxima humilitate & deuotione, regularem eam religionem professus est. Vnde spes in eo etiam regno fidei propagandae. Postquam, post obitum patris Regis Xesque Aioëte,iure haereditario(quod omnibus gentibus commune est) regnum ad eum spectat. Populúsque & multitudo Principes imitantur: vt suprà dicebamus in Annotat. Pastrix. Praemisso III.

Ac tum praeterea tres Principes viri, vnus agnatus Regis Pate, duóque agnati Regis Ambassae, atque tres Principes foeminae de prosapia Regis Melindae, & alij quam plures Indorum Principes, vtriusque sexus,credentes baptizati sunt, à dd. Patribus.

Quemadmodum cum primae istae octo Annotationes,quas nunc primùm edimus,sub prelo essent, accepimus ex literis Indiae datis: quas Indorum Praelati, Regísque Catholici Vicarij, Philippo III. Regi Hispaniarum scripserunt. Quarum summa,cum Praefatione ad Illustrissimum Cardinalem Saulium, illius Ordinis Regularium Heremitarum, S. Augustini, Protectorem, Romae primùm hoc anno M. DC. VI. Italica lingua impressa, & tum Gallica hic Lugduni: cum ad nostras manus peruenisset, facturus operae pretium existimaui, si ad gloriam sanctissimi Dei Sponsi, & ad honorem S. Augustini Ecclesiae Doctoris, totiúsque Ecclesiae laudem, tantae accessionis fidelium, memoriam hic annecterem.

FINIS.

INDEX

INDEX VERSVVM PSALMORVM, qui in his primis octo Annotationibus, Graecè & Latinè de Hebraeo conuersi exponuntur. In quo numeri tres anteriores, primus & secundus, numerum Psalmorum notant Hebraici, Graecíque & Latini Psalterij: secundum ea, quae ad Lectorem dicta sunt in Appendice. Tertius verò, versus designat, prout in Latinis vulgatis editionibus partiti sunt. Notae autem posteriores, nomina Annotationum sunt: & illis adiecti numeri, folia, prout in Annotationibus habentur.

INDEX ALIORVM LOCORVM SACRAE Scripturae, quos in his primis octo Annotationibus, praeter locos Psalmorum autor inducit: & ex parte commentatur, & de Hebraeis Graecísque vertit, secus quàm anteà, vel Graecè vel Latinè conuersi reperiuntur.

GENESIS.

EXODI.

6 20

LEVITICI.

NVMERI.

IVDICVM.

I. REGVM.

II. REGVM.

III. REGVM.

I. PARALIPOMENON.

IOB.

PROVERBIORVM.

ECCLESIASTES.

ISAIAE.

IEREMIAE.

LAMENT. IEREMIAE.

EZECHIELIS.

DANIELIS.

OSEE.

IONAE.

MICHAEAE.

NAHVM.

ZACHARIAE.

MATTHAEI.

MARCI.

AD PHILIPPENSES.

AD TIMOTHEVM. I.

AD TITVM.

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVAE IN HIS PRIMIS OCTO Annotationibus continentur.

B

C

Claudiani

Crura

Fascia

G

H

Hortus

I

L

M

Mala

Mors

N

O

Q

R

S

Simplices

T

V

Verbum

FINIS.

Errata ſic corrigito.

Pag.6.verſ.antep.Atque eſt germana.lege.Atque haec eſt germana.
Pag.10. verſ.22. diſcedente. lege.diſcedentem.
Pag.20.verſ.16. Apud Comicum. lege.Vnde apud Comicum.
Pag 29. lin.35. ה.ושם. lege. ושקה.
Pag.39. lin.25. crediiſque. lege.crepundiiſque.
Pag.121. lin.10. Sanctus Pagninus. lege.Sanctes Pagninus.
Pag.123. lin.26. ſic effert. lege.ſic offert.
Pag.165. lin.20. & celſiones. lege.& celſiores.
Pag.177. lin.1. AMOR LOC. MAMMAE III.lege. 4. & 5.
Pag.177. lin.10. iucunabula. lege.incunabula.
Pag.183. lin.31. ne montes. lege.ac montes.
Pag.198. lin.35. Oecononomicorum. lege.Oeconomicòrum.
Pag.210. lin.28. quam quam. lege.quam que.
Pag.225. lin.10. hinc ferme modum. lege.hunc forme modum.
Pag.252. lin.9. רעת. lege. רעה.
Pag.269. lin.1. qua duarum, lege.quae duarum.
Pag.281. lin.24. Columba me. lege.Columba mea.
Pag.287. lin.10. ἐπὶ σαφυλῇ, σύκον. lege. ἐπὶ σαφυλῇ σαφυλή, σῦκον.
Pag.303. lin.28. Id eſt, quemadmodum nos vertimus. legé.quemadmodum nos vertimus.
Pag.342. lin.16. praecatúrque. lege.precatúrque.
Pag.344. lin.24. אשישת *aſciſciath*, lege. אשישה *aſciſciah.*
Pag.348. lin.8. ratiocinatus eſt lege.ratiocinatus eſt, ſcribens.
Pag.ead. lin. antep. gratias egit,dedit illis. lege. gratias egit , & dedit illis.
Pag.351. lin.vlt. qui ſtatim è poto. lege.qui ſtatim epoto.
Pag.360. lin.ante antepen. λύροις. lege. μύροις.
Pag.385. lin.35. ſacramento. lege. ſacramenti.

FORMIS
Guichardi Jullieron,
Typographi Regij.